

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AK PARTİ ÜYELERİNİN PARTİ BAĞLILIKLARININ
NÖROPOLİTİK ANALİZİ

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Abdulkadir BAHARÇİÇEK

HAZIRLAYAN
Ertuğrul Buğra ORHAN

MALATYA - 2019

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**AK PARTİ ÜYELERİNİN PARTİ BAĞLILIKLARININ
NÖROPOLİTİK ANALİZİ**

DOKTORA TEZİ

Ertuğrul Buğra ORHAN

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Abdulkadir BAHARÇİÇEK**

MALATYA - 2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AK PARTİ ÜYELERİNİN PARTİ
BAĞLILIKLARININ NÖROPOLİTİK
ANALİZİ

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Abdulkadir

BAHARÇİÇEK

HAZIRLAYAN

Ertuğrul Buğra

ORHAN

Jürimiz tarafından 06.12.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu doktora tezi (oy birliği/oy çokluğu) ile başarılı bulunarak İktisat Anabilim dalında doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvan Adı Soyadı

1. Prof.Dr.Abdulkadir BAHARÇİÇEK
2. Prof.Dr. Muharrem GÜNEŞ
3. Doç.Dr.Nurcan YÜCEL
4. Doç.Dr.Gökhan TUNCEL
5. Dr.Öğr.Üyesi Işıl ARPACI

İmzası

(Handwritten signatures of the jury members)

İNönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../.....
tarih vesayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet KUBAT

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Abdulkadir BAHARÇİÇEK'in danışmanlığında doktora tezi olarak hazırladığım “**AK PARTİ ÜYELERİNİN PARTİ BAĞLILIKLARININ NÖROPOLİTİK ANALİZİ** ” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

06/12/2019

Ertuğrul Buğra ORHAN

ÖNSÖZ

Bana hayatımın her anında ilham kaynağı olan, her zorlukta yanımda duran, bilginin ve öğrenmenin önemini öğreten ve çok erken kaybettiğim ilk öğretmenim, sevgili babam Prof. Dr. Nuri ORHAN' a, sevgisiyle büyüdüğüm canım annem Sevil Orhan'a, bana eşten ziyade her daim iyi ki hayatımda dediğim çok değerli eşim Belkıs Orhan'a, çalışmamı ilk günden destekleyen ve tüm kusurlarıma rağmen beni hoş gören çok değerli danışmanın Prof. Dr. Abdulkadir BAHARÇİÇEK hocama, çalışmamın zorlu süreçlerinde beni destekleyen ve çok emek veren Dr. Öğr. Üyesi Işıl ARPACI hocama, her daim benim yanımda olan, hem hocalık hem ablalık yapan çok kıymetli hocam Doç. Dr. Nurcan YÜCEL' e, çalışmamın sahasında ve sonrasında gece gündüz demeden beni toparlayan canım ablam Fatma ÇUBUK' a, Ankara'da saha çalışması sırasında hiçbir şartta yanımdan ayrılmayan ve çok desteğini gördüğüm asker arkadaşım, güzel dostum Erhan YÜKSEL ve ailesine ve tüm dostlarıma sonsuz teşekkür ediyor, şükranlarımı sunuyorum.

Ertuğrul Buğra ORHAN

ÖZET

Siyasi partiler açısından parti bağlılığı kavramı bugün çok güncel ve önemli bir yerdedir. Değişen dünyanın insanlara sunduğu farklı düşünce kalıpları ve içine girilen hızlı değişim süreçleri, siyaseti yönetmeye çalışan gurupları çok daha pragmatik ve hızlı olmaya itmektedir. Bu durumun doğal sonuçlarından biri ise 2019 yılında gerçekleşen Yerel Yönetim Seçimlerinde ortaya çıkmıştır. Siyasi partilerin seçim çalışmalarının çok önemli kısmını oluşturan kamuoyu yoklamaları, anket şirketleri tarafından yapılmakta ve bu çalışmaların sonuçlarına göre siyasi partiler seçim stratejilerini kurgulayıp uygulamaktadır. Ancak son seçimde yapılan en büyük eleştirilerden biri de anket şirketlerinin seçim anketi sonuçlarının doğruluk paylarının düşük olduğu yönünde olmuştur. Önceden değindiğimiz değişim metaforunun doğal sonucu da seçmenin parti bağlılığının nasıl değiştiği ve hangi şekilde oluştuğunu sağlıklı bir şekilde öngörebilmenin zorluğudur. Bu noktada siyasi parti ve kitle arasında oluşan bağın niteliği ile ilgili yapılan araştırmaların mikro bağlamda daha derinden yapılması ihtiyaç haline gelmektedir.

Siyaset bilimi, son yıllarda gelişen nörobilim yöntemlerini kullanarak mevcut eksikliği gidermek amacıyla disiplinler arası yeni bir yaklaşım benimsemeye başlamıştır. En genel ifade ile kişilerin siyasi davranışlarını daha derinden anlayabilmek ve yeni yorumlar getirmek için kullanılan bu disiplinlerarası yöntem “nöropolitika” adıyla literatüre girmiştir. Bu açıdan klasik araştırma yöntemlerinin dışına çıkmış ve nörobilimin sunduğu teknolojik ekipmanlar kullanılarak kişilerin siyasi davranışları ile ilgili saha araştırmaları yapılmıştır. Bu çalışmada ise parti bağlılığı kavramı, siyasi parti ve Duverger’in militan olarak adlandırdığı partiye en yakın kitleyi temsil eden parti üyeleri arasındaki kavramlar bağlamında ele alınmıştır. Araştırma evreni, Türkiye’nin en çok parti üyesine sahip ve en uzun iktidarda kalan partisi olan Adalet Ve Kalkınma Partisi (AKP) üyelerinden seçilmiştir. Nöro görüntüleme yöntemleri olan EEG ve eye tracker, verilerin sağlandığı ana yöntemler, nitel gözlem ve yapılandırılmış görüşme kılavuzu ise yardımcı yöntem olarak değerlendirilmiştir. Buna göre araştırmada en genel hatlarıyla elde edilen sonuçlar, liderlik kavramı altında din ve ekonomi kavramlarının parti bağlılığına konjonktürel olarak negatif etki yaptığını, yönetim kavramının ise bu kavramlardan etkilenerek baskılandığını göstermektedir. Beka sorunu kavramı altında olan dış politika ve milli güvenlik kavramları pozitif etki, siyasal istikrar kavramı ise zayıf bir etki oluşturmuştur. Doğrudan beka sorunu kavramı ile muhatap olduğunda parti üyelerinin çok güçlü reaksiyon geliştirmedeği görülmüştür. Başka siyasi partide var olamama kavramı altında olan alternatifsizlik kavramı pozitif etki, diğer siyasi partilere tepki kavramı zayıf, maddi gerekçeler kavramı ise pozitif etki oluşturmuştur. Özetle Adalet ve Kalkınma Partisi üyelerinin hala partiye bağlı oldukları ancak dini, ekonomik konularda eleştirel tutum sergiledikleri söylenebilir. Dış politika ve milli güvenlik-savunma sanayi

konularında beklentinin karşılandığı, başka siyasi partide var olamama konusunda alternatifsiz kalındığı görüşünün kısmen oluştuğu söylenebilir. Sonuç itibariyle oluşan genel kanaat, Ak Parti'nin parti üyelerinin parti bağlılıklarının zayıf olmadığı ancak geleceğe dönük tedbirlerin oluşturulması gerektiği yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Parti, Parti Bağlılığı, Ak Parti, Nörogörüntüleme, Nöropolitika, EEG, Eye Tracker.

ABSTRACT

The concept of party loyalty is very up-to-date and important for political parties. The different thought patterns and rapid change processes offered by the changing world to people push the groups that try to manage politics to be much more pragmatic and faster. One of the natural consequences of this was the Local Government Elections held in 2019. Opinion polls, which constitute a very important part of the election process of political parties, are conducted by survey companies and according to the results of these studies, political parties construct and implement their election strategies. However, one of the biggest criticisms made in the last election was the low accuracy of the survey results of the survey companies. The natural consequence of the metaphor of change we have already mentioned is the difficulty of predicting how the party's commitment to the voter has changed and in what way. At this point, the researches on the quality of the bond formed between the political party and the mass become more deeply needed in the micro context.

Political science has begun to adopt a new interdisciplinary approach to eliminate the current deficiency by using neuroscience methods developed in recent years. In general terms, this interdisciplinary method, which is used to understand people's political behaviors more deeply and to bring new interpretations, has entered into the literature with the name "neuropolitics". In this respect, classical research methods were excluded and field researches were conducted on the political behaviors of the people using the technological equipment provided by neuroscience. In this study, the concept of party loyalty is discussed in the context of the concepts of political party and the members of the party representing the closest audience to the party called as militant by Duverger. Research universe, and Turkey's most popular party member with the longest ruling party Justice and Development Party (AKP) was elected from its members. Neuroimaging methods, EEG and eye tracker, main methods of data acquisition, qualitative observation and structured interview guide were evaluated as auxiliary methods. Accordingly, the results obtained in the most general way in the research show that under the leadership concept, the concepts of religion and economy have a negative impact on party loyalty and the management concept is influenced by these concepts. The concepts of foreign policy and national security, which are under the concept of survivability, had a positive effect and the concept of political stability had a weak effect. It was seen that the party members did not develop a strong reaction when dealing with the concept of direct survival problem. The concept of non-existence, which is under the concept of non-existence in another political party, had a positive effect, the concept of reaction to other political parties was weak, and the concept of material reasons had a positive effect. In summary, it can be said that the members of the Justice and

Development Party are still affiliated to the party, but have a critical attitude towards religious and economic issues. It can be said that the view that foreign policy and national security-defense industry is met and that there is no alternative in terms of not being present in another political party is partly formed. As a result, the general opinion is that the party loyalty of Ak Party party members is not weak but future measures should be established.

Keywords: Political Party, Party Loyalty, Ak Party, Neuroimaging, Neuropolitics, EEG, Eye Tracker.

İÇİNDEKİLER

KABUL ONAY SAYFASI	iii
ONUR SÖZÜ.....	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ	xiii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ, AMACI VE VARSAYIMLARI

1.1. Araştırmaya Dair Genel Yaklaşım	3
1.1.1. Araştırmanın Amacı	3
1.1.2. Araştırmanın Önemi.....	5
1.1.3. Varsayımlar	7

İKİNCİ BÖLÜM

SİYASİ PARTİLER ve PARTİ BAĞLILIĞI

2.1. Siyasi Parti ve Parti Bağlılığı Kavramlarına Dair Yaklaşım	8
2.1.1. Siyasi Parti Kavramının Gelişimi	8
2.1.2. Siyasi Partilerin Ortaya Çıkış Teorileri.....	13
2.1.3. Siyasi Partileri Olumsuz Karşılamanın Yaklaşımları	16
2.1.4. Siyasi Partilerin Düşüşüne Dair Yaklaşımlar.....	19
2.1.5. Parti Tipolojilerine Gelişimsel Yaklaşım	22
2.1.5.1. Duverger ve Neumann'a Göre Siyasi Partilerin Tipolojileri	23
2.1.5.2. Kirchheimer'a göre Siyasi Partilerin Tipolojisi	25
2.1.5.3. Katz ve Mair'e Göre Siyasi Partilerin Tipolojisi.....	27
2.1.5.4. Wolinetz'e Göre Siyasi Partilerin Tipolojisi.....	28
2.2. Siyasi Partiler Teorisine Yönelik Güncel Durum Sınaması.....	29
2.3. Küreselleşmenin Siyasi Parti Üzerindeki Etkileri.....	30

2.3.1 Teknolojik Etkiler	32
2.3.2. Ekonomik Etkiler	33
2.3.3. Toplumla İlişkilere Etkileri	34
2.4. Parti Bağlılığı.....	36
2.4.1. Geleneksel Tasnif	37
2.4.2 Siyasi Parti Üyeliği	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AK PARTİ

3.1. AK Parti'nin Kuruluşu.....	46
3.2. Ak Parti'nin Siyasi Kimlik Tanımlaması.....	48
3.2.1. Muhafazakâr, Demokrat ve Liberal Anlayış	48
3.2.2. Tarih ve Gelenek Anlayışı	50
3.2.3. Aile Kurumu Anlayışı.....	52
3.2.4. Din Anlayışı	54
3.2.5. Yönetim ve Devlet Anlayışı	55
3.2.6. Toplum Anlayışı	58
3.2.7. Dış Politika Anlayışı	58
3.2.8. Ekonomi Anlayışı	59
3.3. Ak Parti'nin Siyasal Sistem'deki Konumu	61
3.3.1. Ak Parti'nin Seçim İstatistikleri	62
3.3.2. Ak Parti'ye Bağlılık.....	65

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

4.1. Nöropolitikanın Kavramsal Arka Planı.....	68
4.2. Nöropolitika Kavramı.....	69
4.3. Nöropolitika Araştırmasında Kullanılan Teknikler	71
4.3.1. EEG (Elektroensefalografi).....	73
4.3.2. Klasik EEG'den Taşınabilir EEG'ye Geçiş	77
4.3.3. ET (Eye-Tracker) Göz İzleme.....	81
4.3.4. MEG (Manyetoensefalografi)	82
4.3.5. fMRI (Fonksiyonel Manyetik Rezonans Görüntüleme).....	83
4.3.6. Nitel Araştırma.....	84

BEŞİNCİ BÖLÜM
AK PARTİ ÜYELERİNİN PARTİ BAĞLILIKLARININ NÖROPOLİTİK
ANALİZİ: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ

5.1. Araştırmada Kullanılan Kavramları	85
5.2. Araştırmanın Örneklemi	89
5.3. Araştırmanın Saha Akış Şeması	90
5.4. Araştırmanın Bulguları	90
5.4.1. Eye Tracker Bulguları	90
5.4.2. Nitel Çalışma Soruları Ve Doğrulama Soruları	99
5.4.3. EEG Bulguları	117

ALTINCI BÖLÜM
SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

6.1. Sonuçlar	148
6.1.1. EEG Sonuçları	148
6.1.2. Eye Tracker Sonuçları	155
6.1.3. Nitel Araştırma Sonuçları	156
6.2. Değerlendirme	164
KAYNAKÇA	171
EKLER	179
EK 1. Gönüllü Katılım Formu	179
EK 2. Etik Kurul Kararı	184

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. EMOTIV – EPOC Başlığına Ait Teknik Özellikler	78
Tablo 2. Tobii X2-60 Eye Tracker’a Ait Teknik Özellikler	82
Tablo 3 Araştırmada Kullanılan Kavramlar.....	85
Tablo 4. Milli Güvenlik ve Savunma Sanayi Kavramı Frekans Dağılımları.....	101
Tablo 5. Siyasal İstikrar Kavramı Frekans Dağılımları	102
Tablo 6. Diğer Siyasi Partilere Tepki Kavramı Frekans Dağılımları.....	104
Tablo 7. Yönetim Başarısı Kavramı Frekans Dağılımları	105
Tablo 8. Ekonomi Kavramı Frekans Dağılımları.....	106
Tablo 9. Alternatifsizlik Kavramı Frekans Dağılımları	107
Tablo 10. Lidere Olan Bağlılığım Kavramı Frekans Dağılımları	109
Tablo 11. Dini İnançlarım Kavramı Frekans Dağılımları	110
Tablo 12. Başka Siyasi Partide Var Olamama Kavramı Frekans Dağılımları.....	111
Tablo 13. Dış Politika Kavramı Frekans Dağılımları	113
Tablo 14. Maddi İhtiyaçların Karşılanması Kavramı Frekans Dağılımları	114
Tablo 15. Beka Sorunu Kavramı Frekans Dağılımları.....	115
Tablo 16. Dini İnançlarım Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları	117
Tablo 17. Dini İnançlarım Kavramı Beyin Lobları Frekansları.....	118
Tablo 18. Dini İnançlarım Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri	118
Tablo 19. Ekonomi Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları	119
Tablo 20. Ekonomi Kavramı Beyin Lobu Frekansları.....	120
Tablo 21. Ekonomi Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri	120
Tablo 22. Dış Politika Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları.....	121
Tablo 23. Dış Politika Kavramı Beyin Lobu Frekansları	122
Tablo 24. Dış Politika Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri	123
Tablo 25. Lidere Olan Bağlılığım Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları	124
Tablo 26. Lidere Olan Bağlılığım Kavramı Beyin Lobu Frekansları	125
Tablo 27. Lidere Olan Bağlılığım Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri.....	126
Tablo 28. Alternatifsizlik Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları.....	127
Tablo 29. Alternatifsizlik Kavramı Beyin Lobu Frekansları	128
Tablo 30. Alternatifsizlik Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri.....	129
Tablo 31. Diğer Siyasi Partilere Tepki Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları	129

Tablo 32. Diğer Siyasi Partilere Tepki Kavramı Beyin Lobu Frekansları.....	130
Tablo 33. Diğer Siyasi Partilere Tepki Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri	131
Tablo 34. Beka Sorunu Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları	132
Tablo 35. Beka Sorunu Kavramı Beyin Lobu Frekansları.....	133
Tablo 36. Beka Sorunu Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri	133
Tablo 37. Yönetim Başarısı Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları.....	134
Tablo 38. Yönetim Başarısı Kavramı Beyin Lobu Frekansları.....	135
Tablo 39. Yönetim Başarısı Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri.....	136
Tablo 40. Milli Güvenlik Savunma Sanayii Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları	137
Tablo 41. Milli Güvenlik Savunma Sanayi Kavramı Beyin Lobu Frekansları.....	138
Tablo 42. Milli Güvenlik Savunma Sanayi Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri .	139
Tablo 43. Başka Siyasi Partide Var Olamama Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları	140
Tablo 44. Başka Siyasi Partide Var Olamama Kavramı Beyin Lobu Frekansları	141
Tablo 45. Başka Siyasi Partide Var Olamama Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri	142
Tablo 46. Siyasal İstikrarın Devamı Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları	143
Tablo 47. Siyasal İstikrarın Devamı Kavramı Beyin Lobu Frekansları	144
Tablo 48. Maddi İhtiyaçların Karşılanması Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları.....	145
Tablo 49. Maddi İhtiyaçların Karşılanması Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri .	146
Tablo 50. Maddi İhtiyaçların Karşılanması Kavramı Beyin Lobu Frekansları	146
Tablo 51. Beyin Bölgeleri Frekans Şiddetleri.....	147
Tablo 52. EEG Sonuçlarının Kavramlara Göre Dağılımı	148
Tablo 53. Kavramlara Karşı Oluşan Beyin Dalgası Frekans Dağılımları.....	150
Tablo 54. Kavramların Beta Dalgası Tablosu.....	151
Tablo 55. Kavramların Beyinde Uyardıkları Bölümler	152
Tablo 56. Beyin Aktivitesi Gelişen Beyin Bölümü Örnek Tablosu.....	153
Tablo 57. Sol ve Sağ Beynin İşlevleri.....	153
Tablo 58. Kavram Çağrışımları Dağılımı	161
Tablo 59. EEG ve Eye Tracker Kavram Sıralaması	164

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Ak Parti Üye Sayıları (2003-2019)	66
Grafik 2. Kavramlara Karşı Oluşan Beta Dalgası Dağılım Grafiği.....	149
Grafik 3. Kavramlara Karşı Oluşan Beyin Dalgaları Grafiği	151
Grafik 4. Görüşme Kılavuzu Olumlu Yargı	156
Grafik 5. Görüşme Kılavuzu Olumsuz Yargı	157

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 2002 Genel Seçim Sonuçları	62
Şekil 2. 2004 Yerel Seçim Sonuçları	62
Şekil 3. 2007 Genel Seçim Sonuçları	63
Şekil 4. 2009 Yerel Seçim Sonuçları	63
Şekil 5. 2011 Genel seçimleri	63
Şekil 6. 2014 Yerel Seçimleri	63
Şekil 7. 2015 Genel Seçimleri (1 Kasım)	64
Şekil 8. 2015 Genel Seçimleri (7 Haziran)	64
Şekil 9. 2018 Genel Seçim Sonuçları	64
Şekil 10. 2019 Yerel Seçim Sonuçları	64
Şekil 11. İnsan Beyninin 4 Ana Bölümü	72
Şekil 12. Beyin Dalgaları	75
Şekil 13. EEG Cihazı (EPOC)	78
Şekil 14. EPOC Elektrot Noktaları	79
Şekil 15. Emotiv EPOC	79
Şekil 16. EPOC Sinyal Renkleri cihazının doğru yerleşim pozisyonu	80
Şekil 17. Elektrotların Beyin Dalgaları Göstergesi	80
Şekil 18. Eye Tracker Isı Haritası Görüntüleme Anı	81
Şekil 19. Araştırma Sahası Akış Şeması	90
Şekil 20. Gönüllü 1 ve Gönüllü 2 Göz İzdüşümü Haritası	91
Şekil 21. Gönüllü 3 ve Gönüllü 4 Göz İzdüşümü Haritası	92
Şekil 22. Gönüllü 5 ve Gönüllü 6 Göz İzdüşümü Haritası	92
Şekil 23. Gönüllü 7 ve Gönüllü 8 Göz İzdüşümü Haritası	93
Şekil 24. Gönüllü 9 ve Gönüllü 10 Göz İzdüşümü Haritası	93
Şekil 25. Gönüllü 11 ve Gönüllü 12 Göz İzdüşümü Haritası	94
Şekil 26. Gönüllü 13 ve Gönüllü 14 Göz İzdüşümü Haritası	94
Şekil 27. Gönüllü 15 ve Gönüllü 16 Göz İzdüşümü Haritası	95
Şekil 28. Gönüllü 17 ve Gönüllü 18 Göz İzdüşümü Haritası	95
Şekil 29. Gönüllü 19 ve Gönüllü 20 Göz İzdüşümü Haritası	96
Şekil 30. Gönüllü 21 ve Gönüllü 22 Göz İzdüşümü Haritası	96

Şekil 31. Gönüllü 23 ve Gönüllü 24 Göz İzdüşümü Haritası	97
Şekil 32. Gönüllü 25 ve Gönüllü 26 Göz İzdüşümü Haritası	97
Şekil 33. Gönüllü 27 ve Gönüllü 28 Göz İzdüşümü Haritası	98
Şekil 34. Gönüllü 29 ve Gönüllü 30 Göz İzdüşümü Haritası	98
Şekil 35. Gönüllü 31 ve Gönüllü 32 Göz İzdüşümü Haritası	99
Şekil 36. Milli Güvenlik ve Savunma Sanayi Kavramı Negatif Soru	100
Şekil 37. Milli Güvenlik ve Savunma Sanayi Kavramı Pozitif Soru	100
Şekil 38. Siyasal İstikrar Kavramı Negatif Soru	101
Şekil 39. Siyasal İstikrar Kavramı Pozitif Soru	102
Şekil 40. Diğer Siyasi Partilere Tepki Kavramı Negatif Soru	103
Şekil 41. Diğer Siyasi Partilere Tepki Kavramı Pozitif Soru	103
Şekil 42. Yönetim Başarısı Kavramı Negatif Soru	104
Şekil 43. Yönetim Başarısı Kavramı Pozitif Soru	105
Şekil 44. Ekonomi Kavramı Negatif Soru	105
Şekil 45. Ekonomi Kavramı Pozitif Soru	106
Şekil 46. Alternatifsizlik Kavramı Negatif Soru	107
Şekil 47. Alternatifsizlik Kavramı Pozitif Soru	107
Şekil 48. Lidere Olan Bağlılığım Kavramı Negatif Soru	108
Şekil 49. Lidere Olan Bağlılığım Kavramı Pozitif Soru	108
Şekil 50. Dini İnançlarım Kavramı Negatif Soru	109
Şekil 51. Dini İnançlarım Kavramı Pozitif Soru	110
Şekil 52. Başka Siyasi Partide Var Olamama Kavramı Negatif Soru	111
Şekil 53. Başka Siyasi Partide Var Olamama Kavramı Pozitif Soru	111
Şekil 54. Dış Politika Kavramı Negatif Soru	112
Şekil 55. Dış Politika Kavramı Pozitif Soru	112
Şekil 56. Maddi İhtiyaçların Karşılanması Kavramı Negatif Soru	113
Şekil 57. Maddi İhtiyaçların Karşılanması Kavramı Pozitif Soru	114
Şekil 58. Beka Sorunu Kavramı Negatif Soru	114
Şekil 59. Beka Sorunu Kavramı Pozitif Soru	115
Şekil 60. Katılımcıların Hatırladıkları Kavramlar	116
Şekil 60. 32 Katılımcıların Kümülatif Odaklanma Isı Haritası	155
Şekil 61. Kavram Çağrışımları	161

Şekil 62. Liderlik ve Bağlı Kavramlar.....	165
Şekil 63. Beka Sorunu ve Bağlı Kavramlar.....	167
Şekil 64. Başka Siyasi Partide Var Olamama ve Bağlı Kavramlar	168

GİRİŞ

Bireylerin siyasi davranış ve tercihlerinin siyasal partiler bakımından değerlendirilmesi, hem ülkemiz hem de dünya siyaseti açısından oldukça güncel ve önemli bir konudur. Siyasi partiler, potansiyel seçmen olan bireylerin siyasi eğilimlerini ön görmek ve anlamak için para, emek ve zaman harcamaktadır. Bu çabanın en büyük aracı şüphesiz anketler olmuştur. Partiler anket şirketleri aracılığıyla seçimlerde elde edebilecekleri oy oranını azami ölçüde öğrenebilecekleri çalışmalar yaptırarak bireylerin ve toplulukların siyasi davranışlarını ve tercihlerini anlamak istemektedir. Ancak küreselleşen dünyanın yeni şartları insanı ve siyaseti de dönüştürmektedir. Yeni teknolojilerin gelişmesi, yeni kavramların ortaya çıkması, yeni toplumsal kodların oluşmasına ve küreselleşme öncesi bilimin elindeki modern araçların çeşitlenmesine neden olmaktadır. Bu çeşitlenme, disiplinlerarası çalışma kültürünün ve teknolojinin gelişmesiyle doğrudan ilişkilidir. Farklı disiplinlerin birlikte çalışmasına verilebilecek en güncel örneklerden biri nöroloji ve sosyal bilimlerin kurmuş olduğu yöntemsel ilişkidir.

Nöroloji disiplininin veri toplamak için kullandığı bazı araçlar vardır. Ana çalışma alanı beyin olan bu disiplin beynin dış yüzeyinden veri toplamak için EEG, üç boyutlu görüntüleme için ise fMRI cihazı kullanmaktadır. Bakışların iz düşümünün tespiti için ise eye tracker adı verilen cihaz kullanılmaktadır. Bu cihazlardan EEG ve fMRI'nin üretim amacı nörolojik rahatsızlıkların incelenmesi ve teşhisidir. Ancak son dönemde yapılan araştırmalar sonucunda bu cihazların aynı zamanda düşünce, yaklaşım, görsel-ışitsel olaylara tepki gibi verilerin elde edilmesinde de kullanılabileceğini göstermiştir. Böylece insan davranışlarının nedenselliği araştırılırken bu cihazların bir veri toplama aracı olarak kullanılabileceği sosyal bilimciler tarafından da anlaşılmıştır. Bu bağlamda öncelikle pazarlama bilimi nöro bilimle bu veri toplama araçlarını kullanarak ortak bir alan oluşturmuştur. Birçok şirketin piyasa araştırması yaparken EEG ve fMRI cihazlarını bireylerin tüketici tercihleri noktasında kullandığı bilinmektedir. Bu anlamda bireyin sosyal tercihlerini yaparken bu tercihlerin arka planını öğrenmek daha mümkün hale gelmiştir. Anket gibi beyan usulü klasik araştırma yöntemlerine ek olarak nörogörüntüleme yöntemleri ile bireyin tercihlerini daha ayrıntılı ve net gözlemek sosyal bilimlerin deneyselliğini de güçlendirmektedir.

Siyaset bilimi, ortaya çıkışı ve yapısı itibariyle ekonomi, tarih ve sosyoloji gibi alanlarla disiplinler arası bir ilişki kurmuştur. Siyaset biliminin multidisipliner bir bilim dalı olması, son yıllarda biyoloji, psikoloji ve nörobilim gibi alanlarla da ilişki içinde olmasına kapı açmıştır. İnsani bilimlerdeki bu eğilim biopolitika, politik psikoloji ve nöropolitika gibi alt alanların oluşmasını sağlamıştır. Bu yeni alanların ortak noktası bireylerin davranışlarının ve karar alma eğilimlerinin siyasi davranış bağlamında anlaşılmasına çalışılmasıdır. Siyaset bilimi geleneksel olarak toplu olarak siyaseti anlamaya odaklanırken, yeni yöntemler ve teknikler bireysel düzeyde politik davranışı anlama yeteneğimizi geliştirir ve bilgi işlemedeki bireysel farklılıkların kitlesel düzeyde gözlenen politik davranışa nasıl yol açabileceğini düşünür. Ancak genel anlamda birey davranışını anlamlandırma amacıyla kullanılan nörobilim cihazları siyaset bilimi araştırmalarında çok kısıtlı şekilde kullanılmaktadır. Bu bağlamda bireylerin siyasi davranışlarının anlamlandırılması amacıyla EEG ve Eye Tracking gibi cihazların kullanılması siyaset bilimi literatürü bakımından oldukça yeni ve nadir görülen bir durumdur. Özellikle siyaset bilimi alanında hazırlanan doktora tezlerinin henüz bu veri toplama yöntemiyle tanışmadığı görülmüştür. Bu da ne dünyada ne de Türkiye’de nörobilim cihazlarının siyaset bilimi alanında yapılmış tezlerde henüz kullanılmadığını ortaya koymaktadır.

Bu bilgiler ışığında araştırma, Ak Parti parti üyelerinin üye oldukları partiyle kurdukları bağın kavramsal çözümlemesini yapmayı amaçlamaktadır. Bu çözümlemede araştırmaya gönüllü olarak katılan parti üyelerinden EEG (EPOC) ve Eye Tracking cihazları kullanılarak toplanan veriler kullanılmıştır. Araştırmanın hipotezi ise klasik oy verme davranışının gelişiminde referans kabul edilen kavramların aslında daha alt bileşenlerin çıktısını olduğunu ortaya koymaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ, AMACI VE VARSAYIMLARI

1.1. Araştırmaya Dair Genel Yaklaşım

Siyaset bilimi ve siyasi partiler için siyasi katılımın nasıl ve neye göre gerçekleşeceğini önceden bilebilmek, anlık siyasi tercihlerin nasıl ve nereye doğru yöneldiğini gözlemleyebilmek oldukça önemlidir. Ancak temsili demokrasilerde partilerin hem seçmenlerin hem de parti üyelerinin örgüt ile nasıl bir bağ kurduğunu tam olarak anlayabilmeleri mümkün değildir. Özellikle partiye en yakın kesim olan parti üyelerinin partiyle hangi neden ya da nedenlerden bağlı oldukları ve bunun niteliği bilinirse, partinin çekirdeğini oluşturan kitlenin kavramsal anatomisi ve uyumu hakkında çok daha derin bilgi sahibi olmak mümkün olacaktır. Siyasi parti yöneticileri, siyasi partiye bağlı olan kitleden sürekli doğru bilgi akışının olmasını isterler. Bunun için düzenli olarak yapılan anket çalışmaları ve kullanılacak tüm geribildirim araçları partiye geribildirim sağlanması için kullanılır. Ancak sağlanan geribildirim kalitesi ile ilgili soru işaretleri günümüzde çok daha fazladır. Özellikle 2019 yerel seçimlerinde hem Ak Parti hem de Cumhuriyet Halk Partisi tarafından anket şirketlerine yönelik yapılan eleştiriler bunun en önemli göstergelerinden biridir. Nöropolitika, kişilerin siyasi davranışlarının anlaşılabilmesini sağlayan ve nörogörüntüleme yöntemlerini kullanan bir alan olarak çok daha net veriler sunan bir alan olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle klasik yöntemlerin dışında yapılan uygulamalarla yanıltıcı verilerin önüne geçebilecek bir alternatif olma iddiasındadır. Bu araştırmada Ak Parti üyelerinin partiye bağlı kalma davranışının arkasında hangi kavramların olduğu sorusuna aranan cevap, problemin hem klasik literatür hem de araştırmanın kendi içindeki sonuçları bakımından önem arz etmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacına, önemine ve varsayımlarına değinilmiştir.

1.1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Ak Parti üyelerinin partiye olan bağlılıklarının nöropolitik yöntemler kullanarak hangi değerlendirme ölçüt ya da ölçütlerine göre geliştiğini tespit etmek ve değerlendirmektir. Bu değerlendirme sonucunda belirlenmiş alt amaçların hangi

kavramlarla ilişkili olduğunu ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda “liderlik” kavramı “din”, “ekonomi” ve “yönetim” kavramlarıyla ilişkisi bakımından, “beka sorunu” kavramı, “dış politika”, “milli güvenlik-savunma sanayi” ve “siyasal istikrar” kavramları bakımından, “başka siyasi partide var olamama” kavramı ise “alternatifsizlik” , “diğer siyasi partilere tepki” ve “maddi gerekçeler” kavramları bakımından değerlendirilmiştir. Yapılan kavramsal eşleştirmelerin amacı ise klasik literatürde parti bağlılığını sağlayan güçlü kavramların aslında onları destekleyen alt kavramlar sayesinde etkili olduğunu ve bu alt kavramların negatif ve pozitif etkileri neticesinde bağlılığın niteliğinin değiştiğini ortaya koymaktır. Araştırmanın bu bağlamda oluşturulmuş alt amaçları ise aşağıda sunulmuştur.

Alt Amaçlar:

- 1- Ak Parti üyeleri partiye dini inançlarından dolayı mı bağlıdır?
- 2- Ak Parti üyeleri partiye ekonomi politikalarından dolayı mı bağlıdır?
- 3- Ak Parti üyeleri partiye dış politikadan dolayı mı bağlıdır?
- 4- Ak Parti üyeleri partiye lidere olan bağlılığından dolayı mı bağlıdır?
- 5- Ak Parti üyeleri partiye alternatifsiz olduklarından dolayı mı bağlıdır?
- 6- Ak Parti üyeleri partiye başka bir siyasi partide var olmadıklarından dolayı mı bağlıdır?
- 7- Ak Parti üyeleri partiye diğer siyasi partilere tepki göstermek için mi bağlıdır?
- 8- Ak Parti üyeleri partiye ülkenin beka sorunu olduğundan dolayı mı bağlıdır?
- 9- Ak Parti üyeleri partiye ülkedeki yönetimin başarısından dolayı mı bağlıdır?
- 10- Ak Parti üyeleri partiye milli güvenlik ve savunma sanayi politikalarından dolayı mı bağlıdır?
- 11- Ak Parti üyeleri partiye siyasal istikrarın devam etmesi için mi bağlıdır?
- 12- Ak Parti üyeleri partiye maddi ihtiyaçlarını karşılamak için mi bağlıdır?

Araştırmanın alt amaçları, her bir amaç için bu araştırmanın literatüründen referans edilmiştir. Literatürden doğrudan alınan değerler din, ekonomi, lider, milli güvenlik, siyasal istikrar, dış politika ve maddi ihtiyaçlar kavramlarıdır.

1.1.2. Araştırmanın Önemi

Dünyada ve ülkemizde siyasi partiler üzerine yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Özellikle Duverger, Kirchheimer, Neumann gibi bilim insanlarının siyasi partiler üzerine yaptığı çalışmalardan sonra literatüre bu yaklaşımlar kadar derinliğe sahip yeni yaklaşımlar çok eklenmemiştir. Bu bakımdan araştırmanın öncelikle siyasi partiler literatürü içermesi teori bakımından faydalı olacağı düşünülmektedir. Çünkü bu çalışmada klasik siyasi partiler literatürüne ek olarak küreselleşme sonrası siyasi partilerin nasıl etkilendikleri ile ilgili değerlendirmeler eklenmiştir. Bu bakımdan siyasi parti kuramına klasik nazarla bakışın çok da tatmin edici bir bilimsel yaklaşım olmayacağı sonucu çıkarılabilir. İkinci olarak siyasi parti bağlılığı kavramının siyaset bilimi literatüründe çok fazla işlenmemesi araştırmanın önemini arttıran unsurlardan bir diğeridir. Çünkü günümüz nöropazarlama çalışmaları tüketici ve işletme arasında gelişen bağlılık konusunda oldukça ciddi ve isteklidir. Buna ek olarak yeni gelişen ve “ siyaset pazarlaması” olarak adlandırılan bir başka çalışma alanı da siyasi tercih yapabilen her bireyi siyasi metanın tüketicileri gibi algılamakta ve bu yaklaşıma pazarlama anlayışını getirmektedir. Siyasi katılımın en önemli aktörü olan siyasi karar alıp-veren kişilerin siyasi davranışları ile ilgili araştırmaların özellikle siyaset bilimi disiplini içinde yapılması, değerlendirilmesi ve literatüre bu disiplin içinde girmesi gerekmektedir. Bu bakımdan bir siyaset bilimi tezinde siyasi parti bağlılığı temasının olması ve bu kapsamda saha araştırmasının yapılması hem literatüre katacağı zenginlik hem de siyaset bilimi kapsamında kalan bir konuyu kendi alanında tutmak bakımından oldukça önemlidir. Son olarak nörogörüntüleme yöntemlerinin sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda kullanılmaya başlanması ve bu yöntemlerin özellikle siyaset bilimi alanında bir doktora tezinde kullanılması, Türkiye ve Dünya standartları bakımından oldukça ilerici bir gelişme olduğu düşünülmektedir. Dünyada yeni bir eğilim olarak multidisipliner çalışmaların arttığı bir dönemde siyasi parti bağlılığının nörogörüntüleme yöntemleriyle analiz edilmesinin ve bu bağlamda literatüre alanda benzeri çok az olan bir çalışmanın eklenmesinin, akademik saygınlık bakımından dikkat çekici bir girişim olacağına inanılmaktadır.

Siyaset bilimi alanında yapılan araştırmalarda fMRI gibi yöntemlerin gelişmesi 1990'dan itibaren daha fazla olmuştur (Lopez, McDennott, 2012: 343-362). Siyasi sinirbilim alanındaki soruları incelemek için fMRI ve EEG gibi yöntemlerin kullanımı

uygun olmuştur, ancak siyasi nörobilimin halen tam olarak gelişmediğini söylemek de uygundur. Yapısal Manyetik Rezonans Görüntüleme (MRI) veya fonksiyonel nörogörüntüleme (fMRI) veya elektroensefalografi (EEG) ile yürütülen tüm siyasi sinirbilim çalışmalarının sayısı oldukça azdır. Siyaset bilimi ve bilişsel nörobilimin, 2003'te yayınlanan Politik Psikoloji dergisinin özel bir sayısına dayanarak, nöropolitik yaklaşımın daha iyi anlaşılabilmesi için çok sayıda çalışma, bilimsel yaklaşım geliştirilme amacı gütmüştür. Cacioppo ve Visser (2003) yaptıkları çalışmada nörobilim ve siyaset biliminin uyumlu çalışıp çalışmadığını sorgulamış ve bu noktada pozitif bir sonuca varmışlardır. Liebennan ve arkadaşları (2003), bilişsel nörobilimin siyasi araştırmalar üzerinde sağlayacağı etkiyi sorgulayan bir çalışma yapmışlardır. Raichle (2003), ise beyin görüntüleme sistemlerinin siyasi araştırmalarda nasıl kullanılabileceği üzerine bir araştırma yapmıştır. Chiao ve Blizinsky (2009), yaptıkları çalışmada farklı bölgelerde yaşayan bireylerin serotonin aktarımı yapan genlerindeki değişim bağlamında yaşadıkları davranışsal farkı ölçen çok derin ve kapsamlı bir araştırmayı sunmuşlardır. Chiao ve arkadaşları (2009), bireyci ve kolektivist yaklaşımın nöro temelli nedenselliği üzerine bir nöropolitik araştırma yapmışlardır. Vecchiato ve arkadaşları (2010), seçmenlerin adayların görsel imajlarının beyin haritalarının çıkarıldığı ve nöropolitik değerlendirme yaptığı bir çalışma yapmıştır. Rose ve Abi-Rached (2012), çalışmalarında nörobilim, nöropolitika ve sübjektivite üzerine bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırmada ise nörobilimin insan davranışlarının beyin aktivitesi sonucunda tespit edilebilmesinin çok önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda McDennot (2009), siyaset bilimi ve nörobilimin giderek artan ve gelişen ilişkisini vurgulamaktadır. Yücel ve arkadaşları (2015), ülke liderlerinin görsellerini katılımcılara göstererek anlık beyin tepkimelerini ölçmüş ve görsel profillerin politik davranışı nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Mills ve arkadaşları (2016), muhafazakâr ideoloji benimseyen bir gruba pozitif ve negatif sahneler izletmişler bu bunun sonucunda muhafazakârların negatif sahnelerde daha fazla tepki verdiğini bulmuşlardır. Bu çalışmaların ortak özellikleri nörobilimin sunduğu yöntemlerin siyaset bilimi araştırmalarında nasıl kullanılması gerektiği ve kullanılmasının yeni bir disiplini ortaya çıkaracağı yönündedir. Araştırmanın konusu belirlenirken literatürde önceden çalışılmış konulara bakılmış ve benzer çalışma gözlemlenmemiştir. Bundan dolayı literatürde boşluk olduğu görülmüş ve çalışma konusu belirlenmiştir. Karakış (2019), ise nöropazarlama alanında yaptığı çalışmada ürün

paketlerine ilişkin algıyı ölçmek için eye tracker yöntemini kullanmıştır. Alioğlu (2008), yaptığı araştırmada seçmenlerin reklam algılarını eye tracker ile ölçerek bir nöropazarlama çalışması yapmıştır. Bu tez çalışmaları da eye tracker gibi yöntemlerin artık kullanılmaya başladığını göstermektedir.

1.1.3. Varsayımlar

Yapılan araştırmada;

- 1- Kullanılan EEG ve Eye Tracker veri toplama araçları için başvuru uzman görüşlerinin yeterli olduğu,
- 2- Veri toplama araçlarının ölçümleme, kullanım şartları, doğru veri sağlama gibi şartlarının yeterli ve iyi olduğu,
- 3- Çalışma amacına bağlı olarak hazırlanan yapılandırılmış görüşme kılavuzu sorularından her birinin, olgunun bir yönüne açıklık getirdiği varsayılmıştır.

Bu varsayımların ışığında araştırma, kullanılan yöntemler sonucu skorlanan kavramların, negatif ve pozitif etki edecek şekilde birbirleriyle bağlantılı olduğu ve parti bağlılığının bu etkileşimin bir çıktısı olarak geliştiğini iddia etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

SİYASİ PARTİLER ve PARTİ BAĞLILIĞI

2.1. Siyasi Parti ve Parti Bağlılığı Kavramlarına Dair Yaklaşım

Günümüz siyasi partilerini kavramsal bakımdan anlayabilmek için bu yapıların oluşum ve gelişim süreçlerini bilmek gerekmektedir. Bu nedenle kavramın tarihsel gelişim süreci ve literatürde nasıl yer aldığını gelişimsel yaklaşımla açıklama ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Duyulan ihtiyaç doğrultusunda bu bölümde siyasi parti kavramı ele alınmış ve modern dönemdeki gelişiminin ardından günümüzde nasıl değişimler yaşadığı ifade edilmiştir. Parti bağlılığı kavramı ise Duverger'in yaptığı tasnife göre tanımlanmış ve bu doğrultuda kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur.

2.1.1. Siyasi Parti Kavramının Gelişimi

Modern siyasal partiler, devletlerin idaresi bağlamında oluşan en genç yapılardır. Genç olmalarının nedeni ise bu yapıların son yüz yıl içinde ortaya çıkıp gelişmeleridir. 19. Yüzyıldan itibaren İmparatorlukların ve aristokrasinin gücünü yitirmesi, Fransız devrimi, burjuvazinin yükselişi, sanayi devrimi ve bu olgusal dönüşümleri kapsayan modernleşme süreci, yönetsel algıları da değiştirmiştir. İmparatorlukların yıkılmasıyla birlikte ulus devletler kurulmuştur. Bu yeni devlet modeli toplumsal mobilizasyonu hızlandırmış ve devlet yönetiminde siyasal katılımı genişletmeye başlamıştır. Aslında milliyetçilik hareketleri çokuluslu imparatorlukların yıkılmasında çok büyük bir rol oynamıştır ancak ulus devletin ülke nasıl yönetilecek sorusunun cevabı Aydınlanma süreci ile ilişkilidir. Antik Yunan demokrasisine yeniden ilginin oluşması, dinin kurumsal bir yapı olarak bireye ve topluma tahakkümünün reddi, iktisadi ve siyasi liberalizm kavramının oluşması, sanayileşmenin başlaması gibi faktörler Batı dünyasında iktisadi, siyasi ve toplumsal ilişkileri tepeden tırnağa değiştirmiştir. Yukarıda değindiğimiz milliyetçiliğin yükselişi de değişen ilişkilerin bir sonucu olarak karşımıza çıkmıştır.

Devleti ve ekonomiyi yöneten aristokratlar ya da merkezi imparatorluklar güçlerini kaybederken, onların karşısında duran burjuvazi ve onu temsil eden kitleler de iktisadi ve siyasi olarak örgütlenmişlerdir. Kurulan teşkilatlar ve hizipler günümüz modern siyasi

partilerin erken dönem prototipleridir. Yani modern siyasi partilerin erken dönem varlığı modern devletten önce “ancien regime” in son yıllarında ortaya çıkmıştır. 18. Yüzyıl sonlarına doğru Rousseau doğrudan demokrasinin milli egemenlik üzerinde net bir şekilde yükseleceğini ifade etmiş ancak siyasi parti olgusunu, genel iradeyi, milli egemenliği bozucu etki yarattığı sebebiyle olumsuz olarak karşılamıştır. Ancak çağımızda Rousseau'nun bu yaklaşımı geçerliliğini yitirmiştir. Geçerliliğini yitirmesinin nedeni ise siyasi partiler olmadan doğrudan demokrasinin çok az sayıda federal devletten çok sınırlı şekilde uygulanabilir olması ve devlet yapısının, siyasi sistemlerin çok daha karmaşık ve gelişmiş olmasıdır (Daver, 1985: 98). Rousseau'nun dışında siyasi partilerle ilgili ancak O'ndan farklı olarak 19. Yüzyılda Max Weber, modern demokrasinin ve oy verme hakkının halka verilmesinin bir neticesi olarak halkı etkileme, organize etme, örgütlenme amacıyla yapılan faaliyetlerin siyasi partiler şeklinde bir sonuç olarak ortaya çıktığını görmektedir (Teziç, 2004: 88)

Tanilli'ye göre bugün varolan siyasi partilerin ilk örnekleri, Batı Avrupa'da burjuvanın değişen iktisadi üretim ilişkileriyle de ilişkili olarak monarşiye karşı üstünlük kurup parlamento içinde başat güç haline gelmesiyle ortaya çıkmaya başlamıştır (Tanilli, 2007: 215). Büyük bir bilinçli seçmen kitlesinin oluşması, Avrupa'da zaman içinde genel oy hakkının elde edilmesiyle ve siyasi iktidarda söz sahibi olunabildiği algısının yerleşmesiyle beraber mümkün olmuştur. Bunun karşısında küçük bir yönetici elit tarafından kontrol edilen iktidarın varlığı ortadan kalkmış ve siyasi partilerin iktidarlarının dönemi başlamıştır. Söz konusu sınıflar arasındaki çekişmenin bir iktidar kavgası olduğu ortadadır. İktidar kavgasının ise yeni dönemde aracı, siyasi parti denilen örgütlerdir. Dolayısıyla siyasi partiler, toplum içinde yaşanan sınıf çatışmasının siyasi hayattaki ifade araçları olmuştur (Tanilli, 2007: 211).

Modern siyasi partilerin ilk örnekleri 17. Yüzyıl'da İngiltere'de siyasi hayatın gelişimi esnasında doğmuştur. O dönemde değişen iktisadi sistemin yeni aktörü olan burjuvazi, siyasi iktidar mücadelesini siyasi parti tipi örgütlenmeyle gerçekleştirmiştir. Orta çağdan beri devam eden eski tip idare usulleri, dini kurumları ayakta tutmaya çalışan feodal aristokrasiye karşı yeni tip siyasi örgütlenme burjuvazinin mücadele araçlarından biri olmuştur. Berkes'e göre modern siyasi partilerin oluşumu iktisadi menfaatler için yapılan mücadeledir (Berkes, 1946: 5).

17 ve 18. Yüzyıl Avrupa'sında parlamento seçimleri çok sınırlı bir seçmen kitlesi tarafından üye seçebilirken, monarklar yasama meclisine karşı sorumlu olan bakanları atamışlar ve bu atanan bakanlar siyasi partilerin oluşması için uygun bir ortam oluşturmuşlardır (Teziç, 2004: 88). Buna rağmen günümüzdeki anlamıyla siyasi partilerin oluşmaya başlamasının geçmişi yüzyıl bile değildir. 1850 yılında dünyanın Amerika hariç hiçbir ülkesinde bugün kullandığımız şekliyle var olan siyasi partiler yoktu. Var olan felsefe dernekleri, fikir akımları, halk kulüpleri ve parlamento gurupları dışında gerçek siyasi partiler bulunmamaktaydı. (Duverger, 1974: 15) Siyasal partiler, Avrupa'da ve öncesinde Amerika'da ve ondan önce İngiltere'de 19. Yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bunların ortaya çıkması ise temsili demokrasi anlayışının gelişmesi ve genel oy hakkının kabulü ve genişlemesiyle birlikte olmuştur.

Tarihsel açıdan modern yapıda diyebileceğimiz ilk siyasi partiler, farklı ve bulunduğu sistem şartlarında ilk olarak ABD'de ortaya çıkmıştır. Amerika'da günümüzde de faal olan iki büyük siyasi partinin ortaya çıkması, ABD federal Anayasasının kabul edilmesi sonrası 18. Yüzyıla denk düşmektedir. 1787 yılında ilan edilen Federal Anayasanın hazırlandığı süreçte rekabet eden federal ve anti federal grupların iki farklı siyasi partiye dönüştükleri belirtilmektedir. Amerika'da siyasi çekişmenin sermaye grupları, çiftçiler ve ikisi arasında bulunun orta kesim arasında yaşandığı dönemde Jefferson anti federal görüşün, Hamilton ise federal görüşün temsilciğini yapmıştır. Bu görüşün ardılları zaman içinde Cumhuriyetçi ve Demokratlar adıyla örgütlenmiş, seçme özgürlüğü ile ilgili kısıtlamalar Avrupa'dan daha erken kalktığı için erken dönemde ilk siyasi parti örgütlenmeleri ortaya çıkmıştır. ABD'de siyasi partiler anayasal normlardan bağımsız şekilde oluşmuş ve gelişmiştir. Bu partilerin faaliyetleriyle ilgili düzenlemeler sonrasında yasal kanun koyucu tarafından düzenlenmiştir.

Toplum içinde oluşan kanaat ve beklentileri toparlayan ve temsil eden siyasi partiler, ortaya çıktıktan günümüze kadar değişen siyasi, toplumsal ve iktisadi değişimlerden etkilenip dönüşerek günümüze kadar varlıklarını sürdürmüştür. Siyasi partilerin siyasi sistemde yüz yıl gibi bir süredir var olmasına rağmen, söz konusu siyasi sistemde birer hukuki özne haline gelmeleri çok yakın tarihlere dayanmaktadır. Hatta Kıta Avrupa'sında hala siyasi partilerle ilgili hukuki normlar oluşturmamış ülkeler bulunmaktadır. Bunun nedeni de liberal düşünceden kaynaklanan bireysel irade

özgürlüğünün gruplar, siyasi partiler tarafından kısıtlanıyor olduğu görüşü ve bu görüşün hukuki düzlemdeki yansımaları şeklinde özetlenebilecek görüştür (Araslı, 1972: 24)

Siyasi partilerin ortaya çıkışı, gelişimi ve kavramın arka planına değindikten sonra kavramın kendisine odaklanma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Ancak aynı zamanda güncel ve önemli bir konu olan siyasi partilerin tanımlanması da bir o kadar zor ve önemlidir. Bu kavramın tanımlanması ve irdelenmesi gereken birçok boyutu mevcuttur ve kavramı kısaca açıklamak mümkün değildir. O nedenle adım adım siyasi parti kavramının içine girmek daha doğru olacaktır.

Yapıları ortaya çıktıktan sonraki dönemde siyasi partiler, modern bir siyasal sistem içerisinde önemli faaliyetler yürüten çıkar grupları ile iktidarı ele geçirmek için girilen rekabette diğer aktörler olan hizipler ve belli amaçları gerçekleştirmek için oluşmuş olan kliklerle büyük benzerlikler göstermiştir. Bu nedenle bu yapıları birbirlerinden ayırmak günümüzdeki kadar kolay olmamıştır. Bu güçlüklerden dolayı siyasal partinin tanımı üzerinde de yazarlar arasında görüş birliği bulunduğunu ifade edebilmek mümkün görünmemektedir

Siyasi parti kavramıyla alakalı ilk akademik çalışmaların 20. Yüzyıl'da yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalara Ostrogorsky ve Michels'in yaptığı değerlendirmeler örnek gösterilebilir. Fakat yapılan bu çalışmaların dışında uzun süre kavrama katkı sunacak nitelikte çalışma yapılmamış ve siyasi partiler teorik olarak gündemde olmamıştır. Bu minvalde siyasi parti teorisi üzerine yapılmış olan eserin Maurice Duverger'nin Siyasi Partiler adlı çalışması olduğu belirtilmektedir (Özbudun, 1964: 23) Duverger, geçmişte siyasal örgütlenme bağlamında parti yapısı arz eden farklı grupların, günümüzdeki modern demokratik sistemlerde faaliyet yürüten büyük halk örgütlenmeleriyle benzerlikleri nedeniyle hısım olduklarını ifade etmiştir. Yazara göre tüm bu oluşumların amacı iktidarı ele geçirmektir ancak bunlar özdeş yapılar değildir. 19. Yüzyılın ortalarında bile siyasi parti tipi yapıların Amerika haricinde çok da bilinmemektedir (Duverger, 1974: 15). Günümüzde ise siyasi partiler artık modern siyasal sistemlerin ve çağdaş demokrasilerin temel aktörleri olarak görülmektedir. Bu açıdan siyasi partilerin tanımlarından biri " Halk desteğini sağlayıp devletin iktidarını ve yönetim mekanizmasını kontrol etmeye çalışan, düzenli, sürekli ve istikrarlı bir örgüt yapısı kurmuş topluluk" olarak ifade edilmiştir (Sarıbay, 1997: 10). Bu bağlamda siyasi partiler, siyasal katılma,

türlü menfaatlerin birleştirilmesi, siyasal dönüşüm, devlet yönetimi gibi işlevleri yerine getirmektedirler (Özbudun, 1977: 4).

Duverger, siyasal partiler konusunda klasik sayılan eserinde, siyasi partilerin parlamento içinde veya parlamento dışında doğup geliştiğini belirtir. O'na göre, modern demokrasinin gelişimiyle eşzamanlı olarak, parlamentonun fonksiyonları ve bağımsızlığı genişledikçe parlamento üyelerinden ortak niteliklere haiz olanlar arasında gruplaşmalar başlar ve gruplaşmaları genellikle seçim komiteleri takip eder. Bu aşamadan sonra, seçme hakkının genişlemesinin de etkisiyle bu iki örgütlenme (seçim komiteleri ve parlamento) arasında düzenli ilişkilerin başlaması, siyasi partiyi doğurur (Tanilli, 2007: 205) Tarihsel bağlamda ise Duverger' ye göre siyasi partilerin doğuşu, 19. Yüzyıl Avrupa'sında kendini gösteren iki önemli gelişimin sonucudur. Bunlar ilki, temsili ve sorumlu hükümet ilkesinin yerleşmesi, ikincisi ise oy hakkının genişletilmesidir (Özbudun, 1977: 21)

Berkes ise siyasi parti kavramını açıklarken tanımını olabildiğince geniş ve kapsayıcı şekilde ifade etmiştir. O'na göre siyasi parti en geniş manasıyla görüş ve gidişte birlik olan kimselerin meydana getirdiği topluluktur (Berkes, 1946: 2) Yani bir siyasi parti bir görüşü temsil eder ve başkalarından bu görüşe göre ayrılır.

Siyasi parti aslında bir irade birliğinin sonucudur. Sadece ortak iradeye sahip bir topluluk tek başına siyasi parti olarak tanımlanamaz. Bir sivil toplum kuruluşu ya da bir cemaat te ortak iradeye sahip bir topluluktur. Ancak bu ortak iradenin fikirleri bir topluluğun üzerinde zorlayıcı etkiyi yaratmaya başladığı zaman ve o topluluk zorlayıcı gücü eline geçirdiği zaman bir siyasi parti halini alabilir (Berkes, 1946: 3). Buna göre siyasi partiler fikirlerini topluluk üzerinde hayata geçirmeye çalışan, birbirlerinden farklı idealleri olan ve devletin gücünü ideallerini gerçekleştirmek için kullanmak isteyen yapılardır.

Siyasi partiler sadece aynı fikirdeki bireylerin oluşturduğu yapılar değildir. Farklı görüşlerin ortak çıkar ve paydaları da toplulukları aynı siyasi yapı çatısı altında birleştirebilir. Yukarıda değindiğimiz siyasi parti olmanın gerektirdiği özelliğe ek olarak söylenmesi gereken bir başka husus da siyasi partilerin günümüzdeki modern yapılarıdır. Modern siyasi partiler siyasi mücadeleyi gayri şahsi hale sokan yapılardır. Yani siyasi mücadelenin şahsi olduğu, mücadelenin kuvvet kullanılarak yapıldığı ve halkın iradesinin

bu mücadeleye yansımadağı bir siyasi partinin varlığı söz konusu değildir (Berkes, 1946: 4). İleride bu konu daha da geniş şekilde ele alınacaktır ancak Berkes burada, modern anlamda seçimle iktidara gelme durumunda olan siyasi partinin olması gereken halini ifade etmiştir. Halk burada hangi menfaati temsil eden partinin iktidar olacağını belirleyen hakem konumundadır (Berkes, 1946: 4). Çünkü demokratik seçimlerle iktidara gelen partileri destekleyen topluluklar, kendilerini temsil eden partilerle aynı iktisadi çıkar kaygılarına sahiptir.

2.1.2. Siyasi Partilerin Ortaya Çıkış Teorileri

Ergun Özbudun'a göre siyasi partiler, ülke genelinde örgütlenmiş olan halkın desteğiyle iktidar veya iktidara ortak olmak maksadıyla faaliyet gösteren düzenli ve sürekli topluluklardır (Özbudun, 1977: 1). Alanında referans olma özelliği taşıyan çalışmasında Duverger'in siyasi partilere ilişkin olarak yaptığı ilk tespitlerden biri, siyasi parti adı verilen organizasyonların 19. Yüzyılın ortalarında Amerika Birleşik Devletleri dışında dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş olması ancak 20. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde partisiz bir rejime rastlamanın imkânsız olduğudur (Duverger, 1974: 15). Bunun anlamı, siyasi partilerin modern siyasal sistemlerin tamamında vazgeçilmez bir unsur olarak sistemle etkileşime girmiş olmasıdır. Siyasi partilerin ortaya çıkışı, kitlelerin siyasal yönetimde dikkate alınması gereken bir sürece ilişkin anlayışı ifade etmektedir (La Palombara, Weiner, 1966: 4). Bu açıdan siyasi partilerin kökeni ile ilgili konu, siyasi modernleşme ile ilişkili olarak ele alınması gereken bir olgu olarak görülmektedir (La Palombara, Weiner, 1966: 3).

Siyasi partilerin kökenini açıklayan teoriler La Palombara ve Weiner'e göre kurumsal teori, kriz teorisi ve modernleşme teorisi olarak üç başlık altında toplanmıştır (Özbudun, 1977: 19). Kurumsal teoriye göre Batı siyasal sistemlerinde ya da demokrasilerinde siyasi partilerin gelişimi, temsili (sorumlu) hükümet ilkesinin oluşması ve oy hakkının gelişmesi (genişlemesi) neticesinde gerçekleşmiştir (Özbudun, 1977: 20), Duverger ise bu durumu oy hakkının ve parlamentonun yetkilerinin artması olarak ifade etmiştir (Duverger, 1974: 16). Parlamento içindeki hizipler, genel oy hakkının meşru sayılması ile birlikte aristokratik niteliklerini terk etmek zorunda kalmışlar, bu nedenle kendilerinden oy istedikleri seçmenlerin bölgelerinde seçim dönemlerinde örgütlenmişlerdir (Özbudun, 1977: 20). Bu hizip ve örgütlerin sürekli ve kalıcı bir hale

gelmesi ve parlamento içerisinde bağılı buldukları hiziple düzenli bir bağlantı oluşturmaları neticesinde de siyasi partiler ortaya çıkmıştır (Duverger, 1974: 17-23). Bunlara ilaveten özellikle 19. Yüzyıldan itibaren gelişen işçi hareketleri neticesinde kurulan sendikalar da parti organizasyonlarına dönüşerek sistem içerisinde yerlerini almışlardır (Duverger, 1974: 23). Duverger bunları “Parlamento Dışında Doğan Partiler” başlığı altında incelemektedir

Kurumsal teorinin siyasi partilerin ortaya çıkışında öne sürmüştüğü parlamentodaki hizipler ile seçim büroları arasında kurulan iletişimin dönüşümü, toplulukların siyasal katılımına temas etmesi bakımından açıklayıcı, ancak yetersiz bir yaklaşımdır. Bu açıdan her ne kadar Batı siyasal sistemlerinde demokrasiler bağlamında siyasi partilerin gelişimini açıklıyorsa da, kurumsal teori, özellikle demokratik olmayan rejimlerde siyasi partilerin doğuşunu açıklamakta yetersiz kalmıştır (Özbudun, 1977: 21).

Siyasi partilerin ortaya çıkışı bağlamında ortaya atılan teoriler, genellikle siyasi partilerin belli bir siyasal sistemde ve belli koşullar altında gelişip olgunlaştıklarını ifade etmiştir. Aslında siyasi partilerin ortaya çıkışlarında hali hazırdaki toplumsal koşulların zaman içinde değişmesi, yeni siyasal partilerin oluşumlarına sebep olmuştur (La Palombara, Weiner, 1966: 7). Bu da bir siyasi partinin oluşum sürecinde toplumsal koşulların ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Siyasal alandaki tarihi olgular, siyasi partilerin ortaya çıkışında, belirtilenler haricinde yeni bir paradigmanın ortaya çıkışını işaret eden bir işleve sahiptir. Bu paradigma ise meşruluk, bütünleşme ve katılma krizleri olarak ortaya çıkan şekliyle kriz teorilerini işaret eder (La Palombara, Weiner, 1966: 14). Siyasi krizlerin siyasal sistemlerde tarihi dönüm noktalarını ifade etmesi bakımından bu krizlerle siyasi partilerin ortaya çıkışı arasında bir bağın kurulması mümkündür. Kriz şartlar meydana gelen kitlelere dayalı siyasal oluşumlar, bu durumlarda temsil ettikleri siyasal duruşa göre gelişir ve şekillenirler.

Krize neden olan şartlar, siyasi partilerin ortaya çıkışını, bir ülkede siyasal elitlerin karşılaştığı bazı sorunlara ve bu sorunlardan yola çıkarak yöneldikleri hedeflere bağlar. Bu sorunlardan ilki olan meşruluk krizi, devlet mekanizması içinde iplerin kimin elinde olacağı ve onların ülkeyi nasıl idare edecekleri konusunda ortaya çıkan anlaşmazlıklardır.

İkinci sorun olan bütünleşme krizi ise bir ulus devlet yaratma teşebbüsünden (dil, din, ırk gibi bütünleştirici unsurlar.) ortaya çıkan sorunlardan ortaya çıkmaktadır. Üçüncü sorun ise katılma krizidir. Bunlar da siyasi elitlerin dışında kalan grupların devleti ele geçirme ya da devletin yönetimini paylaşma taleplerini meşru görmelerinden kaynaklanan krizlerdir (Mutlu, 2005: 9) Başka bir görüş de günümüzde siyasi partilerin ortaya çıkışını, ülkelerdeki demokratik ve sosyal değişimler sonucunda yaşanan ilerleme ile ilişkilendirmektedir. Bu görüşün en geçerli ifadesi, modernleşmenin siyasal katılımı ortaya çıkardığı, siyasal katılımın da siyasal örgütlenmeyi ortaya çıkardığı yönünde şeklindedir (Kapani, 2004, 128). Ayrıca sömürge durumundaki az gelişmiş ülkelerde siyasi partilerin oluşumları, meşruluk krizlerine örnek olarak gösterilebilir (Özbudun, 1977: 25). Örneğin Türkiye’de İttihat ve Terakki Partisi’nin ortaya çıkışı, ülkenin o dönem içerisinde bulunduğu meşruluk krizi ile ilgili ve açıkça söz konusu krizin sonucudur (Özbudun, 1977: 24). Benzer şekilde çeşitli dil, din ve ırk gruplarından bir ulusal devlet yaratma çabası da bütünleşme krizlerine örnek gösterilmektedir (Özbudun, 1977: 25).

Siyasi partilerin ortaya çıkışları ve gelişimleri, toplumları ve onları yönetenlerin bu krizlerle nasıl baş ettikleri ile bağımlı olarak biçimlenir (La Palombara, Weimer, 1966: 14). Ancak belirtmek gerekir ki kriz teorilerinin bütünleşme, meşruluk ve katılma krizleri olarak tasnif edilmesi, günümüzde elde bulunan veriler bakımından yeterli görünmemektedir. Nitekim bu üç başlık, aslında yazıldıkları dönemde siyasi partilerin oluşumuna ışık tutan olguların düzenli bir biçimde sınıflandırılmasını ifade eder. Bu noktada siyasi partilerin oluşumlarını kapsayıcı bir şekilde açıklayan yeni bir görüş ileri sürülmüştür.

La Palombara ve Weiner’e göre siyasi partiler, çeşitli siyasal sistemlerde farklı sosyal, siyasi ve ekonomik boyutlarıyla çeşitli fonksiyonları yerine getirmek amacı ile ortaya çıkarlar (La Palombara, Weiner, 1966: 42). Bu kapsamda gerek demokratik gerek anti-demokratik rejimlerde siyasi partilerin ortaya çıkışı modernleşmenin bir tezahürü ve kamusal alanda gerçekleşir (Heywood, 2006: 356)

Özbudun’a göre ise siyasi partilerin modernleşme sürecinde ortaya çıkmaları, siyasal katılma kavramı ile yakından ilgilidir (Özbudun, 1977: 26). Buna göre belirtilen

anlamıyla toplumun modernleşmesi, siyasal katılımın artışını beraberinde getirerek siyasi partilerin gelişmesinde başlıca etken olmaktadır (Özbudun, 1977: 27).

Modernleşme sürecinde siyasi gelişim, üst düzey bir organizasyonu gerektiren karmaşık siyasi oluşumların varlığını gösterir. Söz konusu siyasi oluşumlar ise modern toplumlarda bireylerin bir araya gelerek kurdukları ve belli siyasi fonksiyonları gerçekleştiren büyük, karmaşık ve esnek kurumlardan oluşmaktadır (La Palombara, Weiner, 1966: 5). Bunun neticesi olarak da siyasi partiler ismini alan geniş ve karmaşık yapılar, kendilerinden kamuoyunu organize bir biçimde belli bir kanala yönlendirmesi ve yönetsel güç ve karar merkezlerine organize bir topluluğun taleplerini iletmesi beklenen yapılar olarak ortaya çıkarlar (La Palombara, Weiner, 1966: 3).

Her ne şekilde olursa olsun asıl olan, siyasi partilerin zamanla siyasi hayatın meşru figürleri olarak kabul edilmeye başlanması ve yönetimi ele geçirmek için partiler arasındaki rekabetin açık toplumun adeta zorunluluğu olarak ortaya çıkmasıdır (Daalder, 2002: 40; aktaran Erdoğan, 2013: 42). Bu da 18. ve 19. Yüzyıllarda modern toplumlarda değerlerin paylaşılması konusunda çatışan menfaatler etrafında toplanan bireylerin birlikte hareket etmeleri olgusunun bir sonucu olarak anlaşılabilir (Daalder, 2002: 40; aktaran Erdoğan, 2013: 42). Bu yönüyle siyasi partiler demokratikleşme ve modernleşme sürecinde olan toplumlarda oluşarak benzer aşamalardan geçen ancak her toplumun yerel özelliklerine göre oluşumunun farklı biçimlerde gelişebildiği siyasi yapıları ifade eder. (Bartolini, Mair, 2001: 329; aktaran Erdoğan, 2013: 42)

2.1.3. Siyasi Partileri Olumsuz Karşıl原因an Yaklaşımlar

Siyasi partilerin modern dönem bağlamında doğuşunu ve işlevlerini karşılaştırmalı olarak inceleyen ilk çalışma, Ostrogorski'nin "Demokrasi ve Siyasal Partilerin Örgütü" isimli kitabıdır. Aynı şekilde siyasi partiler üzerinde yayımlanan ilk çalışmalardan birisi Robert Michels'in "Siyasi Partiler: Modern Demokrasideki Oligarşik Eğilimlerin Sosyolojik İncelemesi" isimli çalışmasıdır. Açık bir ifadeyle gerek Ostrogorski, gerekse de Michels, siyasi partiler üzerine yaptıkları incelemelerde gördüklerinden hoşnut olmamışlardır (Daalder, 2002: 40; aktaran Erdoğan, 2013: 43). İki yazar da, siyasi partileri, bireylerin iradesini karar alma süreçleri içerisinde eriten ve bu yönüyle bireysel eğilimlere karşı oligarşik faaliyetlere zemin hazırlayan yapılar olarak görmüşler ve bu

sebeple siyasi partilere olumsuz anlamlar yüklemişlerdir (Özbudun, 1977: 5). Oligarşinin Tunç kanunu ismini verdiği görüşünü ifade eden Michels'e göre siyasi partiler, bireylerin görüş ve faaliyetlerini organizasyonun kolektif enerjisine katmıştır. Partiyi oluşturan bireyler de kaçınılmaz olarak parti lideri veya parti içindeki güçlü kesim tarafından baskılanmaya mahkumdur (Daalder, 2002: 40; aktaran Erdoğan, 2013: 43). Bu nedenle siyasi partiler demokratik değerlerin tam zıttı yönde anti-demokratik özellikler gösterirler.

Siyasi partiler hakkında Ostrogorski ve Michels'in olumsuz düşünceleri her ne kadar 20. Yüzyıl'ın başında gelişmiş ve bunların ardından siyasi partilerin varlıkları ve işlevlerine ilişkin bir literatür oluşmuşsa da (Montero, Gunther, 2002: 2) bu görüşler siyasi partilerin varlığını ve işlevlerini sorgulamaları açısından oldukça önemlidir. Aslında bu görüşler, günümüzde siyasi partilere yönelik eleştirilerin çıkış noktası olma özelliği göstermektedir. Söz konusu eleştiriler ise Daalder'e göre partilerin reddi, partilerin kısmen reddi, parti sistemlerinin kısmen reddi ve partilerin gereksizliği şeklinde dört ana başlık altında toplanmaktadır (Daalder, 2002: 39; aktaran Erdoğan, 2013: 43).

Bu başlıklardan ilki olan siyasi partilerin reddi görüşü, siyasi partilerin modern toplumlarda demokratik toplum ve yönetim için yararlı olmadığı veya bazı zararlı unsurları bünyesinde taşıdığı görüşünü barındırmaktadır. Ayrıca bu görüşe göre siyasi partiler, modern siyasi yaşamın meşru bir unsuru olarak değerlendirilemezler (Daalder, 2002: 39; aktaran Erdoğan, 2013: 44). Siyasal partilerin reddi ile ilgili eleştiriler, demokratik ve otoriter eleştiriler olmak üzere ikiye ayrılır (Daalder, 2002: 40-41; aktaran Erdoğan, 2013: 44). Otoriterlik bağlamında partinin reddi görüşü açısından siyasi partiler, yönetimde söz sahibi olan elitlerin varlıklarını gizleyen bir araç olarak görülür. Siyasi partiler vasıtasıyla devletin yönetimini ele geçiren elitlerin ise devlet yönetiminde devletin menfaatlerinden ziyade kendi menfaatlerini savunacakları fikri, partilerin varlığının eleştiriye açık hale gelmesine sebep olmaktadır. Demokratik yönüyle siyasi partinin reddi ise partinin bireyle devlet arasına anti-demokratik bir yapı niteliğinde engel koyacağı düşüncesine dayanmaktadır

Siyasal partilerin meşruluğuna bütünüyle şüpheyle yaklaşan görüşlerin yanında bazı parti tiplerini reddeden görüşler de vardır. Bunlar da siyasal partilerin kısmen reddi görüşünü ifade etmektedir (Daalder, 2002: 42; aktaran Erdoğan, 2013: 44). Fakat

partilerin kısmen reddi anlayışı, öncelikli olarak partiler arasında tipolojilerine ilişkin sınıflandırmaların yapılmasını ve sınıflandırılan partilerden bazılarının olumsuz özelliklerinin belirtilmesini gerekli kılar. Bu bakımdan partilerin kısmi olarak reddi fikri, Duverger ile başlayan sonrasında Neumann ile devam eden parti tipolojilerini sınıflandırma gayretine ve bu düşünürlerin görüşlerine dayanır. Söz konusu sınıflandırmalar da Duverger 'nin kadro-kitle partileri ve Neumann'ın bireysel temsil partileri-sosyal bütünleşme partileri sınıflandırmasını gösteren ayrımlardır (Daalder, 2002: 42; aktaran Erdoğan, 2013: 44).

İşaret edilen sınıflandırmalarla ilgili olarak yapılan olumsuzlama, sosyal bütünleşme partileri bakımından, bu tip partilerin toptancı yaklaşımlarından dolayı totaliter siyasi sistemleri yaratabileceği eleştirisini barındırmaktadır (Daalder, 2002: 43; aktaran Erdoğan, 2013: 44). Ayrıca kitle partileri de kendilerine bazı olumlu anlamlar yüklenmesine karşılık kitleleri belli bir ideolojinin peşinden sürüklemesi ve kitleleri sürüklerken parti disiplini ile kolektif aklı bireysel faaliyetlerin önüne geçirmesi bağlamında eleştirilmektedir (Neumann, 1956: 400 vd; aktaran Erdoğan, 2013: 45). Her iki fikrin ortak paydası ise siyasi partilerin varlığı ve modern siyasi hayattaki işlevlerini reddetmemesine karşılık siyasi partilerde bulunan yapıların demokratik olmayan özelliklerine değinmesidir.

Siyasi partilerin varlığına dair olumsuz görüşler, yukarıda değinilen başlıklar altında toplanmaktadır. Fakat siyasi partilerin siyasal sistemlerde sebep oldukları olumsuzluklara ilişkin kurumsal temelli eleştiriler, sadece siyasi partilerin tipleri ve işlevleri ile sınırlı değildir. Siyasal sistemlerin demokratik nitelikleri ve sosyolojik nedenlerden kaynaklı bölünmeler (Özbudun, 1977: 37), doğrudan bir ülkedeki parti sayısını belirler ve bir toplumdaki parti sayısı ise o ülkede parti sistemlerinin var olduğunu, oluşmuş olduğunu gösterir.

Bir ülkede siyasi sistemin demokratik meşruluğunun belirlenmesinde parti sistemleri önemli bir rol oynar. Parti sistemleri üzerine yapılan çalışmalar ise bazı parti sistemlerine olumlu özellikler yüklerken diğer parti sistemlerini olumsuz karşılayan bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Bu bağlamda demokratik bir siyasi sistemin oluşturulmasında İngiltere'de çok önemli olan iki parti sistemi ve özellikle Kıta Avrupası'na demokratik ahengini veren çok parti sistemlerinden her ikisinin ağır bir

biçimde eleştirildiğini söylemek mümkündür (Lijphart, 2002: 45). Konuyla ilgili tartışmalar ise mevcut parti sistemlerinden hangisinin siyasi sistemin demokratik niteliğine en fazla katkı yaptığı noktasında yoğunlaşmaktadır. Bu tartışmalar, belli bir parti sisteminin demokrasinin tesis edilmesinde en iyi neticeleri verdiği iddiasını ileri sürerken diğer parti sisteminin demokratik yönetimin oluşumunda problemler alanlar oluşturduğunu ifade ederler. Bu bakımdan parti sistemlerinin reddi, zorunlu olarak belli bir ülkedeki parti sistemini olumlarken, diğer ülkelerdeki parti sistemlerinin demokratik olmayan eğilimleri ifade ettiği konusunu barındırmaktadır.

Siyasi partilere karşı yapılan tüm eleştiriler aslında siyasi partilerin zamanla siyasal sistem içerisinde konumlanmalarına bağlı olarak değişen paradigmlar bağlamında değerlendirilmelidir. Siyasi partilerin görece yeni olduğu yıllarda yapılan eleştiriler, siyasi partilerin varlığını tümüyle reddetmektedir. Zaman içerisinde temsili demokrasinin reddedilemez kurumları haline gelen siyasi partiler, kısmi olarak eleştiri almaya başlamıştır. Süregelen yıllarda ise siyasi partilerin eleştirisi kurumsal olarak yapılmaya devam edilmiş ve bununla yetinilmeyerek siyasal partilerin demokrasi ile kurdukları ilişki, parti sistemleri bağlamında sorgulanmaya başlanmıştır (Heywood, 2016: 381). Günümüzde siyasi partilere karşı yapılan eleştiriler ise modern toplumlarda siyasi partilerin yerini almaya aday kurumların varlığına işaret ederek partilerin gereksizliğine vurgu yapmaktadır. Özellikle siyasal partilerin gereksizliği görüşü, günümüz toplumlarında siyasi partilerin işlevlerini yerine getiren diğer kurumların varlığı sebebi ile siyasi partilerin tarihi misyonlarını tamamladıkları ve işlevsiz kaldıklarını savunan görüşlerin tümünü barındırmaktadır (Heywood, 2006: 381). Bu görüşler, siyasi partilerin sorunları nedeniyle “partilerin kaçınılmaz düşüşü” (inexorable process of decline) (Montero, Gunther, 2002: 1) şeklinde nitelendirilmektedir.

2.1.4. Siyasi Partilerin Düşüşüne Dair Yaklaşımlar

Siyasi partilerin düşüşüne dair görüşler, partilerin ortaya çıktıkları ilk dönemlerdeki gibi kendilerine yapılan eleştiriler gibi siyasi partilerin siyasal sistem içindeki varlıklarını sorgulayan bir görüştür (Montero, Gunther, 2002: 3). Bu görüşler ise partilerin varlığını çeşitli bakış açıları bağlamında öne sürdükleri iddialarla sorgularlar (Heywood, 2006: 382).

Gunther ve Montero, partilerin düşüşü fikrinin temellerini, partilerin modern dönemde karşılaştıkları güçlükleri anlatarak açıklarken, bu güçlüklerin orta sınıfın genişlemesi sonucunda bu sınıftan gelen yeni taleplerin ortaya çıkması ve işçi tabanlı partilerin bu talepleri karşılamada yetersiz duruma düşmesine dayandırmaktadırlar. Bununla birlikte siyasi partilerin temsil işlevleri, yeni siyasal hareketlerin (Heywood, 2006: 382) niteliksel olarak daha önce hiç karşılaşmadığı bir güçlükle yüz yüze kalmıştır (Montero, Gunther, 2002: 3). Bu durum, siyasi katılımın mahiyetini de değiştirmiştir. Bilgi-iletişim imkânları çeşitlenen donanımlı bireyler, bilgi edinimlerini siyasi partinin kurumsal yapısına bağlı kalmadan bağımsız kaynaklardan paylaşabilmektedirler. Bunun da doğal sonucu ise partilerin temsil işlevini gerçekleştirmekte yetersiz kalması ve vatandaşlar ile hükümet arasında siyasi partilerin kurduğu bağın zayıflaması olmaktadır (Montero, Gunther, 2002: 4). Tüm bunların yanında son yıllarda gerçekleşen teknolojik atılımlar da vatandaşların birbirleri arasında kurdukları iletişimin kurumsal bir yapıya dayanma zorunluluğunu ortadan kaldırmaktadır. Bu da siyasi katılmayı etkileyerek vatandaşların arasında parti kurumsal yapısı içerisinde kurulan politik nitelikli ilişkiyi zayıflatmaktadır (Montero, Gunther, 2002: 5). Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse modern dönemde partilerin düşüşü, Bu yapıların temsil görevlerini gereği gibi yerine getirmelerindeki zafiyet ve halkla hükümet arasındaki bağı kurmadaki başarısızlıklarına ve özellikle 1950'lerin sonlarından başlayarak parti üyeliklerinde ve partizanlıkta yaşanan düşüşe bağlanmaktadır (Heywood, 2006: 381-382).

Siyasal partilerin modern dönemde düşüşüne sebep olan bu gelişmelerin onlar üzerinde yaratacakları etkiler ise ayrı bir tartışma konusu olmuştur. Daalder'e göre partilerin yeni siyasal hareketlerin karşısında varlıklarını sürdürüp sürdüremeyeceği veya ne şekilde sürdüreceği konusunda üç temel görüş bulunmaktadır (Daalder, 2002: 51vd; aktaran Erdoğan, 2013: 48).

Bu görüşlerden ilki siyasi partilerin halkla hükümet arasında belli bir dönemde kurduğu bağın önemli bir işlevi yerine getirdiği ve tarihi misyonunu tamamladığı görüşüdür. Söz konusu görüş, Stein Rokkan'a ait olup, yazarın 1970 tarihinde yayımladığı "Citizens, Elections, Parties: Approaches to the Comparative Study of the Processes of Development" isimli makalesinde öne sürdüğü fikirlerden oluşur. Buna göre siyasi partiler, tarihte kendilerine biçilen halk ile devlet arasında temsil yoluyla köprü

olma rolünü üstlenmekle varlık amaçlarını gerçekleştirmişlerdir. Bundan dolayı modern toplumun gelişim çizgisi, siyasal partileri, varlıklarını başka yapılara bırakarak tarih sahnesinden ayrılmaya zorlamaktadır. Bu açıdan siyasal partilerin yok olması mukadderdir (Daalder, 2002: 51-52; aktaran Erdoğan, 2013: 48).

Modern dönemde siyasal partilerin karşı karşıya kaldıkları güçlükler neticesinde yok olacağını ileri süren Rokkan'ın görüşünün aksine siyasal partilerin tamamen tarih sahnesinden silinmesinin söz konusu olmayacağını ileri süren görüşler bulunmaktadır. Bunlardan ilki siyasal partilerin varlıklarını sürdürmelerine karşın eski önemine sahip olamayacağını savunan görüştür. Siyasal partilerin varlığının siyasal sistem içerisinde gerçekten bir fark yaratıp yaratmadığını sorgulayan bu görüşün, “eylem grupları”nın siyasal partilerin yerini alarak onların işlevlerini gerçekleştireceklerini ve/veya doğrudan demokrasi araçlarını daha yoğun kullanarak siyasal sistemde ağırlığın partilerden bunlar üzerine kaydıracağını öne süren iki yönü bulunmaktadır (Daalder, 2002: 53; aktaran Erdoğan, 2013: 49). Birinci yönüyle söz konusu görüş, siyasal partilerin “kurumsal çoğulculuk” olgusu bağlamında önemlerinin azalarak, işlevlerinin yerine getirilmesini çeşitli kurumlara bırakacağını öne sürmektedir (Daalder, 2002: 53; aktaran Erdoğan, 2013: 49). Bu görüşün ikinci yönü ise referandum ve benzeri yarı doğrudan demokrasi araçları ile daha özel konularda halkın siyasal katılımının partiler aracılığı ile gerçekleşmesi olgusunun zayıflayacağı hususunu savunmaktadır (Daalder, 2002: 53; aktaran Erdoğan, 2013: 49).

Siyasal partilerin günümüz toplumlarındaki durumu üzerine bunların zorunlu bir biçimde yok olacağına ve yok olmayıp sadece önemine kaybedeceğine ilişkin açıklamalar, partilerin düşüşü görüşünün paralelinde seyreden görüşlerdir. Bu iki görüşün yanında üçüncü bir görüşün varlığına da işaret etmek gerekir. Bu da partilerin tarihte gördükleri işlevleri klasik bir biçimde görmekten vazgeçecekleri ve işlevlerini tekrar tanımlayarak siyasal sisteme uyum sağlayacakları görüşüdür Gerçekten de olgusal alana bakıldığında günümüzde siyasal partilerin önemini kaybetmek bir yana, siyasal sisteme uyum sağlayarak form değiştirdiği görülmektedir. Schumpeter ve Downs'ta temellerini bulan bu görüş, Otto Kirchheimer'in toplayıcı -hepsini yakala- (catch-all) partiler tipolojisini ortaya attığı ünlü makalesinde somut ifadesini bulmuştur. Bu konu, büyük

ölçüde siyasi partilerin tipolojileri ve işlevleri ile alakalı olup, konu hakkındaki izahat ilerleyen kısımlarda ayrıntılı olarak verilecektir.

Görüldüğü üzere siyasi partilerin siyasal sistemde oynadıkları rol büyük ölçüde onların modern toplumda yerine getirdikleri işlevler ve bu işlevlerin işaret ettiği görevleri üstlenmek üzere kendilerine biçtikleri rollerdir. Söz konusu roller ise siyasi partiler tipolojisinde kendini bulur. Bu durumda yapılması gereken siyasi partilerin tipoloji ve işlevlerine günümüzdeki önemleri bakımından hızlıca göz atmak olmalıdır.

2.1.5. Parti Tipolojilerine Gelişimsel Yaklaşım

Siyasi partiler, halk ile iktidar arasında adeta köprü işlevi görmektedir (Katz ve Mair, 2004, 93). Siyasal partilerin sahip olduğu bu işlev, parti tipolojilerini etkilemektedir. Tipolojilerin gösterdiği özellikler de değişen dönemlerde devlet ve toplumla kurduğu yakınlığa göre farklılıklar arz edebilmektedir (Katz ve Mair, 2004, 93). Daha net bir şekilde ifade etmek gerekirse, anayasa hukuku ve siyaset bilimi literatüründe siyasi partiler ve onların tipolojileriyle ilgili yapılan sınıflandırma ve analizler, siyasi partilerin bir yanda devlet diğer yanda ise sivil toplumla geliştirdikleri ilişkiler çerçevesinde gerçekleşir (Katz ve Mair, 2004, 93). Fakat belirtildiği üzere toplumların zamanla geçirdikleri dönüşümler, siyasi partilerin işlevlerini zorlayan bazı gelişmelere neden olur. Bu da siyasi partilerin özellikle tipolojilerinde birtakım değişikliklere yol açmaktadır.

20. Yüzyılda siyasi partiler ile ilgili yapılmış olan çalışmalar, siyasi partilerin sınıflandırılması bakımından çok çeşitli tanım ve tahlilleri ortaya koymuştur. Bu çerçevede siyasi parti tipolojilerinin sınıflandırmaları, üyelik sistemi, parti yapısı, karar alma süreçleri, uygulanması kararlaştırılan politika ve programlar, seçim çalışmaları gibi çeşitli faktörler üzerine yoğunlaşmıştır. Siyasi partilerin tipolojilerine yönelik ilk sınıflandırma girişimi Duverger tarafından yapılmıştır. Bu sınıflandırmaların incelenmesi neticesinde Neuman ve Kirchheimer'in sınıflandırmaları literatüre girmiştir. Bu alanda yapılan araştırmaların da demokrasi teorisi ile ilgili ortaya çıkan yeni yaklaşımlardan etkilenmesi de söz konusudur (Katz ve Mair, 2004, 94). Burada siyasi partilerin tipolojileri ile ilgili yapılacak olan değerlendirmelerde takip edilecek metodun doğru bir

şekilde belirlenmesi önem arz etmektedir. Kullanılması gereken yöntem ise siyasi partiler tipolojisinin gelişimsel bir yaklaşımla ele alınması olmalıdır.

Siyasi partiler ile ilgili yapılan çalışmalar parti tiplerini, bu yapıların sivil toplumla olan ilişkilerini inceleyerek oluşturmayı amaçlamışlardır (Katz ve Mair, 2004, 93). Sonrasında bu yaklaşım, kapsayıcılıktan uzak ve tek yönlü olarak görülmüştür. Dolayısıyla bu yaklaşım yerini siyasi partilerin devlet ile olan ilişkilerini inceleyen yaklaşıma bırakmıştır ancak sivil toplumla olan ilişkileri ya da devlet ile olan ilişkileri bağlamında parti tiplerini ayırmada kullanılan bu iki ölçüt te eksik kalacaktır. Çünkü özellikle Batı demokrasilerinde siyasal partilerin gelişimi, her bir parti tipinin siyasal sistemden kaynaklanan ihtiyaçlara cevap vermemesi sonucunda yeni bir parti tipine dönüşerek, sentezlenip değişime uğrayarak girilen bir süreçle anlaşılabilir (Katz ve Mair, 2004, 93). Örneğin kitle partileri, kadro partilerinin elitist özelliklerine karşı genel oy hakkının verilmesinden itibaren ortaya çıkmak zorunda olan bir parti tipi olarak anlaşılmalıdır (Özbudun, 1977: 84). Bu durumda parti tiplerinin incelenmesi, partilerin yalnızca sivil toplum ya da devlet ile olan ilişkilerinde değil, bu kuruluşların her iki unsur arasında tarihsel ardılık bağlamında ne şekilde bir köprü oluşturduğu ile ilgili olmaktadır.

2.1.5.1. Duverger ve Neumann'a Göre Siyasi Partilerin Tipolojileri

Siyasi partiler tipolojileri ile ilgili yapılmış olan ayrımlar büyük ölçüde parti organizasyonunun yapısıyla ilişkilidir (Özbudun, 1977: 82). Duverger, küresel topluluğun küçük temel topluluklarının bir karşılıklı iletişim ve organizasyon kurmuş küçük ana topluluklardan oluştuğunu ifade etmiştir (Duverger, 1974: 37). Bahsi geçen bu örgüt, modern partiler bağlamında üye faaliyetleri ile ilgili kapsamın ve üyeler arasında gelişen dayanışmanın nasıl şekillendirildiği ile alakalı modeli ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir (Duverger, 1974: 37). Bu nedenle siyasi parti tipolojilerinin belirlenmesi, devlet-toplum ilişkisinin yapısını etkileyen siyasi partilerin kökenleri ile doğrudan ilişkilidir. Kısaca siyasi partiler, devlet ve sivil toplum arasında geliştirecekleri ilişkiler ağının niteliğine göre kendi yapılarını belirler. Parlamentoda oluşan partiler kökenleri bakımından kadro partileri, parlamento dışında oluşan ve belirli bir kitleyi temsil eden partiler de kitle partisi adını alır ve özelliklerini bu durumlarına göre yansıtırlar (Katz ve Mair, 2004, 93).

Genel oy ilkesinin kabulünden önce oluştukları için kadro partileri üye sayısını artırma ve toplulukları özendirme ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu nedenle kadro partileri için önemli olan nitelikli bir topluluğa hitap etmektir. Bunu da etkili ve zengin kişilerden oluşan bir topluluğu bir araya getirip oy toplamaya çalışarak yapmışlardır (Kapani, 2004, 169) Gösterilen bu çaba oy getirecek bireyler üzerinde değil tam tersine ekonomik ve toplumsal olarak güçlü bölgelerde kendini göstermiştir.

Sosyalist partilerin birçok yerde gelişmesi ve bunun sonucunda kitlelerin siyasette daha aktif olmaları Duverger 'e göre genel oyun kabulüyle birlikte olmuştur (Duverger, 1974: 110) Sosyalist partiler kadro partilerinin aksine parti üye sayılarını arttırmak ve seçmenin desteğine sahip olmak amacı taşımaktadırlar. Kitle partileri bu yüzden parti üye sayısını artırma çabasıyla kadro partilerinden farklı bir profile sahiptir (Kapani, 2004, 169). Kitle partilerinde üye sayısı artışının önemi ve parti üyelerinin partiye sunacakları çabanın gerekli olması bu tip partilerin daha disiplinli ve tutarlı olmalarına neden olmuştur (Kapani, 2004, 170).

Sağ-sol partiler ve burjuva-işçi partileri ayrımı, Duverger'nin sınıflandırmasıyla örtüşmektedir (Duverger, 2004, 111). Yani bu sınıflandırmaya göre Avrupa'da sol partiler kitle partileri, sağ partiler ise kadro partileri olarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Sigmund Neumann, siyasi parti tipolojileri bağlamında bireysel temsil ve sosyal bütünleşme partileri ayrımını yapmıştır. Neumann'a göre bireysel temsil partilerinin siyasal katılım ortamı dar ve sınırlıdır ve bu çerçevede faaliyet gösterirler (Neumann, 1956: 395 vd; aktaran Erdoğan, 2013: 54). Neumann, Duverger gibi sosyal bütünleşme partilerini genel oy hakkının gelişmesiyle ortaya çıkan oluşumlar olarak değerlendirmiştir (Kapani, 2004, 172). Dolayısıyla Duverger'nin ve Neumann'ın birbiri ile örtüşen ikili bir ayrım yaptıklarını söylemek mümkün görünmektedir. Ancak açıkça görüldüğü üzere söz konusu ayrım, kapsayıcı olmaktan uzak olduğu gibi, kadro partilerinin zamanla yok olup kitle partilerine dönüşmesi durumunu açıklamakta yetersiz kalmıştır (Kapani, 2004, 172). Duverger bu konuyla ilgili burjuvazinin kadro partisi yerine kitle partisi kurma teşebbüsü ile ilgili ciddiyetinin komünist ve devrimci yöntemlerin gelişmesiyle arttığını ifade etmiştir (Duverger, 2004: 111). Ancak bu ifade siyasi partiler tipolojilerine ilişkin sınıflandırmanın yetersizliğini ve tek yönlülüğünü ortadan kaldırmamaktadır. Bahsi geçen bu durumda siyasi partilerin “gelişimsel” bir modelle değerlendirilip

değerlendirilemeyeceği çerçevesinde bir ilişki mevcuttur (Özbudun, 1977: 83). Çünkü siyasi partilerin tipolojilerine ilişkin literatürü oluşturan çalışmalar, siyasi partiler tipolojisinin dönemsel gelişmelerden etkilendiği ve bunlara uyum sağladığı yönünde ortak bir yöntemi benimsemişlerdir (Katz ve Mair, 2004, 96). Burada kabul gören gelişimsel bir yaklaşım mevcuttur. Otto Krichheimer'in ortaya koyduğu "hepsini yakala" (cath-all) ve Katz ve Mair'in ortaya koyduğu kartel parti tiplerinin nasıl bir siyasal ortamda oluştuğu ve ne tür bir işlevinin olduğu net bir şekilde ele alınmalıdır. Bu yüzden siyasal parti tipolojileri doğru konumlandırılmalı, siyasal sistem içindeki yerinin ve sistemdeki değişimlerin bu yapıları nasıl etkilediğinin tespit edilmesi oldukça önemlidir.

2.1.5.2. Kirchheimer'a göre Siyasal Partilerin Tipolojisi

Kitle partilerinin genel oy ilkesi kabul edildikten sonra ortaya çıkmasının, bu partilerin kadro partilerinden daha güçlü olmasına sebep olduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle Duverger, kitle partilerini mevcut siyasal sistemle kurdukları ilişkiler bağlamında geleceğin partileri olarak nitelemiştir (Katz ve Mair, 2004, 95).

Yukarıdaki görüşten farklı olarak Kirchheimer, yeni bir parti tipi atmış ve bu analizi tümüyle değiştirmiştir (Katz ve Mair, 2004, 95). Bu yeni parti tipinin ortaya çıkması ise üç nedene bağlanmıştır. Bunlardan ilki 1950 ve 60'lı yıllarda sosyal ilişkilerde yaşanan zayıflık, ikincisi dönemin en önemli iki olgusunun ekonomik kalkınma ve sosyal devlet olması, üçüncüsü ise gelişen medyanın partiyi ve parti liderliğini faal partizanlar yerine sadık seçmenler aramaya itmesidir (Katz ve Mair, 2004, 96).

Kadro ve kitle partileri, değişen şartlar ve bu anlamda siyasal sistemin de dönüşmesi neticesinde kendilerini yenileme ve dönüştürmeye mecbur hissetmiştir ve oluşan yeni koşullara uyum sağlamak zorunda kalmışlardır. Oluşan bu zorunluluğun ve şartlara uyum sağlama ihtiyacının neticesinde mevcut seçmenin tümüne hitap edecek ve onların tamamından oy alıp iktidara gelecek bir siyasi parti modeli olan "catch all" partiler ortaya çıkmıştır (Kirchheimer, 1966: 177-200; aktaran Erdoğan, 2013: 56) Bu bağlamda hepsini yakala partilerin hiçbir sınıf gözetmeksizin olabilecek en geniş seçmen kitlesine hitap eden, keskin olmayan ideolojik eğilimlere sahip ve pragmatik bir parti tipini olduğunu ifade edilmektedir (Kapani, 2004, 174). Amerikan siyasi partileri, tüm topluma hitap etme özellikleri bakımından hepsini yakala partilere verilebilecek en iyi örnektir.

Parti liderliği bağlamında kadro partileri için asıl sorun, genel oy ilkesinin kabul edilmesinden sonra seçmeden oy kazanmak olmuştur. Ancak kadro partileri sivil toplum ve seçmen ile olan ilişkisi bakımından kitle partilerinden daha zayıftır (Katz ve Mair, 2004, 98). Bu yüzden kitle partileri seçmenle daha yakın ilişkiler kurarak devlet ve toplum arasında kadro partilerinden farklı olarak daha profesyonel yapılar haline gelmiştir. Diğer iki parti tipi bir yana catch all (hepsini yakala) partiler ise toplumdaki bir kitleyi değil, tüm seçmenin oyunu alma hedefini gütmüştür. Güdülen bu hedefin neticesinde catch all partiler, devlet ve toplum arasında bağı iktidarı ele geçirmek için kuran en profesyonel parti tipi olarak kabul edilmiştir³⁵. Kısaca parti tipleri, siyasal sistemde var olan çok önemli aktörler oldukları için toplum ve devlet arasındaki köprü olma özelliklerine göre gelişimsel bir model çerçevesinde evrim geçirmişler, farklı tipolojilere de bu nedenle kavuşmuşlardır.

Siyasal partilerin kökenleri ve siyasal sistemle oluşan uyumun bir sonucu olarak parti tipolojilerin gelişimsel bir model bağlamında ele alınması söz konusudur. Siyasal partilerin kökenleri ve içine girdikleri gelişimsel süreç bağlamında günümüzde mevcut olan siyasi partilerin bu kuramlar açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda bu inceleme yapılırken siyasi partilerin siyasal sistemde yaşanan gelişmelere nasıl bağlı olduğu da çok önemlidir.

Avrupa'da siyasal sistemde hepsini yakala partiler ile ilgili fikirler ufuk açıcı nitelikte olmuştur. Öyle ki 1950 ve 60'lı yıllarda Avrupa'da çok sayıda siyasi gelişme bu yöntemle anlamlandırılmıştır (Wolinetz, 2002: 146). Buna rağmen Krichheimer'in tipolojisinin siyasi parti ve siyasal sistem ilişkisi bağlamında çok geçerli olmadığını düşünen ve bu görüşün doğrulanamaz olduğu yönünde eleştirenler de vardır.

Bu görüşlerden ilki, catch all partilerin sınıflandırmasının gerçek dışı olduğu ve zaman içerisinde siyasal partilerin catch all partilere doğru evrilmediğidir. Bu görüşün sahipleri ise Diamond ve Gunther ile Lijphart'tır (Süer, 2011: 86). Bu görüşe göre yazarlar, hepsini yakala partilerin, kitle partilerinin yerine ortaya çıkan bir parti tipi olduğunu kabul etmektedirler ancak, bunların ideolojik bakımdan bir düşüşü ifade etmediklerini söylemektedirler. Onlara göre siyasal eğilim 1950 ve 60'lı yıllarda sert ideolojilerle siyasal sistemin merkezine yerleşme yönündedir ancak 1970 ve 80'li yıllarda

siyasal partilerde daha yumuşak ideolojiler ve pragmatik eğilimli siyasal programlara yönelik bir dönüşüm olmamıştır (Phule, 2002: 65).

Yapılan eleştirilerin ve parti tiplerinin birbirleriyle olan dönüşümsel ilişkilerin kitle partilerinin gelişimsel süreçte zamanla kaybolduğu olgusunu değiştirmemiştir. Bu tespit bağlamında Kirchheimer'in catch all parti tipinin zamanla değişime adapte olmuş bir parti kategorisi şeklinde algılanmasının gerekliliği öne sürülmüştür (Katz ve Mair, 2004, 107). Burada belirtmek istenen 1950 ve 60'larda ortaya çıkmış ve birbirlerinden bazı özellikleriyle farklılaşan tüm siyasi partilerin, catch all parti özelliklerine sahip olmaya başlamalarıyla birlikte aynı çatı altında değerlendirilebilmeleri mümkün olmuştur.

Catch all partiler devrinin bittiğine dair görüşler etkileyicidir ancak (Ljiphart, 1984: 87) bugün dahi çoğu demokraside parlamento içinde faaliyetlerini sürdüren siyasi partilerin büyük bölümünün, catch all parti özelliği gösterdiğini söylemek mümkündür (Süer, 2011: 70). Burada farklı yazarlar tarafından parti tiplerinin tabi tutulduğu sınıflandırmaların kapsayıcı bir kategori olarak kabul edilen catch all parti kategorisini de içine alacak bir biçimde tespit edilmesi gerekmektedir.

2.1.5.3. Katz ve Mair'e Göre Siyasi Partilerin Tipolojisi

Yukarıda bahsi geçen sınıflandırmalardan en çok bilinenlerinden biri, Katz ve Mair'in kartel partileri sınıflandırmasıdır (Süer, 2011: 70). Katz ve Mair, siyasi partilerin toplum ve devletle olan ilişkilerinde devam eden gelişimin devlete doğru yöneldiğini ifade etmişlerdir. Buna göre kartel partilerin ortaya çıkış ve gelişim süreci hepsini yakala partilerin ardından aynı şekilde olmuştur. Bu tip siyasi partiler, devlet yardımlarını kullanarak profesyonel bir yapı haline gelmiş ve sahip oldukları bu özellikleriyle adeta devletin bir parçası olan yapılar şeklinde değerlendirilmektedir (Katz ve Mair, 2004, 104). Bu değerlendirmenin doğrultusunda kartel partilerinin ayırt edici özelliği, seçmenin tamamından ya da kitlelerden destek almak için rekabet etmemeleri, bunun yerine diğerleriyle gücü paylaşarak devletin sağladığı imkanlara ulaşımın teminat altına alınması yönünde faaliyet yürüten siyasi partiler olmalarıdır (Süer, 2011: 73). Kartel partilerinin bu özelliklerinin doğrudan sonucu, hepsini yakala partilerden farklı olarak, bunların toplum ve devlet arasında aracılığı bırakıp, bizatihi devletin temsil eder hale gelmeleridir.

Siyasi partilerin parlamentoda varlık gösterdikleri süreçte devlete olan yakınlıkları, seçim süreçlerinde tamamen farklı bir anlam kazanabilir. Bu durumda herhangi bir seçim söz konusu olduğu takdirde partiler, devlet yönetimindeki varlıklarını garantilemek adına seçmenlerin desteğini almaya çalışan organizasyonlara dönüşmektedirler (Katz ve Mair, 2004, 107). Bu nedenle gelişimsel bir model çerçevesinde ele alınan parti tipleri, söz konusu özellikleriyle siyasal sistemde yer edinmektedirler. Bu da siyasi partiler tipolojilerinde farklı sınıflandırmaları beraberinde getirmektedir. Belirtildiği şekliyle Katz ve Mair'in sınıflandırmasının yanında hepsini yakala partilerin yapısal özelliklerinin değiştiğine yönelik çeşitli görüşler de bulunmaktadır (Süer, 2011: 74). Bu görüşlerden yukarıda açıklanan iki sınıflandırma, Kirchheimer'ın hepsini yakala parti sınıflandırması ve Katz ve Mair'in kartel partiler sınıflandırmasına yönelik ayrımlardır (Süer, 2011: 74). Bunların yanında ayrıca Panebianco'nun profesyonel-seçmen odaklı "electoralprofessional party" nitelendirmesi (Wolinetz, 2002: 136) ve Wolinetz'in "oy odaklı" (vote-seeking), "mevki odaklı" (office-seeking) ve "politika odaklı" (policy seeking) partiler sınıflandırması bulunmaktadır (Wolinetz, 2002: 137).

Bunlardan profesyonel-seçmen odaklı parti, merkezinde profesyonel siyasetçilerin toplanmasıyla oluşan ve ideolojik bağlardan ziyade menfaatlerle birbirine bağlanan bir parti tipini ifade etmektedir (Wolinetz, 2002: 137). Bu partinin, ideolojiyi bir kenara bırakmasındaki temel amacı ise seçimi her ne surette olursa olsun kazanarak iktidara gelmektir (Wolinetz, 2002: 137).

2.1.5.4. Wolinetz'e Göre Siyasi Partilerin Tipolojisi

Wolinetz'in sınıflandırması ise siyasi partinin oy veya makam peşinde olması veya liberal demokrasilerde ideal işlevi olan politika üretimi işlevine sahip olması bakımından yapılan bir sınıflandırmadır. Bu bakımdan oy odaklı partilerin amaçları her ne surette olursa olsun seçim kazanmak, makam odaklı partilerin amaçları, hiçbir şekilde iktidarı diğer partilerle paylaşmamaktır (Wolinetz, 2002: 146). Politika odaklı partiler ise bu sınıflandırmaların arasında, ideolojik duruşundan oy veya makam sahibi olmak amacıyla "*ödün vermeyen ideal bir parti tipi*" olarak karşımıza çıkmaktadır (Wolinetz, 2002: 146).

2.2. Siyasi Partiler Teorisine Yönelik Güncel Durum Sınaması

Siyasi partiler tipolojisi, partilerin özellikle siyasal sistemde yer alan unsurlarla etkileşimi bağlamında çeşitli ayrımlara göre incelenmektedir. Söz konusu ayrımlarda ortak olan konu ise partiler tipolojisine ilişkin kapsayıcı bir kategoriye duyulan ihtiyaçtır. Bu nedenle söz konusu ihtiyaç, görüldüğü üzere Kirchheimer'in catch all partilerine atfedilen değer ile giderilmeye çalışılmıştır. Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki catch all partilere ilişkin açıklayıcı özelliklerin, günümüzde siyasi partilerde görülen somut yansımalarıyla ilgili gerçekleri karşılamaktan uzak olduğu görüşleri de ifade edilmektedir. Bu nedenle hepsini yakala parti tipinin günümüz demokrasilerinde hâkim olan parti tipinden uzaklara düştüğü iddia edilmektedir.

İddia edilen durumun çözümü, bilimsel paradigmanın değişimiyle somut gerçekliğin ne kadar uyumlu olduğuyla ilişkilidir. Bu noktada, tüm karşıt görüşlere ve sınıflandırma çalışmalarına rağmen hepsini yakala partilere ilişkin özelliklerin hali hazırda günümüz demokrasilerinde baskın bir karaktere sahip olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır. Dolayısıyla siyasi partiler tipolojileri kapsamında yapılan çeşitli sınıflandırmalar, ortak özellikleri bakımından genellikle hepsini yakala parti özelliği gösteren partilerin kendi içindeki tasnifinden farklı olmadığı ifade edilebilir. Bu sebeple de her ne kadar catch all partiler çağının sona erdiği iddia edilse de günümüzün siyasal partilerinin hemen hemen tamamının catch all partilere ait unsurları taşıdığını söyleyen görüşler de bulunmaktadır. Nitekim konunun devamında daha geniş şekilde izaha muhtaç başka bir sorun daha mevcuttur. Günümüzdeki siyasi partilerin, kendilerinden önceki dönemlerde siyasal sistemde faaliyette bulunan partilere benzer özellikler arz etmesi mümkündür. Ancak gelişimsel modelde de ifade edildiği gibi değişen koşullar neticesinde yeni duruma adapte olma zorunluluğu siyasi partiler açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda klasik teorinin siyasi partiler ile ilgili söyledikleri, parti tipolojileri bağlamında tutarlı ancak günümüzdeki gerçekliği açıklayabilme yeteneği bakımından yetersizdir.

Siyasi partilerin günümüzde nasıl tanımlanıp sınıflandırıldıklarından daha önemli olan şey onların seçimlerde kazanmak için kendilerini sürekli değiştirmek durumunda olduklarıdır. Aslında siyasi partilerin oy toplamak için yaptıkları tüm faaliyetler, genel oy hakkının kabulü ile birlikte gelişerek önce kitle partilerinin, sonra da hepsini yakala

partilerin oluşumuna neden olmuştur. Bundan sonra ise özellikle 1990'lı yıllar ve sonrasında dünyada yaşanan değişimler ekonomik, toplumsal ve siyasi açıdan yeni bir siyasi parti kavramsallaştırması yapılması gerektiği yönünde çok ciddi ihtiyaç doğduğunu göstermektedir. Özellikle küreselleşme diye adlandırılan sürecin yarattığı köklü değişim süreci, 1980 ve öncesi şartların ve teorinin artık siyasi partilerin kavramsal ve pratik açıdan değerlendirilmesinde aciz kaldığını ortaya koymaktadır denilebilir.

2.3. Küreselleşmenin Siyasi Parti Üzerindeki Etkileri

Küreselleşme, yalnızca tek bir görüngü üzerinde etki yaratan bir olgu değildir. Dünyada kurulu düzenin siyasi, toplumsal, ekonomik ilişkilerin anatomisi, küreselleşmenin ortaya çıkardığı etkilerden kaçınılmaz şekilde etkilenmektedir. Bu etkilenme sürecinin her ülke ve toplumda farklı izleri ortaya çıkmaktadır. Yani her sistem küreselleşme dalgasından farklı düzeylerde etkilenmektedir. Oluşan bu dalganın yayılma hızı ise gelişen teknolojiyle birlikte iletişim kanallarının internet düzleminde güçlenmesi ve bireylere kadar ulaşmasıyla açıklanabilir. Öyle ki artık Batı Avrupa'da yaşanan bir siyasi ya da toplumsal değişimin bilgisi hızla tüm dünyaya yayılarak Afrika'da ya da Asya'da toplumları ya da siyaseti etkileme gücüne sahiptir. Küreselleşmenin iletişim kanalları üzerindeki etkisi dışında ekonomik etkileri de oldukça önemlidir. Devletin elindeki ekonomik güç, küresel anlamda onu bir aktör olarak merkeze alırken uluslararası finans kuruluşları ve çok uluslu şirketlerin ekonomik gücü farklı aktörlerin de sahneye çıkmasına neden olmuştur. Bundan dolayı artık devlet, küresel sermaye aktörleri, sivil organizasyonlar hem uluslararası ilişkilerde hem de ülkelerin kendi iç işlerinde daha interaktif ve karmaşık süreçlerde karşı karşıya gelmektedir. Hızla gelişen bu sürecin sonucunda devletlerin ve devletleri yöneten siyasi otoritelerin kendilerini yeniden konumlandırma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu konumlandırma ülkeden ülkeye farklılıklar göstermekle birlikte negatif ve pozitif yanlarıyla değerlendirilmiş ve buna göre değişimler yaşanmıştır. Küreselleşmenin negatif etkileri bağlamında yapılan değerlendirmelerden birini de John Naisbitt yapmıştır.

Naisbitt küreselleşmenin dünyanın siyasal yapısını ve bu bağlamda siyasal erkin temsilcisi siyasi partileri nasıl etkilediğini "*Siyasi partiler öldü. Liderler bunun farkını görmüyor mu?*"(Naisbitt, 1994: 24) şeklinde ifade etmektedir. Bu sözler aslında Naisbitt'e göre küreselleşmenin ne kadar negatif ve devletin geleneksel rolünü ne kadar tahrip edici olduğunu

ifade etmektedir. Ancak gelecekte ne olacağını öngörmek yerine günümüze baktığımızda henüz Naisbitt' in yaklaşımının bütünüyle gerçekleşmediğini görmek mümkündür. Yine de küreselleşmenin ulus devleti aşındırdığı, farklı ulusal kimlikleri popüler kültür potasında erittiği ve bu dönüşüme karşı devlet ve devleti yöneten siyasi partileri muhafazakârlaştırdığı olgusal bir sürecin yaşandığı gerçeği de mevcuttur. Bu olgunun modern dönem sonrası post modern yönünü de vurgulamak yerinde olacaktır. Küreselleşmenin modern dönem müesses nizamını sarstığı ve merkezileşme yerine yerelleşme, bütünlük yerine çok parçalılık gibi tezahürleri siyasal yönetimler bakımından oldukça negatif algılanacaktır. Bu durumu Naisbitt, “*Demokrasi arttıkça ülke sayısı, yani küresel ekonominin giderek küçülen parçalarının sayısı da artıyor. Önümüzdeki yılları, kendi kendini yönetme hakkının yayılması belirleyecektir*” sözleriyle ifade etmiştir (Naisbitt, 1994:215). Bu yaklaşıma göre devletin ve demokratik sistemlerin merkezi yapılarını korumaları ve bu vazifeyi icra eden siyasi partilerin kendilerini yeni düzene adapte etmeleri bir varlık meselesidir. Aksi durumda ulus devletin ve temsili demokrasinin modern dönem şartlarında varlık göstermesi mümkün görünmemektedir. Bunun mümkün olması da elbette siyasi partilerin bireyler ve topluluklarla yeniden ve farklı bir ilişki modeli tesis etmesine bağlıdır. Siyasal ve ekonomik kurumsallaşmasını tamamlamış Batı ülkeleri bakımından durumun ciddiyeti gelişmekte olan ve geri kalmış ülkelere daha iyidir. Çünkü zaten Batı merkezli olan küreselleşmenin yarattığı baskı doğal olarak Batı dışındaki bölgelerde sindirmesi çok daha zor bir süreç yaratacaktır. Ancak Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Donald Trump' ın “*Gelecek küreselcilere değil vatanseverlere ait olacaktır*” (Trump, 2019) sözleri aslında Batı'nın da küreselleşmeden ciddi şekilde etkilendiği ve ulus devletin Batı'da da küreselleşmeye karşı durma pozisyonuna girdiğini göstermektedir. Küreselleşmenin siyasi, toplumsal ve ekonomik etkilerinden kaçınmak için tüm dünyadan izole olmak gerekir ki günümüzde bunun olması pratikte imkânsıza yakındır. Bu yüzden az gelişmiş ülkelerde siyasi partilerin etkisiz ve güçsüz kaldığı örneklerin sayısı azımsanmayacak kadar fazladır. Ekonomik gücü olmayan ve siyasal istikrara kavuşmamış devletlerde siyasi iktidarların ülke yönetimi, sermaye ilişkileri ve toplumsal ilişkiler bakımından kullanabilecekleri fazla olanak bulunmamaktadır. Bu nedenle Batı'daki gelişmiş ülkelerin siyasi iktidarları küreselleşmenin yarattığı dalgalarla daha iyi başa çıkabilmektedir. Metin Aydoğan'a göre Batı'daki demokrasiler yoğun bir demokrasi mücadelesi sonucu oluşan ve birikimi yüksek siyasi hareketlerin bütünüdür (Aydoğan, 2006: 21). Bu bakımdan da Batı'daki siyasi partilerin küreselleşme olgusuna karşı durumları Batı dışı siyasi partilerden farklı olacaktır. Ancak genel olarak bakılacak olursa siyasi partiler, küreselleşme

sürecinde bazı ilişkileri yeniden tasarlamak ve bu ilişkilerle ilgili yeniden konum almak zorunda kalmışlardır. Çalışmanın kapsamı gereği küreselleşmenin yarattığı genel etkilerden ziyade ülke yönetimi bağlamında siyasi partilerin konumu daha ön planda olacaktır. Bu yaklaşımın genel hatlarıyla ifade edilmesinin ardından kavram olarak küreselleşmenin ve akabinde siyasi partiler bakımından etkilerinin ele alınması yerinde olacaktır.

2.3.1 Teknolojik Etkiler

Sanayi devriminden sonra hızla gelişen teknoloji ve endüstrileşme dünya ticaretinin katlanarak büyümesine neden olmuştur. Aynı zamanda artan nüfus ve ülkeler arasında artan nüfus hareketleri ulusal sınırların saydamlaşması ve uluslararası etkileşimin artması sonucunu doğurmuştur. Bilgi teknolojilerinin gelişmesi, iletişim kanallarının güçlenmesi özellikle internetin tüm dünyayı birbirine bağlamaya başlamasıyla doruk noktasına ulaşmıştır. Naisbitt'e göre elektronik devrimin gerçekleşmesi, temsili demokrasi ve ölçek ekonomisini çağdığı bırakmaktadır (Naisbitt, 1994: 24). Ancak internetin dünya sathına yayılması ve sosyal medyanın gelişip yaygınlaşması, tüm dünyadaki insanları interaktif ve ulus üstü bir kamusal alanda buluşturmuştur. Bundan dolayı farklı kültürler popüler kültür çatısı altında birbirine yaklaşmış ve dünyada yaşanan toplumsal gelişmelerden herkes hızla haberdar olup anlık reaksiyon gösterebilmiştir. Bu durum küreselleşmenin sosyal tabanını oluşturmuş ve internetin sunduğu nimetler sayesinde x, y ve z kuşağına hitap etmeye başlamıştır. Yerel ve uluslararası iletişimin karşılıklı, anlık ve sürekli olması siyasi bakımdan da bireylerin ve kitlelerin çoklu etkileşime girmesi anlamına gelmektedir. Siyasi partiler bakımından bu ilişki parti liderinden lider kadrolarına, üyelerden seçmenlere ve toplumun en alt kesimlerine kadar sirayet etmiştir. Önceden siyasi kimliğini beyan etmeyen kişiler bile twitter, facebook ya da instagram gibi sosyal medya sağlayıcılarında oluşturdukları profillerde siyasi söylem ya da semboller paylaşmakta ve siyasi parti organlarından bağımsız tartışmalar yapabilmektedirler. Bu durum ise siyasi partilerin kendilerine bağlı örgütler aracılığıyla ya da tek kanaldan yaptıkları propagandayı ve endoktrinasyon sürecini tamamen etkilemiştir. Siyasi partiler kısmen taban ve üyeler bazında kontrol kaybı yaşarken aynı zamanda aynı iletişim kanallarını kullanarak daha interaktif bir siyasi süreci başlatmışlar ve buradan belirli avantajlar yakalamışlardır.

2.3.2. Ekonomik Etkiler

Dünyadaki finansal hareketler son yüz yıl içerisinde hızla gelişme kaydetmiş ve ekonomik birimi kendi küresel ağına bağlamıştır. Özellikle 1990'lar ve sonrasında bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, paranın dünyanın her yerinde serbestçe dolaşabilmesine ve ufak şirketlerden küçük hanelere kadar girebilmesine imkân sunmuştur. Böylece uluslararası finans kuruluşlarının yereldeki şubeleri aracılığıyla ulusların içindeki küçük aktörlerle, devlet kurumlarıyla, bireylerle rahatça etkileşime geçebilmesi mümkün olmuştur. Bu finansal ilişki ağının güçlenmesi siyasal otoritelerin kurumlar ve seçmenlerle arasında finans olgusunun girmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca siyasi partilerin hükümet politikalarını hayata geçirme süreçlerinde dış borçlanma ve borçları geri ödeme gibi konularda uluslararası finansın rolü giderek büyümüştür. Bu rolün büyümesi siyasi partiler bakımından bağımsız sermayenin göz ardı edilemez bir aktör haline gelmesi anlamına gelmektedir. Kaldı ki küresel sermayedeki büyüme, ulusal sermaye temsilcilerinin etkilerini sınırlayıcı nitelik arz edebilmektedir (Naisbitt, 1994: 24). Özellikle gelişmekte olan ülkelerin siyasi partileri, seçim vaatlerini gerçekleştirmek için ihtiyaç duyulan finansa ulaşmak ister ve bu genel olarak ülke dışı kaynaklardan temin edilir. Bu durum bile küresel sermaye kuruluşlarının ülkelerin ulusal siyasetlerinde söz sahibi olabilmelerine imkân sunmaktadır. İşin diğer tarafında siyasi parti tabanının ve potansiyel seçmenin ekonomik beklentilerinin karşılanması ülkelerin en büyük gündem maddelerinden biridir. Finansal hareketlerin sadece kaynak temini ile ilgili olmadığı doğrudan ya da dolaylı yatırımların ülkeye çekilmesi ve ekonomik refahın artması da siyasi partilerin ekonomik ajandalarında mutlaka bulunmaktadır. Siyasi partiler dış kaynaklı yatırımların ülkeye girişini sağlamak için iş yapılabilirlik, mali şeffaflık ve demokratik standartların yükseltilmesi gibi reformları hayata geçirme baskısını yaşamaktadırlar. Aslına bakılacak olursa bu baskının oluşması Türkiye örneğinde olduğu gibi pozitif etkiye sahiptir. Ancak ulusal sermayesi güçlü olmayan devletler bakımından iç siyasete de yansıtacak şekilde siyasi partilerin tam bağımsız politikalar üretmesini kısıtlayıcı nitelikte olduğu da söylenebilir. Bu durum ise hükümete kalan yönetimler eleştirisine neden olmaktadır (Naisbitt, 1994: 24). Çünkü gelişmekte olan ya da az gelişmiş bir ülkede eğer temsili demokrasi kurumsal olarak işler halde ise seçim kazanmanın, parti üyesi toplamanın ve üyeleri partiye bağlı tutmanın ekonomi bağlamında etkisi yadsınamaz ölçüde büyüktür. Ülkede varsa işsizliğin azaltılması, kişi

başına düşen gelirin arttırılması, sağlık ve eğitim hizmetlerinin kaliteli hale getirilmesi, ulaşım ve teknolojik altyapının geliştirilmesi yapılacak olan yatırımlar için gerekli kaynakların bulunmasına bağlıdır. Son olarak siyasi partiler faaliyetlerini ülke sathında yürütebilmek için ekonomik kaynağa ihtiyaç duyar. Bu ihtiyacın karşılandığı en büyük iki kaynak ülkesine göre değişmekle birlikte alınan devlet yardımları ve üyelere alınan aidatlardır. Ancak günümüzde siyasi partilerin faaliyetleri ve propaganda süreçleri geçmişte olduğundan daha karmaşık ve çeşitlidir. Bu durum gerekli olan finansal kaynakların çeşitlendirilmesi ve arttırılması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bundan dolayı partilere yapılacak olan bağışlar da önemlidir. Bu bağışların en önemli kaynağı serbest piyasa aktörleridir. Çünkü içinde bulunduğumuz yüzyılda sermayenin ve şirketlerin ekonomik güçleri birçok devletten daha büyüktür. Bu kuruluşlar faaliyet gösterdikleri ülkelerde siyasi partilerin politikalarına göre yatırımlarını arttırır, çeşitlendirir ya da yatırımlarını başka piyasalara kaydırır. Hal böyle olunca temsili demokrasilerde siyasi partiler ve şirketler arasında karşılıklı bağımlılık ilkesi işlemeye başlar. Bundan dolayı şirketler siyasi partilerden bazı beklentiler içine girer. Siyasi partiler de bunun karşılığında seçim süreçlerinde ve birtakım faaliyetlerinde şirketlerden destek almak durumunda kalırlar. İşbu süreçteki karşılıklı bağımlılık, sermaye-siyaset ilişkisi bakımından bazen işbirliği bazen de çekişmelere ve rekabete evrilir. Ancak Naisbitt' e göre küresel politika artık bağımsızlık üzerine değil de ekonomiye göre şekillendiğinden politikacılar da bu yönde davranışlar geliştirmeye başlamıştır (Naisbitt, 1994: 117)

2.3.3. Toplumla İlişkilere Etkileri

Küreselleşen dünyada siyasi partiler toplumla çok farklı kanallarla iletişim kurarlar. Klasik anlamda seçim dönemlerinde yapılan propaganda faaliyetleri, partiye üye kazandırmak için parti örgütlerinin faaliyetleri, reklam ve halkla ilişkiler kapsamında yazılı ve görsel medya araçlarının kullanımı bu iletişim yöntemlerinden bazılarıdır. Ancak artık siyasi partilerin hem seçmenler hem de parti üyeleriyle kurulacak ilişkilerde modern dönemin klasik araçlarını kullanmak yeterli değildir. Temsili demokrasinin sonunun geldiği (Naisbitt, 1994: 24) yönündeki eleştiriler de bu bağlamda oluşmaktadır. Çünkü toplumdaki farklı kesimler hem kendi aralarında hem de siyasi olarak farklı saflarda olan kesimlerle düzen ve sürekli interaktif iletişim kanallarını kullanarak muhatap olmaktadır. Naisbitt'e göre küreselleşme toplumlarda din, dil, etnik köken

gibi olgularda daha sıkı bağların oluşmasına neden olabilmektedir (Naisbitt, 1994: 24). Bundan dolayı siyasi partiler bireylerle ve topluluklarla ilişki içine girdikleri zaman Naisbitt' in belirttiği gibi farklı toplumsal eğilimlerle de karşılaşabilirler. Ayrıca siyasi parti temsilcileri de bu sürecin birer parçası konumundadır. Duverger'in seçmen ve sempatanlar arasında yapmış olduğu ayırım artık günümüzde oldukça aşınmış durumdadır. Çünkü eskiden sessiz çoğunluk denilen seçmen kitleleri siyasi renklerini belli etmeden siyasi yönelimlerini seçimlerde belli etmekteydiler. Ancak bugün gerek sosyal medyada yapılan paylaşımlar gerek internet verisi kullanılarak kişilerden alınan veriler gerekse sürekli yapılan anketler ve bilimsel çalışmalar anlık siyasi eğilim değişimlerinin partiler ve diğer kurumlar tarafından veri olarak kullanılmaktadır. Bu durum siyasi eğilimlerdeki anlık değişimlerin kısmen bilinmesine olanak sunarken bir yandan da manipülasyona açık hale getirmektedir. Çünkü kişilerin ve toplulukların siyasi içerikli sembol, sözlü ifade paylaşımları toplam veri büyüklüğünü artırırken standart sapma payını ve manipülasyonu da arttırmaktadır. Bundan dolayı son yıllarda Türkiye'deki seçimler için araştırma yapan şirketlerin başarıları sorgulanmaya başlanmıştır. İlişkilerin çok karmaşık hale geldiği, bilgi kirliliğinin çok arttığı, kişi ve toplulukların sürekli kafalarının karışık olduğu bir ortamda anlık siyasi verilerin kısa süre sonra hızla değişebildiği Türkiye örneğinden rahatlıkla anlaşılabilir. Bu öngörülemezliğin arttığı siyasi süreçlerin ortaya çıkması siyasi partilerin bu duruma adapte olma ve önlem alma zorunluluğunu doğurmaktadır.

Siyasi partilerin küreselleşmeye ayak uydurmaları aynı zamanda parti liderliğinin de bu süreci başarılı bir şekilde yönetim uyum sağlamalarına bağlıdır. Bundan dolayı 1990'larda kurulan siyasi partilerin söylem ve politikalarında geleneksel olmayan yaklaşımların ve yeni kuşağın taleplerinin daha çok dikkate alındığını söylemek mümkündür. Siyasetteki dönüşümü gözlemleyebilen ve çağa ayak uydurabilen siyasi kadroların politika üretimi sürecinde doğru kavramları bir araya getirip geliştirdiği formülleri başarılı şekilde uygulaması iktidar olma ve iktidarın uzun ömürlü olmasını sağlama anlamı taşımaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde Ak Parti'nin üyeleriyle kurmuş olduğu bağın kavramsal arka planı, günümüz şartlarında mevcut olan konjonktür bağlamında ele alınmıştır. Ancak bundan önce kavramsal olarak parti bağlılığının çerçevesini çizmek gerekmektedir.

2.4. Parti Bağlılığı

Herhangi bir siyasi partiye bağlı olma, bağlı olan kişi bağlamında partiyle yakın bir ilişi tesis etmesi sonucunu doğurmaktadır. Çünkü ideolojik yakınlık, aidat ödeme veya siyasi faaliyetlere parti üyesi sıfatıyla katılma, yakın ilişi içinde olmayı gerektirir. Bunun doğal sonucu ise kişinin parti ile bir aidiyet ilişkisi kurması ve partiye bağlılığını sunmasıdır. Aslında partiye bağlılık, kişilere yükümlülükler yüklemmez. Bunun nedeni ise kişilerin bir siyasi harekete katılıp ona bağlılığının sunmasının tek taraflı bir yaklaşım tarzı olmamasıdır. şöyle ki kişilerin siyasi partiye sadakatlerini sunması partiye çok şey kazandırmaktadır. Kişilerin seçimlerde oy vermenin dışında siyasi propaganda sürecine dâhil olma, resmi üyelik yapıp aidat ödeme, parti örgütlerinde görev alma gibi faaliyetleri siyasi partiler için kritik öneme sahiptir. Dolayısıyla kişiler bakımından parti ideolojisine aidiyet, aileden gelen siyasal kültür gibi nedenler, kişilerin siyasi partiye bağlı olmasına gerekçe gösterilebilir ancak siyasi partilerin de kendilerine bağlı kişilere ve kitlelere ihtiyaçları olduğu unutulmamalıdır. İşte bu ihtiyacın doğal sonucu da parti bağlılığının sadece kişilere yükümlülük getirmediği, siyasi partilere de kendilerine sadakatle bağlı kişi ve topluluklara karşı da bazı yükümlülükler getirdiği gerçeğidir. Karşılıklı gelişen beklentiler her iki tarafı da ayrı ayrı motive etmektedir. Ancak siyasal iktidar belirli vaatler karşılığında ya da partiye bağlı olanların beklentileri doğrultusunda ülke yönetimine talip olurlar. Biz burada işin siyasi parti tarafında değil kişiler tarafında beklentilerin neye göre şekillendiğine odaklanmalıyız. Dünyada çok farklı yönetim biçimleri, kültürler ve toplumlar vardır. Her siyasi sistem kendine has özelliklere sahiptir ve siyasal etkileşim çok farklı kavramlar üzerinden şekillenebilir. Bundan dolayı dünyadaki tüm parti bağlılığı kriterlerini ayrı ayrı ele alıp bunların ortak noktalarını ortaya koymak çalışmanın kapsam geçerliliği için faydalı olmayacaktır. Bundan dolayı ülkeye, siyasal yapıya ya da toplumsal dinamiklere göre değişkenlik arz etmekle birlikte özellikle Türkiye açısından din, yönetim anlayışı, dış politika yaklaşımları, alternatifsizlik, başka bir siyasi partide varlık gösterememe ya da bütünleşememe, siyasi partiden çıkar sağlama, ülkenin varlığını sürdürme ve geleceği kurma sorunsalı, ekonomiye ve milli güvenliğe katkı sunacak sanayi üretimi, lider, siyasal istikrar, siyasi tepki ve genel ekonominin durumuyla ilgili beklentiler parti bağlılığı anlamında kişilerin partiyle kurduğu ya da bozduğu değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle aile ve geleneklerin önemli olduğu muhafazakâr topluluklar açısından parti bağlılığı, toplumun genel statik dokusunu

bozmayacak şekilde homojenleşerek siyasi aidiyetin gelişmesine katkı sunmaktadır. Bu anlamda aile faktörü dışarıda duran uzak bir faktör olarak görülse de siyasal anlamda etkisi daha fazladır (Nie ve Converse, 1989: 147). Yukarıda bahsi geçen kavramların gelişmesi ve daha önemlisi homojenleşerek yaygınlaşmasında muhafazakâr topluluğun temel ögesi olan ailenin rolü oldukça fazladır. Çalışmanın bu bölümünde parti bağlılığı kapsamında öncelikle Duverger'in parti bağlılığı sınıflandırması ardından da siyasi parti üyeliği kavramı ele alınmıştır. Son olarak bu kavramlar ışığında küreselleşme sonrası dönemin şartlarında parti bağlılığının nasıl anlamlandırılması gerektiği değerlendirilmiştir.

2.4.1. Geleneksel Tasnif

Siyasi parti bağlılığını anlamak için geliştirilen yaklaşımlardan en önemlilerinden biri Maurice Duverger'in parti bağlılığı ile ilgili tasnifidir. O'na göre siyasi partilere üç katılma çemberi mevcuttur. Bu çemberin en dışında en geniş kitleyi de oluşturan yerel ve genel seçimlerde siyasi partiye oy veren ve katılımı bununla sınırlı olan seçmenler bulunmaktadır. Çemberin ikinci halkasını taraftarlar oluşturur. Aslında taraftarlar da seçmen kitlesi içindedir ancak taraftarların seçmenlerden birkaç farkla ayrılırlar. Taraftarlar seçmenlerden farklı olarak partiye verdikleri desteği belli ederler. Partiye olan sempatilerini açıkça toplumla paylaşırlar. Partiye düzenli olmasa da maddi destekte bulunup bazı yardımcı örgütlerde görev de alırlar. Duverger'in üçlü çemberinin en merkezinde ise militanlar bulunur. Militan diye adlandırılan grup kendini bağlı oldukları siyasi partiden ayırmaz. Militanlar siyasi partinin örgütlerinde düzenli görev alır ve aktif olarak propaganda faaliyetlerine katılırlar. Bu açıdan parti üyeliği sempatizanlıktan daha derin ancak militanlıktan düzenli parti faaliyetleri bakımından fazla etkin olmayan bir katılmayı içerir (Duverger, 1974, 138)

Parti üyelerinin örgüt içindeki konumunu anlayabilmek için Duverger'in seçmen, sempatizan ve militan diye ayırdığı tasnife odaklanmak gerekmektedir. Duverger'e göre seçmen kavramı olabildiğince basite indirgenebilir ve kapalı olmayan bir kavramdır. Seçmenlerin en büyük faydası desteklediği siyasi partiye seçim günü oy vermesidir. Ancak sempatizan kavramına baktığımızda ortada bir muğlaklık mevcuttur. Çünkü sempatizanlar siyasi parti örgütleri bağlamında seçmenlerden daha bağlı ancak militanlarla kıyaslandığında daha pasiftirler. Seçmenler ve sempatizanlar seçim günü

destekledikleri partiye oy verir ancak seçmen siyasi görüşünü sandık dışında çok belli etmezken sempatizan bunu toplum içinde açık bir şekilde beyan edebilir. Eğer seçmen oy verdiği partiyi açıklarsa artık o sadece bir seçmen olmakla kalmaz aynı zamanda taraftar olma yoluna girmiş olur. (Duverger, 1974, 151)

Duverger, militan kavramını taraftar kavramının izahından daha zor görmektedir. O'na göre kadro ve kitle partisi ayrımında özellikle kitle partilerinde militan kavramını daha özel bir kategori şeklinde ele alınmalıdır. Militanlar siyasi parti üyeleridir ancak onları üyelerden ayıran en belirgin özellikleri aktif olmalarıdır. Bundan dolayı militanlar siyasi partilerin aktif üyeleri olarak kabul edilir ve siyasi partinin asli faaliyetlerini gerçekleştiren partinin çekirdeğindeki gruptur. Partinin çekirdeğini oluşturan militanlar olmadan siyasi partilerin aktif olması ve faaliyetlerini düzenli yürütebilmesi oldukça zordur. Militan olmayan normal üyelerin siyasi parti bakımından üye sayısının yüksek tutulması ve düzenli aidat ödemeleri dışında fazla katkıları bulunmamaktadır. Kadro partilerinde ise üye ve militan kavramının ayrımı yapmak daha zordur ve bu parti tipinde yer alan komitelerde tümüyle militanlar bulunur. Bu halkanın etrafında da gerçekten partinin varlığıyla bütünleşmeyen sempatizanlar toplanır (Duverger, 1974, 161). Bir siyasi partide üye sayısı ile militan sayısı kıyaslandığında militanların oranının oldukça düşük olduğu görülür. Partideki etkinlik hiyerarşisi baz alındığında militanlar üyeleri, üyeler sempatizanları, sempatizanlar ise seçmenleri idare eder. Duverger de bu duruma binaen siyasi parti üyelerinin heterojen bir yapıyı oluşturduğunu ve bir hiyerarşinin mevcudiyetini ifade eder. Çünkü siyasi parti üyelerinin örgüt faaliyetlerine katılım yoğunluğu değişkendir ve bu üye topluluğu farklılaşmış bir yapı arz eder (Duverger, 1974, 167). Bu bağlamda siyasal partiler bakımından üyeler partinin ana gövdesini oluşturur. Ancak parti içindeki etkinlik ve katılım göz önünde tutulduğunda üyelerin konumu seçmen ve sempatizanlardan daha üstte militanlardan ise alttadır. Parti seçmenlerinin partiye bağlılıkları birçok sebebe bağlı olabilirken bağlılığın ortadan kalkması da yine çok sayıda sebeple ilişkilendirilebilir. Bu nedenle seçmenlerin bağlılığı oldukça zayıftır. Ancak sempatizan ve militanlar için parti bağlılığının daha güçlü temellere dayandığını söylemek mümkündür..

2.4.2 Siyasi Parti Üyeliği

Günümüzde temsili demokrasilerin en önemli aktörü olan siyasi partiler siyasal yönetim bağlamında oldukça etkin bir rol üstlenmektedir. Siyasi partiler seçimlerde oy toplayabilmek için öncelikle seçmenlerin tercihlerini anlar ve buna göre politika ve söylemlerini şekillendirirler. Sonrasında farklı çıkarları olan toplulukları bir araya getirmek için seçim çalışmalarına başlar ve ortak bir temsil noktası bulurlar. Bu noktada doğru iletişim kanalları oluşturarak talepleri yönetir ve doğru adayları bularak onları sürece hazırlarlar. Nihayetinde parlamento dağılımını dizayn edip bir siyasi düşünce kulübü formatında hükümeti kurarlar (Norris, 2002). Bu faaliyetlerden en önemlisi ise siyasi partilerin vatandaşlarla devlet arasında düzenli siyasi bağ kurmalarıdır. Kurulan bu bağın kurumsal ve düzenli şekilde işletilebilmesi gönüllülük esasıyla örgütlenen siyasi parti üyeliği ile mümkün olur. Bu nedenle siyasi parti üyeliği oldukça önemlidir. Ancak parti üyeliği tek tip bir yapı değildir. Siyasal sistemlere ve siyasi partilere göre çeşitlilik arz eder. ABD'deki siyasal sistemde parti üyeliği için öncelikle kişinin üye olacağı parti ile ideolojik bağının olması, düzenli aidat ödemesi ve aktif siyasi faaliyetlere dâhil olması gerekmektedir. Bu unsurlar bir araya geldiğinde kişi artık o siyasi partinin kurumsal yapısının, ideolojisinin ve faaliyetlerinin resmi bir parçası haline gelir. Ancak siyasi parti üyeliği her zaman yukarıda verilen örnekte olduğu gibi gerçekleşmez. Örneğin Panebianco siyasi parti üyeliği kavramını dar bir çerçevede partiye düzenli aidat ödeyen ve ara sıra mitinglere katılan kişiler olarak tanımlamaktadır (Panebianco, 1988, 25). Bu tanımda siyasi parti üyeliği parti ve üye arasında görece gevşek bir bağ kurmaktadır. Gerçekte ise siyasi parti üyeliği parti ve seçmen arasında kurulan çok önemli bir bağ ve çok güçlü bir iletişim kanalıdır. Siyasi parti üyeleri partinin hem kendi tabanında hem de yakın sosyal çevrede daha etkin olmalarını sağlarlar. Bu nedenle pasif parti üyeleri bile siyasi partilerin politika ve amaçlarını uygulama bağlamında en güçlü iletişim araçlarından biri haline gelir. Böylece parti üyeleri toplumun sensörleri olarak kabul edilir ve parti liderlerine toplumdaki düşünceleri ve şikâyetleri aktarırlar (Poguntke, 2002, 13).

Parti üyelerinin yükümlülükleri dışında bağlılıklarıyla orantılı imtiyazları da olmaktadır. Üyeler bakımından partinin en temel beklentisi aidatların ödenmesi ve başka bir siyasi partiye üye olunmamasıdır. Bunun dışında siyasi partiler kendilerine bağlı üyelerinden kendilerine yakın farklı sosyal gruplara ya da sendikalara üye olmalarını da isteyebilirler. Sosyalist partiler kendilerine bağlı üyelerinden sendikalara üye olmalarını

isteyebileceği gibi Hristiyan partiler de üyelerinden dini pratiklerini hayata geçirecekleri oluşumlarda bulunmalarını isteyebilirler (Heidar, 2006, 301). Ayrıca partiler kendilerine bağlı üyelerine onlara örgüt içinde farklı konumlandırmalar da yapabilirler. Bu da önceden değindiğimiz yükümlülükler ve imtiyazlar çerçevesinde gerçekleşir (Scarrow, 1996, 16-18)

Kişilerin bir siyasi partiye üye olmak için gerekli motivasyonu maddi fayda sağlama, sosyal ve siyasi ortamın getirdiği yeni ilişkileri çıkar yollu kullanma, siyasi ve ideolojik nedenler, kendini gerçekleştirme gibi unsurlardan sağladığını görmekteyiz. Ancak siyasi parti üyesi olmak için ve sonrasında parti içinde bir mevki elde edebilmek için harcanan zaman para ve kaç diğer fırsatlar yukarıda bahsettiğimiz partiye üye olma motivasyonunu negatif etkileyebilecek önemli durumlardır. Dolayısıyla siyasi parti üyelerini belli başlı tipolojilerle tasnif etmek mümkün olsa bile oldukça zordur. Bununla ilgili nadiren yapılan ayrımlardan birisi Clarke ve Wilson'un örgütsel bağlılık veya taahhüt için sosyal, maddi ve amaç temelli girişimler ayrımıdır.(Aktaran Heidar, 2006, 304) Paul Sebatier'in ise "bağlılık ya da taahhüt teorisi" bu konuyla ilgili geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Sebatier'e göre genel olarak kişilerin siyasi partilere üye olma ve faaliyette bulunma nedenleri bu kişilerin örgütün siyasal hedeflerine güçlü bir ideolojik sempati duymalarıdır. (Sebatier, 1992) Bir siyasi partiye üye olma ve bağlı kalma nedenleri bu bağlamda düşünüldüğünde kişilerin siyasi partiden çıkar sağlama niyetlerinden çok parti ile kurulan hedef ve ideoloji bağının etkili olduğu iddia edilebilir.

Kişileri bir siyasi partiye üye olmaya ve o partiye bağlı kalmaya iten nedenlerden biri de o ülkedeki aile yapısı ve sosyolojik nizamdır. Yapılan bazı çalışmalarda siyasi partilere üye olmanın kayda değer bir oranda aile ve sosyal çevre etkisiyle gerçekleştiği ortaya konulmuştur. Ancak parti üyeliği ve partiye bağlılık bakımından kamuda işe yerleştirme ve partiler tarafından üyelere verilen teşvikler de azımsanamayacak ölçüde etkilidir. Avrupa'da yapılan siyasi parti üyeliği ile ilgili araştırmalarda maddi beklentiler ve kariyer odaklı üyeliğin çok az olduğu vurgulansa da Heidar'a göre bu durum sosyal açıdan çok kabul edilir olmadığından muhtemelen fazla ifade edilmemiştir (Heidar, 2006, 305).

Parti üyeliği kavramı yurttaşlık ya da seçmenlik kavramlarının getirdiği hak ve yükümlülükten daha farklı bir içeriğe sahiptir. Seçmenler bakımından sadece oy verme

söz konusuyken üyeler bakımından siyasi katılım daha çok talep yönlü gerçekleşir (Heidar, 2006, 301). Talep yönlü ilişkiden kasıt üyelerin herhangi bir seçmenden farklı olarak siyasal katılım bağlamında partileriyle daha organik bir ilişki geliştirmesidir. Bu ilişki üyeye ve partiye daha fazla faaliyet alanı açarken bağlılık ilişkisini de güçlendirir. Bu ek faaliyetlere parti içi ya da parti dışı siyasi görevler, kamuda siyasi parti adına temsilcilik, parti siyasetini etkin şekilde tartışabilme ve parti karar sürecine etkin katılım örnek gösterilebilir.

Siyasi partiler ve siyasal sistem açısından siyasi parti üyeliği oldukça önemlidir. Özellikle siyasi parti örgütlerinin parti üyeliği kavramı olmadan sağlıklı çalışabilmeleri mümkün değildir. Dolayısıyla günümüz temsili demokrasilerinde siyasi partiler üyeleri olmadan faaliyetlerini genişletemezler. Genel olarak demokrasi bağlamında siyasi partilerin mevcut olmadığı bir sistemin demokratik olabileceğini ya da demokrasinin ayakta kalabileceğini söylemek mümkün değildir (Maor, 1997, 95-96) Bu bakımdan siyasi partiler ve demokrasi için parti üyeliği artık sistemsel bir gereklilik haline gelmiştir.

Siyasi partilerin toplumla sağlıklı iletişim kurmalarının yegâne aracı siyasi parti üyeleridir. Üyesi olmayan partilerin örgütleri varlıklarını sürdürmez ve toplumsal meşruiyet zeminleri de çok hızlı bir şekilde aşınır. Daha detaylı bir şekilde konuya baktığımızda parti üyelerinin öncelikle siyasi parti örgütlerine gönüllü insan kaynağı oluşturmaktadır. Partilerin misyon ve vizyonlarını topluma aktarma noktasında parti üyeleri en temel araç olma durumundadır. Özellikle seçim dönemlerinde parti üyeliğinin önemi daha da artar. Çünkü parti üyeleri hem kampanya dönemlerinde çalışarak siyasi partiye seçmenin desteğini arttırmaları hem de topladıkları seçmen kitlelerini sandığa yönlendirirler.

Bir siyasi partinin mecliste temsil edilebilmesi için gerekli ve en önemli unsur olan seçmenin sandığa gidip oy vermesini sağlayan en büyük güç siyasi parti üyeleridir. En önemli siyasi süreçlerde parti adına çalışan üyeler bu anlamda en güncel siyasi bilgiye, seçmenle ilgili tecrübeye ve alan hâkimiyetine sahip olurlar. Bu anlamda üyeler parti siyasetinin şekillenmesinde, yeni siyasetçilerin yetişmesinde ve ileride partinin bürokratik kadro tercihlerinde önemli ölçüde etkili ve faydalı olurlar. Bu faydanın an çıktısı ise parti üyelerinin siyasa yapımı sürecindeki rolleridir. Neticede üyeler ilgili siyasi

partinin ilerideki siyasasına dair düşüncelerinin de temelini oluşturmaktadır (Maor, 1997, 95-96)

Siyasi partiler üyeler sayesinde kendi insan kaynağı havuzlarını oluşturur. Seçimlerde oynanan aktif rolün dışında parti içi siyasette ve parti içi yönetimde üyeler dışarıdan insan kaynağı ihtiyacı oluşmadan boşluğu rahatlıkla ikame ederler. Scarrow'a göre üyeler genel ve yerel siyasette bir kaynak havuzu anlamına gelir (Scarrow, 2005)

Siyasi partiler temsili demokrasideki fonksiyonlarını yerine getirirken üyelere ne kadar ihtiyaç duyuyorlarsa partilere üye olanlar da siyasi partilere ihtiyaç duyarlar. Kişiler siyasi partilere üye olarak sosyal, siyasi, iktisadi ihtiyaçlarını karşılarlar. Scarrow'a göre kişiler öncelikle siyasi kanaatlerini, inançlarını dışa vurmak isterler. Kendi dünya görüşlerini ve ideolojilerini üye oldukları siyasi parti bünyesinde ifade etme ihtiyacı hissederler. Bu şekilde parti yönetimine ve liderine destek olurlar. Üyeler parti faaliyetlerinde çok aktif olmasalar da liderliğe yönelik verdikleri destek önemlidir.

Siyasi partiler ve parti örgütleri üyeler için birer siyasi eğitim kurumudur. Çünkü siyasi partilerin ve onlarla bağlı örgüt ve kuruluşların siyasi mekanizmaları çok çeşitlidir. Üyeler bu mekanizmalarda faaliyet yürüterek ya da buradaki bağlantılarıyla iletişime geçerek siyasal anlamda bilgiye sürekli ulaşma şansını yakalarlar. Bununla birlikte kişiler siyasi partilere üye olarak siyasete etki etme ve onu yönlendirme şansına da sahip olabilirler. Siyasi çıktılarını etkileyebilme imkânı siyasi parti üyesi olma nedenlerindedir. Özellikle üye olmanın siyasette ve kamu görevlerinde bir pozisyon elde edebilme beklentisi temelde çok etkili olmaktadır (Tosun, Erdoğan Tosun, 2010: 16). Aksi durumda siyasi parti üyeliği kişiler açısından cazibesini yitirebilir. Çünkü üyeler siyasi partilere seçim kampanya süreçlerinde destek vererek, mali kaynak oluşturarak ve partiyi toplumda meşrulaştırarak büyük hizmetler sunarlar. Bunun karşılığında üyeler sempaticianlarla aynı ayrıcalıklara sahip olursa kişilerin partiye üye olma nedenleri azalır. Aslında bazı sempaticianların parti üyelerinden daha aktif olduğu durumlara da rastlanmaktadır (Bennie, 2013: 11)

Bazı siyasi partilerde üyelik dini, etnik ya da sınıfsal temellere dayanabilir. Örneğin Avrupa'da Katolik bir çevrede büyüyen, Katolik eğitim kurumlarında okuyan ve o dini gruba dair sosyal ortamlarda hayatını devam ettirenler sonrasında Katolik siyasi

hareketlerin içinde de faaliyet göstermektedirler. Bu durum için verilebilecek örnek ise Avusturya'dır. Oradaki partiler tek tip yapı içerisinde bir anlayışa sahip olup buna “beşikten mezara kadar olan partiler” ismi verilmektedir (Heidar, 2006, 302)

Kişilerin siyasi partilere üye olmalarında onlara cazip gelen bir başka olgu da ekonomik çıkar sağlamadır. Siyasi parti üyeleri parti içinde ya da onlara bağlı örgütler ile kurdukları iletişim sonucunda çıkara dayalı sonuç elde etme beklentisine girebilmektedirler. Siyasi partiler de bu bilinçle parti üyelerinin ucuz gıdaya ulaşımını ve ekonomik olarak fayda görebilecekleri ticari kanallarını kullandırmaktadırlar. Bundan daha fazlası ise devlet kaynaklarının parti üyelerince sömürülmesine müsaade edilmesidir.(Scarrow, 2005, 14)

Siyasi partilere hangi gerekçe ile üye olunursa olunsun parti içi demokrasiye katkısı olacağı aşikârdır. Siyasi partiler açısından karar alma mekanizmasında ne kadar çok üye olursa bu kararları dar bir grup tarafından almak isteyen yönetimi zorlayabilir. Ancak yukarda da değindiğimiz gibi böylelikle parti içindeki demokratikleşme eğilimi de güçlenmiş olur. Scarrow'a göre bu durum parti içindeki radikal grupların parti içi prosedürleri kendi lehlerine kullanmasını da engeller (Scarrow, 2005, 15)

2.4.3. Küreselleşme Sonrası Parti Bağlılığı

Günümüzde iletişim teknolojilerinin gelişmesi kamusal alanın genişlemesine neden olmuştur. Bunun doğal sonucu ise kişilerin tercihlerini ve siyasal-sosyal hareketlerinin daha görünür olmasıdır. Güçlü iletişim araçları ve artan imkânlar Duverger'in kişilerin siyasal katılımı ile ilgili yaptığı tasnifin daha karmaşık bir hale gelmesine neden olmaktadır. Küreselleşme öncesinde siyasal hareketlerin politikalarını ifşa etmesi, propaganda yapması tek bir kaynaktan ya da örgüt içinden daha çok tek yönlü gerçekleşmekteydi. Ancak 1990'lar ve sonrasında siyasal partiler hem düzenli üye sayısı bakımından hem de aktif üye bakımından sıkıntı yaşamaya başladılar. Çünkü geleneksel metotlarla siyasal hâkimiyet için bir temsili demokraside en güçlü unsurlardan biri de şüphesiz insan kaynağıydı. Değişen dünyanın yeni şartlarında üye kaybı yaşayan siyasi partiler ve onlara bağlı örgütler kendilerini bir krizin içinde buldular. Buna bir örnek vermek gerekirse Norveç'in seçmen ve parti üyeliği oranı Avrupa'da yüksek bile olsa toplam parti üyeliği bakımından 1980'de 461.000 iken 1999'a gelindiğinde bu sayı

237.000'e düşmüştür (Tosun, Erdoğan Tosun, 2010: 27). Ancak dünyada yaşanan yapısal dönüşün aynı zamanda kişilerin bilgiye daha rahat erişebilmesine, internet ve sonrasında sosyal medya aracılığıyla çok sayıda insana ulaşabilmesine zemin hazırlamıştır. Bu nedenle küreselleşme sonrasında tüm dünyada yaşanan dönüşüm kavramların sorgulanmasına ve yeni kavramların günlük hayata sirayet etmesine neden olmuştur. Totalde eskisinden daha farklı bir dünyaya açılmak zorunda olan siyasi partiler de yeni şartlara adapte olmak zorunda kalmıştır.

Yukarıda bahsi geçen değişim ve yenilik sürecinden kavramların da etkilenmemesi söz konusu değildir. Duverger'in seçmen, sempatizan ve militan kavramlarının küreselleşme öncesi dönemde bile zor olan tasnifi küreselleşme sonrası dönemde daha da zorlaşmıştır. Siyasi partiler bakımından seçmenler her zaman sandığa gidip oy veren kesimi ifade etmiştir. Aslında günümüzde de faaliyet anlamında sadece oy vermekle sınırlı bir siyasal katılımın karşılığı olan seçmen kavramı dün olduğundan çok da farklı değildir. Ancak klasik ayırmda siyasi tercihini açıkça beyan eden sempatizanlarla seçmenlerin günümüzde çok benzer olduğunu söylemek mümkündür. Bunun nedeni ise internetin ve sosyal medyanın sağladığı iletişim gücü ve artık standart seçmenlerin bile kolayca siyasi görüş beyan edebilmesidir. Ayrıca güçlü iletişim kanalları sayesinde artık kişiler siyasi parti güdülemesi olsun ya da olmasın siyasi propagandayı tek başlarına yapabilmektedirler. Seçmen ve sempatizan kavramının pratikte birbirine yaklaşmış olması doğrudan sempatizan ve militan kavramlarının da yakınlaşmasına neden olmaktadır. Evvela siyasal partinin çekirdeğini oluşturan militanların aktif olarak siyasal sürecin içinde olmaları, propaganda faaliyetlerinde bulunmaları, parti yönetimiyle etkileşime girmeleri artık bu gruba has bir özellik değildir. Çünkü artık parti sempatizanları da her tür siyasi sembolü, sloganı, görselleri ve diğer unsurları kullanarak siyasal sürecin içinde en azından sosyal medya ve diğer çeşitli iletişim araçlarıyla dâhil olabilmektedir.

Eskiden parti militanlarının fiziksel emek verme pahasına parti ideolojisine bağlılık ve adanmışlık hissiyle yaptıkları birçok faaliyet artık daha az emek ve maliyetle yapılabilir hale gelmektedir. Tüm bunlar olurken akla gelebilecek sorulardan birisi de geleneksel anlamda parti militanı kavramının günümüzde daha muğlak daha geçişken bir çizgide sempatizan kavramı ile nasıl ayırt edileceğidir. Ancak bunun cevabını vermek o

kadar kolay değildir. Öncelikle parti üyeliği bağlamında kişilerin maddi kaygılarından ötürü mü yoksa ideolojik yakınlık ve adanmışlıktan dolayı mu partiye bağlı kaldıkları sorusunun cevaplanması gerekmektedir. 21. Yüzyıl şartlarının ve küresel dünyanın bireyleri siyasi parti ile nasıl bağ kurarlar sorusunun cevabı elbette ki verilemez değildir ancak bunlar klasik tasniflerle açıklanabilecek kadar açık ve ayrıntısız cevaplar olamazlar. Öncelikle parti bağlılığının üyelik bağlamında hangi alt başlıklarla ele alınacağı ve bunun hangi örnekle sınanacağı mutlaka bilinmelidir. Her ülkenin, her siyasal sistemin ve her toplumun birbirinden farklı özelliklere sahip olduğu düşünüldüğünde bunun standart bir çerçeveye oturtulması oldukça zordur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AK PARTİ

Bu bölümde AK Parti'nin kuruluşu, siyasi kimlik tanımlaması, Türk Siyasal Sistemi içindeki konumu, seçim istatistikleri ve partiye olan bağlılık ele alınmıştır. Özellikle AK Parti'nin siyasi kimlik tanımlaması yapılırken partinin kendisini konumlandığı kavramlar temel alınmıştır.

3.1. AK Parti'nin Kuruluşu

Adalet ve Kalkınma Partisi, kurulduğu andan günümüze kadar iktidar olma başarısı gösteren ve bu anlamda Türk siyasi tarihi için farklı bir konuma yerleşen bir siyasi partidir. Ayrıca büyük bir oy oranı ile iktidara gelen, bunu da ulusal ve uluslararası destek görerek yapan, örneği ender bulunan bir yapılanmadır (Altun, 2005, 42). Parti Recep Tayyip Erdoğan'ın önderliğinde 14 Ağustos 2001 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi ismiyle kurulmuştur. Kurulduğu andan itibaren uzun bir süre partinin Milli Görüş Hareketi ile ne kadar bağlı olduğu sorgulanmış ve bu anlamda Siyasal İslam'ın yeni temsilcisi olup olmadığı sürekli irdelenmiştir. Bu minvalde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin oluştuğu dönemi ve o dönemin özelliklerini özetle ifade etmek gerekmektedir. Konuyu ele almadan önce partinin isminin kullanımıyla ilgili farklılıkların olduğu belirtilmelidir. Parti tüzüğü'nün 3. Maddesi partinin kısa isminin "Ak parti" olduğunu söylemektedir (Ak Parti, 2002a, 18). Parti ile ilgili metinde ilgili tüzükte yer alan kısaltma kullanılacaktır.

Ak Parti'nin kurucusu ve lideri Recep Erdoğan, siyasi hayatını ve kariyerini Milli Görüş hareketi içinde başlatmış ve o hareketin içinde ilerlemiştir. Hareketin içindeki ilerleyişi Necmettin Erbakan'ın saygı duyduğu ve güvendiği bir isim olana kadar devam etmiştir. Aynı zamanda güçlü hitabeti ve siyasi yetenekleri O'nun 27 Mart 1994 yerel seçimlerinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olmasını sağlamıştır. 4 yıl sonra Erdoğan'ın mensup olduğu Refah Partisi, Anayasa Mahkemesi tarafından laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı olmak suçlamasıyla kapatılmıştır. Kapatılma sürecinde parti faaliyetlerini sekteye uğratmamak için parti yönetimi 17 Aralık 1997'de Fazilet Partisi adında yeni bir parti kurmuştur. Aynı yıl eşi Emine Erdoğan'ın doğum yeri olan Siirt'te halka hitap eden Recep Tayyip Erdoğan, okuduğu bir şiir nedeniyle yargılanmış ve 21

Nisan 1998’de bir yıl süreyle hapis cezasına çarptırılmıştır. Bu süreçte Fazilet Partisi bünyesinde “yenilikçiler” ve “gelenekçiler” şeklinde isimlendirilen iki farklı grup oluşmuş ve bunlar arasındaki gerilim giderek artmaya başlamıştır (Akdoğan, 2004, 9). Yenilikçi grup, Fazilet Partisi’nin 14 Mayıs 2000 yılında gerçekleştirdiği 1.Kongrede Necmettin Erbakan’ın adayı olarak gösterdiği Recai Kutan’a karşı Abdullah Gül’ü aday yapmıştır. Bu kongre sonucunda Abdullah Gül, az bir farkla Recai Kutan’a karşı kaybetmiştir. Gül’ün kaybetmesine rağmen delegelerden alınan çok sayıda oy Fazilet Partisi içindeki yenilikçi grubun ne denli güçlendiğini ortaya koymuştur. Parti içindeki kopuşun yenilikçi grup adına nasıl bir yol çizeceği merak edilirken 2001 yılında Anayasa Mahkemesi Fazilet Partisi’ni laik cumhuriyet ilkelerine muhalif fiillerin odağı olması gerekçesiyle kapatmıştır (Turhan, 2002, 31)

Parti kapatma kararının ardından 20 Temmuz 2001 yılında Saadet Partisi kurulmuştur. Bu süreçte parti içindeki kopuş daha da netleşmiş ve yenilikçi grup Ak Parti’nin kurulma çalışmalarını başlatmıştır. Yapılan bu çalışma neticesinde partileşme süreci 14 Ağustos 2001 yılında tamamlanmıştır. Ak Parti’nin kurulması Türk siyasetinde 39. Siyasi partiyi ortaya çıkarmış ve devamında çok geniş bir siyasi topluluğu bir araya getirmiştir (Akdoğan, 2004, 9). Ak Parti’nin bir araya getirdiği siyasi topluluk sosyal demokrat, milliyetçi, muhafazakâr kesimden oluşan ve normalde bir siyasi çatı altında bulunmayan kitleleri ifade etmektedir.

Yeni kurulmuş olan Ak Parti’nin ilk seçim deneyimi 3 Kasım 2002 yılında yapılan genel seçimler olmuştur. Bu seçimde Ak Parti Türkiye genelinde %34.28 oy almış ve birinci parti olarak 363 milletvekili sayısıyla meclise girmiştir. Girdiği ilk seçimde çok güçlü bir temsil imkânına sahip olan Ak Parti’de Recep Tayyip Erdoğan siyasi yasağı nedeniyle milletvekili olamamış ancak genel başkan sıfatıyla partinin lideri olarak seçim zaferi yaşamıştır. Kazanılan bu siyasi zaferin ardından Ak Parti iktidar partisi olmuş onun ardından ise CHP ana muhalefet partisi rolünü üstlenmiştir. 58. Hükümet Ak Parti Milletvekili Abdullah Gül’ün başbakanlığında güvenoyu alarak görevine başlamıştır.

58. Hükümetin ilk faaliyetlerinden biri Recep Tayyip Erdoğan’ın siyasi yasağının kaldırılmasıyla ilgili yapılması planlanan anayasa değişikliği olmuştur. Bu bağlamda yapılan değişiklik teklifi CHP Genel Başkanı Deniz Baykal’ın da desteğiyle 440 oyla kabul edilmiştir. Kabul edilen değişiklik dönemim Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer

tarafından iade edilmiş ancak ana muhalefet partisinin desteğini sürdürmesi neticesinde anayasa hükmü gereği kabul edilmiştir. Bu sürecin akabinde Ak Parti, genel seçimlerde Siirt'te sandık kurullarının usulsüz şekilde yapıldığı gerekçesiyle itirazda bulunmuş ve Yüksek Seçim Kurulu bu itirazı haklı bularak seçimi yenilemiştir. Erdoğan orada 1. Sıra milletvekili adayı olarak 9 Mart 2003'te yenilenen seçim neticesinde milletvekili olmuştur. Erdoğan'ın başbakanlığı için 58. Hükümet istifa etmiş ve 59. Hükümet Erdoğan'ın başbakanlığında kurulmuştur.

3.2. Ak Parti'nin Siyasi Kimlik Tanımlaması

Bir siyasal örgüt olarak Ak Parti, kurucu kadrosunun taşıdığı siyasi yönü, hedeflediği toplumsal tabanı ve varoluşsal bazı değerleriyle kavramsal bütünlüğünü kuruluş bildirgesinde, seçim propagandalarında, söylemlerinde ve politikalarında ortaya koymaktadır. Kısaca diğer siyasi partiler gibi Ak Parti'nin de kavramsal düzlemde bir kimliği vardır ve siyasetini bu kimliğe ait değerler üzerinden yapar. Aşağıda bu kimliğin bileşenleri ve kavramsal arka planı ele alınmıştır.

3.2.1. Muhafazakâr, Demokrat ve Liberal Anlayış

Ak Parti, icra ettiği siyaseti ve yapısını siyasetin merkezi şeklinde ifade etmektedir. Aynı zamanda kendisini tanımlarken muhafazakâr demokrat bir kitle partisi ifadesini kullanır. Ak Parti'nin kendine biçtiği muhafazakâr demokrat kimliğin toplum nazarında karşılık bulduğu ve ülke dışında bazı siyasi hareketlerin de esinlendiği bir örnek halini almıştır (Ak parti, 2012, 4). Özellikle Tunus'da NAHDA partisi ve Libya'daki Müslüman Kardeşler hareketi tarafından kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi, Ak Parti'nin bu ülkelerdeki siyaseti hareketleri ne denli etkilediklerinin önemli örneklerdir. AK Parti'nin kendisine yakıştırdığı muhafazakâr demokrat kimliği toplum nazarında karşılık bulsa da ciddi tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu kadar geniş toplumsal bir tabanda destek bulan partinin aslında Milli Görüş ve özünde Siyasal İslam'dan vazgeçmediği ve yeni etiketiyle gerçek kimliğini örtüleme çalıştığı sıkça dile getirilmiş ve tartışılmıştır. Bu minvalde gerçekleşen tartışmalarda Recep Tayyip Erdoğan, Ak Parti'nin Milli Görüş çizgisinde devam edip etmeyeceği ile ilgili soruları şöyle yanıtlamıştır (Özköylü, 2002) :

"Şu anda bizim bu noktada AK Parti olarak böyle bir markaya ihtiyacımız yok. Biz şu anda farklı bir markanın peşindeyiz bunu oluşturmanın gayreti içindeyiz. Bu da nedir

"muhafazakâr demokrasi" diyoruz. Kimlik olarak bizim markamız bu, bizim kimliğimiz bu. Biz de bu kimlik içerisinde bu kimlik altında geleceğe yönelik yürüyeceğiz ve bu çalışmanın neticesinde biz de bir marka oluşturacağız siyasette. Ha 'bunun adı ne olur?' bunu zaman gösterecek ama şu anda bir muhafazakâr demokrat kimlikle yürüyoruz."

Bu sözler ışığında Ak Parti'nin artık Milli Görüş'ten farklı ama özde aynı olan bir yapı olup olmayacağını anlamak güçtür. Çünkü muhafazakâr demokrat kimliğinin kapsamı ve sonunda neye evrileceği bilinmemektedir. Fakat söylemde Milli Görüş retoriğinin olmaması ve farklı bir kimlik çizme gayreti artık hareketin kendine has bir çizgisinin olduğu yönündeki kanaati güçlendirmektedir. Bu çerçevede Yalçın Akdoğan, 2003 yılında kaleme aldığı Muhafazakâr Demokrasi isimli kitabında Ak Parti'nin konumlandırmasıyla ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. O'na göre Ak Parti'nin muhafazakâr demokrat kimliğinin kavramsal arka planında Batı muhafazakârlığı ve evrensel yaklaşım yatmaktadır. Bu bağlamda Ronald Reagan ve Margaret Thatcher'ın liberal muhafazakâr yaklaşımları da eserinde yer almaktadır. Akdoğan'ın kitabının önsöz kısmında Erdoğan, *"Ak Parti kendi düşünce geleneğimizden hareketle, yerli ve köklü değerler sistemimizi evrensel standarttaki muhafazakâr siyaset çizgisiyle yeniden üretmek amacındadır"*(Akdoğan, 2003, 6) sözleriyle dünya görüşünü ve parti vizyonunu ifade etmiştir.

Ak Parti'nin muhafazakâr demokrat kimliğinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar bağlamında; 10-11 Ocak 2004' te Liberal Düşünce Topluluğu'nun entelektüel organizasyon mentörlüğünde "Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu" gerçekleştirilmiştir (Yayla, 2013: 252). Sempozyumda Recep Tayyip Erdoğan şu ifadelerle yer vermiştir: (R.T. Erdoğan, 2004)

... AK Parti Türk siyasal yaşamında yeni bir siyaset tarzını, yeni bir anlayışı temsil ediyor. Muhafazakâr Demokrasi olarak ifade ettiğimiz siyasal kimlik altında ortaya koyduğumuz siyaset üslubu, siyaset tarzı ve siyaset kültürü sadece Türkiye açısından değil, dünya siyaseti açısından da çok önemli bir açılımdır... Biz AK Parti olarak Muhafazakâr Demokrasi anlayışına önem atfediyoruz, çünkü bu çabanın siyasetin yenilenmesi ve güçlenmesi açısından ne anlam ifade ettiğini çok iyi biliyoruz... AK Parti, Yeni Muhafazakâr Demokrat çizgiyi muhafazakârlığın genlerine ve tarihi kodlarına uygun şekilde, ama siyaset yaptığı coğrafyanın toplumsal ve kültürel geleneklerine

yaslanarak ortaya koymaktadır... Muhafazakâr Demokrasiye göre “siyaset” bir uzlaşma alanıdır; toplumsal ve kültürel çeşitlilikler demokratik çoğulculuğun üreteceği tolerans ve hoşgörü zemininde siyasete bir renklilik olarak katılırlar... Muhafazakâr Demokrasiye göre sınırlandırılmayan, keyfiliğe ve hukuksuzluğa olanak sağlayan, katılımı ve temsili önemsemeyen, bireysel ve kolektif hak ve özgürlükleri hiçe sayan totaliter ve otoriter anlayışlar sivil ve demokratik siyasetin en büyük düşmanlarıdır... Muhafazakâr demokrasi kimliğimiz, her türlü toplumsal ve siyasal mühendisliğe karşıdır.

Recep Tayyip Erdoğan’ın yaptığı konuşmada partinin siyasi kimliği ve temel yaklaşımları ile ilgili kodlar açıkça ortaya koyulmuştur. Konuşma özetle, yerel ve evrensel kodları bir arada tutan, tarihi ve gelenekleri reddetmeyen bir yaklaşımın benimsendiğini vurgulamaktadır.

3.2.2. Tarih ve Gelenek Anlayışı

AK Parti kurulduğu günden bu zamana, gelenek ve tarihe özel olarak önem vermiş bir siyasi partidir. Geçmişini inkâr etmeyen AK Parti, bu konuda Yahya Kemal’in ifade ettiği gibi kendisini “Kökü mazide olan ati” olarak tanımlamaktadır. Partinin lider kadrosu tarafından da Selçuklu Medeniyeti ve Osmanlı Devleti’ne sürekli atıfların yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda AK Parti için yalnızca İslam Medeniyeti değil, Türk Kültür ve Medeniyeti de oldukça özel bir yere sahiptir. Muhafazakâr ideolojinin tarih ve geleneğe bakış açısı; geçmişin tecrübelerinden faydalanmak, geçmişe saygı duymak ve geçmişle bugünü harmanlayarak geleceği şekillendirmektir.

Ak Parti, kuruluşundan itibaren milletin ve devletin kadim tarihine ve geleneklerine çok önem vermiş, söylem ve politikalarında bunu sıkça işlemiştir. Partinin önemli özelliklerinden biri Cumhuriyet’in kurucularının “reddi miras” anlayışının tam tersi bir fikre sahip olmalarıdır. Bu nedenle AK Parti, Türkiye Cumhuriyeti’ni; Selçuklu, Osmanlı hatta bunlardan da öteye giden kadim bir medeniyetin son halkası olarak görmektedir (Ak Parti, 2015b, 96). Medeniyetin ve devletin sürekliliğine inanan partinin yaklaşımı da Türkiye Cumhuriyeti’ni ve medeniyetinin başlangıcını 1923’e bağlamaz aksine çok daha derin köklere bağlar. Ak Parti politikalarını oluştururken tarihi tecrübeden, kadim medeniyet birikiminden ve insanı yücelten manevi değerlerden ilham alır (Ak Parti, 2015b, 16). Bu bilgiler ışığında Ak Parti, Türk Milleti’nin geçmişinden, tecrübelerinden,

kültür ve medeniyetinden gurur duymakta ve geçmişle gelecek arasında bugün bir köprü olma amacını gütmektedir.

Ak Parti'nin muhafazakârlığı, modernleşmenin ve gelişmenin devrimsel değil daha çok İngiliz muhafazakârlığı ile benzerlik göstermektedir. Buna göre değişim ve dönüşüm kaçınılmaz ancak çok radikal şekilde olmamalıdır. Dönüşüm evrimsel ve kendi içinde tutarlı olmalı, içselleştirilmelidir. Ak Parti'nin bu açıdan somut yaklaşımı ise ülkenin tarihsel ve kültürel zenginliklerini ortaya çıkarmak, toplumun sosyolojik yapısını incelemek ve buna göre siyaseti ve sosyal yapıyı bilinçlendirmektir. Amaçlara ulaşmak için ise tarihsel ve sosyolojik gerçeklere uygun kurumların ayağa kaldırılması ya da kaybolanların tekrardan oluşturulması ve işletilmesi planlanmıştır.

Ak Parti'nin Türkiye'de canlandırmak istediği tarihi misyon anlayışının somut çıktılarında birini Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) hayata geçirmiştir. Aslında Ak Parti iktidarından önce 1992 yılında Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuş olan TİKA, Ak Parti iktidarı döneminde dış politikamızın çok önemli unsurlarından biri haline gelmiştir. 2002 yılında TİKA'ya bağlı ofis sayısı 12 iken Ak Parti iktidarı bu sayıyı 48 ülkede 50 ofise çıkartmıştır. TİKA, Türkiye ile tarihi bağları bulunan ülkelerde altyapı çalışmaları, restorasyon çalışmaları yaparak devletin yumuşak gücünü dışarıya taşımaktadır. Böylece hem ikili ilişkiler bakımından hem de ülke saygınlığı bakımından ülkeye katkı sunmaktadır (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2016). Özellikle Osmanlı Devleti sınırları içinde olan, bünyesinde Müslüman ya da Türk toplulukları olan ve Osmanlı mimari eserleri olan bölgelerde Türk-İslam kültürünü ve varlığını koruma amacı öne çıkmaktadır.

İslam ve Osmanlı tesirinin hissedildiği bölgeler dışında da birçok coğrafyaya ve topluluğa da yardım çalışmaları organize edilmiş, restorasyon ve altyapı çalışmaları yapılmıştır. Özellikle soy bağıyla bağlı olduğumuz Kırım Tatarları, Afganistan Özbekler ve Türkmenleri, Kosova Türkleri, Batı Trakya Türkleri, Ahıska Türkleri gibi birçok topluluğa verilen destekler kalkınma ve kültürel bağı güçlendirme adına yapılmıştır. Bunların dışında Orhun Abidelerine ulaşımın daha kolay olması için yeni karayolu yapımı ve Kırım Türklerine yapılan toplu konutlar da altyapı desteklerinin önemli örneklerindedir.

Ak Parti'nin tarihi ve kültürel bağları geliştirmek ve güçlendirmek için yaptığı başka bir yatırım da 6 Nisan 2010 yılında kurulmuş olan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)'dir. Bu kurumun misyonu dünyanın her neresinde olursa olsun soydaş topluluklarla eğitim, tarih, kültür, ekonomi ve sosyal alanlarda işbirliği imkânları oluşturan ve bunları hayata geçirmektir.

Erdoğan, 2011 yılında mecliste 61. Hükümet Programı'nı açıklarken vakıf kültürünün ve geleneğinin ne kadar önemli olduğunu ve bundan dolayı vakıf ve vakıf eserlerinin devamlılığını sağlamak adına yapılan yatırımları anlatmıştır. Bu bağlamda Erdoğan, 2002 ve 2011 yılları arasında vakıflara bağlı onarılan eser sayısının 70 kat arttığını belirtmiştir (Erdoğan, 2011). Ayrıca ülke tarihine geçmiş önemli şahsiyetler ile ilgili çalışmalar da gerçekleştirilmiştir.

Ak Parti'nin tarihi ve kültürel anlamda özen gösterdiği bir başka konu ise yurtdışında olan ya da kaçırılan tarihi eserlerin ülkeye iadesini sağlamaktır. Özellikle bakanlık düzeyinde konu ciddi şekilde ele alınmış ve birçok eserin ülkeye girişi sağlanmıştır. Özetle Ak Parti'nin Türk-İslam kültürüne ve geleneğine olan bağlılığı neticesinde birçok kurum oluşturulmuş, var olan kurumlar güçlendirilmiş ve bu kurumlar aracılığıyla çok sayıda icraat yapılmıştır. Yapılan tüm icraatların ana hedefi ülkenin tarihi ve dini bağlarını günümüzle harmanlamak, yurt içinde ve yurt dışında aynı geleneğe ve tarihe mensup insanları yakınlaştırmak ve bu vesileyle tarihiyle ve geleneğiyle yakınlaşan toplulukları gelecekte ortak bir şuura kavuşturmak olmuştur.

3.2.3. Aile Kurumu Anlayışı

Muhafazakâr düşünce, en kötü düzeni bile düzensizliğe tercih eder ve toplumda kargaşa olmasını istemez. Toplumun en temel birimi olarak aileyi gören muhafazakârlık, toplumsal düzenin sağlanmasında aile kurumunu ön plana çıkartır. Bu yaklaşımıyla, bireyciliği ön plana çıkaran liberalizmden ayrılmaktadır. Devletin mutlak otoritesini savunan muhafazakârlık, devletin aileye müdahale ettiği noktada, devlete karşı çıkan “dur” diyen bir yaklaşım sergiler. Diğer yandan muhafazakâr düşünce için oldukça önemli bir yere sahip olan aile, otoritenin de ilk öğrenildiği yerdir. Ebeveynlerin, çocukları üzerinde oluşturduğu otorite bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Muhafazakâr düşünce, aileyi toplumsallaşmanın en temel birimi olarak görmektedir.

Gelenek ve değerlerin farklı nesillere aktarılmasında “aile” önemli bir işleve sahiptir. AK Parti’nin muhafazakârlık anlayışı içerisinde aile, geniş ve önemli bir yere sahiptir.

Ak Parti’nin muhafazakâr düşünce yapısı aile kavramı bağlamında değerlendirildiğinde korumacı ve toplumsal düzenin sürekli muhafaza edilmesi yönünde kendini gösterir. Kavramsal olarak modern bir düşünce olan muhafazakârlık, liberal düşüncenin bireyciliğini doğrudan kabul etmeye yatkın değildir. Çünkü aile toplumun temel taşıdır ve ailedeki çözünme toplumsal çözünmenin başlangıcıdır. Bu anlamda devletin muhafazakâr bakış açısı aileyi korumak ve yaşatmak adına pozitif hakları genişletme ve bireyci negatif özgürlükleri baskılayıcı pozisyondadır. Değişime ve hızlı dönüşüme karşı geleneği ve kadim toplumsal örgütlenmeyi ön plana çıkarma, hızlı dönüşümün modern muhafazakâr tepkisini gösterir. Bu açıdan aile muhafazakâr düşüncenin en temel hücresidir ve bu anlamda klasik yapısı korunmalıdır. Aile içinde yetişen çocukların birey olmadan önce mutlak otoritenin ne olduğunu öğrenmesi ve birey olmanın sınırlarını bilmesi özellikle devlete karşı sorumluluk ve ödevlerine bağlı kalması bakımından oldukça önemlidir. Bu kavramsal yaklaşım Ak Parti’nin muhafazakâr demokrat kimliğinin toplumsal anlamdaki merkezinde yer alır. Çünkü partinin geleneğe, tarihe, kültüre ve dine sıkça atıf yapması ve bunları sürekli referans göstermesi tamamen muhafazakâr anlayışın Türk-İslam geleneği ile yaptığı birliktelik ile ilgilidir. Bu bağlamda parti tüzüğünde şöyle bir ifade mevcuttur: “*Ak Parti; aileyi Türk toplumunun temeli olarak kabul eder. Geçmişle gelecek arasında köprü görevini yerine getiren aile kurumunun; milli değerlerimizin, duygularımızın, düşüncelerimizin ve ülkemize has adet ve geleneklerimizin yeni kuşaklara aktarılmasında en temel, en vazgeçilmez sosyal bir kurum olduğuna inanır*” (Ak Parti, 2002a, 21).

Ak Parti aile yapısını korumak ve güçlendirmek için birçok girişimde bulunmuştur. Bu anlamda ailelerin yapısı, sosyal ve ekonomik durumu gibi bilgileri edinmek için çalışmalar yaptırmış ve istatistiki bilgilerden faydalanmıştır. Elde edilen veriler ışığında idealize edilen aile yapısı ile ilgili özendirici faaliyetler, tedbirler devreye sokulmuştur. Bu anlamda hizmet veren bakanlıklara bağlı ya da özel kuruluşların maddi yönden ve insan kaynakları yönünden eksiklerinin giderilebilmesi için çalışmalar yapılmış ve buna uygun düzenlemeler hayata geçirilmiştir. 2007 seçim beyannamesinde güçlü aile, güçlü birey, güçlü toplum inşasına yönelik politikaların kararlılıkla sürdürüleceği yönünde

beyan mevcuttur (Ak Parti, 2007, 107). Sonrasında Türkiye'nin "Dünya Aile Zirvesi" ne ev sahipliği yapmasıyla ilgili: *"Bu güçlü toplum vizyonumuzla, Cumhuriyetimizin 100. yılında insan kalitesi ve toplumsal bütünlüğü ile dünyada model olarak gösterilen bir Türkiye hedefliyoruz. Uluslararası düzeyde karşılık bulan AK Parti'nin güçlü aile-güçlü toplum anlayışı, 2009 yılında Türkiye'nin "Dünya Aile Zirvesi" ne ev sahipliği yapmasına olanak sağlamıştır* "(AK Parti, 2011: 155) ifadesine yer verilmişti. 2011 yılında topluma ve aileye yönelik faaliyetlerin daha geniş kapsamda ve organize yürütülebilmesi için "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı" kurulmuştur. Bakanlık genel olarak aileyi koruma, aile içi şiddeti önleme ve toplumun huzurunu muhafaza etmek için proaktif ve reaktif politikalar geliştirmesi ve bunları uygulaması için kurulmuştur. Son olarak Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP); ailelerin ve kişilerin sosyal yardım ve hizmetlere ihtiyacının olup olmadığını tespiti, ihtiyacı var ise ne tür sosyal yardım ya da hizmetin sağlanacağı ve bunun hangi kurum ya da kuruluşlarca birlikte yapılacağı ile ilgili organizasyonu yapmakla yükümlü bir programdır.

3.2.4. Din Anlayışı

Modern öncesi siyasal aklı ve toplumsal yapı din merkezli bir anlayışın tezahürüydü. Bu tezahürün devlet toplum nazarındaki konumu gereği tüm otoriteler için ana meşruiyet kaynağı dini kaynaklardı. Aydınlanma çağının ve akabinde modern dönemin düşünce yapısını oluşturan ana omurga ise akıl ve pozitif bilim ile ilgili yaklaşımlardır. Bu dönemde otoritenin, toplumun ana referans kaynağı artık dini ve soyut olmayan yaklaşımlar olmuştur. Dini referansların geçerliliğini yitirmeye başlaması muhafazakâr düşüncenin en azından toplumsal açıdan direnç göstermesi sonucunu doğurmuştur. Çünkü geleneksel devlet ve toplum yapısının çözülmesi ve ulus devletlerin inşası kaçınılmaz şekilde eski düzenin tüm kurallarını yerle bir etmiştir. Bu hızlı değişime karşı en güçlü direniş toplumların kadim inançları bağlamında gerçekleşmiştir. Demokratik bir siyasal sistemde ise toplumun direnci en somut şekilde dini hassasiyetleri siyasal yöntemlerle temsil eden partilerde ortaya çıkmıştır. İşte bu noktada Ak Parti, muhafazakâr yanının verdiği motivasyonla dini, toplumsal yapının ayrılmaz bir parçası olarak görmüş ve bunu söylem ve politikalarına yansıtmıştır. Türkiye'de uzun süredir tartışma konusu olan "laiklik" fikrine ise Ak parti, hassasiyetleri gereği "din ve vicdan hürriyetinin teminatı" nazarıyla bakmaktadır (Ak Parti, 2002c, 14). Ülkede muhafazakâr

olmayan kesimlerin ve siyasal temsilcilerinin laiklik ile ilgili duruşunu Ak Parti ve tabanı din düşmanlığı olarak görmektedir. Bu görüşün karşıtı olan kesimler açısından ise din teması ve dini referanslar “gericiliğin”, ”irticanın” aslında Ak Parti’nin geçmişte yaptığı referansların tezahürü olarak negatif bir anlam içermektedir. Bu anlamda din konusu kavramsal bir çekişmeden öte siyasal kutupların birbirinden keskin biçimde ayrıştığı bir çizgi gibidir.

Ak Parti’nin kurumsal kültürünü ve motivasyonunu belirleyen kilit isimler çoğunlukla Refah Partisi siyasetinin içinden çıkan kişilerdir. Bu nedenle Türkiye’de Ak Parti’nin İslam anlayışının en büyük temsilcisi olduğunu söylemek hem yönetim hem de taban açısından yanlış olmayacaktır. Burada siyasal İslam ya da dini siyasete alet etme tartışmalarına girmenin anlamsızlığı nedeniyle söylenebilecek olan tek şey dinin kutsiyetinin Ak Parti’nin muhafazakâr anlayışıyla örtüştüğü ve rakip ideolojilerin bunu siyasal İslam ile eşleştirdikleridir. Ak Parti iktidarından önce Türkiye’de “irtica” tartışmaları sıkça yaşanmış, 28 Şubat süreci ile bu tartışmalar yerini toplumsal ve siyasi bunalıma bırakmıştır. Öyle ki Ak Parti öncesi dönemde Refah Partisi ve Fazilet Partisi’nin kapatılması sürecinde toplumda ciddi bir temsil sorunu yaşanmıştır. Dolayısıyla Ak Parti’nin dini hassasiyetinin geri planında din olgusu nedeniyle yaşanan temsil sorunları ve toplumsal travmalar da yatmaktadır. Bu nedenle Ak Parti, bir kişinin yaşantısından ötürü rencide edilmesini ve değişik muamelelere maruz kalmasını demokrasiye, insan haklarına ve özgürlüklere aykırı görmektedir (Ak Parti, 2002c, 15).

2002’ de açıklanan Kalkınma ve Demokratikleşme Programı’nda din eğitimi ve öğretimi ilgili konularda anayasanın 24. Maddesine muhalif hareket edilmeyeceğine ve özellikle de isteğe bağlı dini eğitim ihtiyacı, muntazam şekilde karşılanarak düzgün olmayan şartlarda ve ehliyetsiz bireyler vasıtasıyla verilen denetimsiz din eğitimi uygulamalarına olanak verilmeyeceği ifade edilmiştir (AK Parti, 2002c, 77).

3.2.5. Yönetim ve Devlet Anlayışı

Ak Parti’nin muhafazakâr demokrat kimliği kavramsal olarak devleti iki yönlü ele almaktadır. Muhafazakâr ideoloji bağlamında devlet ve otorite kavramları olumsuz kavramlar değildir. Çünkü devlet mevcut düzenin korunmasını, toplumun düzeninin tesisi ve devamlılığı için yegâne aygıttır. Bu aygıtın sevk ve idaresi de düzen ve toplum

bakımından meşru otoritedir. Ancak burada devletin ve otoritenin sınırsız güç ve yetki bağlamında değerlendirildiği düşünülmemelidir. Devlet anayasal düzlem dışında adı koyulmamış bir sözleşmenin çıktısıdır. Otorite ise meşru görülmesi gerektiğinden toplum nazarında kadim geleneğin ve kurumlara olan inancın doğal bir sonucu olmalıdır. Bu durum bireylerin, ailelerin ve genel olarak toplumun kendi arasında uygun olan davranışları yazılı olmayan bir norm gibi benimsemesi ve meşru görmesine benzemektedir. Aynen bu şekilde devlet ya da kurumların otoritesine karşı toplumun olumlu tutumu da Ak Parti'nin muhafazakâr düşüncesinde gönül rızası esaslı ama meşru görülen alan içinde mutlaklıdır. Muhafazakâr yön dışında Ak Parti'nin bir de liberal ve demokrat yönü bulunmaktadır. Buna göre devlet kişileri ve toplumu negatif özgürlükler anlamında çok sınırlamamalıdır. Bu düşüncenin arkasında devletin katı bir şekilde toplumu tasnif eden, belli kesimleri sistem dışına itmeye zorlarken diğerlerini sistemin imkânlarından faydalandıran, özgürlükleri dağıtırken eşitsiz olan ama tahakkümü bazı kesimlere uygulayan bir yapıya dönüşmüş olduğu inancı oldukça kuvvetlidir. Bu çerçevede Ak Parti'nin muhafazakârlıkla ilgili düşüncesi: “*Siyasal otoriteyi, hukukî ve siyasî meşruluğun ötesinde bir meşruluk temeline oturtmakta ve siyasal iktidarın var olan toplumu tanıyarak, işlevlerini onun irade ve değerlerine uygun olarak yürütmesi gerektiği*” (Erdoğan, 2003) şeklinde parti liderinin kendi ifadesiyle açıklanmıştır. 59. Hükümet Programı'nda o zaman Başbakan olan Erdoğan, siyasal otoritenin sınırlandırılmasıyla ilgili fikirlerini şu şekilde ifade etmiştir (Erdoğan, 2003): “*Bize göre, sınırlandırılmayan, keyfiliğe ve hukuksuzluğa olanak sağlayan, katılımı ve temsili önemsemeyen, bireysel ve kolektif hak ve özgürlükleri hiçe sayan totaliter ve otoriter anlayışlar, sivil ve demokratik siyasetin en büyük düşmanlarıdır*”.

Ak Parti ideolojisi ve bu ideolojinin arka planında yatan ve uzun yıllar süregelen siyasi temsil sorunu ve sıkışmışlık hissi, partinin iktidarı döneminde muhafazakâr ama aynı zamanda liberal yaklaşımların kavramsal birlikteliği şeklinde tezahür etmiştir. Bu nedenle devletin toplum mühendisliği yapmasına, tektipleştirici politikalara ve tahakküm anlayışına travmatik bir tepki oluşmaktadır. Ak Parti'nin kimliğini oluşturan bir başka kavram ise demokratlıktır. Bu kavramın en büyük etkisi devlet yönetiminde kanunlara bağlı hareket etme ve kanunlar çerçevesinde hukuk devletine bağlı kalıp demokratik refahı yükseltme eğilimi olmuştur. Bu eğilim liberal anlayışla birleşince ortaya sınırlandırılmış bir siyasal iktidar ve devlet fikri çıkmaktadır. Ancak Erdoğan, 59.

Hükümet Programı çerçevesinde yaptığı konuşmada iktidarı sınırlandırma konusundaki fikirlerini şu şekilde aktarmıştır: “*Bu çerçevede hükümetin rolü, topluma tercihler empoze etme gücünü ele geçirmek olmayıp, barışı, anayasal düzeni ve adaleti korumakla sınırlıdır. Bize göre, hukuk devletinin gereği, siyasal iktidarı ve tüm kurumları yasal çerçeveye sınırlamaktır. Ayrıca, devletin ideolojik bir tercihle kendisini dogmatik bir alan olarak tanımlaması, savunulmaması gereken bir durumdur. Aslı fonksiyonlarına çekilmiş, küçük ama dinamik ve etkili bir devlet, vatandaşını tanımlayan, biçimlendiren, ona tercihler dayatan değil, vatandaşın tanımladığı, denetlediği ve şekillendirdiği bir devlettir*”. Kurumsal olarak da AK Parti, devlet idaresinde “Anayasal Devlet” görüşünün hâkim olmasını, devletin sahip olduğu güç ve yetkileri sadece anayasa çerçevesinde kullanması gerektiğine inanmaktadır (AK Parti, 2002c: 59).

Ak Parti için devletin bekası ve bütünlüğü çok önemlidir. Devletin en temel görevlerinden biri içerde ve dışarıda devletin güvenliğinin sağlanmasıdır. Ancak devlet bu vazifesini yerine getirirken tahakkümcü ve otoriter bir yapıya dönüşmemelidir. 2007 seçim beyannamesinde Ak Parti, devletin bekasını, milli bütünlük ve birlikteliği, ülkenin bölünmez bütünlüğünü ve üniter yapısını korumayı en büyük görevlerden biri olarak görmektedir (Ak parti, 2007, 32). Ancak devlet kendisinin ve vatandaşlarının bekasını korurken hukuk sınırları dışına çıkacak eylemlerden uzak durmalıdır. Bu nedenle Ak parti, 2002 senesinde açıkladığı Kalkınma ve Demokratikleşme Paketi’nde “Devletin Hukuku” anlayışının “Hukuk Devleti” anlayışına evrilmesi gerektiğini beyan etmiştir (Ak Parti, 2002c, 21). Çünkü Türkiye Cumhuriyeti’nin üniter yapısını koruması, toplum ve devlet arasındaki mesafenin kapanması için devletin fiillerinin hukuki zeminde gerçekleşmesi ve toplum nazarında meşru olarak görülmesi gerekmektedir. Aksi durumda ülkede devletin hukuki meşruiyeti zarar görebilir ve toplumda devlete karşı olan yapıların önünü açacak zemin güçlenebilir. Bu durum her daim çok önemli olan devletin bekası ve milli birlik ve bütünlüğe karşı ciddi tehdit oluşturabilir. Ülkede yıllardır devam eden PKK terörünün toplumsal infial yaratmadan çözülmeye çalışılması, hem askeri operasyonlarla hem de “Çözüm Süreci” gibi toplumsal barışın tesisine yönelik girişimler hukuk çerçevesinde sürdürülmekte ve Ak Parti döneminde de devletin bekası bağlamında ciddiyetle sahiplenilmektedir. Ayrıca FETÖ terör örgütünün yurt içi ve dışındaki yapılanmasına karşı verilen mücadele hem 17Aralık sürecinde hem 15 Temmuz darbe girişimi esnasında ve sonrasında topyekûn bir mücadele esasıyla devam etmektedir.

3.2.6. Toplum Anlayışı

Aydınlanma ile dini öteleyen, toplumu bir arada tutan kurumları bitiren sürecin başlaması, tüm sosyal ve siyasi yapıyı kökten değiştirmiştir. Ancak muhafazakâr düşünceye göre toplum canlı bir organizma gibidir. Bundan dolayı topluma dışarıdan müdahale, dönüştürme ve şekillendirme çabaları olumsuz karşılanmaktadır. Klasik liberalizmin bireyciliği de aydınlanmanın bir sonucu olarak eski tip toplumsal anlayışın ve kültürün tam zıttını teşkil eden fikirler içerir. Bu düşünceye göre her birey istediğini yapmakta özgür ve buna muktedirdir. Ancak maddi ve toplumsal konularda geriye düşen bireyler kendi potansiyellerini bilinçli olarak kullanmadıkları ve yeterince çabalamadıkları için yardımı hak etmezler. Ancak muhafazakâr düşüncenin doğu toplumlarında ve özellikle Ak Parti özelinde duruşu, modern toplum devlet ve birey projeksiyonunun tam karşısında yer alır. Çünkü hem dini hem de toplumun kültürel çıktıları insanları yakın ilişkilere, dayanışmaya ve inanca sarılmaya davet eder. Bu nedenle Ak Parti, toplumun gerçeklerinden kopmadan ve toplumun yapısının gerektirdiği kurumları işleterek devlet, aile, birey, gelenek ilişkisini canlı tutmayı hedeflemektedir. Erdoğan, 59. Hükümet Programı açıklarken toplum ve bireyle alakalı şu ifadeleri kullanmıştır. (Erdoğan, 2003): “*Bizim muhafazakâr kimliğimizin temel felsefi ve siyasi kaygısı, bireyi koruyabilecek bir aile olan toplumsal organizmayı sağlıklı ve bir arada tutabilmektir. Bize göre bireysel özgürlüğün tam olarak tesis edilebilmesi, bireyi soyut, silik ve siyasi iktidar karşısında korumasız kılmaktan değil, onu toplumsal alan içinde sivil ve sosyal oluşumlarla teçhiz etmekten geçmektedir. Toplumun ve toplumsal değerlerin korunması temel olmalıdır. Her türlü kimlik dayatmaya, toplumsal değerlere müdahale etmeye ve toplum mühendisliğine karşı olan AK Parti, toplumsal değerlerin ve köklü kurumların gelecek nesillere aktarılması açısından sivil toplum kuruluşlarını önemsemektedir*”.

3.2.7. Dış Politika Anlayışı

Ak Parti'nin iktidara gelişinin ardından Türk Dış Politikası ile ilgili vizyonda değişimler olmaya başlamıştır. Öncelikle Batı ile ilişkiler geleneksel dış politika çizgisinde devam etmiş özellikle Avrupa Birliği katılım süreciyle ilgili çok olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Bu çerçevede çok sayıda Avrupa Birliği uyum yasası çıkartılmış ve birçok norm Avrupa standartlarına çekilmiştir. Ekonomi ve insan hakları alanında

yapılan reformlar da Avrupa Birliği tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Üyelik süreci siyasi nedenlerden dolayı tamamlanmamış olsa da siyasi ve ekonomik alanda yaşanan gelişmeler sıcak ilişkilerin oluşmasına ve gelişmesine zemin hazırlamıştır. Ancak Avrupa Birliği'nin üyelik müzakerelerini siyasi gerekçelerle yokuşa sürmesi, Kıbrıs meselesi, terör örgütleri ile mücadele gibi konularda Türkiye'ye sürekli çifte standart uygulanması ilişkilerdeki pozitif ivmeyi tersine çevirmiştir. Yakın dönemde ABD ile Ortadoğu politikalarında çıkar çatışmaları, Irak ve Suriye'de yaşanan iç savaş süreçlerinde Türkiye'nin zarar göreceği terör örgütleriyle işbirliği politikaları Batı ile olan ilişkilerde geleneksel Türk Dış Politikasında büyük değişiklikler olmasına neden olmuştur. 2011 yılında İsrail'in Gazze ablukasını delmek ve oradaki insanlara yardım ulaştırmak için yola çıkan Mavi Marmara isimli gemiye İsrail güvenlik güçlerinin saldırması neticesinde 1 ABD vatandaşı 19 Türk vatandaşı hayatını kaybetmiştir. Bu tarihten sonra Türkiye-İsrail ilişkileri kopma noktasına gelmiştir. İlişkilerin gerginlik düzeyinin düşmesi ise 22 Mart 2013 tarihinde İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu'nun Recep Tayyip Erdoğan'ı arayarak resmi özür dilemesi ve hayatını kaybeden vatandaşlar için tazminat ödemeyi kabul etmesi ile mümkün olabilmıştir.

Batı ile ilişkilerin bozulması, Ortadoğu politikaları bağlamında Batı ve İsrail ile karşı karşıya gelinmesi Türk Dış Politikasının artık sadece Batı merkezli görülemeyeceğini, alternatif ittifakların ülke çıkarları için bir zorunluluk olduğu anlayışının benimsenmesine neden olmuştur. Ak Parti'nin "İlkeli Dış Politika" prensibi, Türkiye!'yi ezilen halkların çıkarlarını korumak, Batı'nın üstten bakışına karşı dik durmak gibi olguları barındırmaktadır. Ak Parti'nin tarihe ve geleneğe yaptığı atıf gereği Osmanlı ve Selçuklu bakiyesini de yok saymaması ve bu bağlamda yakın coğrafyalarla derin ilişkiler kurma gayreti "Yeni Osmanlıcılık" politikası olarak algılanmış, ülke içinden ve özellikle Batı ve ABD müttefikleri Ortadoğu ülkeleri tarafından endişeyle karşılanmıştır.

3.2.8. Ekonomi Anlayışı

Ak Parti'nin muhafazakâr kimliğinin yanında liberal kimliği de vardır. Liberalizmin kişi hak ve özgürlüklerine, bireysel teşebbüse, kısaca iktisadi teşebbüs özgürlüğüne dair söylemleri Ak Parti'nin ekonomiye bakış açısını etkilemiştir. Henüz gelişmekte olan bir ekonomi kategorisinde bulunan Türkiye, Ak Parti döneminde serbest

piyasa koşullarının ve özel sermayeli girişimlerin güçlendirilmesine yönelik politikalar üretmeye gayret etmiştir. Özellikle iktidara geldikleri dönemim ilk yıllarında kamu borçlarının ödenmesi, mali şeffaflık ve iş yapılabilirliğin güçlendirilmesine yönelik oldukça yoğun bir ekonomi ajandası oluşturulmuştur. Kamu ekonomisinin güç kazanmasıyla “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Destekleme İdaresi (KOSGEB)” bünyesinde kredi ve hibe destekleriyle işletmelerin sayısının artması ve güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca Sanayi Bakanlığı’nın verdiği kredi ve hibelerle sanayi kuruluşlarının güçlendirilmesi, yeni üretim imkânlarının oluşturulması, ithal ikameli ürünlerin üretiminin desteklenmesi hedeflenmiştir. Yapılan yapısal reformlar ve demokratikleşme girişimlerinin neticesinde Batı fonlarının kullanım imkânları artmış ve gerekli yatırım finansmanı ihtiyacının karşılama oranı yükseltilmiştir. Kişisel mülk edinebilme ile ilgili sorunların çözümü için Toplu Konut İdaresi (TOKİ) bünyesinde düşük faizli ve uzun vadeli kredi imkânı sunularak düşük ve orta gelirli vatandaşların konut sahibi olması sağlanmıştır. Devletin sağladığı bu imkânlar aslında liberal anlayışla çelişmektedir. Çünkü liberal anlayış devletin ekonomiye müdahalesinin yanlış olduğunu belirtir. Ancak özel sermayenin çok gelişmediği ülkelerde devlet özel sermayeyi desteklemek için doğrudan ya da dolaylı destekler sunmak durumunda kalır. Bu bakımdan Ak Parti döneminde de iktidarın yaklaşımı aynen bu şekilde olmuştur. Partinin nihai amacı devletin imkânlarıyla özel teşebbüsleri desteklemek ve her bakımdan kendi ayakları üzerinde duran bir serbest piyasa ekonomisi yaratmaktır. AK Parti’nin 2002 de yayınladığı tüzüğünde ekonomiyle ilgili şu ifadeler yer verilmektedir (AK Parti, 2002a: 21): “AK Parti; ekonomik gelişmenin kaynağı ve hedefi olarak insanı esas kabul eder. Piyasa ekonomisinin, tüm kurum ve kurallarıyla tesisini amaçlar. Devletin ekonomi içindeki rolünü, düzenleyici ve gözetici fonksiyonları ile tanımlar. Gelir dağılımındaki dengesizliği ve işsizliği, ülkemizin en önemli sosyoekonomik sorunu olarak görür. Küreselleşmenin meydana getirdiği fırsatlardan yararlanmak ve beraberinde getirdiği olumsuzluklardan korunmak amacıyla gereken yapısal dönüşümlerin gerçekleştirilmesini savunur”. Uzun bir süre Ak Parti’nin uygulamış olduğu ekonomi politikalarının başarısı halk nazarında karşılık bulmuş ve seçim başarılarının arkasındaki en büyük nedenlerden biri olarak gösterilmiştir

3.3. Ak Parti'nin Siyasal Sistem'deki Konumu

Ak Parti kendisini “Muhafazakâr-Demokrat” bir kitle partisi olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlama kendisini modern dönemin siyasal parti, toplum, devlet ve dünya algısı üzerinde temellendirmektedir. Ulus devlet sonrası gelişen demokratik sistemlerde temsili demokrasinin siyasal partiler üzerinde yükselmesi, siyasi partilerin ülke ve sisteme göre tasnifi ve bu partilerin hitap ettikleri kesimlerle kurduğu ilişki şekilleri Ak Parti'nin kurumsal yapısının arka planındaki kavramsal derinliğin referans noktalarını teşkil etmektedir. Ancak Ak Parti'nin kendisini sadece küreselleşme öncesi modern kavramlara göre konumlandığını söylemek de haksızlık olacaktır. Günümüz dünyasında devletin, toplumların, inançların ve yaşam tarzlarının sorgulandığı evrede Ak Parti 17 yıldır siyaset üretmektedir. Bu bağlamda yüksek üye sayısını da göz önünde bulundurduğumuzda bireyler ve topluluklar ile güçlü ilişkiler kurduğunu ve dönüşüme büyük ölçüde adapte olabildiğini düşünmek yanlış olmayacaktır.

Siyasal iktidar bağlamında ise Ak Parti'nin siyasal sistem içindeki konumu değişkenlik arz etmektedir. Bunun başlıca nedenleri ülkenin demokrasi düzeyi, ekonomik ve siyasi gelişmeler, parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçiş, uzun süren iktidarın partiden götürdükleri ve kazandırdıklarıdır. Ak Parti'nin iktidara gelişinin ardından yaptığı en büyük eleştirilerden biri, ülkedeki demokrasi düzeyinin, hak ve özgürlüklerin ve siyasal istikrarın istenilen seviyede olmaması yönündeydi. Bu bağlamda siyasal sistemin bir yandan demokratikleştirilmesi bir yandan da kurumsal olarak hızlı ve düzenli hareket edebilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle başkanlık sistemi yönündeki değişim talebi Ak Parti'den gelmiştir. Bu talebin gelmesinin en büyük gerekçeleri siyasal istikrar, yönetilebilirlik ve demokratik konsolidasyon gibi doğrudan siyasal yönetimi ilgilendiren unsurlardır (Miş, 2016: 1) Partinin otoriterleşmesi ve siyasal iktidarın tekelleşmesi karşısında demokratikleşmenin nasıl gerçekleşeceği ile ilgili tartışmalar yıllar yılı devam etmiştir. Bu konuda Ak Parti'nin siyasal sistemde yapmış olduğu değişikliklere çalışma konusu kapsamında olmadığı için değinilmeyecektir.

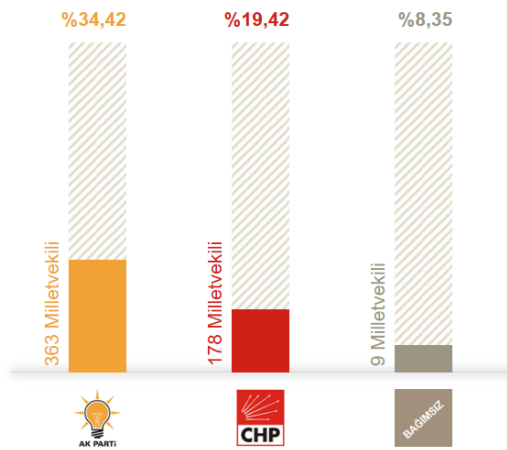
Ak Parti'nin siyasi tabanı ile kurduğu ilişki oldukça güçlüdür. Öncelikle kendisine oy veren seçmeni mobilize etmeyi başaran bir parti profili söz konusudur. Bu bakımdan Ak Parti, çok sayıda seçmeni ikna edip partisine üye yapmayı başarmıştır. 2002'den beri hızlı bir şekilde üye artışını başarmak ve aktif üyeleri aracılığıyla çok başarılı propaganda

ve seçim çalışmaları yapmak güçlü bir iletişim kanalı kurmakla mümkündür. Ak Parti'nin kendi kitlesiyle güçlü iletişim kanalları kurduğu ve interaktif süreci uzun yıllar koruyabildiği aşikârdır. Ancak son dönemlerde özellikle “Gezi Olayları”, “17-25 Aralık Süreci”, “15 Temmuz Darbe Girişimi” gibi hadiseler hem ülkenin güvenliği hem de iktidar açısından oldukça zor süreçleri de beraberinde getirmiştir. Devletin ciddi güvenlik kaygılarının oluştuğu ve uzun süren iktidar neticesinde devletle ilişkileri derinleşen Ak Parti'nin kaotik sürecin ortasında kalması, siyasal sistemin önceki dönemlerdeki yapısında değişimler olmasına neden olmuştur. Ancak belirtmek gerekir ki Ak Parti'nin iktidarının ilk dönemlerinde siyasal sistemin partiyi dışlama eğilimi içinde olmuştur. İktidarının sonraki dönemlerinde Ak Parti ve siyasal sistem arasında oluşan dışlama, gerginlik gibi süreçlerin son tahlilde yaşandığını söylemek artık çok güçtür.

3.3.1. Ak Parti'nin Seçim İstatistikleri

Ak Parti Türk Siyasal Sistemi'ne ilk kez 2002 seçimlerinde elde ettiği sonuçla dâhil olmuştur. Aşağıda verilen şekiller Ak Parti'nin 2002-2019 yılları arasında girmiş olduğu seçimlerde aldığı sonuçları göstermektedir. Bu sonuçlara referandum ve cumhurbaşkanlığı seçim sonuçları dâhil edilmemiştir.

Şekil 1. 2002 Genel Seçim Sonuçları

Kaynak: ysk.gov.tr

Şekil 2. 2004 Yerel Seçim Sonuçları

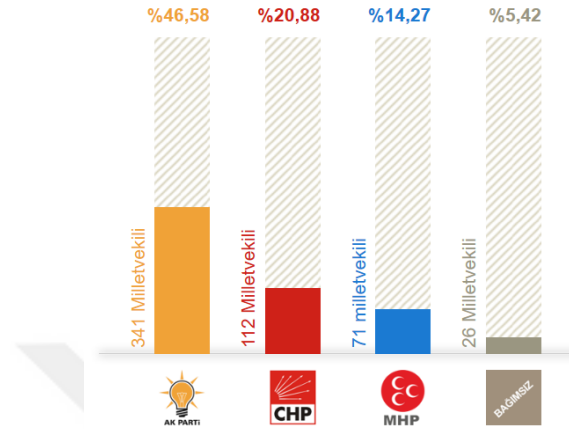

Kaynak: ysk.gov.tr

Şekil 1 ve şekil 2 sonuçlarına göre Ak Parti, girdiği ilk genel seçimle %34.42 oyla ve 363 milletvekili gibi yüksek bir sandalye sayısıyla iktidar olmuştur. Genel seçimlerin

ardından girdiği ilk yerel seçimlerde de 12 büyükşehirde birinci parti olarak büyük bir başarı göstermiştir.

Şekil 3. 2007 Genel Seçim Sonuçları

Kaynak: ysk.gov.tr

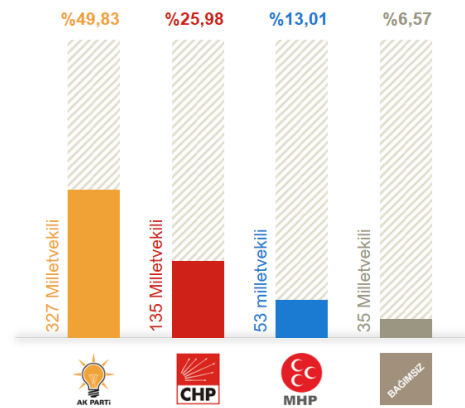
Şekil 4. 2009 Yerel Seçim Sonuçları

Kaynak: ysk.gov.tr

Şekil 3 ve şekil 4 sonuçlarına göre 2007 genel seçimlerinde Ak Parti'nin oy oranını bir önceki seçime göre arttırdığı görülmektedir. 2009 yerel seçimlerinde de oylardaki yükseliş yine bir önceki yerel seçimlere göre artmıştır.

Şekil 5. 2011 Genel seçimleri

Kaynak: ysk.gov.tr

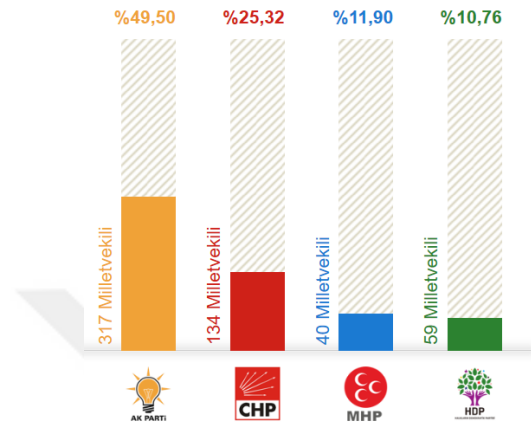
Şekil 6. 2014 Yerel Seçimleri

Kaynak: ysk.gov.tr

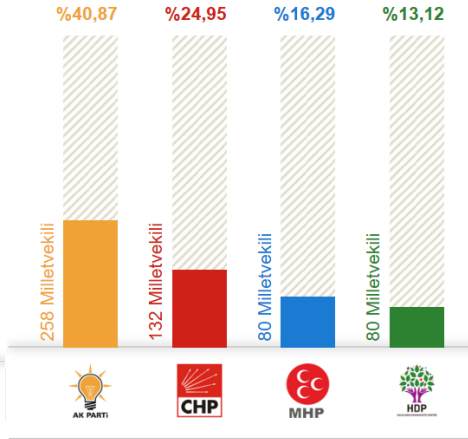
Şekil 5 ve şekil 6 sonuçlarına göre Ak Parti'nin 2011 genel seçimlerinde neredeyse % 50 oy oranına ulaşmış olduğu görülmektedir. Yerel seçimlerde ise 18 büyükşehir belediyesini alarak çok önemli bir zafer elde edilmiştir.

Şekil 7. 2015 Genel Seçimleri (1 Kasım)

Kaynak: ysk.gov.tr

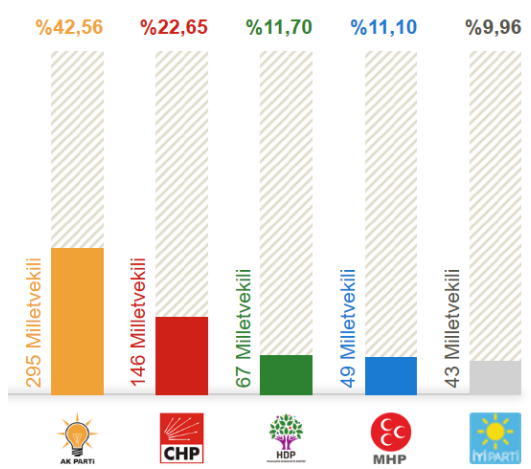
Şekil 8. 2015 Genel Seçimleri (7 Haziran)

Kaynak: ysk.gov.tr

Şekil 7 ve şekil 8 sonuçlarına göre Ak Parti'nin sürekli yükselen grafiği 2015 yılının 7 Haziran günü yapılan seçimlerde değişmiştir. Seçimlerden sonra Ak Parti güvenoy alacak bir hükümet kuramamış ve bunun neticesinde 1 Kasım' da seçimler tekrarlanmıştır. Bunun sonucunda Ak Parti %49.50 oy oranıyla yeniden tek başına iktidar olmuştur.

Şekil 9. 2018 Genel Seçim Sonuçları

Kaynak: ysk.gov.tr

Şekil 10. 2019 Yerel Seçim Sonuçları

Kaynak: ysk.gov.tr

Şekil 9 ve şekil 10 sonuçlarına göre Ak Parti 2018 genel seçimlerinde, 2015 genel seçimlerinde yaşadığı sarsıntının yarattığı negatif etkiyi deneyimlemiştir. Oy oranı %49 bandından %42'lere gerilemiştir. 2019 yerel seçimlerinde ise ilk girdiği 2004 yerel seçimlerinde sürekli elinde tuttuğu İstanbul ve Ankara gibi Türkiye'nin en önemli iki şehrinde Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nı kaybetmiştir.

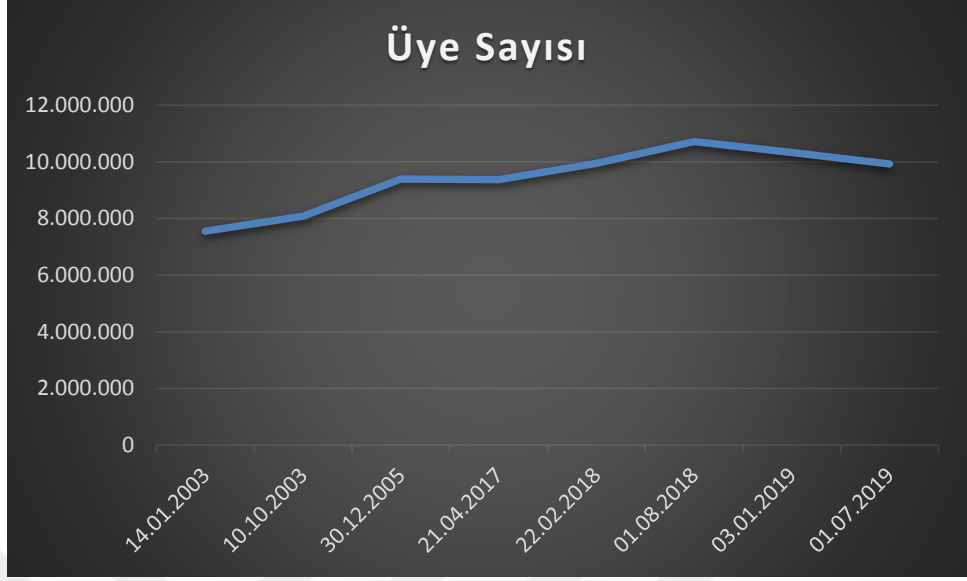
3.3.2. Ak Parti'ye Bağlılık

Ak Parti, 06.09.2019 tarihi itibarıyla 9.874.843 üye sayısı ile Türkiye'nin en çok resmi kayıtlı üyeye sahip siyasi partisi konumunda bulunmaktadır (<https://www.yargitaycb.gov.tr/kategori/117?page=15>). Bu üye sayısı oldukça yüksektir. Üye sayısının yüksek olmasının dışında partiye üye olanların büyük kısmı partiye olan bağlılıklarını sürdürmeye devam etmiştir. Duverger'in militan diye adlandırdığı kitlenin Ak Parti'de azımsanamayacak ölçüde çok olduğu parti üye sayısı bakımından da anlaşılabilir. Ak Parti, kuruluşunun ardından tek başına iktidara gelmiş ve hala iktidarını sürdürmektedir. Bu başarının sürdürülebilir kılınmış olması şüphesiz en basit şekilde seçmenlerin tercihlerini istikrarlı bir şekilde aynı partiden yana kullanması ve parti üyelerinin bağlılıklarını fiilen sunmasından kaynaklanmaktadır.

Ak Parti'ye, parti tüzüğü'nün 6. Maddesi gereği, Siyasi Partiler Kanunu ve bağlı yasaların öngördüğü şartlara bağlı olarak üye olamayacakların dışında 18 yaşını dolduran, parti tüzük ve programını kabul eden, üyelik giriş beyannamesini kabul eden, başka bir partiye üye kaydı olmayan, aidat ödemeyi taahhüt eden ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olanlar üye olabilir (Ak Parti: 26-27: 2019). Bu üyelik şartları, Türkiye Cumhuriyeti'nde siyaset yapan tüm partiler bakımından yasa gereği zorunludur. Tüzüğü'nün 14. Maddesinde üyelerin hak ve yükümlülükleri bakımından özellikle bireysel, ekonomik, toplumsal özgürlüklerin sağlanmasının ülkenin bölünmez bütünlüğünü mümkün kılacağı belirtilmektedir (Ak Parti, 31: 2019). Tüzüğü'nün bu anlamda üye ya da potansiyel üyeler için bireysel, ekonomik ve toplumsal bir mesaj verdiği görülmektedir.

Kavramsal yaklaşımların dışında Ak Parti'nin kurulduğu günden günümüze kadarki süreçte sahip olduğu üye sayısının istatistiği de önemli bir veridir. Araştırmada Ak Parti'nin üyelerinin araştırma evrenini oluşturma nedenlerinden biri olan bu veri yüksek üye sayısı ve üye sayısının 2003-2019 yılları arasındaki görece istikrarlı seyridir.

Grafik 1. Ak Parti Üye Sayıları (2003-2019)

Kaynak: <https://secimatlasi.com/ak-parti-uye-sayisi/>

Grafik 1’ de görüldüğü üzere Ak Parti çok ciddi sayıda parti üyesine sahiptir. 2013 yılında 7.551.472 resmi üye sayısı 2018 yılında 10.719.234’a kadar çıkmıştır. Ancak 2015 genel seçimleri ve 2018 genel seçimlerinin Ak Parti’de meydana getirdiği oy kaybı ile doğru orantılı olarak 2019 yılına gelindiğinde resmi üye sayısının 10.337.144’ a düştüğü görülmektedir. Ak Parti için çok önemli büyükşehir kayıplarının yaşandığı 2019 yerel seçimlerinden sonra alınan veriye göre resmi üye sayısı 9.874.843’ e düşmüştür. Araştırmanın son dönemde üye sayısında düşüş yaşandığı dönemde yapılmış olması, bu düşüşe neden olan unsurların da sorgulanması adına oldukça anlamlıdır. 2019 yerel seçimlerinde Ak Parti’nin beklediği sonucu alamaması ve üye sayısındaki düşüşün zamanlaması örtüştüğünden dolayı saha araştırması sonrasında bulgular ve sonuçlar bu bağlamda değerlendirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Nörobilimin sosyal bilimler alanında bir araştırma yöntemi ve veri toplama aracı olarak kullanılmaya başlanması çok uzun bir geçmişe sahip değildir. Aslında bu alanın akademik çalışmalarda kullanımından önce piyasada faaliyet gösteren şirketler tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında nörobilimi araç ve yöntemleri önce piyasada sonra piyasanın ihtiyaçları ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda pazarlamanın öneminin artması sonucunda pazarlama alanında kullanılmıştır. Özünde insan davranışlarının ve piyasadaki tercih ve fiillerinin daha derinden anlaşılabilmesi ve elde edilen verilere göre pazarlama stratejilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Yapılan tüm çalışmaların amacının insan davranışlarının arka planını anlamak olması ve yöntemin sunduğu verilerin kalitesi sonucunda nöro bilimin sunmuş olduğu imkânlar benimsenmiş ve bugün literatüre de çok sayıda çalışma girmiştir. Çalışmanın temel veri toplama aracı olarak kullanılan nöro görüntüleme yönteminin önemi de bu çalışmaların insan davranışlarını anlamlandırma ve çözümü odaklı olmasıdır. Çünkü insanlar kendi açılarından rasyonel bir “homo economicus” ise bu rasyonalitenin niteliği anlaşılmalı ve davranışların nedenleri sistematize edilmelidir. İşte bu noktada araştırmanın konusu ile bu yöntemin kesiştiği nokta ortaya çıkmaktadır. Siyasi davranışların ve özellikle çalışmanın konusu olan siyasi parti üyeleri ve siyasi parti arasındaki ilişkinin üyeler bakımından ele alınması klasik kuramın yaklaşımın dışında nöro görüntüleme yöntemleriyle gerçekleşmiştir. Böylece parti üyesi olmanın ve üye olarak kalmanın “bağlılık” boyutu, ilgili nedensellik kriterleriyle ele alınabilmektedir. Bu siyaset bilimi kapsamında yapılan çalışmanın nöro görüntüleme yöntemleriyle yapılması daha çok yeni olan “nöropolitika” kavramını işaret etmektedir. Bu nedenle nöropolitika çalışmanın yöntemsel kısmını kapsamakta ve araştırmanın nasıl ve hangi şekilde yapılacağı sorusunun cevabını vermektedir. Bu bölümde yöntemle ilgili teorinin gelişimi ve sosyal bilimlerde ilk kullanım sahası olduğundan nöropazarlamanın kavram olarak ne ifade ettiği ele alınmıştır. Son olarak nöropolitika kavramının açıklanmasıyla kullanılan yöntem araçları, nitel yöntemin nasıl kullanıldığı ve literatürde bu alanda yapılan çalışmalar ele alınmıştır.

4.1. Nöropolitikanın Kavramsal Arka Planı

Nöropolitika kavramının ne olduğu ve siyaset bilimi çalışmalarına ne tür katkısı olacağını açıklamadan önce nörobilimin sosyal bilimlerde işlevsel olarak nasıl kullanıldığını açıklamak gerekmektedir. Bundan dolayı nörobilim ve sosyal bilimler ilk disiplinlerarası çalışmalarının yapıldığı nöropazarlama kavramını açıklamak faydalı olacaktır. Kavramın oluşması ve literatüre girmesinin ardından nöropolitikanın yeni gelişen bir disiplin olma durumunun arka planının daha iyi anlaşılacağına dair kanaat yerinde görülmektedir.

Nörobilim gelişen teknolojiyle birlikte son yıllarda çok hızlı ilerleyen bir disiplindir. Ancak bu disiplinin gelişmesi ve bu disiplinin sosyal fenomenler üzerinde kullanılmaya başlanması arasındaki hız orantısız değildir. Bundan dolayı ilk olarak pazarlama alanında nörobilim yöntemlerinin kullanımı da çok erken başlamamış ve çok yaygınlaşmamıştır. Bunun nedenlerinden biri özel sektörün pazarlama araştırmalarında bu yöntemin kullanımına akademiden daha erken başlayıp önemini daha erken fark etmeleridir. İkinci olarak akademinin muhafazakâr yaklaşımı ve bazı bilim insanlarının bu araştırma yöntemi ile ilgili etik kaygılar duyu tereddüt etmeleridir. Bundan dolayı nöropazarlama alanında yapılan çalışmaların sayıca kısıtlı kaldığı söylenebilir. Buna karşın birçok şirketin EEG, fMRI ve Eye Tracker gibi nörogörüntüleme tekniklerinin pazarlama alanında kullanılmasının önemini anladığı görülmektedir (Morin, 2011: 133). Özel şirketlerin insan davranışları ile ilgili yeni yöntem ve teknolojilere duyduğu ilginin akademik düzeyde çalışma yapan araştırmacılardan çok daha önce geliştiği rahatlıkla ifade edilebilmektedir.

Nörogörüntüleme yöntemlerini pazarlama alanında ilk olarak kullanan kişi Gary Zaltman'dır. Zaltman, 1990' ların sonunda Harvard Üniversitesi'nde fMRI kullanarak ilk pazarlama araştırmasını tüketici davranışları üzerinde yapmıştır. Nöropazarlama terimini ise ilk kez Ale Smidts, 2002 senesinde kullanmıştır. Bundan 2 yıl sonra 2004'te ise ilk kez Houston'da Baylor Collage of Medicine'da nöropazarlama konferansı tertip edilmiştir (Lewis ve Bridger, 2005: 36). Literatürde kabul görmeye başlamasıyla nöropazarlama, nörogörüntüleme yöntemlerinin pazarlama alanına uygulanmasıyla ortaya çıkan bir bilim dalı olmuştur (Ural, 2008: 422). Nöropazarlama; tüketicilerin satın alma kararlarının sadece rasyonel temeller üzerinde gerçekleşmediği aynı zamanda

irrasyonel kararların da alınabileceğini savunmaktadır. Bununla birlikte tüketicilerin satın alma kararlarının irrasyonel göstermek için de nörogörüntüleme tekniklerinden faydalanmaktadır (Çubuk ve Yücel, 2013: 174). Levy ve Weitz (2009)'e göre nöropazarlama; tüketicinin insan davranışlarının nöral sinyallerden elde edilen verilerle anlaşılmasına çalışılması ve bunun nöropazarlama çalışmalarında somutlaşması bizi çalışmanın asıl yöntemi olan nöropolitika kavramına yönlendirmektedir.

4.2. Nöropolitika Kavramı

Siyaset bilimi, ortaya çıkışı ve yapısı itibariyle ekonomi, tarih ve sosyoloji gibi alanlarla disiplinler arası bir ilişki içindedir. Siyaset biliminin multidisipliner bir bilim dalı olması, son yıllarda biyoloji, psikoloji ve nöro bilim gibi alanlarla da ilişki içinde olmasına kapı açmıştır. İnsani bilimlerdeki bu eğilim biopolitika, politik psikoloji ve nöropolitika gibi alt alanların oluşmasını sağlamıştır. Bu yeni alanların ortak noktası bireylerin davranışlarının ve karar alma eğilimlerinin siyasi davranış bağlamında anlaşılmasına çalışılmasıdır. Siyaset bilimi geleneksel olarak siyaseti anlamaya odaklanırken, yeni yöntemler ve teknikler bireysel düzeyde politik davranışı anlama yeteneğimizi geliştirir ve bilgi işlemedeki bireysel farklılıkların kitlesel düzeyde gözlenen politik davranışa nasıl yol açabileceğini düşünür.

Yine başka bir açıdan siyaset bilimi, psikoloji ve sinirbilim, entelektüel açıdan oldukça farklı disiplinler olsalar da onları birleştirmek sosyal bilimler bakımından yenilikçi ve çağa uygun bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Bazı siyaset bilimciler için siyaset ve siyasi davranışlar insanın geliştirdiği özel bir hareket biçimiyken psikiyatrik yaklaşımlar bu davranışları görmezden gelebilmektedir. Ancak siyasi davranış kalıplarının bir nedensellik içinde geliştiği gerçeği de yadsınamaz. İnsan davranışlarının gelişimi açısından bakıldığında ise sosyal ve politik davranışların tarihsel olarak iç içe geçtiği anlaşılmaktadır (McDennot, 2009: 571-583). İnsanın tarihsel süreçte edindiği tecrübeler ve gelişim süreci şüphesiz beynin daha karmaşık ilişkilere karşı gelişmesine neden olmuştur. Böylece daha karmaşık toplumsal ve siyasal ilişkiler ağında süreçleri daha koordineli ve başarılı yönetebilmek için yeni düşünce sistemleri ve davranış kalıpları beynin geliştirmesi gereken unsurlar olmuştur. Bugün ise bu bilimsel gerçekliğin içine daha çok girebilen ve siyasi davranış, psikoloji ve nörobilimin disiplinler arası

işbirliği daha önem kazanmıştır. Bu anlamda White, 1982 yılında insanın politik gelişimini 4 aşamada açıklamış, önceliği geleneksel aşamaya verdikten sonra davranışsal aşamaya en sonunda biyo-davranışsal aşama ve nöropolitik aşama geçmiştir (White, 1982). Bu kadar erken bir dönemde siyasi analizin nöropolitik faslının olduğunu belirtmek günümüz yaklaşımlarına ışık tutucu niteliktedir. Fiilen çalışmalar yapılmasa da nöropolitika bağlamında kavramı ilk kullanan kişi Timothy Leary' dir. Leary nöropolitika kavramını insanların toplumsal sorunlar bakımından insan ve toplum ilişkileri üzerinde değerlendirmiştir (Leary vd, 1977) Ancak disiplinlerarası ya da çok disiplinli yaklaşımlarda çoğunda olduğu gibi, bu alanda çalışan araştırmacılar için de bir takım zorluklar mevcuttur. Sosyal ve bilişsel nörobilim alanındaki son gelişmelerin politik davranış anlayışımızı geliştirmemize yardımcı olacağı belirgin bir gerçeklik olarak karşımıza çıksa da, böyle disiplinler arası ve çok düzeyli analizlerde bulunmaya çalışırken ortaya çıkan önemli zorluklar vardır. Beyin sinyalleri düzeyinde elde edilen verileri, bireylerin ve toplumun nasıl işlediğiyle ilgili çok daha soyut kavramlara çevirmek her zaman kolay değildir. Tüm bu bilgiler ışığında nöropolitika, bireylerin siyasi davranışlarını anlamak ve çözümlmek için görsel ve işitsel uyarıcılarla beyni harekete geçiren ve beyinde gelişen elektriksel aktiviteyi nörobilim araçlarını kullanarak anlamlı veriye dönüştürüp inceleyen, multidisipliner bir alandır. Bu tanımın ardından nöropolitikanın hangi sorulara cevap aradığını sormak ve cevaplamak gerekmektedir. Çünkü sadece siyasi davranışlar ile ilgili veri toplamak bir disiplinin sorunsallar üzerinde çözüm üretmesi için yeterli değildir. Sorunu tespit ettikten sonra çözüm üretmek için yöntemi belirlemek ve belirlenen yöntemle doğru sorular üzerinden çözümü üretecek cevapları bulmak gerekmektedir. Bu minvalde nöropolitikanın sorması gereken sorulardan ilki: “İnsanlar politik olay ve olguları nasıl ve neye göre değerlendiriyor?” olmalıdır. Erişkinliğe ulaşmış bir bireyin aile, toplum ve devlet ile kurduğu ilişkinin niteliği ve totalde beyninin ördüğü nöral ağlar, son tahlilde onun politik arka plandaki temel davranışlarının sabit parametresini oluşturur. Bundan dolayı bireyleri ve toplulukları politik olarak sınıflandırmak mümkün hale gelir. Ancak tasnif edilsin ya da edilmesin bireylerin siyasi uyarıcılara karşı gösterdiği tepkiler pratikte değişkenlik gösterebilir. Bunun çok farklı sebepleri olsa da bireylerin somut olarak ortaya koyamadıkları tepki ya da davranışlar aslında siyaset bilimi bakımından potansiyel olmakla beraber nihayetinde gerçekleşmemiştir. Bundan dolayı her bireyin siyasi

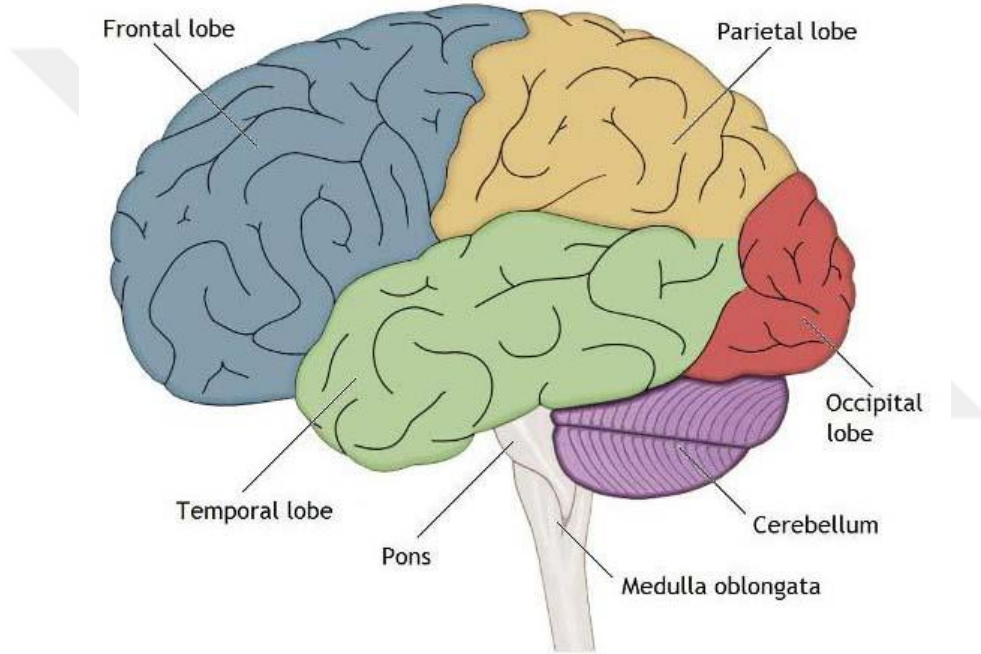
davranışı klasik metotlarla “kısmen” ölçülebilmektedir. İlk soruya geri dönecek olursak tam anlamıyla geri bildirim alınamayan bireylerden politik olay ya da olgulara nasıl yaklaştığını öğrenmek oldukça zor ve kafa karıştırıcıdır. Nöropolitika bu bağlamda bireylerin politik davranışlarının nasıl geliştiği ve nasıl değerlendirildiği sorusuna cevap verecek donanımına sahip olduğu iddiasındadır. İkinci olarak sorulması gereken soru ise siyasi sembol, söylem, ifade ve görsellerin kişilerin duygularını nasıl etkilediğidir. Çünkü beyin dışsal uyarıcıları kodlar ve bu kodlamanın sonucunda her uyarıcıya farklı ölçüde ve şiddette tepkiler üretir. Aynı uyarıcıya bir kişi heyecan, mutluluk, sinir, üzüntü ya da tarafsız kalma gibi tepkilerden herhangi birini üretebilir. Bu noktada ise üçüncü soru devreye girmektedir. İnsanların siyasi düşünce kalıpları davranış ve duygular bağlamında benzerlik gösteriyorlar mı ? İnsanlar hem yapısal olarak hem de yaşadığı ortam, aile, sosyo-ekonomik sınıf gibi değişkenlerden dolayı birbirlerinden ayrılırlar. Bundan dolayı fen bilimlerdeki kesinlik sosyal bilimlerde yoktur. Araştırmalar insan odaklı yapıldığı zaman ulaşılan sonuçlar kesinlik arz etmez ancak doğruluğu maksimize edilebilir. Siyaset bilimi de insanı ve insanın ürettiği değerleri siyasi düşünceler ve siyasi ilişkiler bakımından ele alır. Siyasi davranışların ise en net bulgularla ve yüksek oranda anlaşılabilirliği, sosyal bilimlerin insan davranışı odaklı çalışmalarında yakalayamadığı netliği kazanması bakımından oldukça önemlidir. İşte üçüncü soruya verilecek her sağlıklı cevap siyaset bilimi kapsamında yapılacak nöropolitik çalışmaların ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü siyasi davranışların anlaşılabilirliği, kategorize edilebilmesi, bireyden topluluğa ortak davranışların bütünündeki benzerlik ve farklılıkların ortaya koyulabilmesi günümüz siyaset bilimi literatürünü de temelden etkileyebilir.

4.3. Nöropolitika Araştırmasında Kullanılan Teknikler

Nöropolitik yöntemlerin temel yaklaşımı, insan beyni ve beyindeki farklı bölgelerde oluşan elektriksel aktivitelerin dijital ortama aktarılması ve bunların değerlendirilmesi şeklindedir. EEG, fMRI, eye tracker gibi cihazlar araştırmada kullanılan en temel cihazlardan bazılarıdır. Ancak veriler beyinden alındığı için cihazlardan önce beynin dış yüzeyindeki bölümleri ile ilgili kısa bir bilgilendirme yapılmalıdır.

Beyin sindirim sisteminde yer alan, karmaşık yapıya sahip tüm vücudun kontrol mekanizması görevini görmektedir ve sol ve sağ yarım küreden oluşmaktadır. Beynin sol yarımküresinde işlevsel olarak dil, etkili konuşma, analiz gibi eylemler yer alırken, sağ yarımküresinde ise görsel algılama, sanatsal faaliyetler ve yaratıcı olma eylemleri yer almaktadır (Carter, 2013: 42-57). Beyin frontal lob, pariyetal lob, temporal lob ve oksipital lob olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır (Gib, 2007: 40; Carlson, 2012: 69).

Şekil 11. İnsan Beyninin 4 Ana Bölümü

Kaynak: <http://www.biyolojisisitesi.net/uniteler/sinir-sistemi/arka-beyin.html>

▪ **Frontal lob:** Beynin ön kısmında alın bölgesinde yer almaktadır. Hareketle ilgili komutları vermektedir. Dikkat, bilişsellik, planlama, strateji oluşturma, organizasyon, iletişim kurma, zamanı iyi kullanma, başarılı olma, öğrenme becerisi kazanma, dil, hafıza, entellektüel davranışlar, kişilik ile ilgili duygusal özellikler beynin frontal lobunda oluşmaktadır. Prefrontal alanda düşünme, organizasyon, planlama, işe odaklanma, iletişim kurma, sosyal sorumlulukları yürütme, konsantre olma, yargıya varma, eleştirel düşünme, düşüncelerin ayrıntıya dökülmesi gibi yönetici işlevleri yer almakta ve özellikler bu bölümde koordine edilmektedir.

▪ Temporal Lob: Bu loblar şakaklarda sağ ve sol temporal lob olmak üzere kulak hizasında iki taraflı yer almaktadır. Daha çok işitme duyusuyla ilgili bölümdür. Sağ temporal lob alanında işitsel algılama, yüz ifadelerini yorumlama, şekillerin ve renklerin görsel algılanması, müzikten zevk alma, ritim duygusu, işitsel algılama gibi duygusal durumlar yer alırken, sol temporal lob alanında ise dili anlama, okuduğunu anlama, öğrenme, hafıza, yeni bilgilerin yerleşmesini sağlama, görsel ve işitsel işlem yapma durumları yer almaktadır.

▪ Parietal Lob: Dokunma duyusuyla ilgili bilgileri toplayarak dikkatin yönlendirilmesine karar vermektedir. Beynin üst ve yan bölümlerinde yer almaktadır. Dil ve okuma fonksiyonları, yazı yazma, duysal ayırımın bu bölümde etkili olduğu görülmektedir.

▪ Oksipital Lob: Oksipital loblar beynin arka kısmında yer almaktadır. Bireyin öncelikle görsel algılarıyla ilgili bölümdür. Birincil görsel algılama alanı, görsel yorumlama, hareketleri ve renkleri algılama, okuma, nesnelere fark etme, öfke, korku bu bölümde etkilidir.

4.3.1. EEG (Elektroensefalografi)

EEG, tüm dünyada nörobilim bağlamında yapılan araştırmalarda en sık kullanılan araçtır. EEG, insan kafatasındaki üst tabakada oluşan elektrik aktivitesini ölçüp dökümanete etmektedir. Bu cihaz kişilerin ruhsal değişimlerinde oluşan değişimlerin nöronların ateşlenmesiyle oluşan beyin dalgalarını kaydeder (Carter, 2013: 12; Carlson, 2012: 131; Solso vd., 2014: 60). EEG ölçümlerini ilk yapan bilim insanı Hans Berger, bu çalışmalara 1920'lerde başlamıştır. Bu çalışmalar sonucunda Berger, beynin yüzeyinde oluşan elektrik sinyallerini geliştirdiği sensör ve elektrotlarla ölçmeyi başarmıştır. Bu cihazın kullanımıyla birlikte artık beyin yüzeyindeki elektriksel aktivasyonun tamamının ölçülebilir olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle EEG'nin bilimsel çalışmalarda kullanılmasıyla ilk kez beyin dalgalarının ölçülmesi, beynin iç işleyişinin nasıl olduğu ve bu dalgaların ne anlama geldiği anlaşılmaya başlanmıştır (Pradeep, 2010: 12-13; Eagleman, 2015: 94). Sosyal bilimlerde ise EEG ilk kez tüketici tepkilerinin farklı yönlerini ölçmek için pazarlama uyaranları bağlamında yapılan araştırmalarda kullanılmıştır. Aslında EEG öncelikle televizyonda yayınlanan reklamlarının izlenmesi

ve reklamların hatırlanıp hatırlanmayacağını ortaya çıkarmak için kullanılmıştır (Rothschild ve Hyun, 1990).

EEG cihazı, özellikle laboratuvar ortamında deneysel süreçler bağlamında oldukça az kısıtlamaya sahiptir. Aynı zamanda taşınabilir olmasından dolayı laboratuvar ortamı dışında da kullanılabilen, kolay kullanılabilen ve pahalı olmadığı için ulaşılabilir bir cihazdır. Veriler kaydedilebilir özelliğe sahiptir ve bununla birlikte, sinyal-gürültü oranı diğer araçlara kıyasla daha sınırlıdır (Stasi vd., 2018). Ölçme kapasitesi bakımından EEG sinyali, milisaniyelik ölçüm gücüne ve yüksek hızda bir çözünürlüğe sahiptir (Huettel vd., 2004), Bu özellik cihazın beyin aktivitesindeki değişimlerin doğru şekilde tespit edilebilmesini sağlamaktadır. EEG görüntüleme tekniği diğer görüntüleme tekniklerine kıyasla görüntüleri binde bir kadar daha kısa sürede yakalamaktadır (Solso vd., 2014: 61).

EEG cihazı beyin dalgalarında yaşanan hareketleri algılar ve bu hareketleri matematiksel olarak anlamlı hale getirerek dalga görselleri oluşturur. Bu dalgalar şuur açıkken, stres durumunda, uykulu halde ve uyku durumunda değişkenlik gösterir. Özellikle kişi uyanık ve şuurlu haldeyken elde edilen dalga frekansları dikkat, motivasyon, heyecan gibi değişken durumlar hakkında bilgi verir. EEG kullanılarak yapılan çalışmalarda beynin yapısal durumuyla ilgili bilgiden ziyade fonksiyonel durumuyla ilgili elde edilir (Genco vd., 2013) Elde edilen verilerin değerlendirilmesi beyin dalgalarının frekans aralıklarına göre alfa, beta, teta ve gama olarak tasnif edilmektedir. Bu dalgalar şuur durumu, uyku düzeyi, gerginlik gibi durumlar bağlamında farklı frekans değerlerinde ortaya çıkmaktadır. Alfa dalgası şuur açıkken rahat olma durumunda, beta dalgası şuur açıkken uyanıkken stres durumlarında, teta dalgası şuur açıkken uykulu olma ve sakinlik durumunda, delta dalgası ise uyku halinde ortaya çıkan frekanslarla bağlantılı yüzeysel beyin dalgalarıdır (Eagleman, 2015: 94). Sosyal bilimlerde ve özellikle nöropazarlama alanında yapılan çalışmalarda en yoğun kullanılan EEG bölgesi ve dalgası olan frontal(ön) alfanın, beynin sol frontal(ön) loblarında aktivite oluşturduğu ve bunun pozitif duygu durumunda olduğu, sağ frontal (ön) loblarda ise negatif duygu durumları oluşturduğu gözlemlenmiştir (Bastiaansen vd., 2008; Davidson, 2004).

Şekil 12. Beyin Dalgaları

Delta Dalgası (Uyku)

Teta Dalgası (4-8 Hz) Uyuşuk

Alfa Dalgası (8-12 Hz) Rahat

Beta Dalgası (13-30 Hz) Heyecanlı

Kaynak: Renvoise ve Morin 2012; Carlson, 2012: 214; Koç, 2016: 151

Şekil 12' de yer alan beyin dalgalarının özellikleri göre şu şekilde sıralanmaktadır (Renvoise ve Morin 2012; Carlson, 2012: 214; Koç, 2016: 151):

▪ Delta Dalgası (Uyku Hali): Frekansı (titreşim) en düşük beyin dalgasıdır. Delta dalgası bilinçdışı düşünme durumunu göstermektedir. Dikkat dağınıklığı ve odaklanamama gibi kısıtlamaları bulunmaktadır. Derin uyku halinde görülüp karar verme süreçlerinde delta dalgası etkilidir.

▪ Teta Dalgası (Uyuşuk): 4-8 Hz frekansları arasında yer almaktadır. Theta dalgaları yaratıcılık, bilgi yoğunluğu, sezgilerin kuvvetli olması, hayal gücü ve geçmişe yönelik hafıza süreçleriyle ilgilidir. Stres, endişe, huzursuzluk durumlarında görülmektedir.

▪ Alfa Dalgası (Rahat): 8-10 Hz orta frekans dalgalarından oluşmaktadır. Alfa dalgaları etkili olduğunda bireyler kendilerini huzurlu ve rahat hissederler. Bireyler dinlenme esnasında gözlerini kapatarak Alfa dalgasını artırabilir, bir işe odaklanıp matematiksel işler yapıldığında ise düşürülebilir. Kişinin heyecanlanmadığı ve yorucu faaliyet gerçekleştirmediği sırada aktif halde olmaktadır. Bu aşamada birey daha net kararlar verebilir. Beynin daha çok duyuşal süreçleri ile ilgili dalgalardır.

▪ Beta Dalgası (Heyecanlı): 11-30 Hz frekansları arasında yüksek frekanslı düzensiz dalgalar olarak yer almaktadır. İnsanın gergin olduğu durumlarda (konuşma anı, sunum yapma vb.) ortaya çıkmaktadır. Beta dalgaları dikkat ile ilgili, düşünürken, karar verirken, analitik soruları çözerken etkilidir. Beta hızlı bir beyin aktivitesini ifade etmektedir. Genelde 14 Hz ve üstü frekans değerlerine sahiptir ve normal ritimlidir. Şuur ve gözler açıkken, dinlenme ve düşünme anlarında, analitik bir problem üzerinde çözüm üretme aşamasındayken, karar verme anında ya da yargıya varma durumlarında gözlemlenmektedir. Beta dalgası bir beyin aktivitesini ifade ettiğinden ve şuur açık halde olduğundan şüphesiz çevrede olup biten uyarıcılara ve olaylara göre şekillenir. Beta dalgalar düşük, orta Ranj, yüksek beta olarak 3'e ayrılmaktadır. Düşük Beta 12-15 Hz ve +- 1 Hz, Orta Ranj Beta 15-18 Hz ve +- 1 Hz, Yüksek Beta ise 18 Hz ve +- 1 Hz şeklinde sınıflandırılmaktadır. Verilen bu değerler doğrudan +-1 toleranslı olarak kabul edilir (Sürmeli, 2010; Demirkazık, 2014). Düşük Beta frekansında kişinin duygusal durumu; odaklanmış ancak rahat halde, bütünleşmiş ve orta ranj beta frekansında düşünme, kendinin ve etrafında oluşan gelişmelerin farkında olma, yüksek beta frekansında ise tetikte olma hali ve huzursuz ruh hali şeklinden ifade edilmiştir (Sürmeli, 2010).

▪ Gama Dalgası: 25-48 Hz frekansları arasında oluşan beyin dalgalarıdır. Bu beyin dalgaları, beyin geliştirdiği iletişimin ve işleyişin genelini oluşturmaktadır. Genel olarak gama dalgaları merkezi sinir sistemindeki iletişimi ifade etmektedir.

4.3.2. Klasik EEG'den Taşınabilir EEG'ye Geçiş

EEG, beyin her iki lobunun yüzeyindeki tüm bölgelerinden gelen elektriksel aktiviteleri ve bu aktivitelerin frekans değerlerini ölçen cihazdır. Zihinsel ya da fiziksel gelişen aktiviteler ve bu aktiviteler sonucu oluşan frekanslar EEG tarafından algılandıktan sonra büyütülür ve anlamlı veri haline dönüştürülür. Üretilen klasik EEG cihazları bu ölçüm işlemi yaptıktan sonra çıktı verir ve bu çıktılar uzmanlar tarafından yorumlanır. Ancak son yıllarda geliştirilen EEG cihazları bilgisayar arayüzlerine verileri aktarabilme yeteneğine kavuşmuştur. BCI (Brain Computer Interface) denilen ve beyin ile bilgisayar arasında veri akışını mümkün kılan teknolojiler sayesinde artık EEG, bu türevde üretilmiş cihazlar ve yazılmış algoritmalar aracılığıyla doğrudan beyin sinyallerini tespit edilmesi ve anlamlı çıktılara dönüşmesi mümkün hale gelmiştir. Taşınabilir EEG cihazlarının geliştirilmesi sayesinde ise artık beyin sinyalleri doğrudan kablosuz aktarımla bilgisayar ortamında kullanılabilir. Bu sayede kişilerin farklı ortamlarda fiziksel ya da zihinsel aktiviteleri neticesinde oluşan beyin dalgalarının haritası anlık takip edilebilmekte ve her an ile ilgili kesit veri hızlı ve kolay şekilde elde edilebilmektedir. Sağlık alanında kullanılan EEG cihazları bu açıdan çok daha kritik verilere ulaşma donanımına sahip ancak taşınabilirlik ve uygulanabilirlik anlamında çok daha karmaşıktır ve kullanım zorlukları içermektedir. Saha çalışmalarına uygunluğu ve taşınabilir olmaları nedeniyle geliştirilen EEG başlıklarının kullanımları bu nedenle çok daha kolaydır (Alexandrov ve ark. 2017). Bu çalışmada taşınabilir olması, ulaşılabilir olması ve kullanım kolaylığı nedeniyle Emotiv firmasının geliştirdiği Epoc + model EEG cihazı kullanılmıştır.

Şekil 13. EEG Cihazı (EPOC)

Elektroensefalografi (EEG), Şekil 13'te görüldüğü üzere katılımcının kafatasına yerleştirilen küçük, elektrotlu bir bant veya kask kullanarak beyindeki elektriksel aktiviteyi test eder ve kaydeder (Kable, 2011). Bu cihaz, 1900'lü yılların başında ortaya konan fMRI sonrası en kullanışlı nöropazarlama araştırma tekniğidir. (Abdulkader vd., 2015; Deitz vd., 2016: 220).

Tablo 1. EMOTIV – EPOC Başlığına Ait Teknik Özellikler

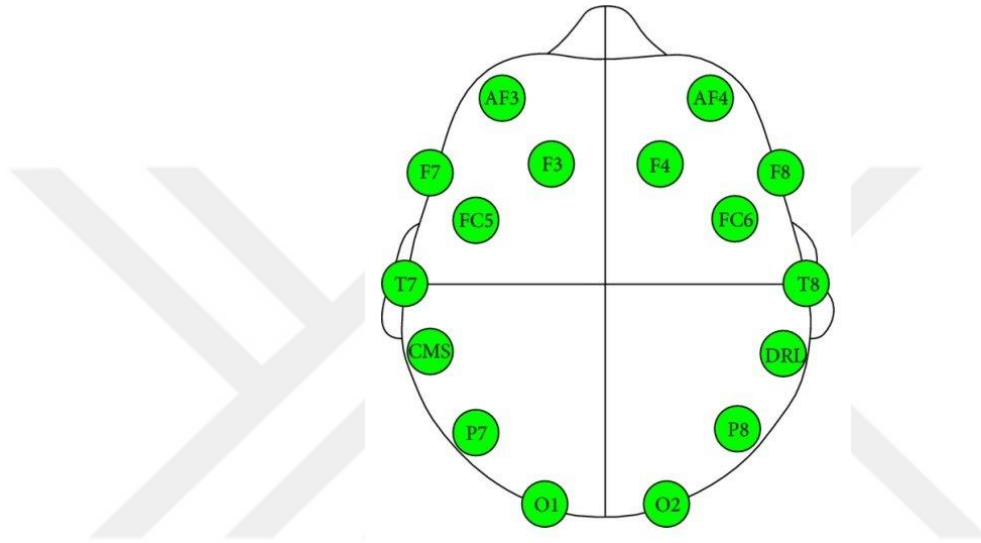
Kanal Sayısı	14 (artı olarak CMS/DRL referans elektrotları)
Kanallar	AF3, F7, F3, FC5, T7, P7, O1, O2, P8, T8, FC6 F4, F8, AF4
Örnekleme Metodu	Ardışık örnekleme. Analog/ Dijital Çevirici
Örnekleme Frekansı	128 Hz
Çözünürlük	16 bit Analog/Dijital Çevirici
Bant Genişliği	0.16 - 45 Hz, 50-60 Hz için dijital notch filtre
Filtreleme	Cihaza gömülü 5. dereceden dijital Sinc filtresi
Dinamik Aralık	8400 μ V (pp)
Kuplaj Mod	AC kuplaj
Bağlantı	Kablosuz, 2.4G Hz band
Güç	Lityum Polimer pil
Batarya Ömrü	12 Saat

Kaynak:https://emotiv.gitbook.io/epoc-user-manual/introduction/1/technical_specifications

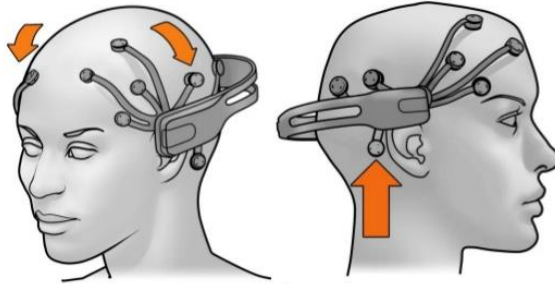
Emotiv EPOC + başlığına ait özellikler Tablo 1'de görüldüğü gibi, beyin bilgisayar arayüzü dâhil olmak üzere geniş bir uygulama yelpazesine olanak sağlayan, araştırma için

çok kanallı EEG sistemidir. Yüksek çözünürlüklü, çok kanallı, kablosuz taşınabilir bir EEG sistemi olan Emotiv EEG verilerine erişime sahiptir. Uluslararası 10-20 sistemine dayalı 14 EEG kanal ismi: AF3, F7, F3, FC5, T7, P7, O1, O2, P8, T8, FC6, F4, F8, AF4 bulunmaktadır.

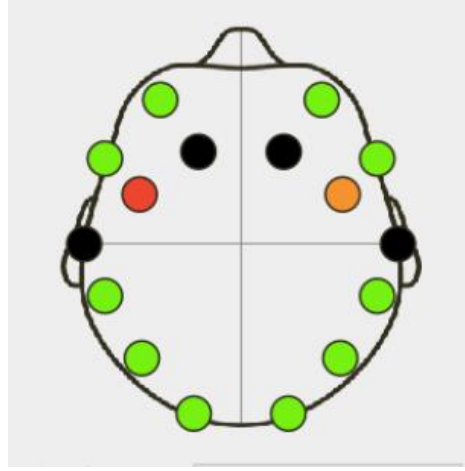
Şekil 14. EPOC Elektrot Noktaları

Şekil 15. Emotiv EPOC

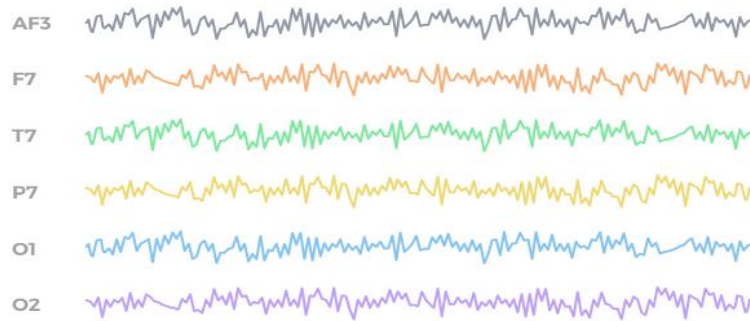

Şekil 16. EPOC Sinyal Renkleri cihazının doğru yerleşim pozisyonu

Elektrotlar baş yüzeyine yerleştirildikten sonra sinyal almaya başladığında ilgili elektrotun olduğu bölüm cihaz yazılımında yeşile dönmektedir. Eğer elektroda sinyal gelmiyorsa o bölge siyahdır görünür. Sinyal kalitesi zayıf ise kırmızı, sarı ve turuncu renkte görüntü oluşur(Şekil 16). Bu sayede elektrotların doğru şekilde yerleştiği ve sinyal almaya başladığı program üzerinden teyit edilmektedir (Emotiv Epoc User Manual, 2014).

Şekil 17. Elektrotların Beyin Dalgaları Göstergesi

4.3.3. ET (Eye-Tracker) Göz İzleme

Göz izleme tekniği, bireylerin göz hareketlerinin ve görsel dikkatin ölçülmesi için kullanılan bir cihazdır. Başka bir ifadeyle Eye-Tracker teknolojisi, kullanıcının dikkatinin yönlendirildiği yeri belirleyerek, başın konumuyla ilgili olarak göz hareketlerini ölçer (Hoffman, 1998; Chae ve Lee, 2013; Duchowski, 2003; Zurawicki, 2010). Deneye katılan kişilere gösterilen uyarana karşı vermiş oldukları tepki sırasında elektriksel dalgalanmayı ölçmektedir. Başka bir ifadeyle göz izleme metodolojisi, bireylerin neye baktıklarının zihinlerinde gerçekleşen bilişsel süreçleri yansıttığını ileri süren “göz-zihin” hipotezine dayanmaktadır (Hoffman, 1998). Göz izleme tekniği ürün raflarının tasarlanması, reklamların tasarlanması gibi birçok şekilde kullanılmaktadır. Kullanıcı bir bilgisayar ekranında veya süpermarkette bir rafta almak istedikleri ürünü nerede aradıklarını tespit etmelerini sağlar. Göz hareketi kaydı objektiftir ve yüksek zamansal ve mekânsal bilgi doğruluğu sağlar (Chae ve Lee, 2013; Duchowski, 2003; Zurawicki, 2010).

Şekil 18. Eye Tracker Isı Haritası Görüntüleme Anı

Göz izleme tekniğiyle, araştırmacılar belirli bir pazarlama uyarısını bireylere görüntüleyerek uyarıcıya karşı verilen duygulanım tepkilerinin ortaya çıkarılmasını sağlamaktadır (Stewart ve Furse, 1982: 10). Göz izleme cihazı düşük maliyetli, erişilebilir, kurulumu kolay, yüksek temporal çözünürlüğe sahip özellik göstermektedir (Plassmann vd., 2011; Venkatraman vd., 2015).

Eye Tracker görsel dikkatin ölçülmesine, insanların görsel reklamların, sözel veya fiziksel mesajların neresine baktıklarını anlamaya imkân vermektedir (Boz, 2015: 124). Bu araştırmada Tobii X2-60 model Eye Tracker kullanılmıştır.

Tablo 2. Tobii X2-60 Eye Tracker'a Ait Teknik Özellikler

Eye Tracking Özellikleri		Tobii X2-60 Eye Tracker
Örnekleme Oranı		60 Hz (Standart sapma oranı ortalama 0.1 Hz)
Toplam Sistem Gecikmesi		<35 ms
Veri Akışı İzleme Zamanı		Aktif izlemenin ışığı için : Hemen
Baş Hareketi*	70 cm'de baş hareketi serbestliği (Yükseklik x Genişlik)	50 x 36 cm (20 x 14")
	Çalışma Mesafesi (Eye Tracker'dan Katılımcıya)	45–90 cm (15.7–33.5")
Önerilen Ekran Boyutu		25" üstü (16:9)
Veri Örneği Çıkışı		Zaman damgası, göz pozisyonu, bakış açısı, gözetleyici çapı, geçerlilik kodu

Kaynak:<https://www.tobii.com/siteassets/tobii-pro/user-manuals/tobii-pro-studio-user-manual.pdf>

Baş hareketi serbestliği, kullanıcının gözlerden en az birine sahip olması gereken izleyicinin önündeki yüksekliği tarif eder. Sayılar ekran üzerine paralel/dikey olarak belirtilmiştir. Göz izleyicinin ekrana 20 derecelik bir açıyla baktığı varsayılmaktadır.

4.3.4. MEG (Manyetoensefalografi)

MEG (manyetoensefalografi) cihazı beyinde meydana gelen manyetik alan faaliyetini ölçmede kullanılmaktadır (Solso vd., 2014: 65). MEG (manyetoensefalografi) ile test katılımcıları bir pazarlama uyarısına maruz kaldıklarında beynin elektriksel aktivitesinin neden olduğu manyetik alanlardaki değişiklikleri tespit etmektedir (Pirouz, 2004; Ariely ve Berns, 2010; Morin, 2011; Carter, 2013: 12). MEG cihazı ile ölçüm gerçekleştirilirken özel bir laboratuvar kullanılmakta ve sinyalleri dış müdahaleden korumak için manyetik alanla kaplanmış olmalıdır. MEG tekniği ile beyin hücrelerindeki minik manyetik sinyalleri izlemek ve kaydetmek için özel korumalı yapılar kullanılır. Bu teknoloji, uzman kişilerin yanı sıra teknikleri doğru kullanma becerisinin yanında, pahalı bir özellik göstermektedir (Stasi vd., 2018).

Magnetoensefalografi (MEG), kafaya yerleştirilen kask içinde hassas detektörlere sahiptir. Manyetik alan, EEG'de kullanılan elektrik alanından farklı olarak doku türünden (kan, beyin, kemik) etkilenmemektedir (Bercea, 2013: 6). MEG ayrıca portatif değildir ve bu nedenle katılımcılara deney sadece gerçek bir pazar yeri yerine laboratuvar

ortamında gerçekleştirilebilir. Bununla birlikte, MEG cihazının çözünürlüğü EEG'den daha üstündür çünkü manyetik alan kafatasında elektrik alanından daha az bozulmakta ve daha derin beyin yapılarının görüntülenmesini mümkün kılmaktadır (Ariely ve Berns, 2010; Kenning ve Linzmajer, 2011).

4.3.5. fMRI (Fonksiyonel Manyetik Rezonans Görüntüleme)

fMRI, tüketici nörobilim ve nöropazarlamada kullanılan en popüler beyin görüntüleme yöntemidir. fMRI ile beynin kan akışındaki oksijen seviyesinin artışı ölçülebilir (Vecchiato vd., 2011; Pradeep, 2010; 13 Lindstrom, 2009: 18). Bir deneyin parçası olarak birey mıknatıslarla çevrili dar ve uzun bir tüpte sırtüstü yatarak taranmaktadır. Bu cihaz, bir uyarı durumu sunulurken belirli bir beyin alanında artan aktiviteyi çok doğru bir şekilde tanımlayabilmektedir. Ayrıca beynin tepkilerini milisaniye olarak kaydedebilen elektroensefalografi (EEG)'den farklı olarak fMRI erişimi oldukça zordur. Kullanımı için özel olarak eğitilmiş personel gerektirdiği için çok maliyetlidir ve satın alma maliyeti ise diğer nöropazarlama tekniklerine kıyasla daha fazladır (Pradeep, 2010: 13; Bastiaansen vd., 2018: 78). Ortalama olarak, her görüntü 10 sn'lik bir zamanla beyin aktivitesini temsil etmekte ve başka bir beyin görüntüleme tekniğiyle gösterilemeyen çok yüksek bir çözünürlük sağlamaktadır (Sheline vd., 2001).

Fonksiyonel Manyetik Rezonans Görüntüleme (fMRI) son on yılda nöropazarlama araştırmalarında popüler hale gelmiştir ve manyetik alan ve radyo dalgalarını birleştirerek beyin yapılarını detaylı bir şekilde görüntülemeyi sağlayan bir sinyal üretmektedir. Belli bir beyin alanı aktif olduğunda, ilgili kan damarları genişler ve daha fazla kan akar, oksijensiz hemoglobinin miktarını azaltır ve aktif alandaki manyetik alanda bir değişiklik meydana getirir. Bir bilgisayar ekranı bu değişikliğin görüntülenmesine izin verir, beynin gri tonlu görüntüsünün üst üste bindirdiği renkli alanları gösterir ve her 2 ila 5 saniyede bir görüntüyü yeniler (Bercea, 2013: 3).

fMRI deneylerini müşteri davranışsal araştırmalarının geleneksel yaklaşımından daha faydalı ve daha güvenilir kılan beş özellik vardır. Bu özellikler, hatırlama yanlılığının en aza indirilmesi, bilişsel yanlılığın azaltılması, psikolojik ve bilişsel süreçlerin entegrasyonu, farkındalık sırasındaki insan davranışının değerlendirilmesi ve nörokognitif sistemdeki benzerlik ve farklılıklar arasında ayırım yapma becerisidir

(Reimann vd., 2011). fMRI tekniği ile araştırmacılar, duyguları, marka sadakati konularını, tüketic i isteklerini, güvenilirliği ve marka hatırlamayı değerlendirebilirler. Özetle, insan beynini haritalayan fMRI, bu bilgiyi, tüketic i davranışlarını, ürün üzerindeki tercihlerini, tüketic i alışkanlıklarını ölçen, tüketicinin bir ürünü niçin seçtiğini veya nasıl seçtiğini ve beynin hangi kısmının karar vermede etkili olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Girişken, 2015).

4.3.6. Nitel Araştırma

Bu araştırmada kullanılan yöntemlerden biri de nitel (olgubilimsel) araştırma yöntemidir. Bu tip çalışmalarda çalışma olgusunu anlayıp aktarabilme yetisine sahip katılımcılarla görüşme yapılır ve bu olgunun değerlendirilmesi öznel olarak ifade edilir (Büyüköztürk, 2018). Olgubilim türündeki çalışmalarda katılımcılar deneyimlerini betimlerler (Creswell, 2017). Dolayısıyla katılımcı deneyimlerinin betimsel geribildirimleri üzerinde çalışılan olgunun daha iyi anlaşılmasını sağlar. Bu araştırmada katılımcıların açık uçlu sorularla geniş bir alana sahip olmadığı, nörotilimsel çalışmanın kavramlarıyla sınırlandırılmış sorular oluşturulmuştur. Bu bağlamda katılımcılara iki seçenekli bir yapılandırılmış görüşme kılavuzu (Karasar, 2009: 167) hazırlanmıştır. Katılımcılardan elde edilen bulgular betimsel kümeleme halinde toplanıp değerlendirilmiştir. Nitel araştırmanın bu şekilde sınırlandırılmasındaki asıl amaç çalışmanın sağlamlığı, saydamlığını, aktarılabilirliğini ve inandırıcılığını güçlendirmektir. Araştırmanın bulguları nitel çalışma mantığı çerçevesinde sıralanmıştır. Öncelikle kişilerden toplanan ve öznel olmayan Eye Tracking ve EEG verileri ardından yapılandırılmış görüşme kılavuzuna verilen cevaplar ve sonrasında bunların kümülatif değerlerinin tamamı sunulmuştur. Bu yöntemin sonuca katkısı ise objektif ve sübjektif verilerin bir arada sunulması ve literatür bağlamında değerlendirilmesi sonucunda çalışmanın sağlamlığının arttırılmasıdır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

AK PARTİ ÜYELERİNİN PARTİ BAĞLILIKLARININ NÖROPOLİTİK ANALİZİ: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ

Bu bölümde Ak Parti üyeliği ve üyelerin parti ile kurdukları bağlılık ilişkisi bağlamında sunulan kavramlar verilmektedir. EEG ve Eye Tracker ile yapılan deney sürecine dâhil olan katılımcılara gösterilen slaytlarda yer alan anahtar kavramlara dair açıklamalar da bu bölümde sunulmuştur. Belirlenmiş 12 adet kavram, çalışmanın 2. ve 3. bölümlerinde temellendirilmiş olan literatür bağlamında seçilmiştir. Yapılandırılmış görüşme kılavuzundaki kavramlar, nöropolitik analiz için seçilmiş kavramların birebir aynısıdır.

5.1. Araştırmada Kullanılan Kavramları

Aşağıda araştırmada kullanılan kavramlar ve bu kavramlar ile ilgili açıklamalar verilmiştir.

Tablo 3 Araştırmada Kullanılan Kavramlar

KAVRAM
DİNİ İNANÇLARIM
EKONOMİ
DIŞ POLİTİKA
LİDERE OLAN BAĞLILIĞIM
ALTERNATİFSİZLİK
DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
BEKA SORUNU
YÖNETİM BAŞARISI
MİLLİ GÜVENLİK- SAVUNMA SANAYİİ
BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI

Dini İnançlarım: Din, tarih boyunca otorite ve meşruiyetin en önemli referans noktalarından biri olmuştur. Bu nedenle günümüzde de din ve siyaset ilişkisini temsili demokrasilerin önemli bir konusu olarak görmek durumundayız. Özellikle dini referanslara çokça atıf yapan siyasi partiler için din kavramını üye ve parti bağlamında

düşünmemek çok zordur. Ak Parti, kökeni itibariyle Türkiye’de siyasal İslam’ın temsilcisi olan Refah Partisi’nin içinden doğan bir partidir. Partinin İslami değerlere olan bağlılığı hem kuruluş bildirgesinde hem lider söylemlerinde hem de diğer parti temsilcilerinin beyanlarında açıkça görünmektedir. Bu nedenle İslam, hem Ak Parti’nin hem de Ak Parti tabanının en güçlü ortak paydalarından biridir. Bu bağlamda Ak Parti üyelerinin “Ak Partili” kimliği, aynı zamanda İslami değerlerin Türkiye’deki siyasal temsilcisi olması bakımından dini hassasiyetleri de ifade etmektedir. Çalışmada Ak Parti üyelerinin parti bağlılıkları, dini inançlar bakımından dikkate değer ve oldukça önemlidir.

Ekonomi: AK Partinin kuruluşundan itibaren bütün seçim beyannamelerinde ekonomiyi çok önemli bir yere konumlandığı görülmektedir. Ayrıca son bir yılda yaşanan ekonomik kriz ve buna bağlı yüksek döviz kuru ülke ekonomisini ve hane alım gücünü negatif yönde etkilemektedir. Kurulduğu günden beri ekonomik reform programları ve kalkınma hamleleriyle gücünü konsolide eden Ak Parti için ekonomik kriz, kendi iktidarının devamı için büyük bir risk oluşturmaktadır. 2019 yerel seçimlerinde büyükşehirlerde kayıpların olması, Ak parti ve parti tabanını temsil eden parti üyeleri bağlamında değerlendirilmesi gereken bir sorunu ortaya koymaktadır. Ak parti seçim beyannamelerinde, siyasi söylemlerde oldukça yoğun kullanılan ekonomi başlığının yukarıda değinilen siyasi gelişmeler ışığında çalışmanın bir unsuru olarak değerlendirilmesi, Ak parti üyelerinin parti bağlılıkları bakımından anlamlı bulunmuştur.

Dış Politika: Ak Parti’nin hem seçim beyannamelerinde hem de siyasi söylemlerinde yoğun olarak kullandığı başlıklardan biri de dış politikadır. Türkiye’nin bulunduğu sorunlu coğrafya, bu coğrafya ile fiziksel ve tarihi bağların olması, güvenlik sorunlarının sürekliliği, AB ile ilişkiler, değişen dünya şartlarında yeni ilişkilerin kuruluyor olması gibi faktörler Ak Parti iktidarının dış politika konusunda iç siyasetle doğrudan ilişki kurması sonucunu doğal olarak ortaya çıkartmaktadır. Bu bağlamda dış politika unsuru aynı zamanda her yönüyle iç politikayı da etkilemektedir. Dolayısıyla AK Parti’ye bağlı üyelerin partileriyle kurmuş oldukları bağın bir unsuru da dış politikadır.

Milli Güvenlik- Savunma Sanayi: Ak Parti’nin ve özellikle Recep Tayyip Erdoğan’ın çok önem verdiği konulardan biri de milli güvenlik ve savunma sanayidir. Milli teknolojiler geliştirmiş bir ülkenin ülke savunmasında da bağımsız ve güçlü olması anlayışı Ak Parti liderliğinde çok kritik bir konu olarak değerlendirilmektedir. Özellikle

ABD ile Türkiye Cumhuriyeti arasında silah satışı konusunda yaşanan sorunlar, Suriye krizinde Avrupa Ülkeleri'nin hava savunma füzelerini Türkiye'nin Suriye sınırına konuşlandırmakta isteksiz olmaları gibi son dönemde gelişen rahatsızlık yerli ve milli savunma sanayi politikasını bir milli güvenlik meselesi olarak gündemimize getirmiş durumdadır. Siyasi propaganda sürecinde de Ak Parti'nin savunma sanayi ve milli güvenlik söylemlerinin yoğunluğu bu kavramı parti bağlılığının nedenlerinden biri halini getirmektedir.

Lidere olan bağlılık: Recep Tayyip Erdoğan, AK Parti'nin kurucu lideri olarak oldukça güçlü ve karizmatik bir profile sahiptir. Küreselleşen dünyada siyasi partiler Avrupa siyasetinde dahi zorluk çekerken Türkiye'de Erdoğan liderliğindeki Ak Parti iktidara geldiği 2002 kasımından günümüze kadar gücünü korumayı başarmıştır. Güçlü liderin yarattığı çekim, AK Parti'nin gücünü muhafaza etmesi bakımından yadsınamaz bir gerçektir. Ayrıca Erdoğan'ın seçmenle kurmayı başardığı güçlü iletişim bu başarıda önemli yer tutmaktadır. Parti üyeleri bakımından Erdoğan ile kurulan bağın parti bağlılığı anlamında önemli bir unsur olduğu bilinen bir gerçektir. Çalışmada lider faktörünün parti bağlılığı için belirlenmiş olması yukarıda değinilen hususlar bakımından değerlendirilmiştir. Ancak lider ve liderliğe karşı gelişen bağlılık, sadece liderin şahsına indirgenmemelidir. Çalışmada bağlılığın ilişkilendirileceği diğer kavramlar, lider etkisinin alt bileşenleri olarak değerlendirilecektir.

Beka Sorunu: Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, yıkılma ve bölünme travmasını uzun süre üzerinden atamamıştır. Bu etkinin günümüzde de devam ettiğini gözlemlemek mümkündür. Bunun nedeni ise ülkemizde hala çözüme kavuşmamış PKK sorunu, sınır ötesinde PKK/PYD terör unsurlarının faaliyetleri, batı ile olan ilişkilerin eşitlik ilkesine dayanmadığı algısının Türk siyasetinde güçlü olması şeklinde özetlenebilir. Son olarak Türkiye'nin darbe geçmişi ve 15 Temmuz'da yaşanan darbe girişimi beka sorununun devam ettiği yönündeki fikri daha da güçlendirmiştir. Darbeyi planlayan ve girişimi başlatan Fetullahçı Terör Örgütü'nün faaliyetlerinin gün yüzüne çıkmasının ardından bu örgütün üyeleriyle ilgili devletin tüm kurumlarında operasyon süreci halen devam etmektedir. Tüm bu sorunların ışığında AK Parti son seçimde beka sorunu söylemini ön plana çıkarmıştır. Bu bağlamda AK Parti

üyelerinin beka sorunu ile ilgili söylemi nasıl algıladığı çalışmada parti bağlılığı bakımından değerlendirilmiştir.

Başka Siyasi Partide Var Olamama: Ak Parti, kendisini muhafazakâr bir parti olarak tanımlamaktadır ve güçlü bir İslami kimliği vardır. İktidara geldikten sonra muhafazakâr seçmeni çatısı altında toplamayı başaran AK Parti neredeyse tüm muhafazakâr seçmenin oy verdiği tek parti konumundadır. Ak Parti üyeleri bu siyasi kimliği taşıyan partinin üyeleri olarak farklı bir siyasi örgütün üyeliğine geçecek zemini bulabilmekte güçlük çekebilirler. Çünkü hali hazırda Ak Parti dışında muhafazakâr oylarla iktidar olabilecek başka bir potansiyel siyasi parti Ak Parti ile siyasi bir yarışa girmedir. Bu nedenle siyasi faaliyetlere katılmak için Ak Parti'ye üye olanların henüz geçebilecekleri başka bir siyasi organizasyon bulunmamaktadır. 2023 genel seçimleri için herhangi bir öngöründe bulunamayacağımız için günümüz şartlarında Ak Parti üyelerinin parti bağlılıkları anlamında başka bir siyasi partide var olamama durumu da çalışmaya dâhil edilmiştir.

Alternatifsizlik: Parti üyeleri, üye oldukları siyasal örgütle kurdukları bağı ve buna bağlı geliştirdikleri bağlılığı alternatifleri olmadığı için tesis etmektedir. Ak Parti' nin “muhafazakâr demokrat” kimliği ve bu kimliğin alt bileşenlerini paylaşan ve bunu söyleme taşıyan güçlü kadrolara sahip siyasi partilerin olmaması, kişileri doğrudan tek bir seçenek üzerinde kararlı olmaya itmektedir. Aksi durumda üyenin alternatif bir siyasi oluşum içinde faaliyet gösterebileceği ihtimali üzerinde düşünülebilir.

Diğer Siyasi Partilere Tepki: Ak Parti'nin kuruluşundan önce Türkiye' de Anayasa Mahkemesi eliyle parti kapatmalar özellikle muhafazakâr kesim üzerinde siyasal temsil sorununun çok ciddi boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. Recep Tayyip Erdoğan ve Abdullah Gül gibi isimlerin Necmettin Erbakan'ın önderliğindeki siyasi hareketlerden kopup yeni bir anlayışla kurdukları Ak Parti, Türkiye'de yaşanan siyasi temsil sorununa karşı güçlü bir toplumsal mutabakatla iktidara gelmiştir. Bu bakımdan hem karşıt ideolojinin siyasal temsiline hem de mevcut İslami parti geleneğine tepki olarak Ak Parti bünyesinde kitleler bütünleşmiştir. Bu olgunun sonucunda Ak Parti'nin ideolojik anlamda karşıtı olan tüm siyasal hareketlere tepki olarak parti bağlılığı refleksi gelişmiştir.

Maddi İhtiyaçların Karşılanması: Ak Parti üyeleri, üye oldukları partiye birçok nedenden bağlı olabilirler. Lider faktörü, ekonomik politikalar, dini gerekçeler gibi ülke yönetimini doğrudan etkileyen olgular dışında siyasal organizasyonun gücünü kullanarak maddi çıkar sağlama, ticari faaliyetleri destekleme, iş bulma gibi nedenlerden partiye bağlı kalma eğiliminin gelişebilmesi mümkündür. Bu durumda bağlılığın nedeni diğer hiçbir parametreye bağlı olmayacaktır. O yüzden araştırmada maddi ihtiyaçların karşılanması şeklinde bir kelime grubuyla bağlılığı ölçme araçları genişletilmiştir.

Yönetim Başarısı: Ak Parti'nin uzun süren iktidarı boyunca yaptığı reformlar, AB uyum süreci kapsamında hazırlanan uyum paketleri, ulaşım ve altyapı hizmetleri, temel hak ve özgürlükler konusunda yapılan değişiklikler ve genel anlamda ülke yönetimi performansı Ak Parti üyelerinin parti bağlılıkları anlamında oldukça önemlidir.

Siyasal İstikrarın Devamı: Türkiye Cumhuriyeti, çok partili hayata geçtikten sonra en uzun tek parti iktidar dönemini Ak Parti hükümetleriyle görmüştür. Ak Parti'nin iktidara gelme sürecinde ve iktidarı döneminde en önemli söylemlerinden biri de siyasal istikrar ve siyasal istikrarın devamıdır. İktidar olduğu günden bugüne kadar siyasal istikrar söylemini benimseyen siyasal iktidarın ve koalisyon dönemine geri dönmek istemeyen kitlenin üyeliği ve parti bağlılığı bu bağlamda gelişmektedir.

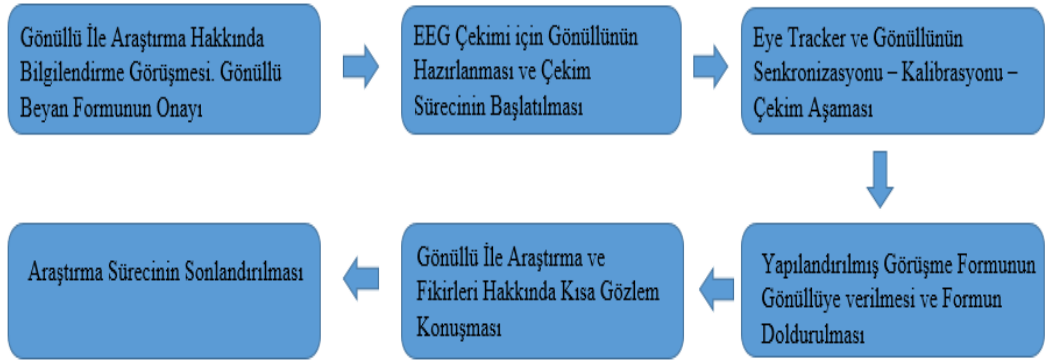
5.2. Araştırmanın Örnekleme

Ak Parti'ye hangi kavramlar üzerinden bağlı olduklarını belirlemek amacıyla Ankara Pursaklar İlçe Başkanlığı'nda 32 Ak Parti üyesiyle çalışılmıştır. Pursaklar İlçe Teşkilatı'nda faaliyet gösteren üyelerin seçilmesinin nedeni araştırmaya katılım konusunda oluşan yüksek motivasyondur. Dolayısıyla örneklemin ulaşılabilir olma olgusu bu sahada sağlanmıştır. Örneklemin 32 katılımcıyla sınırlı olmasının nedeni ise araştırmaya gönüllü katılım sağlayan 32 parti üyesine ulaşılabilmesi ve literatürde EEG ile yapılan nöropazarlama araştırmalarında örneklem grubunun en az 30 kişi olduğu çalışmalarda %1 hata payıyla sonuca ulaşmanın mümkün olduğu yönündeki ifadedir. (Batı ve Erdem, 2015: 297; aktaran Şimşek, 2016: 85)

5.3. Araştırmanın Saha Akış Şeması

Araştırmanın bulgularının toplanması, her gönüllü için standart süreçlerin oluşturulmasıyla sağlanmıştır. Toplam gönüllü olan 32 katılımcının öncelikle araştırma hakkında bilgilendirilmesi ve gönüllü beyan formunun okunup imzalanması sağlanmıştır. Bu sürecin ardından her gönüllü öncelikle EEG cihazına bağlanmış ve beyinlerinin araştırma kavramlarına verdikleri tepkiler ölçülmüştür. Bu sürecin hemen ardından araştırma kavramlarının toplu halde sunulduğu görsel izletilmiş ve Eye Tracker cihazından göz izdüşümü haritaları çıkartılmıştır. EEG ve Eye Tracker süreçlerinin ardından gönüllülere araştırmanın destekleyici unsuru olan yapılandırılmış görüşme kılavuzları verilmiş ve bu kılavuzun içeriğinin doldurulması sağlanmıştır. Son olarak katılımcıların görüşleri kısa bir görüşme sürecinin ardından alınmış ve süreç tamamlanmıştır. Aşağıda araştırmanın akış şeması şekil 19 yardımıyla gösterilmiştir.

Şekil 19. Araştırma Sahası Akış Şeması

5.4. Araştırmanın Bulguları

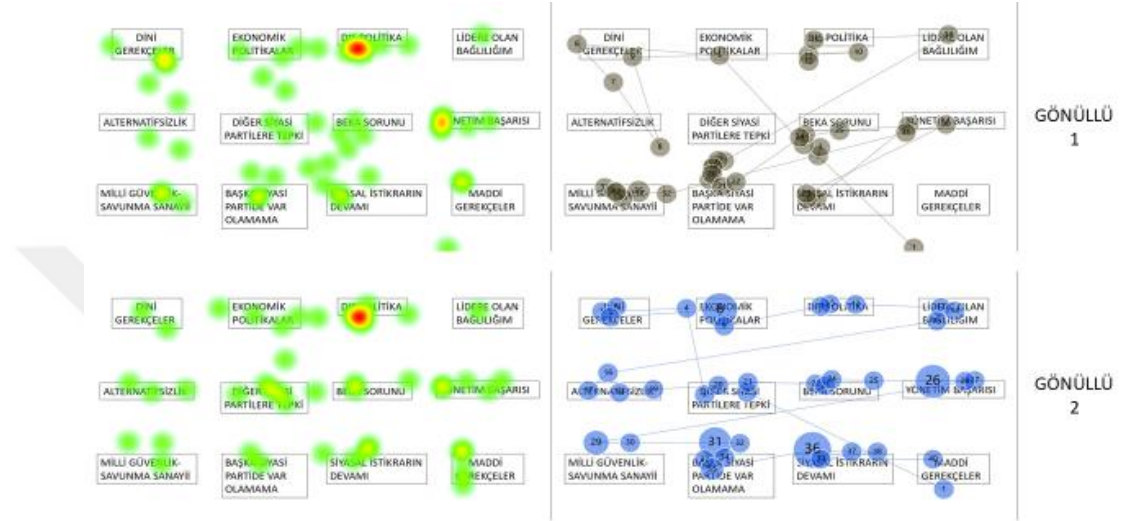
Bölümde araştırmanın bulguları tablo, grafik ve şekiller yardımıyla sunulmuştur. Önce eye tracker göz izdüşümü ve ısı haritalar ardından eeg tabloları ve son olarak yapılandırılmış görüşme kılavuzundan elde edilen veriler sıralanmıştır.

5.4.1. Eye Tracker Bulguları

Çalışmada yukarıda sırası ile verilen kavramlar toplu halde gönüllülere gösterilmiştir. EPOC cihazı ile her bir kavram için alınan verilerin dışında Eye Tracker

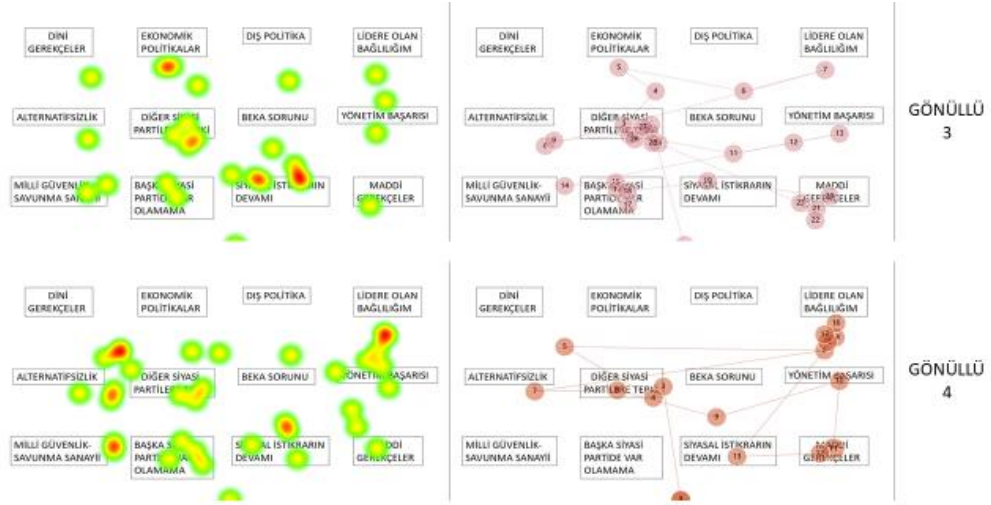
ile her bir gönüllünün verilen kavramlardan hangisi veya hangileriyle daha yoğun göz kontağı kurduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın sonuç bölümünde 32 gönüllünün kümülatif göz ısı haritaları değerlendirilecektir. Bu bölümdeki gönüllü göz odaklanmaları sadece en yoğun odaklanmaların belirtilmesini kapsamaktadır.

Şekil 20. Gönüllü 1 ve Gönüllü 2 Göz İzdüşümü Haritası

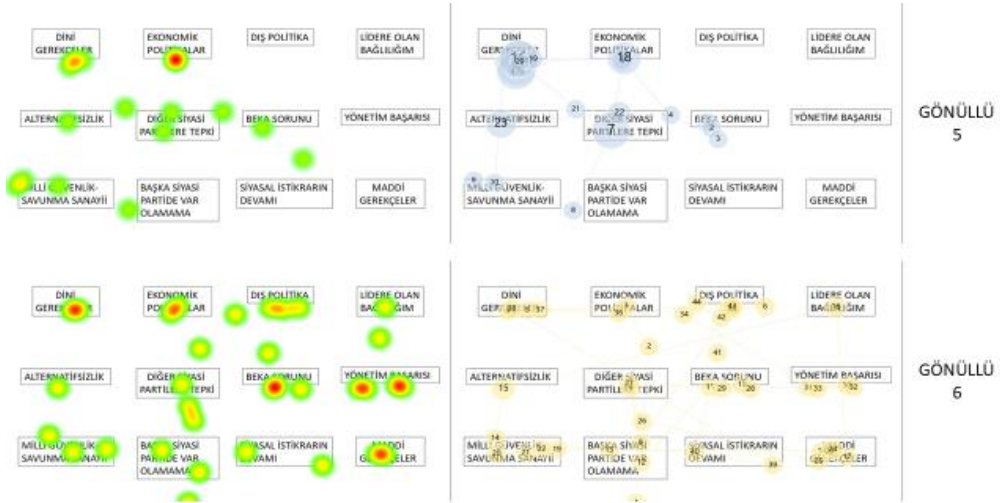
Şekil 20' de gönüllü 1 ve gönüllü 2'nin göz izdüşümü ve ısı haritasında öncelikle dış politika kavramına odaklandığı görülmektedir. Gönüllü 1'in ikinci kavramı yönetim başarısı kavramıdır. dini gerekçeler ise 3. sıradadır. Gönüllü 2 ise dış politika kavramı dışında diğer kavramlarla belirgin şekilde göz kontağı kurmamıştır. Bundan dolayı kavramlar arasında öncelik sırası yapılmamıştır.

Şekil 21. Gönüllü 3 ve Gönüllü 4 Göz İzdüşümü Haritası

Şekil 21’ de gönüllü 3, ekonomik politikalar kavramı, siyasi istikrar kavramı ve diğer siyasi partilere tepki kavramıyla anlamlı şekilde göz kontağı kurmuştur. Gönüllü 4 ise lidere olan bağlılık, alternatifsizlik ve milli güvenlik-savunma sanayi kavramlarına odaklanmıştır.

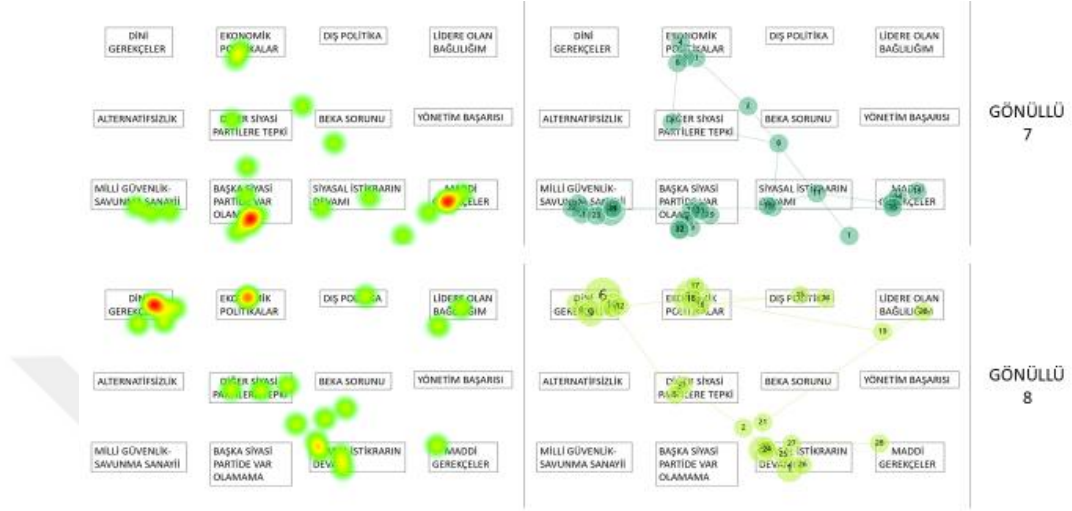
Şekil 22. Gönüllü 5 ve Gönüllü 6 Göz İzdüşümü Haritası

Şekil 22’ de gönüllü 5 ekonomik politikalar ve dini gereksinimler kavramına odaklanmıştır. Bu kavramların ardından milli güvenlik- savunma sanayi kavramı

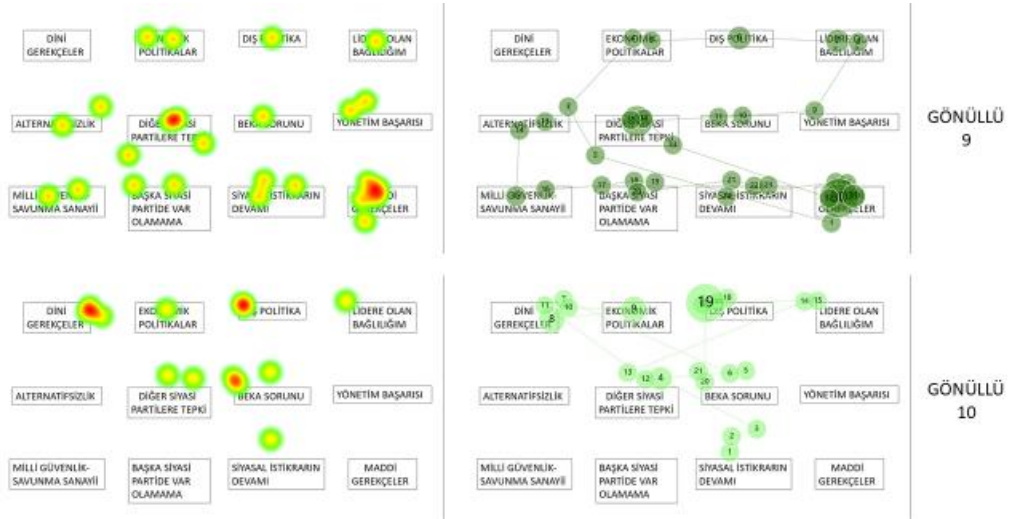
gelmektedir. Gönüllü 6, dini gerekçeler, ekonomik politikalar, beka sorunu, yönetimin başarısı ve maddi gerekçeler kavramlarında ciddi odaklanma yaşamıştır.

Şekil 23. Gönüllü 7 ve Gönüllü 8 Göz İzdüşümü Haritası

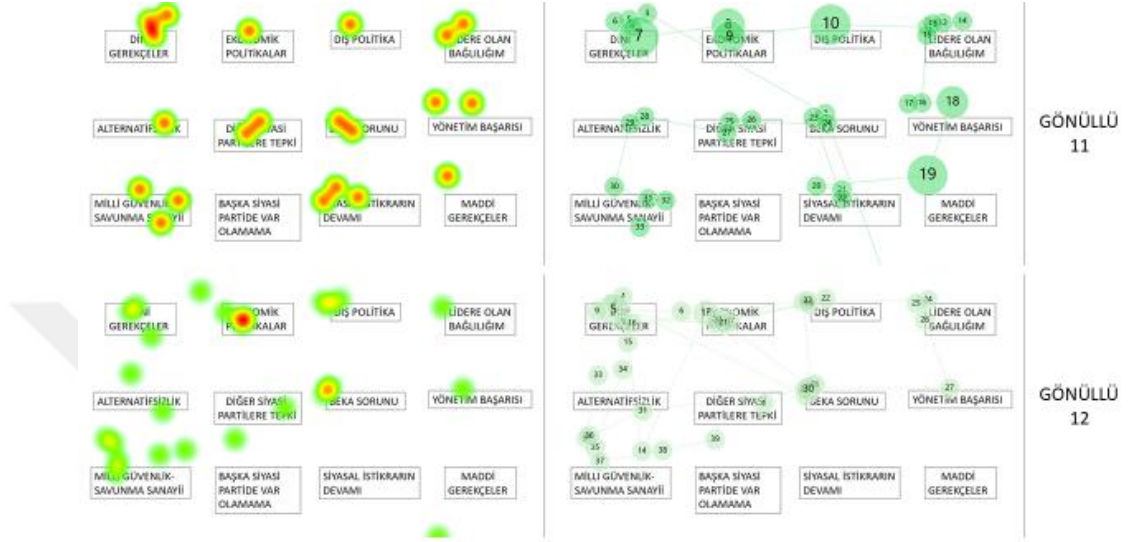
Şekil 23'te gönüllü 7 başka siyasi partide var olamama ve maddi gerekçeler kavramlarına odaklanmıştır. Gönüllü 8 ise öncelikle dini gerekçeler sonra ekonomik politikalar kavramlarına odaklanmıştır.

Şekil 24. Gönüllü 9 ve Gönüllü 10 Göz İzdüşümü Haritası

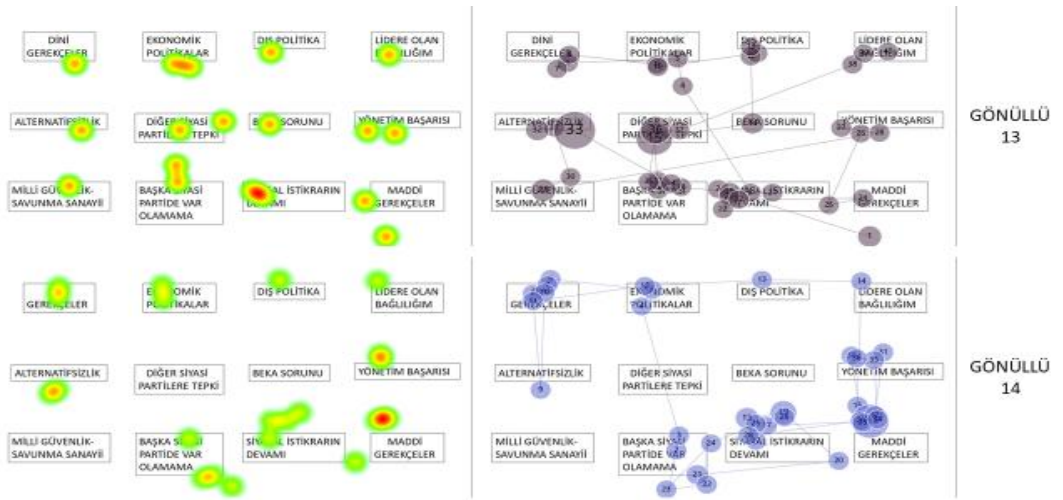
Şekil 24’ te gönüllü 9, öncelikle maddi gerekçeler sonrasında ise diğer siyasi partilerde var olamama kavramlarına odaklanmıştır. Gönüllü 10, dini gerekçeler, dış politika ve beka sorunu kavramlarına odaklanmıştır.

Şekil 25. Gönüllü 11 ve Gönüllü 12 Göz İzdüşümü Haritası

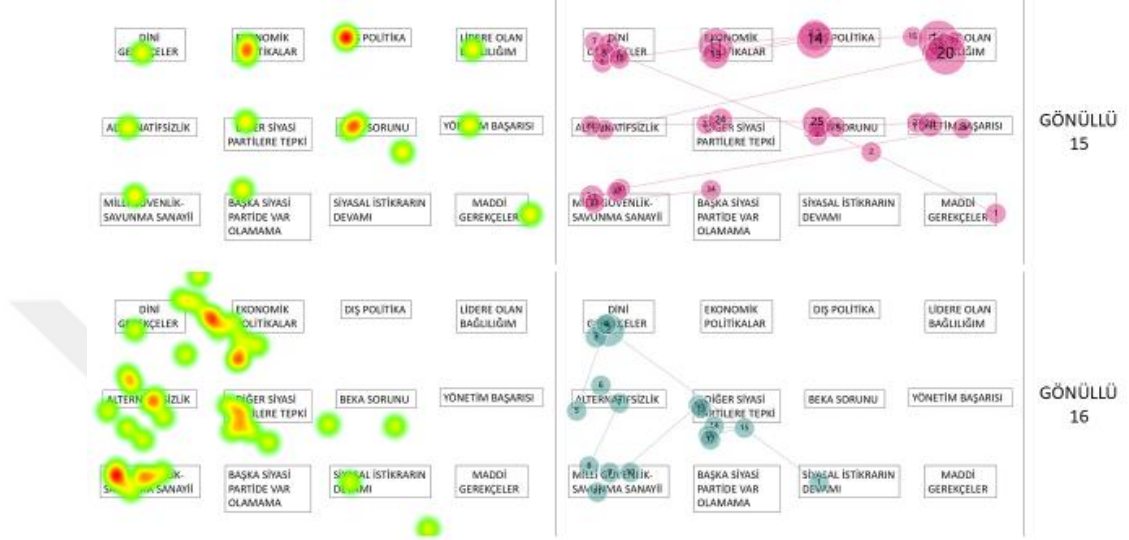
Şekil 25’ de gönüllü 11 en net dini gerekçeler kavramına odaklanmıştır. Diğer odaklanmalarında belirgin bir fark gözlemlenmemiştir. Gönüllü 12, ekonomik politikalar kavramına sonra ise beka sorunu kavramına odaklanmıştır.

Şekil 26. Gönüllü 13 ve Gönüllü 14 Göz İzdüşümü Haritası

Şekil 26’ da gönüllü 13 siyasal istikrarın devamı kavramına sonra diğerlerinden daha belirgin şekilde ekonomik politikalar kavramına odaklanmıştır. Gönüllü 14, en çok maddi gerekçeler kavramına odaklanmıştır.

Şekil 27. Gönüllü 15 ve Gönüllü 16 Göz İzdüşümü Haritası

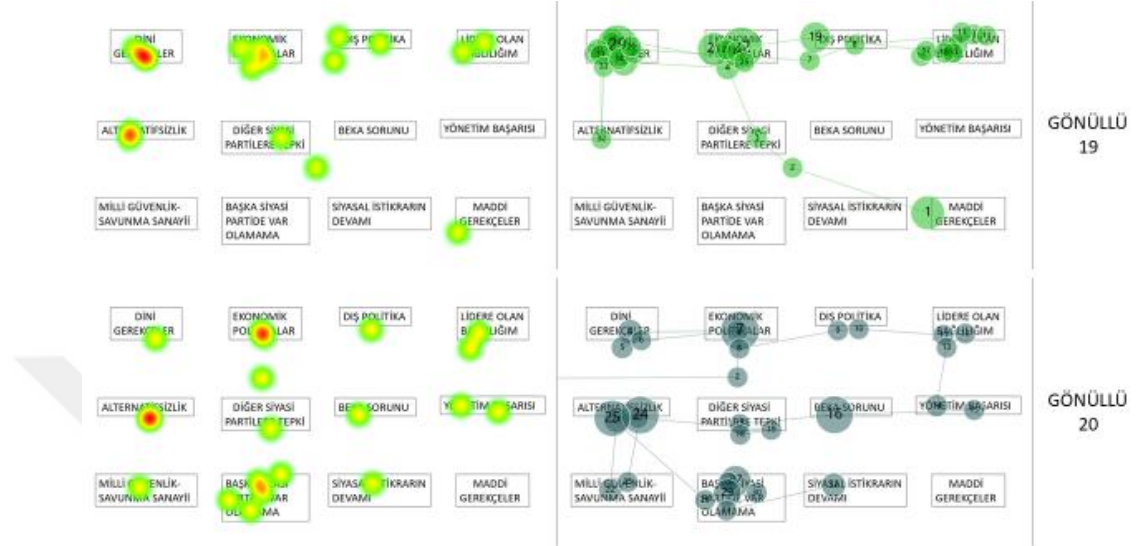
Şekil 27’ de gönüllü 15 dış politika, beka sorunu ve ekonomik politikalar kavramlarına odaklanmıştır. Gönüllü 16, milli güvenlik-savunma sanayi, diğer siyasi partilere tepki ve ekonomik politikalar kavramlarına odaklanmıştır.

Şekil 28. Gönüllü 17 ve Gönüllü 18 Göz İzdüşümü Haritası

Şekil 28’ de gönüllü 17, ekonomik politikalar kavramına odaklanmıştır. Gönüllü 18, beka sorunu ve diğer siyasi partilere tepki kavramlarına odaklanmıştır.

Şekil 29. Gönüllü 19 ve Gönüllü 20 Göz İzdüşümü Haritası

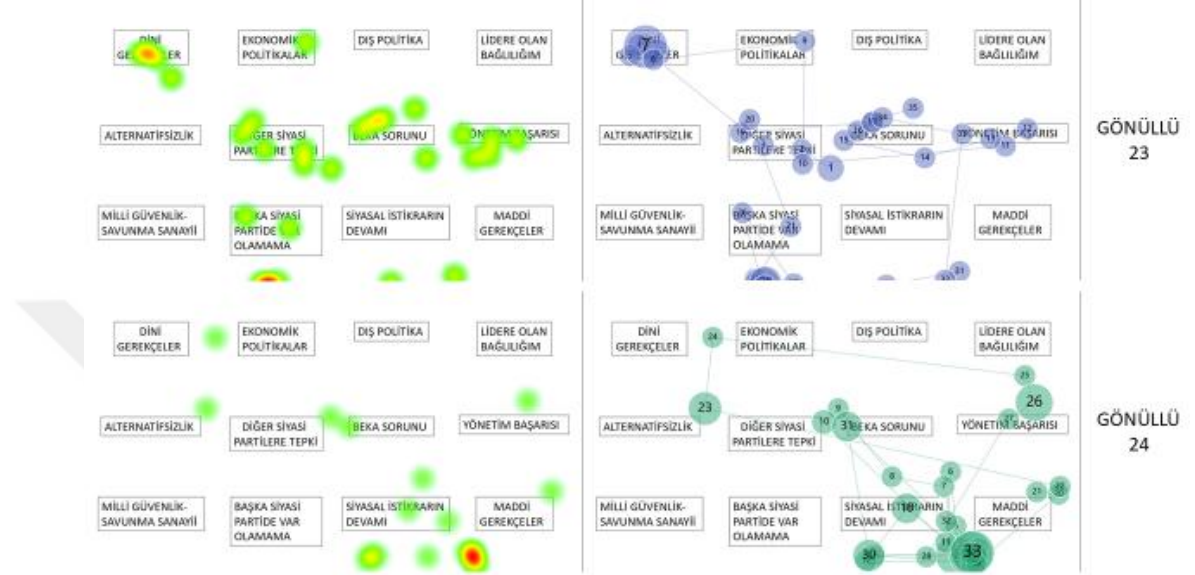
Şekil 29’ da gönüllü 19, dini gerekçeler, alternatifsizlik ve ekonomik politikalar kavramlarına odaklanmıştır. Gönüllü 20, ekonomik politikalar, alternatifsizlik ve başka siyasi partide var olamama kavramlarına odaklanmıştır.

Şekil 30. Gönüllü 21 ve Gönüllü 22 Göz İzdüşümü Haritası

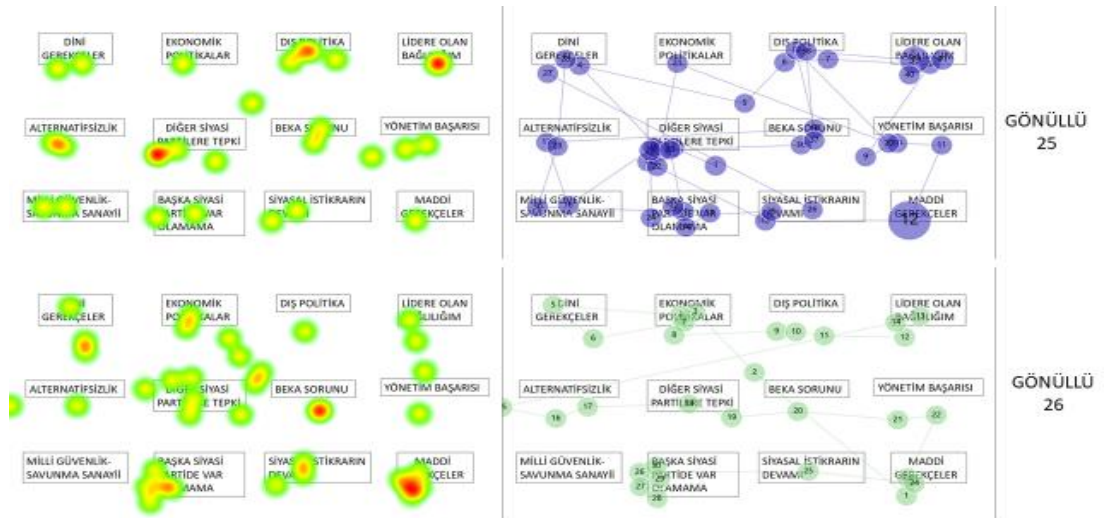
Şekil 30’ da gönüllü 21, başka siyasi partide var olamama, beka sorunu ve ekonomik politikalar kavramlarına odaklanmıştır. Gönüllü 22, beka sorunu kavramına odaklanmıştır.

Şekil 31. Gönüllü 23 ve Gönüllü 24 Göz İzdüşümü Haritası

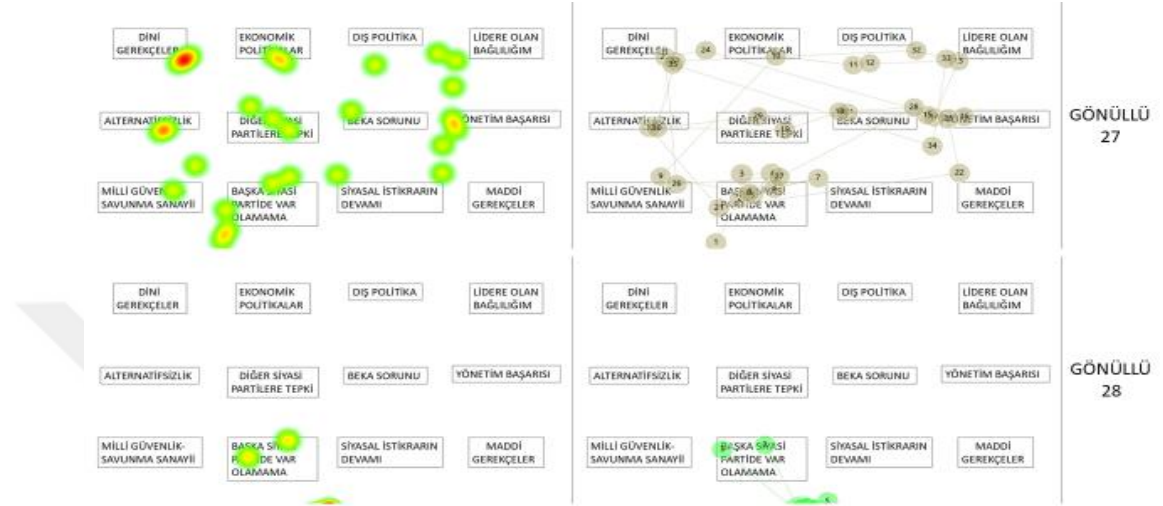
Şekil 31’ de gönüllü 23, dini gerekçeler ve başka siyasi partide olamama kavramlarına odaklanmıştır. Gönüllü 24 ise maddî gerekçeler kavramına odaklanmıştır.

Şekil 32. Gönüllü 25 ve Gönüllü 26 Göz İzdüşümü Haritası

Şekil 32’ de gönüllü 25, lidere olan bağlılığım, diğer siyasi partilere olan tepki ve alternatifsizlik kavramlarına odaklanmıştır. Gönüllü 26, maddi gerekçeler, beka sorunu ve dini gerekçeler kavramlarına odaklanmıştır.

Şekil 33. Gönüllü 27 ve Gönüllü 28 Göz İzdüşümü Haritası

Şekil 33’ te gönüllü 27, dini gerekçeler, alternatifsizlik, ekonomik politikalar, yönetimin başarısı ve başka siyasi partide var olamama kavramlarına odaklanmıştır. Gönüllü 28, başka siyasi partide var olamama kavramına odaklanmıştır.

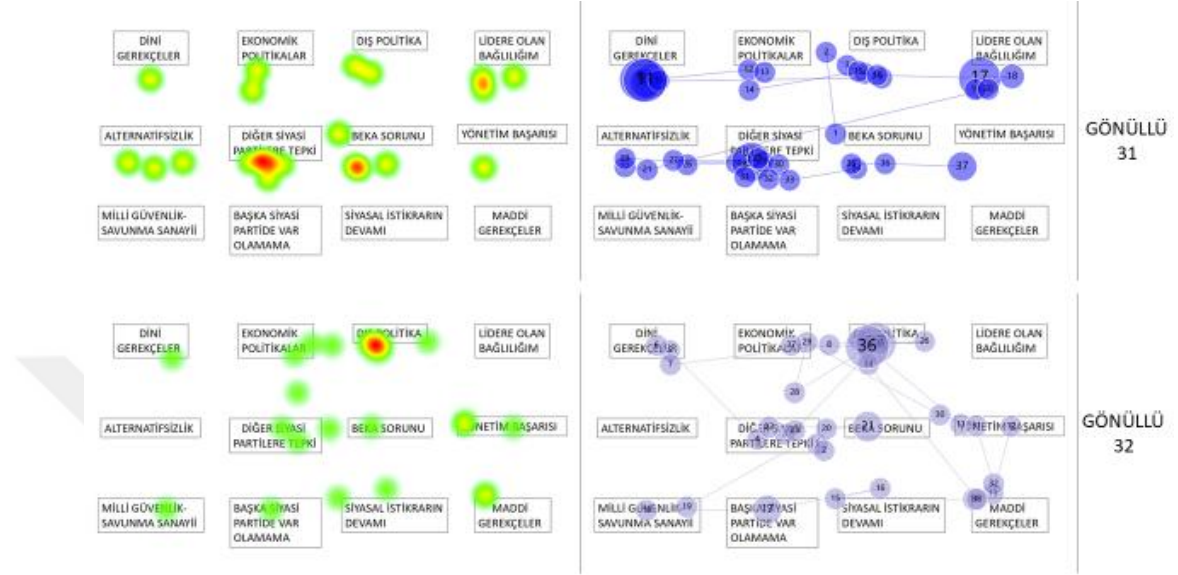
Şekil 34. Gönüllü 29 ve Gönüllü 30 Göz İzdüşümü Haritası

Şekil 34’ te gönüllü 29, dini gerekçeler, ekonomik politikalar, dış politika, diğer siyasi partilere tepki, başka siyasi partide var olamama ve siyasal istikrarın devami

kavramlarına odaklanmıştır. Gönüllü 30, beka sorunu, diğer siyasi partilere tepki, milli güvenlik-savunma sanayi ve siyasal istikrarın devamı kavramlarına odaklanmıştır.

Şekil 35. Gönüllü 31 ve Gönüllü 32 Göz İzdüşümü Haritası

Şekil 35’ te gönüllü 31, diğer siyasi partilere tepki, beka sorunu ve lidere olan bağlılığım kavramlarına odaklanmıştır. Gönüllü 32, dış politika kavramına odaklanmıştır.

5.4.2. Nitel Çalışma Soruları Ve Doğrulama Soruları

Milli Güvenlik ve Savunma Sanayi

Çalışmanın bu bölümünde katılımcılara Ak Parti’ye olan bağlılıklarına ilişkin sorular sorulmuştur. Milli güvenlik ve Savunma Sanayi kavramına ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Katılımcının Ak Parti’ye bağlılığının bu kavramla ilişkisi sorgulanmıştır. Olumlu yargı ve sorgulayıcı soru ile katılımcılar Evet – Hayır cevabı vereceği şekilde sınırlandırılmıştır. Görüşler Nvivo programında sınıflandırılmıştır. Nitel soruların dışında gönüllülerle yapılan kısa görüşme ile ilgili gözlemler sonuç kısmında değerlendirilecektir.

Şekil 36. Milli Güvenlik ve Savunma Sanayi Kavramı Negatif Soru

“Partiniz milli güvenlik ve Savunma sanayi politikasını zayıflatsa yine de bağlılığınızı sürdürür müsünüz?” sorgulayıcı sorusuna 32 katılımcıdan 17 tanesi “Evet” derken 15 tanesi “Hayır” cevabını vermiştir.

Şekil 37. Milli Güvenlik ve Savunma Sanayi Kavramı Pozitif Soru

Aynı katılımcılara Milli güvenlik ve savunma sanayi kavramını içeren olumlu bir yargı verildiğinde katılımcıların 26 tanesi “Partime milli güvenlik politikasından, savunma sanayi politikasından dolayı bağıyım.” Yargısına “Evet” cevabını vermiştir. 6 kişi ise “Hayır” diye cevap vermiştir.

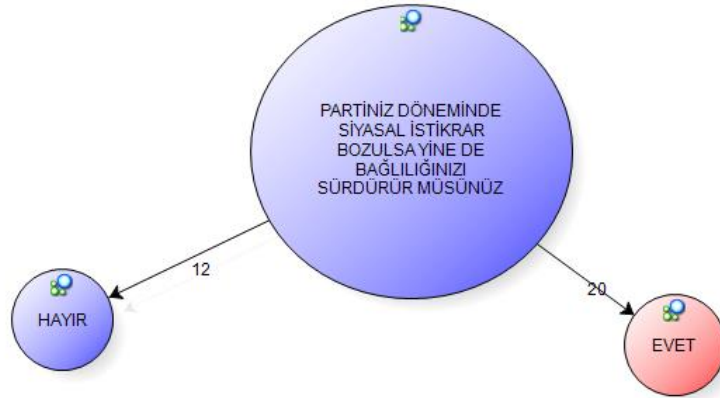
Tablo 4. Milli Güvenlik ve Savunma Sanayi Kavramı Frekans Dağılımları

MİLLİ GÜVENLİK VE SAVUNMA SANAYİ POLİTİKASI			
OLUMSUZ YARGI		OLUMLU YARGI	
EVET	HAYIR	EVET	HAYIR
17	15	26	6

Siyasal İstikrar

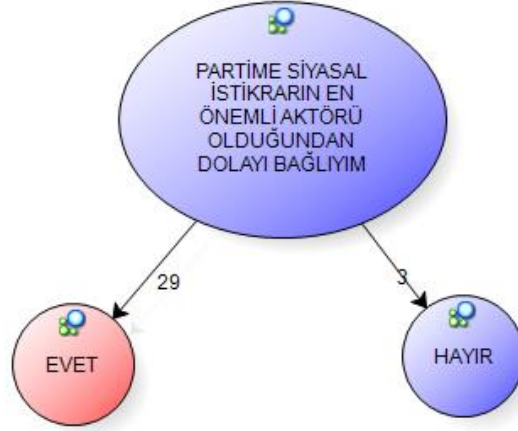
Ak parti bağlılığına ilişkin sorular sorulmuştur. “Siyasal İstikrar” kavramına ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Katılımcının Ak partiye bağlılığının bu kavramla ilişkisi sorgulanmıştır. Olumlu yargı ve sorgulayıcı soru katılımcının cevabını Evet- Hayır vereceği şekilde sınırlandırılmıştır. Görüşler Nvivo programında sınıflandırılmıştır.

Şekil 38. Siyasal İstikrar Kavramı Negatif Soru

“Partiniz dönemimde siyasal istikrar bozulsa bile yine de bağlılığınızı sürdürür müsünüz?” sorgulayıcı sorusuna 32 katılımcıdan 20’ si “Evet” derken 12 tanesi “Hayır” cevabını vermiştir.

Şekil 39. Siyasal İstikrar Kavramı Pozitif Soru

Aynı katılımcılara siyasal istikrar kavramını içeren olumlu bir yargı verildiğinde katılımcıların 29' u “Partime siyasal istikrarın en önemli aktörü olduğundan dolayı bağlıyım” . Yargısına “Evet” cevabını vermiştir. 3 kişi ise “Hayır” diye cevap vermiştir.

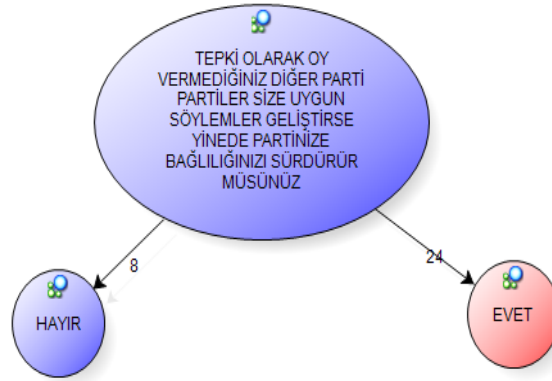
Tablo 5. Siyasal İstikrar Kavramı Frekans Dağılımları

SİYASAL İSTİKRAR			
OLUMSUZ YARGI		OLUMLU YARGI	
EVET	HAYIR	EVET	HAYIR
20	12	29	3

Diğer Siyasi Partilere Tepki

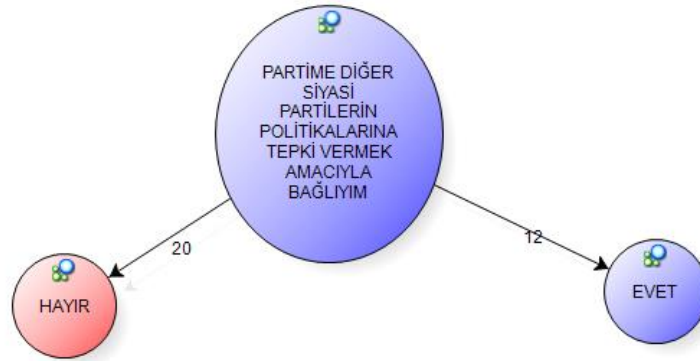
Ak parti bağlılığına ilişkin sorular sorulmuştur. “Diğer Siyasi partilere tepki” kavramına ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Katılımcının Ak partiye bağlılığının bu kavramla ilişkisi sorgulanmıştır. Olumlu yargı ve sorgulayıcı soru katılımcının cevabını Evet- Hayır vereceği şekilde sınırlandırılmıştır. Görüşler Nvivo programında sınıflandırılmıştır.

Şekil 40. Diğer Siyasi Partilere Tepki Kavramı Negatif Soru

“Tepki olarak oy vermediğiniz diğer parti/partiler size uygun söylemler geliştirse bile yine de partinize bağlılığınızı sürdürür müsünüz?” sorgulayıcı sorusuna 32 katılımcıdan 24’ü “Evet” derken 8 tanesi “Hayır” cevabını vermiştir.

Şekil 41. Diğer Siyasi Partilere Tepki Kavramı Pozitif Soru

Aynı katılımcılara Diğer Siyasi partilere tepki kavramını içeren olumlu bir yargı verildiğinde katılımcıların 12’ si “Partime diğer siyasi partilerin politikalarına tepki vermek amacıyla bağlıyım.” Yargısına “Evet” cevabını vermiştir. 20 kişi ise “Hayır” diye cevap vermiştir.

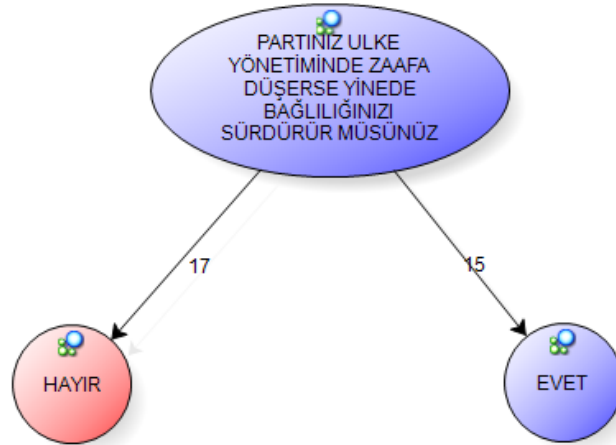
Tablo 6. Diğer Siyasi Partilere Tepki Kavramı Frekans Dağılımları

DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ			
OLUMSUZ YARGI		OLUMLU YARGI	
EVET	HAYIR	EVET	HAYIR
24	8	12	20

Yönetim Başarısı

Ak parti bağlılığına ilişkin sorular sorulmuştur. “Yönetim Başarısı” kavramına ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Katılımcının Ak partiye bağlılığının bu kavramla ilişkisi sorgulanmıştır. Olumlu yargı ve sorgulayıcı soru katılımcının cevabını Evet-Hayır vereceği şekilde sınırlandırılmıştır. Görüşler Nvivo programında sınıflandırılmıştır.

Şekil 42. Yönetim Başarısı Kavramı Negatif Soru

“Partiniz ülke yönetiminde zaafa düşerse yine de bağlılığınızı sürdürür müsünüz?” sorgulayıcı sorusuna 32 katılımcıdan 15’i “Evet” derken 17 tanesi “Hayır” cevabını vermiştir.

Şekil 43. Yönetim Başarısı Kavramı Pozitif Soru

Aynı katılımcılara Yönetim başarısı kavramını içeren olumlu bir yargı verildiğinde katılımcıların 26'sı "Partime ülke yönetimindeki başarısından dolayı bağılıyım." Yargısına "Evet" cevabını vermiştir. 6 kişi ise "Hayır" diye cevap vermiştir.

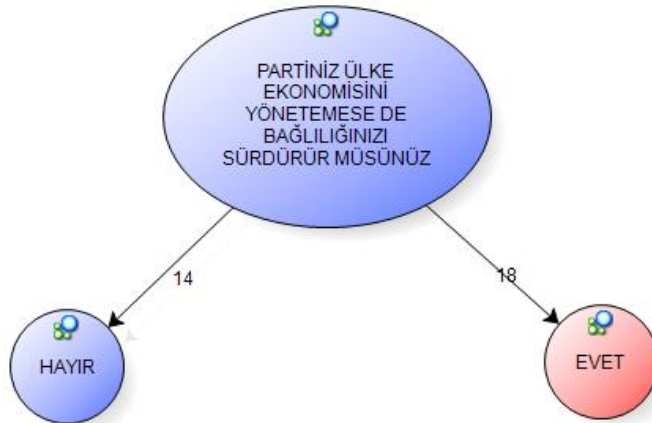
Tablo 7. Yönetim Başarısı Kavramı Frekans Dağılımları

YÖNETİM BAŞARISI			
OLUMSUZ YARGI		OLUMLU YARGI	
EVET	HAYIR	EVET	HAYIR
15	17	26	6

Ekonomi

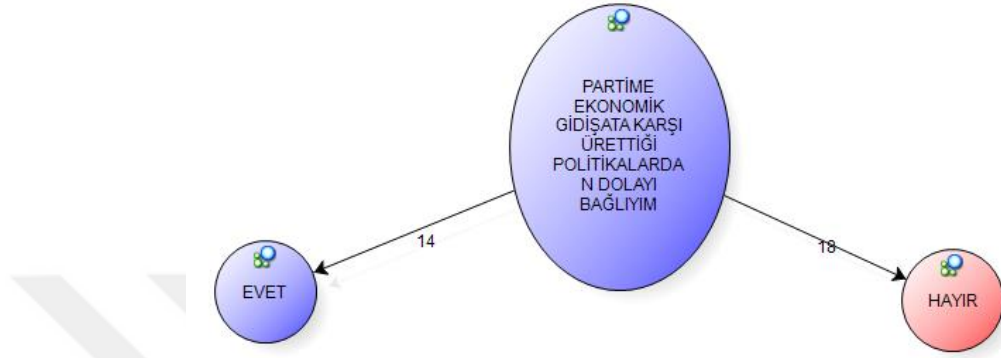
Ak parti bağlılığına ilişkin sorular sorulmuştur. "Ekonomi" kavramına ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Katılımcının Ak partiye bağlılığının bu kavramla ilişkisi sorgulanmıştır. Olumlu yargı ve sorgulayıcı soru katılımcının cevabını Evet- Hayır vereceği şekilde sınırlandırılmıştır. Görüşler Nvivo programında sınıflandırılmıştır.

Şekil 44. Ekonomi Kavramı Negatif Soru

“Partiniz ülke ekonomisini yönetemese de bağlılığınızı sürdürür müsünüz?” sorgulayıcı sorusuna 32 katılımcıdan 18’i “Evet” derken 14 tanesi “Hayır” cevabını vermiştir.

Şekil 45. Ekonomi Kavramı Pozitif Soru

Aynı katılımcılara Ekonomi kavramını içeren olumlu bir yargı verildiğinde katılımcıların 14’ü “Partime ekonomik gidişata karşı ürettiği politikalardan dolayı bağlıyım.” Yargısına “Evet” cevabını vermiştir. 18 kişi ise “Hayır” diye cevap vermiştir.

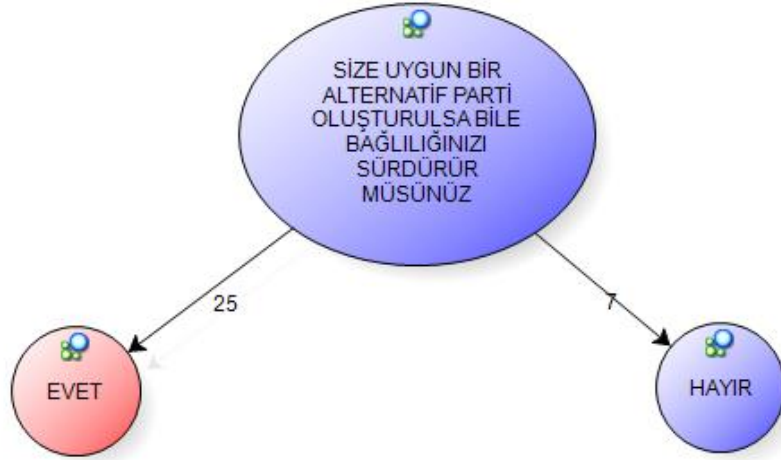
Tablo 8. Ekonomi Kavramı Frekans Dağılımları

EKONOMİ POLİTİKALARI			
OLUMSUZ YARGI		OLUMLU YARGI	
EVET	HAYIR	EVET	HAYIR
18	14	14	18

Alternatifsizlik

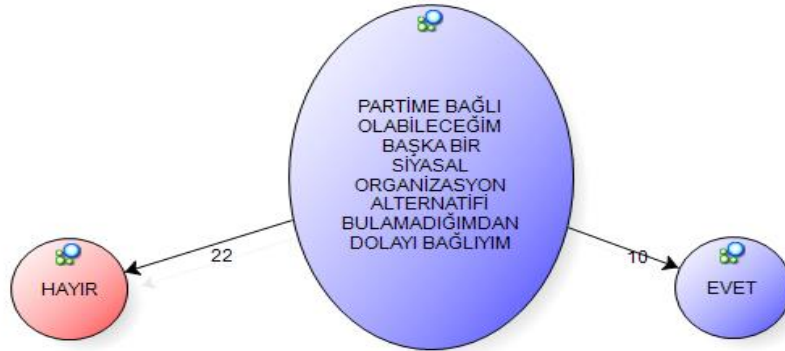
Ak parti bağlılığına ilişkin sorular sorulmuştur. “Alternatifsizlik” kavramına ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Katılımcının Ak partiye bağlılığının bu kavramla ilişkisi sorgulanmıştır. Olumlu yargı ve sorgulayıcı soru katılımcının cevabını Evet- Hayır vereceği şekilde sınırlandırılmıştır. Görüşler Nvivo programında sınıflandırılmıştır.

Şekil 46. Alternatifsizlik Kavramı Negatif Soru

“Size uygun bir alternatif parti oluşturulsa bile bağlılığınızı sürdürür müsünüz?” sorgulayıcı sorusuna 32 katılımcıdan 25’i “Evet” derken 7 tanesi “Hayır” cevabını vermiştir.

Şekil 47. Alternatifsizlik Kavramı Pozitif Soru

Aynı katılımcılara “Alternatifsizlik” kavramını içeren olumlu bir yargı verildiğinde katılımcıların 10’ u “Partime bağlı olabileceğim başka bir siyasal organizasyon alternatifi bulamadığımdan dolayı bağlıyım.” Yargısına “Evet” cevabını vermiştir. 22 kişi ise “Hayır” diye cevap vermiştir.

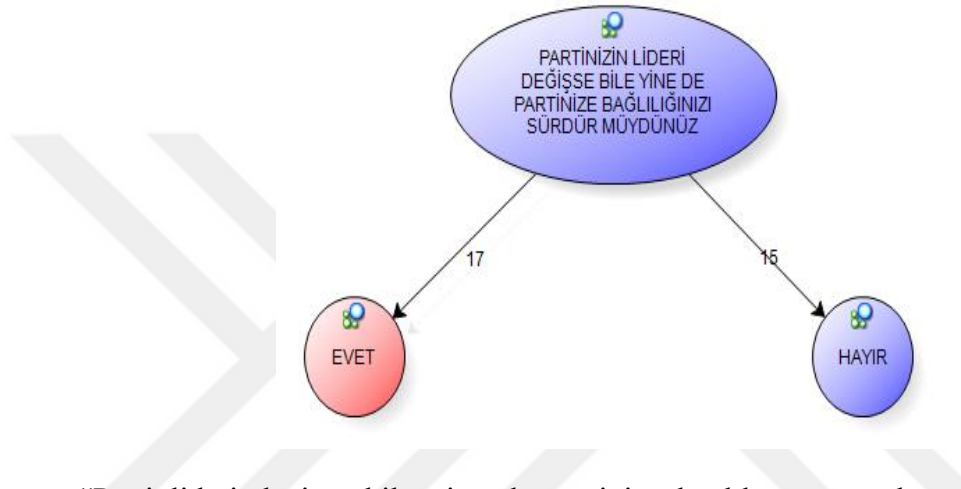
Tablo 9. Alternatifsizlik Kavramı Frekans Dağılımları

ALTERNATİFSİZLİK			
OLUMSUZ YARGI		OLUMLU YARGI	
EVET	HAYIR	EVET	HAYIR
25	7	10	22

Lidere Olan Bağlılığım

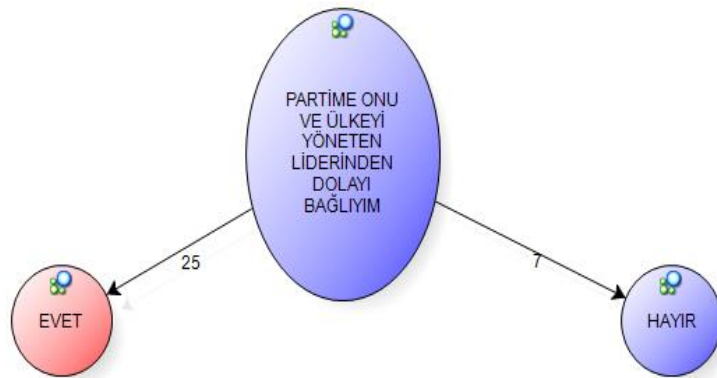
Ak parti bağlılığına ilişkin sorular sorulmuştur. “Lidere olan bağlılığım” kavramına ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Katılımcının Ak partiye bağlılığının bu kavramla ilişkisi sorgulanmıştır. Olumlu yargı ve sorgulayıcı soru katılımcının cevabını Evet-Hayır vereceği şekilde sınırlandırılmıştır. Görüşler Nvivo programında sınıflandırılmıştır.

Şekil 48. Lidere Olan Bağlılığım Kavramı Negatif Soru

“Parti lideri değişse bile yine de partinize bağlılığınızı sürdürür müydünüz?” sorgulayıcı sorusuna 32 katılımcıdan 17’si “Evet” derken 15’i “Hayır” cevabını vermiştir.

Şekil 49. Lidere Olan Bağlılığım Kavramı Pozitif Soru

Aynı katılımcılara “Lidere olan Bağlılığım” kavramını içeren olumlu bir yargı verildiğinde katılımcıların 25’i “Partime onu ve ülkeyi yöneten liderinden dolayı bağlıyım.” Yargısına “Evet” cevabını vermiştir. 7 kişi ise “Hayır” diye cevap vermiştir.

Tablo 10. Lidere Olan Bağlılığın Kavramı Frekans Dağılımları

LİDERE OLAN BAĞLILIK			
OLUMSUZ YARGI		OLUMLU YARGI	
EVET	HAYIR	EVET	HAYIR
17	15	25	7

Dini İnançlarım

Ak parti bağlılığına ilişkin sorular sorulmuştur. “Dini İnançlarım” kavramına ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Katılımcının Ak partiye bağlılığının bu kavramla ilişkisi sorgulanmıştır. Olumlu yargı ve sorgulayıcı soru katılımcının cevabını Evet- Hayır vereceği şekilde sınırlandırılmıştır. Görüşler Nvivo programında sınıflandırılmıştır.

Şekil 50. Dini İnançlarım Kavramı Negatif Soru

“Partiniz dini inançlarınıza ters düşecek söylemlerde bulunsa bile yine de bağlılığınızı sürdürür müydünüz?” sorgulayıcı sorusuna 32 katılımcıdan 6’sı “Evet” derken 26’sı ise “Hayır” cevabını vermiştir.

Şekil 51. Dini İnançlarım Kavramı Pozitif Soru

Aynı katılımcılara “Dini inançlarım” kavramını içeren olumlu bir yargı verildiğinde katılımcıların 25’i “Partime dini inanç beklenti ve hassasiyetlerime cevap verdiği için bağlıyım.” Yargısına “Evet” cevabını vermiştir. 7 kişi ise “Hayır” diye cevap vermiştir.

Tablo 11. Dini İnançlarım Kavramı Frekans Dağılımları

DİNİ İNANÇLARIM			
OLUMSUZ YARGI		OLUMLU YARGI	
EVET	HAYIR	EVET	HAYIR
6	26	25	7

Başka Siyasi Partide Var Olamama

Ak parti bağlılığına ilişkin sorular sorulmuştur. “Başka siyasi partide var olamama” kavramına ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Katılımcının Ak partiye bağlılığının bu kavramla ilişkisi sorgulanmıştır. Olumlu yargı ve sorgulayıcı soru katılımcının cevabını Evet- Hayır vereceği şekilde sınırlandırılmıştır. Görüşler Nvivo programında sınıflandırılmıştır.

Şekil 52. Başka Siyasi Partide Var Olamama Kavramı Negatif Soru

“Partiniz dışında var olabileceğiniz yeni siyasi yapılar oluşsa bile yine de bağlılığınızı sürdürür müydünüz?” sorgulayıcı sorusuna 32 katılımcıdan 22’si “Evet” derken 10’u ise “Hayır” cevabını vermiştir.

Şekil 53. Başka Siyasi Partide Var Olamama Kavramı Pozitif Soru

Aynı katılımcılara “Başka siyasi partide var olamama” kavramını içeren olumlu bir yargı verildiğinde katılımcıların 11’i “Partime başka bir siyasal yapıda var olamama endişelerimden dolayı bağlıyım.” Yargısına “Evet” cevabını vermiştir. 21 kişi ise “Hayır” diye cevap vermiştir.

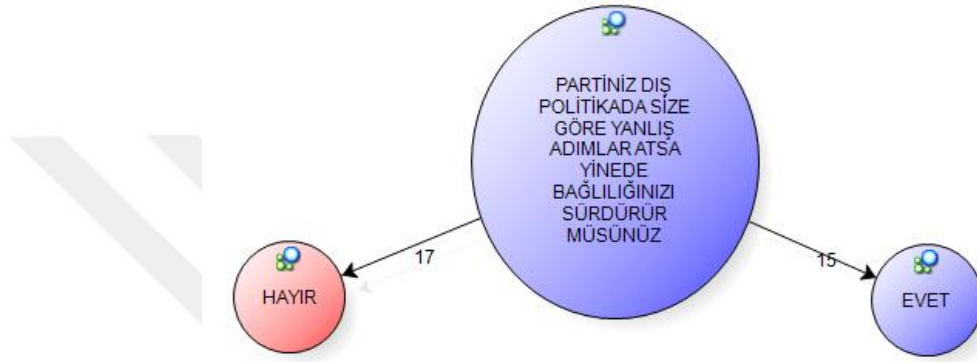
Tablo 12. Başka Siyasi Partide Var Olamama Kavramı Frekans Dağılımları

BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA			
OLUMSUZ YARGI		OLUMLU YARGI	
EVET	HAYIR	EVET	HAYIR
22	10	11	21

Dış Politika

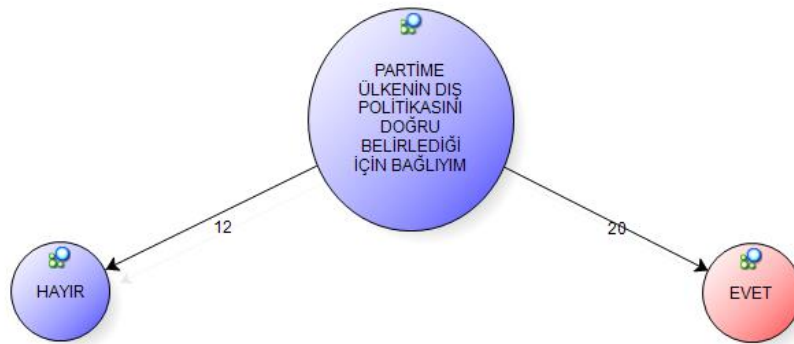
Ak parti bağlılığına ilişkin sorular sorulmuştur. “Dış politika” kavramına ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Katılımcının Ak partiye bağlılığının bu kavramla ilişkisi sorgulanmıştır. Olumlu yargı ve sorgulayıcı soru katılımcının cevabını Evet- Hayır vereceği şekilde sınırlandırılmıştır. Görüşler Nvivo programında sınıflandırılmıştır.

Şekil 54. Dış Politika Kavramı Negatif Soru

“Partiniz dış politikada size göre yanlış adımlar atsa yine de bağlılığımızı sürdürür müydünüz?” sorgulayıcı sorusuna 32 katılımcıdan 15’i “Evet” derken 17’si ise “Hayır” cevabını vermiştir.

Şekil 55. Dış Politika Kavramı Pozitif Soru

Aynı katılımcılara “Dış politika” kavramını içeren olumlu bir yargı verildiğinde katılımcıların 20’si “Partime ülkenin dış politikasını doğru belirlediği için bağlıyım.” Yargısına “Evet” cevabını vermiştir. 12 kişi ise “Hayır” diye cevap vermiştir.

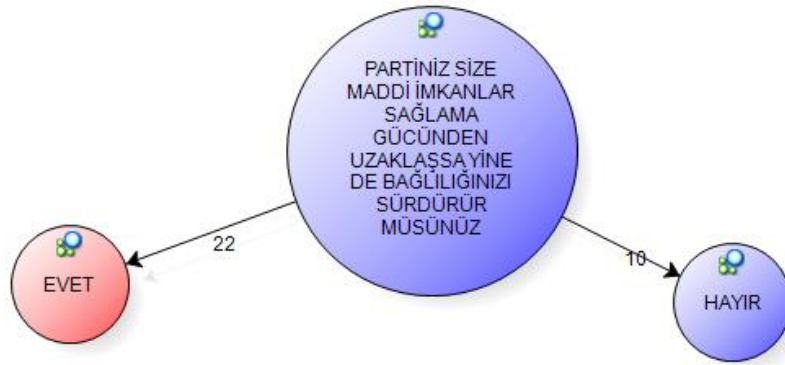
Tablo 13. Dış Politika Kavramı Frekans Dağılımları

DIŞ POLİTİKA			
OLUMSUZ YARGI		OLUMLU YARGI	
EVET	HAYIR	EVET	HAYIR
15	17	20	12

Maddi İhtiyaçların Karşlanması

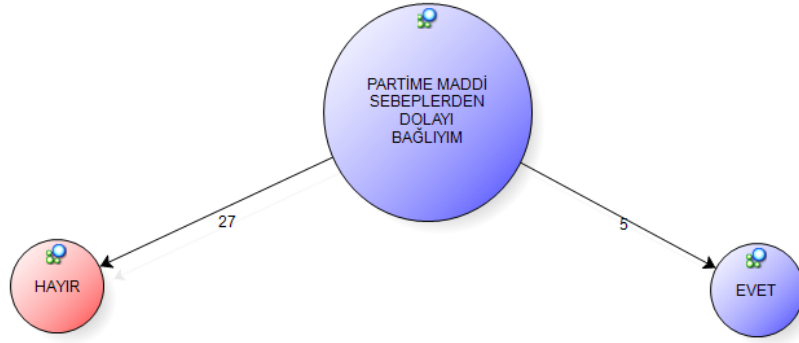
Ak parti bağlılığına ilişkin sorular sorulmuştur. “Maddi ihtiyaçların karşılanması” kavramına ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Katılımcının Ak partiye bağlılığının bu kavramla ilişkisi sorgulanmıştır. Olumlu yargı ve sorgulayıcı soru katılımcının cevabını Evet- Hayır vereceği şekilde sınırlandırılmıştır. Görüşler Nvivo programında sınıflandırılmıştır.

Şekil 56. Maddi İhtiyaçların Karşlanması Kavramı Negatif Soru

“Partiniz size maddi imkânlar sağlama gücünden uzaklaşsa yine de bağlılığınızı sürdürür müydünüz?” sorgulayıcı sorusuna 32 katılımcıdan 22’si “Evet” derken 10’u ise “Hayır” cevabını vermiştir.

Şekil 57. Maddi İhtiyaçların Karşılanması Kavramı Pozitif Soru

Aynı katılımcılara “Maddi ihtiyaçların karşılanması” kavramını içeren olumlu bir yargı verildiğinde katılımcıların 5’i “Partime maddi sebeplerden dolayı bağılıyım.” Yargısına “Evet” cevabını vermiştir. 27 kişi ise “Hayır” diye cevap vermiştir.

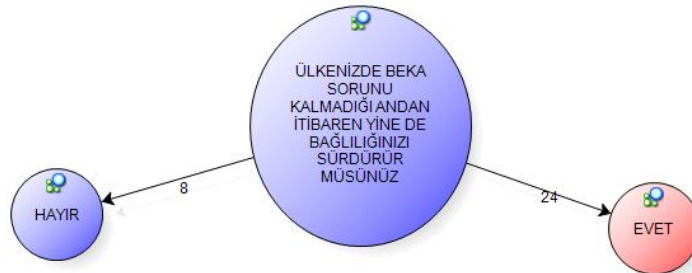
Tablo 14. Maddi İhtiyaçların Karşılanması Kavramı Frekans Dağılımları

MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI			
OLUMSUZ YARGI		OLUMLU YARGI	
EVET	HAYIR	EVET	HAYIR
22	10	5	27

Beka Sorunu

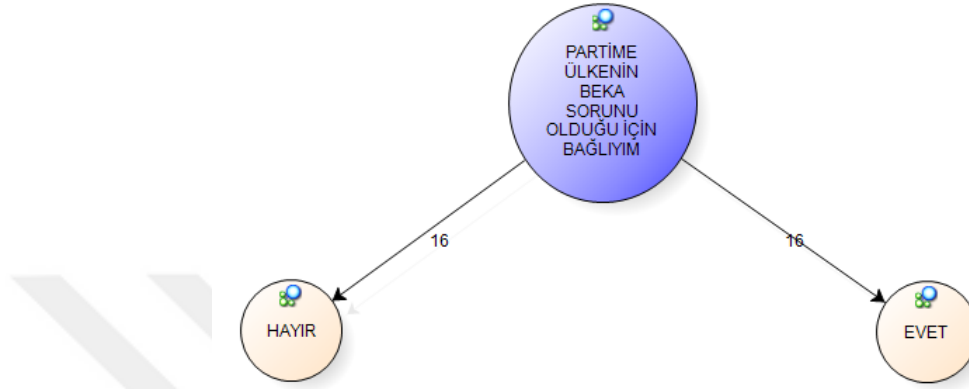
Ak parti bağlılığına ilişkin sorular sorulmuştur. “Beka sorunu” kavramına ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Katılımcının Ak partiye bağlılığının bu kavramla ilişkisi sorgulanmıştır. Olumlu yargı ve sorgulayıcı soru katılımcının cevabını Evet- Hayır vereceği şekilde sınırlandırılmıştır. Görüşler Nvivo programında sınıflandırılmıştır.

Şekil 58. Beka Sorunu Kavramı Negatif Soru

“Ülkenizde beka sorunu kalmadığı andan itibaren yine de bağlılığınızı sürdürür müydünüz?” sorgulayıcı sorusuna 32 katılımcıdan 24’ü “Evet” derken 8’i ise “Hayır” cevabını vermiştir.

Şekil 59. Beka Sorunu Kavramı Pozitif Soru

Aynı katılımcılara “Beka sorunu” kavramını içeren olumlu bir yargı verildiğinde katılımcıların 16’sı “Partime ülkenin beka sorunu olduğu için bağlıyım.” Yargısına “Evet” cevabını vermiştir. 16 kişi ise “Hayır” diye cevap vermiştir.

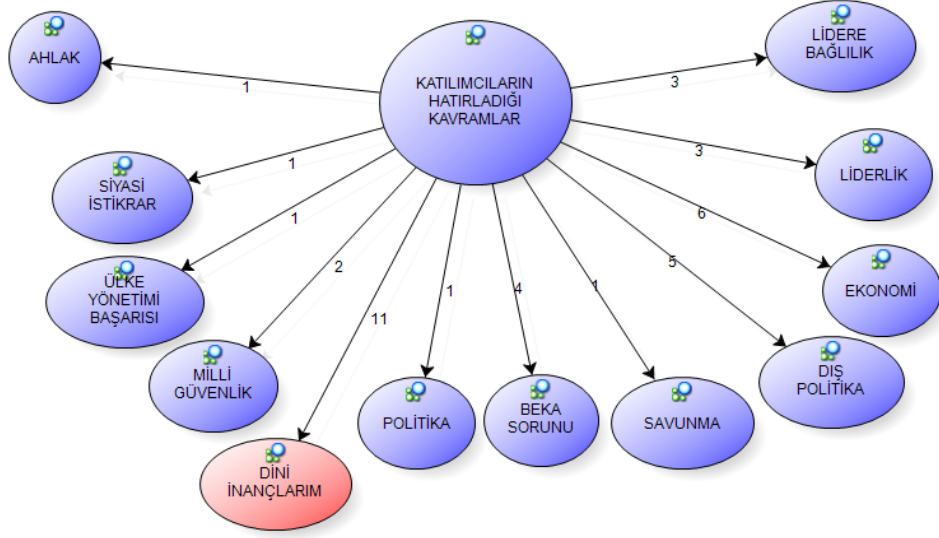
Tablo 15. Beka Sorunu Kavramı Frekans Dağılımları

BEKA SORUNU			
OLUMSUZ YARGI		OLUMLU YARGI	
EVET	HAYIR	EVET	HAYIR
24	8	16	16

Katılımcıların Hatırladıkları Kavramlar

EEG ve Eye Tracker uygulamasının ardından katılımcılarla yapılan görüşmede bu deneyin ardından hangi kavramları hatırladıkları sorulmuştur. Bu sorunun amacı, katılımcıların kendilerine gösterilen kavramlara ne kadar ilgi duydukları ve hangi kavramın daha çok akılda kaldığının teyit edilmesidir.

Şekil 60. Katılımcıların Hatırladıkları Kavramlar

Şekil 59’ da katılımcılara araştırma sonrası hatırladıkları kavramlar sorulmuştur. Buna göre en çok hatırlanan kavram 11 kişiyle “din” olmuştur. Bu kavramın ardından 6 kişi “ekonomi” cevabını vermiştir. 5 kişi “dış politika”, 4 kişi “beka sorunu”, 3 kişi “liderlik”, 3 kişi “lidere bağlılık”, 2 kişi “milli güvenlik” cevabı vermiştir. Kalan kavramların her biri için sadece 1 kişi cevap vermiştir.

5.4.3. EEG Bulguları

Tablo 16. Dini İnançlarım Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları

GÖNÜLLÜ NO	BÖLÜM (BEYİN)	DALGA BOYU (ŞİDDETİ)	DALGA FREKANSI	KAVRAM
1	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
2	SAĞ TEMPORAL VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
3	SOL BEYİN	DÜŞÜK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
4	SAĞ TEMPORAL VE PARIETAL	DÜŞÜK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
5	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	ALPHA	DİNİ İNANÇLARIM
6	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
7	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
8	HEPSİ	DÜŞÜK	THETA	DİNİ İNANÇLARIM
9	SAĞ VE SOL FRONTAL	YÜKSEK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
10	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
11	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	THETA	DİNİ İNANÇLARIM
12	SAĞ ÖN FRONTAL	ORTA	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
13	SOL ÖN FRONTAL	ÇOK DÜŞÜK	THETA	DİNİ İNANÇLARIM
14	HEPSİ	ORTA	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
15	SAĞ PARIETAL	DÜŞÜK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
16	HEPSİ	DÜŞÜK	ALPHA	DİNİ İNANÇLARIM
17	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	DİNİ İNANÇLARIM
18	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
19	SAĞ BEYİN	ÇOK DÜŞÜK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
20	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
21	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
22	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
23	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
24	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	DİNİ İNANÇLARIM
25	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
26	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
27	HEPSİ	DÜŞÜK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
28	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
29	SAĞ PARIETAL	ORTA	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
30	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
31	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM
32	SAĞ PARIETAL	YÜKSEK	BETA	DİNİ İNANÇLARIM

Tablo 17. Dini İnançlarım Kavramı Beyin Lobları Frekansları

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
DİNİ İNANÇLARIM TOPLAM	4	25	3	32
HEPSİ	1	10	1	12
DÜŞÜK	1	1	1	3
ORTA		1		1
YÜKSEK		8		8
SAĞ BEYİN	2	5		7
ÇOK DÜŞÜK		1		1
DÜŞÜK	2	5		7
ORTA		1		1
SAĞ ÖN FRONTAL		1		1
ORTA		1		1
SAĞ PARIETAL		3		3
DÜŞÜK		1		1
ORTA		1		1
YÜKSEK		1		1
SAĞ TEMPORAL VE PARIETAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ TEMPORAL VE SOL FRONTAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ VE SOL FRONTAL	1	1	1	3
DÜŞÜK	1		1	2
YÜKSEK		1		1
SOL BEYİN		1		1
DÜŞÜK		1		1
SOL ÖN FRONTAL			1	1
ÇOK DÜŞÜK			1	1

Çalışmanın ilk kavramı “dini inançlarım” kavramı sonuçları bu tabloda verilmektedir. Bu kavram için Emotiv Epc+ cihazıyla toplanan veriler tablo 16’ da verilmiştir. 32 katılımcının kavramı gördükten itibaren 10 sn’lik sürede ki EEG verilerinin ortalama frekansları, dalga boyu ve dalga şiddeti verileri baz alınmıştır.

Tablo sonuçları incelendiğine katılımcıların 12’sinin (%37,5) görülen nörolojik aktivite tüm beyin bölümlerindedir. Katılımcıların çoğunluğunun bu kavram için beyinlerinin tüm bölümlerinde yani **AF3, F3, F7, FC5, T7, P7, O1 AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında aktivite gözlemlenmiştir.

Tablo 18. Dini İnançlarım Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri

BEYİN DALGA ŞİDDETİ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
HEPSİ	1	10	1	12
DÜŞÜK	1	1	1	3
ORTA		1		1
YÜKSEK		8		8

Ak partili katılımcıların ağırlıklı çoğunluğunun Beta frekansında yüksek dalga şiddetinde olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların **AF3, F3, F7, FC5, T7, P7, O1 AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında gözükten aktivite şiddetleri yukarıda ki tabloya göre dağılım göstermiştir. 12 kişinin 8'i yüksek dalga şiddetinde tepki gösterirken, 3'ü düşük 1 katılımcının da orta dalga şiddetinde aktivite gösterdiği gözlemlenmiştir.

Tablo 19. Ekonomi Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları

GÖNÜLLÜ NO	BÖLÜM (BEYİN)	DALGA BOYU (ŞİDDETİ)	DALGA FREKANSI	KAVRAM
1	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	EKONOMİ
2	HEPSİ	DÜŞÜK	BETA	EKONOMİ
3	SOL BEYİN VE SAĞ TEMPORAL	DÜŞÜK	BETA	EKONOMİ
4	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	EKONOMİ
5	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	ALPHA	EKONOMİ
6	SAĞ BEYİN VE SOL TEMPORAL	ORTA	BETA	EKONOMİ
7	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	EKONOMİ
8	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	ALPHA	EKONOMİ
9	SAĞ ÖN FRONTAL VE SOL FRONTAL	YÜKSEK	BETA	EKONOMİ
10	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	EKONOMİ
11	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	THETA	EKONOMİ
12	SAĞ VE SOL ÖN FRONTAL	DÜŞÜK	THETA	EKONOMİ
13	HEPSİ	YÜKSEK	ALPHA	EKONOMİ
14	SAĞ PARIETAL	DÜŞÜK	BETA	EKONOMİ
15	SAĞ PARIETAL	DÜŞÜK	BETA	EKONOMİ
16	SAĞ PARIETAL	DÜŞÜK	BETA	EKONOMİ
17	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	EKONOMİ
18	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	EKONOMİ
19	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	EKONOMİ
20	SAĞ PARIETAL	YÜKSEK	BETA	EKONOMİ
21	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	EKONOMİ
22	SAĞ PARIETAL	YÜKSEK	BETA	EKONOMİ
23	SAĞ BEYİN	YÜKSEK	BETA	EKONOMİ
24	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	EKONOMİ
25	SAĞ BEYİN SOL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	EKONOMİ
26	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	EKONOMİ
27	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	EKONOMİ
28	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	EKONOMİ
29	SAĞ PARIETAL	YÜKSEK	BETA	EKONOMİ
30	SAĞ PARIETAL	YÜKSEK	BETA	EKONOMİ
31	SAĞ PARIETAL	YÜKSEK	BETA	EKONOMİ
32	SAĞ PARIETAL	ORTA	ALPHA	EKONOMİ

Tablo 20. Ekonomi Kavramı Beyin Lobu Frekansları

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
EKONOMİ	7	23	2	32
HEPSİ	1	5		6
DÜŞÜK		1		1
YÜKSEK	1	4		5
SAĞ BEYİN	3	3		6
DÜŞÜK	3	1		4
ORTA		1		1
YÜKSEK		1		1
SAĞ BEYİN SOL FRONTAL		1	1	2
DÜŞÜK		1	1	2
SAĞ BEYİN VE SOL TEMPORAL		1		1
ORTA		1		1
SAĞ ÖN FRONTAL VE SOL FRONTAL		1		1
YÜKSEK		1		1
SAĞ PARIETAL	1	8		9
DÜŞÜK		3		3
ORTA	1			1
YÜKSEK		5		5
SAĞ VE SOL FRONTAL	2	3		5
DÜŞÜK	2	3		5
SAĞ VE SOL ÖN FRONTAL			1	1
DÜŞÜK			1	1
SOL BEYİN VE SAĞ TEMPORAL		1		1
DÜŞÜK		1		1

Çalışmanın ikinci kavramı “ekonomi” kavramı sonuçları bu tabloda verilmektedir. Bu kavram için Emotiv Epoc+ cihazıyla toplanan veriler tablo 20’ de verilmiştir. 32 katılımcının kavramı gördükten itibaren 10 sn’lik sürede ki EEG verilerinin ortalama frekansları, dalga boyu ve dalga şiddeti verileri baz alınmıştır.

Tablo sonuçları incelendiğine katılımcıların 9’unun (%28,12) görülen nörolojik aktivite beyinin sağ parietal bölümündedir. Katılımcıların çoğunluğunun bu kavram için beyinlerinin sağ parietal bölümünde yani **P8** elektrodunda aktivite gözlemlenmiştir.

Tablo 21. Ekonomi Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri

BEYİN DALGA ŞİDDETİ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
SAĞ PARIETAL	1	8	-	9
DÜŞÜK		3	-	3
ORTA	1		-	1
YÜKSEK		5	-	5

Ak partili katılımcıların ağırlıklı çoğunluğunun Beta frekansında yüksek dalga şiddetinde olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların P8 elektrodunda gözükten aktivite şiddetleri yukarıda ki tabloya göre dağılım göstermiştir. 9 kişinin 5'i yüksek dalga şiddetinde tepki gösterirken, 3'ü düşük 1 katılımcının da orta dalga şiddetinde aktivite gösterdiği gözlemlenmiştir.

Tablo 22. Dış Politika Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları

GÖNÜLLÜ NO	BÖLÜM (BEYİN)	DALGA BOYU (ŞİDDETİ)	DALGA FREKANSI	KAVRAM
1	SAĞ TEMPORAL	DÜŞÜK	BETA	DIŞ POLİTİKA
2	HEPSİ	DÜŞÜK	BETA	DIŞ POLİTİKA
3	SAĞ TEMPORAL VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	DIŞ POLİTİKA
4	HEPSİ	DÜŞÜK	BETA	DIŞ POLİTİKA
5	SAĞ FRONTAL	DÜŞÜK	ALPHA	DIŞ POLİTİKA
6	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	DIŞ POLİTİKA
7	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	DIŞ POLİTİKA
8	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	ALPHA	DIŞ POLİTİKA
9	SAĞ VE SOL ÖN FRONTAL	YÜKSEK	BETA	DIŞ POLİTİKA
10	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	DIŞ POLİTİKA
11	HEPSİ	DÜŞÜK	THETA	DIŞ POLİTİKA
12	HEPSİ	DÜŞÜK	THETA	DIŞ POLİTİKA
13	SAĞ BEYİN	ÇOK DÜŞÜK	THETA	DIŞ POLİTİKA
14	SAĞ BEYİN	YÜKSEK	BETA	DIŞ POLİTİKA
15	SAĞ PARİETAL	ORTA	BETA	DIŞ POLİTİKA
16	SAĞ PARİETAL VE TEMPORAL	DÜŞÜK	BETA	DIŞ POLİTİKA
17	SAĞ PARİETAL	DÜŞÜK	ALPHA	DIŞ POLİTİKA
18	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	DIŞ POLİTİKA
19	SAĞ FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	DIŞ POLİTİKA
20	SAĞ PARİETAL VE SOL TEMPORAL	YÜKSEK	BETA	DIŞ POLİTİKA
21	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	DIŞ POLİTİKA
22	SAĞ BEYİN	YÜKSEK	BETA	DIŞ POLİTİKA
23	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	DIŞ POLİTİKA
24	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	DIŞ POLİTİKA
25	SAĞ BEYİN SOL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	DIŞ POLİTİKA
26	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	DIŞ POLİTİKA
27	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	DIŞ POLİTİKA
28	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	DIŞ POLİTİKA
29	SAĞ PARİETAL	YÜKSEK	BETA	DIŞ POLİTİKA
30	SAĞ PARİETAL	YÜKSEK	BETA	DIŞ POLİTİKA
31	SAĞ PARİETAL	YÜKSEK	BETA	DIŞ POLİTİKA
32	SAĞ PARİETAL	ORTA	BETA	DIŞ POLİTİKA

Tablo 23. Dış Politika Kavramı Beyin Lobu Frekansları

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
DIŞ POLİTİKA	5	24	3	32
HEPSİ		6	2	8
DÜŞÜK		2	2	4
YÜKSEK		4		4
SAĞ BEYİN	2	6	1	9
ÇOK DÜŞÜK			1	1
DÜŞÜK	2	2		4
ORTA		2		2
YÜKSEK		2		2
SAĞ BEYİN SOL FRONTAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ FRONTAL	1	1		2
DÜŞÜK	1	1		2
SAĞ PARİETAL	1	5		6
DÜŞÜK	1			1
ORTA		2		2
YÜKSEK		3		3
SAĞ PARİETAL VE SOL TEMPORAL		1		1
YÜKSEK		1		1
SAĞ PARİETAL VE TEMPORAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ TEMPORAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ TEMPORAL VE SOL FRONTAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ VE SOL FRONTAL	1			1
DÜŞÜK	1			1
SAĞ VE SOL ÖN FRONTAL		1		1
YÜKSEK		1		1

Çalışmanın üçüncü kavramı “dış politika” kavramıdır. Bu kavrama ilişkin sonuçlar bu tabloda verilmektedir. Bu kavram için Emotiv Epc+ cihazıyla toplanan veriler tablo 23’te verilmiştir. 32 katılımcının kavramı gördükten itibaren 10 sn’lik sürede ki EEG verilerinin ortalama frekansları, dalga boyu ve dalga şiddeti verileri baz alınmıştır.

Tablo sonuçları incelendiğine katılımcıların 9’unun (%28,12) görülen nörolojik aktivite beyinin sağ bölümü bölümündedir. Aktiviteler Sağ bölüm yani Sağ Beyin de görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğunun bu kavram için beyinlerinin sağ bölümünde yani **AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında aktivite gözlemlenmiştir.

Tablo 24. Dış Politika Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
SAĞ BEYİN	2	6	1	9
ÇOK DÜŞÜK			1	1
DÜŞÜK	2	2		4
ORTA		2		2
YÜKSEK		2		2

Ak partili katılımcıların ağırlıklı çoğunluğunun Beta frekansında düşük dalga şiddetinde olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların **AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında gözükten aktivite şiddetleri yukarıda ki tabloya göre dağılım göstermiştir. 9 kişinin 2'si yüksek dalga şiddetinde tepki gösterirken, 4'ü düşük 2'si orta 1 katılımcının da çok düşük dalga şiddetinde aktivite gösterdiği gözlemlenmiştir. Düşük dalga şiddetinde ki hem Alpha hem de Beta frekansı gözlemlenmiştir.

Tablo 25. Lidere Olan Bağlılığım Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları

GÖNÜL LÜ NO	BÖLÜM (BEYİN)	DALGA BOYU (ŞİDDETİ)	DALGA FREKANSI	KAVRAM
1	SAĞ TEMPORAL VE CENTRAL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
2	SAĞ TEMPORAL VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
3	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
4	SAĞ TEMPORAL	ÇOK DÜŞÜK	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
5	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	ALPHA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
6	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
7	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
8	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	ALPHA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
9	SAĞ BEYİN SOL ÖN FRONTAL	YÜKSEK	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
10	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
11	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	THETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
12	HEPSİ	DÜŞÜK	THETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
13	SAĞ BEYİN	ÇOK DÜŞÜK	THETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
14	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
15	SAĞ PARİETAL	ORTA	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
16	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
17	SAĞ PARİETAL	DÜŞÜK	ALPHA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
18	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
19	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
20	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
21	SAĞ FRONTAL	ORTA	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
22	SAĞ BEYİN	YÜKSEK	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
23	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
24	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
25	HEPSİ	DÜŞÜK	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
26	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	YÜKSEK	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
27	HEPSİ	DÜŞÜK	THETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
28	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
29	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
30	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
31	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM
32	SAĞ PARİETAL	ORTA	BETA	LİDERE OLAN BAĞLİLİĞİM

Tablo 26. Lidere Olan Bağılıgım Kavramı Beyin Lobu Frekansları

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
LİDERE OLAN BAĞLILIGIM	7	21	4	32
HEPSİ		8	2	10
DÜŞÜK		1	2	3
YÜKSEK		7		7
SAĞ BEYİN	4	5	1	10
ÇOK DÜŞÜK			1	1
DÜŞÜK	4	2		6
ORTA		2		2
YÜKSEK		1		1
SAĞ BEYİN SOL ÖN FRONTAL		1		1
YÜKSEK		1		1
SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL		1	1	2
DÜŞÜK			1	1
YÜKSEK		1		1
SAĞ FRONTAL		1		1
ORTA		1		1
SAĞ PARIETAL	1	2		3
DÜŞÜK	1			1
ORTA		2		2
SAĞ TEMPORAL		1		1
ÇOK DÜŞÜK		1		1
SAĞ TEMPORAL VE CENTRAL FRONTAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ TEMPORAL VE SOL FRONTAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ VE SOL FRONTAL	2			2
DÜŞÜK	2			2

Çalışmanın dördüncü kavramı “lidere olan bağılıgım” kavramıdır. Bu kavrama ilişkin sonuçlar bu tabloda verilmektedir. Bu kavram için Emotiv Epoc+ cihazıyla toplanan veriler tablo 26’ da verilmiştir. 32 katılımcının kavramı gördükten itibaren 10 sn’lik sürede ki EEG verilerinin ortalama frekansları, dalga boyu ve dalga şiddeti verileri baz alınmıştır.

Tablo sonuçları incelendiğine katılımcıların 2 eşit sonuç gösterdiği görülmektedir.

Birincisi katılımcıların 10’unun (31,25) görülen nörolojik aktivite beyinin sağ bölümü bölümündedir. Aktiviteler Sağ bölüm yani Sağ Beyin de görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğunun bu kavram için beyinlerinin sağ bölümünde yani **AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında aktivite gözlemlenmiştir.

İkincisi katılımcıların 10’unun (31,25) görülen nörolojik aktivite tüm beyin bölümlerindedir. Katılımcıların çoğunluğunun bu kavram için beyinlerinin tüm

bölemlerinde yani **AF3, F3, F7, FC5, T7, P7, O1 AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında aktivite gözlemlenmiştir.

Tablo 27. Lidere Olan Bağlılık Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
HEPSİ		8	2	10
DÜŞÜK		1	2	3
YÜKSEK		7		7
SAĞ BEYİN	4	5	1	10
ÇOK DÜŞÜK			1	1
DÜŞÜK	4	2		6
ORTA		2		2
YÜKSEK		1		1

Ak partili katılımcıların ağırlıklı çoğunluğunun Beta frekansında yüksek dalga şiddetinde olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların 2 eşit sonucu incelendiğinde 1. Sonuç Sağ beyinde aktivite oranı yüksek olan gruptur. Bu grubun **AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında gözükten aktivite şiddetleri yukarıda ki tabloya göre dağılım göstermiştir. 10 kişinin 6'sı düşük dalga şiddetinde tepki gösterirken, Düşük dalga şiddetinde ki hem Alpha hem de Beta frekansı gözlemlenmiştir. Katılımcıların 2'si orta 1 katılımcının da çok düşük 1 katılımcının da yüksek dalga şiddetinde aktivite gösterdiği gözlemlenmiştir.

2. Sonuç Tüm beyinde aktivite oranı yüksek olan gruptur. Bu grubun **AF3, F3, F7, FC5, T7, P7, O1 AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında gözükten aktivite şiddetleri yukarıda ki tabloya göre dağılım göstermiştir. 10 kişinin 7'si yüksek dalga şiddetinde tepki gösterirken, 3 katılımcı düşük dalga şiddetinde aktivite gözlemlenmiştir. Düşük dalga şiddetinde hem Theta hem de Beta frekansı gözlemlenmiştir.

Tablo 28. Alternatifsizlik Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları

GÖNÜLLÜ NO	BÖLÜM (BEYİN)	DALGA BOYU (ŞİDDETİ)	DALGA FREKANSI	KAVRAM
1	SAĞ TEMPORAL VE CENTRAL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
2	SAĞ TEMPORAL VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
3	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
4	SAĞ TEMPORAL	ÇOK DÜŞÜK	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
5	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	ALPHA	ALTERNATİFSİZLİK
6	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
7	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
8	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	ALTERNATİFSİZLİK
9	SAĞ VE SOL FRONTAL	YÜKSEK	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
10	HEPSİ	YÜKSEK	THETA	ALTERNATİFSİZLİK
11	SAĞ BEYİN	YÜKSEK	THETA	ALTERNATİFSİZLİK
12	HEPSİ	DÜŞÜK	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
13	SAĞ BEYİN	ÇOK DÜŞÜK	THETA	ALTERNATİFSİZLİK
14	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	ALTERNATİFSİZLİK
15	SAĞ PARİETAL	DÜŞÜK	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
16	HEPSİ	DÜŞÜK	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
17	SAĞ PARİETAL	DÜŞÜK	ALPHA	ALTERNATİFSİZLİK
18	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
19	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	ALTERNATİFSİZLİK
20	SOL TEMPORAL	YÜKSEK	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
21	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
22	SAĞ PARİETAL	ORTA	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
23	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
24	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	ALTERNATİFSİZLİK
25	HEPSİ	DÜŞÜK	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
26	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	YÜKSEK	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
27	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
28	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
29	SAĞ PARİETAL	YÜKSEK	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
30	SAĞ PARİETAL VE SOL TEMPORAL	YÜKSEK	ALPHA	ALTERNATİFSİZLİK
31	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	ALTERNATİFSİZLİK
32	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	ALTERNATİFSİZLİK

Tablo 29. Alternatifsizlik Kavramı Beyin Lobu Frekansları

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
ALTERNATİFSİZLİK	7	22	3	32
HEPSİ		6	1	7
DÜŞÜK		3		3
YÜKSEK		3	1	4
SAĞ BEYİN	4	7	2	13
ÇOK DÜŞÜK			1	1
DÜŞÜK	4	4		8
ORTA		3		3
YÜKSEK			1	1
SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL		1		1
YÜKSEK		1		1
SAĞ PARIETAL	1	3		4
DÜŞÜK	1	1		2
ORTA		1		1
YÜKSEK		1		1
SAĞ PARIETAL VE SOL TEMPORAL	1			1
YÜKSEK	1			1
SAĞ TEMPORAL		1		1
ÇOK DÜŞÜK		1		1
SAĞ TEMPORAL VE CENTRAL FRONTAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ TEMPORAL VE SOL FRONTAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ VE SOL FRONTAL	1	1		2
DÜŞÜK	1			1
YÜKSEK		1		1
SOL TEMPORAL		1		1
YÜKSEK		1		1

Çalışmanın beşinci kavramı “Alternatifsizlik” kavramıdır. Bu kavrama ilişkin sonuçlar bu tabloda verilmektedir. Bu kavram için Emotiv Epoc+ cihazıyla toplanan veriler tablo 29’ da verilmiştir. 32 katılımcının kavramı gördükten itibaren 10 sn’lik sürede ki EEG verilerinin ortalama frekansları, dalga boyu ve dalga şiddeti verileri baz alınmıştır.

Tablo sonuçları incelendiğine katılımcıların 13’ünün (%40,62) görülen nörolojik aktivite beyinin sağ bölümü bölümündedir. Aktiviteler Sağ bölüm yani Sağ Beyin de görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğunun bu kavram için beyinlerinin sağ bölümünde yani **AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında aktivite gözlemlenmiştir.

Tablo 30. Alternatifsizlik Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
SAĞ BEYİN	4	7	2	13
ÇOK DÜŞÜK			1	1
DÜŞÜK	4	4		8
ORTA		3		3
YÜKSEK			1	1

Ak partili katılımcıların ağırlıklı çoğunluğunun Beta frekansında düşük dalga şiddetinde olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların **AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında gözükten aktivite şiddetleri yukarıda ki tabloya göre dağılım göstermiştir. 13 kişinin 8'i düşük dalga şiddetinde tepki gösterirken, 3'ü orta 1'i yüksek 1 katılımcının da çok düşük dalga şiddetinde aktivite gösterdiği gözlemlenmiştir.

Tablo 31. Diğer Siyasi Partilere Tepki Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları

GÖNÜLLÜ NO	BÖLÜM (BEYİN)	DALGA BOYU (ŞİDDETİ)	DALGA FREKANSI	KAVRAM
1	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
2	SAĞ TEMPORAL VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
3	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
4	SAĞ TEMPORAL	ÇOK DÜŞÜK	BETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
5	SAĞ FRONTAL	DÜŞÜK	ALPHA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
6	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
7	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
8	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	ALPHA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
9	SAĞ FRONTAL VE SOL ÖN FRONTAL	YÜKSEK	BETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
10	HEPSİ	YÜKSEK	ALPHA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
11	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	ALPHA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
12	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	THETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
13	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	ÇOK DÜŞÜK	THETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
14	HEPSİ	DÜŞÜK	ALPHA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
15	SAĞ PARIETAL	DÜŞÜK	BETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
16	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
17	SAĞ PARIETAL	DÜŞÜK	ALPHA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
18	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
19	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
20	SOL TEMPORAL	YÜKSEK	BETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
21	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
22	SAĞ PARIETAL	YÜKSEK	BETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
23	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
24	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
25	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	ORTA	BETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
26	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
27	HEPSİ	DÜŞÜK	THETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
28	HEPSİ	ORTA	BETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
29	SAĞ PARIETAL	YÜKSEK	BETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
30	SAĞ PARIETAL VE SOL TEMPORAL	DÜŞÜK	ALPHA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
31	SAĞ PARIETAL	YÜKSEK	BETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ
32	SAĞ PARIETAL	DÜŞÜK	BETA	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ

Tablo 32. Diğer Siyasi Partilere Tepki Kavramı Beyin Lobu Frekansları

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ	9	20	3	32
HEPSİ	2	4	1	7
DÜŞÜK	1		1	2
ORTA		1		1
YÜKSEK	1	3		4
SAĞ BEYİN	2	5		7
DÜŞÜK	2	2		4
ORTA		3		3
SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	1	2	1	4
ÇOK DÜŞÜK			1	1
DÜŞÜK	1	1		2
ORTA		1		1
SAĞ FRONTAL	1			1
DÜŞÜK	1			1
SAĞ FRONTAL VE SOL ÖN FRONTAL		1		1
YÜKSEK		1		1
SAĞ PARIETAL	1	5		6
DÜŞÜK	1	2		3
YÜKSEK		3		3
SAĞ PARIETAL VE SOL TEMPORAL	1			1
DÜŞÜK	1			1
SAĞ TEMPORAL		1		1
ÇOK DÜŞÜK		1		1
SAĞ TEMPORAL VE SOL FRONTAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ VE SOL FRONTAL	1		1	2
DÜŞÜK	1		1	2
SOL TEMPORAL		1		1
YÜKSEK		1		1

Çalışmanın altıncı kavramı “lidere olan bağlılığım” kavramıdır. Bu kavrama ilişkin sonuçlar bu tabloda verilmektedir. Bu kavram için Emotiv Epoc+ cihazıyla toplanan veriler tablo 31’ de verilmiştir. 32 katılımcının kavramı gördükten itibaren 10 sn’lik sürede ki EEG verilerinin ortalama frekansları, dalga boyu ve dalga şiddeti verileri baz alınmıştır.

Tablo sonuçları incelendiğine katılımcıların 2 eşit sonuç gösterdiği görülmektedir.

Birincisi katılımcıların 7’sinin (%21,87) görülen nörolojik aktivite beyinin sağ bölümü bölümündedir. Aktiviteler Sağ bölüm yani Sağ Beyin de görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğunun bu kavram için beyinlerinin sağ bölümünde yani **AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında aktivite gözlemlenmiştir.

İkincisi katılımcıların 7'sinin (%21,87) görülen nörolojik aktivite tüm beyin bölümlerindedir. Katılımcıların çoğunluğunun bu kavram için beyinlerinin tüm bölümlerinde yani **AF3, F3, F7, FC5, T7, P7, O1 AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında aktivite gözlemlenmiştir.

Tablo 33. Diğer Siyasi Partilere Tepki Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
HEPSİ	2	4	1	7
DÜŞÜK	1		1	2
ORTA		1		1
YÜKSEK	1	3		4
SAĞ BEYİN	2	5		7
DÜŞÜK	2	2		4
ORTA		3		3
GENEL TOPLAM	4	9	1	14

Ak partili katılımcıların ağırlıklı çoğunluğunun Beta frekansında yüksek dalga şiddetinde olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların 2 eşit sonucu incelendiğinde 1. Sonuç Sağ beyinde aktivite oranı yüksek olan gruptur. Bu grubun **AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında gözükten aktivite şiddetleri yukarıda ki tabloya göre dağılım göstermiştir. 7 kişinin 4'ü düşük dalga şiddetinde tepki gösterirken, Düşük dalga şiddetinde ki hem Alpha hem de Beta frekansı gözlemlenmiştir. Katılımcıların 3'ü orta dalga şiddetinde Beta frekansında aktivite göstermiştir.

2. Sonuç Tüm beyinde aktivite oranı yüksek olan gruptur. Bu grubun **AF3, F3, F7, FC5, T7, P7, O1 AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında gözükten aktivite şiddetleri yukarıda ki tabloya göre dağılım göstermiştir. 7 kişinin 4'ü yüksek dalga şiddetinde tepki gösterirken, 2 katılımcı düşük dalga şiddetinde aktivite gözlemlenmiştir. Düşük dalga şiddetinde hem Theta hem de Alpha frekansı gözlemlenmiştir. 1 katılımcıda da orta dalga şiddetinde Beta frekansında aktivite gözlemlenmiştir.

Tablo 34. BeKa Sorunu Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları

GÖNÜLLÜ NO	BÖLÜM (BEYİN)	DALGA BOYU (ŞİDDETİ)	DALGA FREKANSI	KAVRAM
1	SAĞ TEMPORAL	DÜŞÜK	BETA	BEKA SORUNU
2	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	BEKA SORUNU
3	SAĞ BEYİN VE SOL TEMPORAL	ORTA	BETA	BEKA SORUNU
4	SAĞ TEMPORAL VE FRONTAL	ÇOK DÜŞÜK	BETA	BEKA SORUNU
5	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	ALPHA	BEKA SORUNU
6	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	BEKA SORUNU
7	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	BEKA SORUNU
8	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	ALPHA	BEKA SORUNU
9	SAĞ FRONTAL VE SOL ÖN FRONTAL	YÜKSEK	BETA	BEKA SORUNU
10	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	BEKA SORUNU
11	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	THETA	BEKA SORUNU
12	HEPSİ	DÜŞÜK	THETA	BEKA SORUNU
13	HEPSİ	ÇOK DÜŞÜK	THETA	BEKA SORUNU
14	HEPSİ	ORTA	BETA	BEKA SORUNU
15	SAĞ PARİETAL	DÜŞÜK	BETA	BEKA SORUNU
16	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	BEKA SORUNU
17	SAĞ PARİETAL	DÜŞÜK	ALPHA	BEKA SORUNU
18	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	BEKA SORUNU
19	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	BEKA SORUNU
20	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	BEKA SORUNU
21	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	BEKA SORUNU
22	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	BEKA SORUNU
23	SAĞ PARİETAL VE SOL TEMPORAL	DÜŞÜK	BETA	BEKA SORUNU
24	HEPSİ	DÜŞÜK	ALPHA	BEKA SORUNU
25	HEPSİ	ORTA	BETA	BEKA SORUNU
26	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	YÜKSEK	BETA	BEKA SORUNU
27	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	BEKA SORUNU
28	HEPSİ	ORTA	BETA	BEKA SORUNU
29	SAĞ PARİETAL	YÜKSEK	BETA	BEKA SORUNU
30	SAĞ PARİETAL VE SOL TEMPORAL	DÜŞÜK	ALPHA	BEKA SORUNU
31	SAĞ PARİETAL	YÜKSEK	BETA	BEKA SORUNU
32	SAĞ PARİETAL	DÜŞÜK	BETA	BEKA SORUNU

Tablo 35. Beka Sorunu Kavramı Beyin Lobu Frekansları

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
BEKA SORUNU	8	21	3	32
HEPSİ	1	6	2	9
ÇOK DÜŞÜK			1	1
DÜŞÜK	1		1	2
ORTA		3		3
YÜKSEK		3		3
SAĞ BEYİN	3	4		7
DÜŞÜK	3	2		5
ORTA		2		2
SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL		2		2
DÜŞÜK		1		1
YÜKSEK		1		1
SAĞ BEYİN VE SOL TEMPORAL		1		1
ORTA		1		1
SAĞ FRONTAL VE SOL ÖN FRONTAL		1		1
YÜKSEK		1		1
SAĞ PARIETAL	1	4		5
DÜŞÜK	1	2		3
YÜKSEK		2		2
SAĞ PARIETAL VE SOL TEMPORAL	1	1		2
DÜŞÜK	1	1		2
SAĞ TEMPORAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ TEMPORAL VE FRONTAL		1		1
ÇOK DÜŞÜK		1		1
SAĞ VE SOL FRONTAL	2		1	3
DÜŞÜK	2		1	3

Çalışmanın yedinci kavramı “beka sorunu” kavramı sonuçları bu tabloda verilmektedir. Bu kavram için Emotiv Epoc+ cihazıyla toplanan veriler tablo 34’ te verilmiştir. 32 katılımcının kavramı gördükten itibaren 10 sn’lik sürede ki EEG verilerinin ortalama frekansları, dalga boyu ve dalga şiddeti verileri baz alınmıştır.

Tablo sonuçları incelendiğine katılımcıların 9’un da (%28,12) görülen nörolojik aktivite tüm beyin bölümlerindedir. Katılımcıların ağırlıklı çoğunluğunun bu kavram için beyinlerinin tüm bölümlerinde yani **AF3, F3, F7, FC5, T7, P7, O1 AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında aktivite gözlemlenmiştir.

Tablo 36. Beka Sorunu Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
HEPSİ	1	6	2	9
ÇOK DÜŞÜK			1	1
DÜŞÜK	1		1	2
ORTA		3		3
YÜKSEK		3		3

Ak partili katılımcıların ağırlıklı çoğunluğunun Beta frekansında yüksek ve orta dalga şiddetinde olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların **AF3, F3, F7, FC5, T7, P7, O1 AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında gözükten aktivite şiddetleri yukarıda ki tabloya göre dağılım göstermiştir. 9 kişinin 3'ü yüksek dalga şiddetinde tepki gösterirken, 3'ü orta dalga şiddetinde aktivite gösterdiği gözlemlenmiştir.

Tablo 37. Yönetim Başarısı Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları

GÖNÜLLÜ NO	BÖLÜM (BEYİN)	DALGA BOYU (ŞİDDETİ)	DALGA FREKANSI	KAVRAM
1	SAĞ TEMPORAL	DÜŞÜK	BETA	YÖNETİM BAŞARISI
2	SAĞ TEMPORAL VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	YÖNETİM BAŞARISI
3	SAĞ BEYİN VE SOL TEMPORAL	ORTA	BETA	YÖNETİM BAŞARISI
4	SAĞ TEMPORAL	ÇOK DÜŞÜK	BETA	YÖNETİM BAŞARISI
5	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	ALPHA	YÖNETİM BAŞARISI
6	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	YÖNETİM BAŞARISI
7	HEPSİ	ORTA	ALPHA	YÖNETİM BAŞARISI
8	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	ALPHA	YÖNETİM BAŞARISI
9	SAĞ FRONTAL VE SOL ÖN FRONTAL	YÜKSEK	BETA	YÖNETİM BAŞARISI
10	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	YÖNETİM BAŞARISI
11	HEPSİ	DÜŞÜK	THETA	YÖNETİM BAŞARISI
12	HEPSİ	DÜŞÜK	ALPHA	YÖNETİM BAŞARISI
13	SAĞ BEYİN	ÇOK DÜŞÜK	ALPHA	YÖNETİM BAŞARISI
14	HEPSİ	ORTA	BETA	YÖNETİM BAŞARISI
15	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	YÖNETİM BAŞARISI
16	HEPSİ	DÜŞÜK	ALPHA	YÖNETİM BAŞARISI
17	SAĞ PARİETAL VE TEMPORAL	DÜŞÜK	ALPHA	YÖNETİM BAŞARISI
18	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	YÖNETİM BAŞARISI
19	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	YÖNETİM BAŞARISI
20	SOL TEMPORAL	YÜKSEK	BETA	YÖNETİM BAŞARISI
21	SAĞ BEYİN	YÜKSEK	ALPHA	YÖNETİM BAŞARISI
22	SAĞ BEYİN	YÜKSEK	BETA	YÖNETİM BAŞARISI
23	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	YÖNETİM BAŞARISI
24	SAĞ BEYİN	ORTA	ALPHA	YÖNETİM BAŞARISI
25	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	YÖNETİM BAŞARISI
26	SAĞ BEYİN	YÜKSEK	BETA	YÖNETİM BAŞARISI
27	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	YÖNETİM BAŞARISI
28	HEPSİ	ORTA	BETA	YÖNETİM BAŞARISI
29	SAĞ PARİETAL	YÜKSEK	BETA	YÖNETİM BAŞARISI
30	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	YÖNETİM BAŞARISI
31	SAĞ BEYİN	YÜKSEK	BETA	YÖNETİM BAŞARISI
32	HEPSİ	ORTA	ALPHA	YÖNETİM BAŞARISI

Tablo 38. Yönetim Başarısı Kavramı Beyin Lobu Frekansları

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
YÖNETİM BAŞARISI	13	18	1	32
HEPSİ	4	3	1	8
DÜŞÜK	2		1	3
ORTA	2	2		4
YÜKSEK		1		1
SAĞ BEYİN	6	6		12
ÇOK DÜŞÜK	1			1
DÜŞÜK	3	2		5
ORTA	1	1		2
YÜKSEK	1	3		4
SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ BEYİN VE SOL TEMPORAL		1		1
ORTA		1		1
SAĞ FRONTAL VE SOL ÖN FRONTAL		1		1
YÜKSEK		1		1
SAĞ PARIETAL		1		1
YÜKSEK		1		1
SAĞ PARIETAL VE TEMPORAL	1			1
DÜŞÜK	1			1
SAĞ TEMPORAL		2		2
ÇOK DÜŞÜK		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ TEMPORAL VE SOL FRONTAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ VE SOL FRONTAL	2	1		3
DÜŞÜK	2	1		3
SOL TEMPORAL		1		1
YÜKSEK		1		1

Çalışmanın sekizinci kavramı “Yönetim” kavramıdır. Bu kavrama ilişkin sonuçlar bu tabloda verilmektedir. Bu kavram için Emotiv Epoc+ cihazıyla toplanan veriler tablo 37’ de verilmiştir. 32 katılımcının kavramı gördükten itibaren 10 sn’lik sürede ki EEG verilerinin ortalama frekansları, dalga boyu ve dalga şiddeti verileri baz alınmıştır.

Tablo sonuçları incelendiğine katılımcıların 12’sinin (%37,5) görülen nörolojik aktivite beyinin sağ bölümü bölümündedir. Aktiviteler Sağ bölüm yani Sağ Beyin de görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğunun bu kavram için beyinlerinin sağ bölümünde yani **AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında aktivite gözlemlenmiştir.

Tablo 39. Yönetim Başarısı Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
SAĞ BEYİN	6	6		12
ÇOK DÜŞÜK	1			1
DÜŞÜK	3	2		5
ORTA	1	1		2
YÜKSEK	1	3		4

Ak partili katılımcıların ağırlıklı çoğunluğunun Beta frekansında düşük dalga şiddetinde olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların **AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında gözükten aktivite şiddetleri yukarıda ki tabloya göre dağılım göstermiştir. 12 kişinin 5'i düşük dalga şiddetinde tepki gösterirken, 2'si orta 4'ü yüksek 1 katılımcının da Alpha frekansında çok düşük dalga şiddetinde aktivite gösterdiği gözlemlenmiştir.

Tablo 40. Milli Güvenlik Savunma Sanayii Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları

GÖNÜLLÜ NO	BÖLÜM (BEYİN)	DALGA BOYU (ŞİDDETİ)	DALGA FREKANSI	KAVRAM
1	SAĞ TEMPORAL	DÜŞÜK	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
2	SAĞ TEMPORAL VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
3	SAĞ BEYİN VE SOL TEMPORAL	ORTA	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
4	SAĞ TEMPORAL	ÇOK DÜŞÜK	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
5	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	ALPHA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
6	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
7	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	ORTA	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
8	HEPSİ	DÜŞÜK	THETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
9	SAĞ FRONTAL VE SOL ÖN FRONTAL	YÜKSEK	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
10	HEPSİ	ORTA	THETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
11	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	THETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
12	HEPSİ	DÜŞÜK	THETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
13	SAĞ BEYİN	ÇOK DÜŞÜK	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
14	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
15	SAĞ PARİETAL	DÜŞÜK	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
16	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
17	SAĞ PARİETAL	DÜŞÜK	ALPHA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
18	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
19	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
20	SAĞ PARİETAL VE SOL TEMPORAL	DÜŞÜK	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
21	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
22	SAĞ BEYİN	YÜKSEK	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
23	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
24	SAĞ BEYİN	ORTA	ALPHA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
25	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	ORTA	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
26	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
27	SAĞ BEYİN VE SOL ÖN FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
28	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
29	SAĞ PARİETAL	YÜKSEK	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
30	SAĞ PARİETAL	YÜKSEK	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
31	SAĞ BEYİN	YÜKSEK	BETA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ
32	SAĞ BEYİN	ORTA	ALPHA	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ

Tablo 41. Milli Güvenlik Savunma Sanayi Kavramı Beyin Lobu Frekansları

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
MİLLİ GÜVENLİK VE SAVUNMA SANAYİİ	4	24	4	32
HEPSİ		3	3	6
DÜŞÜK			2	2
ORTA			1	1
YÜKSEK		3		3
SAĞ BEYİN	2	8	1	11
ÇOK DÜŞÜK		1		1
DÜŞÜK		4	1	5
ORTA	2	2		4
YÜKSEK		2		2
SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL		2		2
ORTA		2		2
SAĞ BEYİN VE SOL ÖN FRONTAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ BEYİN VE SOL TEMPORAL		1		1
ORTA		1		1
SAĞ FRONTAL VE SOL ÖN FRONTAL		1		1
YÜKSEK		1		1
SAĞ PARIETAL	1	3		4
DÜŞÜK	1	1		2
YÜKSEK		2		2
SAĞ PARIETAL VE SOL TEMPORAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ TEMPORAL		2		2
ÇOK DÜŞÜK		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ TEMPORAL VE SOL FRONTAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ VE SOL FRONTAL	1			1
DÜŞÜK	1			1

Çalışmanın dokuzuncu kavramı “Milli Güvenlik ve Savunma Sanayii” kavramıdır. Bu kavrama ilişkin sonuçlar bu tabloda verilmektedir. Bu kavram için Emotiv Epoc+ cihazıyla toplanan veriler tablo 40’ da verilmiştir. 32 katılımcının kavramı gördükten itibaren 10 sn’lik sürede ki EEG verilerinin ortalama frekansları, dalga boyu ve dalga şiddeti verileri baz alınmıştır.

Tablo sonuçları incelendiğine katılımcıların 11’sinin (%34,37) görülen nörolojik aktivite beyinin sağ bölümü bölümündedir. Aktiviteler Sağ bölüm yani Sağ Beyin de görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğunun bu kavram için beyinlerinin sağ bölümünde yani **AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında aktivite gözlemlenmiştir.

Tablo 42. Milli Güvenlik Savunma Sanayi Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
SAĞ BEYİN	2	8	1	11
ÇOK DÜŞÜK		1		1
DÜŞÜK		4	1	5
ORTA	2	2		4
YÜKSEK		2		2

Ak partili katılımcıların ağırlıklı çoğunluğunun Beta frekansında düşük dalga şiddetinde olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların **AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında gözükten aktivite şiddetleri yukarıda ki tabloya göre dağılım göstermiştir. 11 kişinin 5'i düşük dalga şiddetinde tepki gösterirken, 4'ü orta 2'si yüksek 1 katılımcının çok düşük dalga şiddetinde aktivite gösterdiği gözlemlenmiştir.

Tablo 43. Başka Siyasi Partide Var Olamama Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları

GÖNÜLLÜ NO	BÖLÜM (BEYİN)	DALGA (ŞİDDETİ)	BOYU	DALGA FREKANSI	KAVRAM
1	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
2	SAĞ TEMPORAL VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
3	SAĞ BEYİN VE SOL TEMPORAL	ORTA		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
4	SAĞ VE SOL FRONTAL	ORTA		THETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
5	SAĞ FRONTAL	ÇOK DÜŞÜK		ALPHA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
6	SAĞ BEYİN	ORTA		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
7	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	ORTA		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
8	HEPSİ	DÜŞÜK		THETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
9	HEPSİ	YÜKSEK		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
10	SAĞ FRONTAL	DÜŞÜK		ALPHA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
11	HEPSİ	ORTA		THETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
12	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK		THETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
13	SAĞ BEYİN	ÇOK DÜŞÜK		THETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
14	HEPSİ	ORTA		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
15	HEPSİ	DÜŞÜK		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
16	HEPSİ	DÜŞÜK		ALPHA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
17	SAĞ PARIETAL	DÜŞÜK		ALPHA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
18	SAĞ BEYİN	YÜKSEK		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
19	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
20	SAĞ PARIETAL VE SOL TEMPORAL	DÜŞÜK		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
21	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
22	SAĞ PARIETAL	YÜKSEK		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
23	HEPSİ	YÜKSEK		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
24	HEPSİ	DÜŞÜK		ALPHA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
25	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	ORTA		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
26	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	YÜKSEK		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
27	SAĞ BEYİN	ORTA		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
28	HEPSİ	ORTA		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
29	SAĞ PARIETAL	YÜKSEK		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
30	SAĞ PARIETAL	YÜKSEK		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
31	SAĞ PARIETAL	YÜKSEK		BETA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA
32	HEPSİ	ORTA		ALPHA	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA

Tablo 44. Başka Siyasi Partide Var Olamama Kavramı Beyin Lobu Frekansları

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA	6	21	5	
HEPSİ	3	5	2	10
DÜŞÜK	2	1	1	4
ORTA	1	2	1	4
YÜKSEK		2		2
SAĞ BEYİN		5	1	6
ÇOK DÜŞÜK			1	1
DÜŞÜK		2		2
ORTA		2		2
YÜKSEK		1		1
SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL		3		3
ORTA		2		2
YÜKSEK		1		1
SAĞ BEYİN VE SOL TEMPORAL		1		1
ORTA		1		1
SAĞ FRONTAL	2			2
ÇOK DÜŞÜK	1			1
DÜŞÜK	1			1
SAĞ PARIETAL	1	4		5
DÜŞÜK	1			1
YÜKSEK		4		4
SAĞ PARIETAL VE SOL TEMPORAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ TEMPORAL VE SOL FRONTAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ VE SOL FRONTAL		1	2	3
DÜŞÜK		1	1	2
ORTA			1	1

Çalışmanın onuncu kavramı “Başka partide varolamama” kavramı sonuçları bu tabloda verilmektedir. Bu kavram için Emotiv Epoc+ cihazıyla toplanan veriler tablo 43’te verilmiştir. 32 katılımcının kavramı gördükten itibaren 10 sn’lik sürede ki EEG verilerinin ortalama frekansları, dalga boyu ve dalga şiddeti verileri baz alınmıştır.

Tablo sonuçları incelendiğine katılımcıların 10’un da (%31,25) görülen nörolojik aktivite tüm beyin bölümlerindedir. Katılımcıların ağırlıklı çoğunluğunun bu kavram için beyinlerinin tüm bölümlerinde yani **AF3, F3, F7, FC5, T7, P7, O1 AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında aktivite gözlemlenmiştir.

Tablo 45. Başka Siyasi Partide Var Olamama Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
HEPSİ	3	5	2	10
DÜŞÜK	2	1	1	4
ORTA	1	2	1	4
YÜKSEK		2		2

Ak partili katılımcıların ağırlıklı çoğunluğunun Beta frekansında düşük ve orta dalga şiddetinde olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların **AF3, F3, F7, FC5, T7, P7, O1 AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında gözüken aktivite şiddetleri yukarıda ki tabloya göre dağılım göstermiştir. 10 kişinin 2'si yüksek dalga şiddetinde tepki gösterirken, 4'ü orta ve 4'ü düşük dalga şiddetinde Beta, Theta, Alpha frekanslarında aktivite gösterdiği gözlemlenmiştir.

Tablo 46. Siyasal İstikrarın Devamı Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları

GÖNÜLLÜ NO	BÖLÜM (BEYİN)	DALGA BOYU (ŞİDDETİ)	DALGA FREKANSI	KAVRAM
1	SAĞ TEMPORAL	DÜŞÜK	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
2	SAĞ TEMPORAL VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
3	SAĞ BEYİN VE SOL TEMPORAL	DÜŞÜK	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
4	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	ALPHA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
5	SAĞ VE SOL FRONTAL	ÇOK DÜŞÜK	ALPHA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
6	SAĞ BEYİN VE SOL TEMPORAL	ORTA	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
7	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	ORTA	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
8	HEPSİ	DÜŞÜK	ALPHA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
9	SAĞ FRONTAL VE SOL ÖN FRONTAL	YÜKSEK	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
10	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
11	HEPSİ	ORTA	THETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
12	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	THETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
13	HEPSİ	ÇOK DÜŞÜK	THETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
14	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
15	SAĞ PARİETAL	DÜŞÜK	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
16	HEPSİ	DÜŞÜK	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
17	SAĞ PARİETAL VE TEMPORAL	DÜŞÜK	ALPHA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
18	HEPSİ	ORTA	ALPHA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
19	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
20	SAĞ PARİETAL VE SOL TEMPORAL	DÜŞÜK	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
21	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
22	SAĞ PARİETAL	YÜKSEK	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
23	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
24	HEPSİ	DÜŞÜK	ALPHA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
25	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	ORTA	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
26	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	YÜKSEK	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
27	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
28	HEPSİ	ORTA	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
29	SAĞ PARİETAL	YÜKSEK	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
30	SAĞ PARİETAL VE SOL FRONTAL	YÜKSEK	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
31	SAĞ PARİETAL	YÜKSEK	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI
32	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI

Tablo 47. Siyasi İstikrarın Devamı Kavramı Beyin Lobu Frekansları

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI	8	21	3	32
HEPSİ	3	4	2	9
ÇOK DÜŞÜK			1	1
DÜŞÜK	2	1		3
ORTA	1	1	1	3
YÜKSEK		2		2
SAĞ BEYİN	2	3		5
DÜŞÜK	2	1		3
ORTA		2		2
SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL		3		3
ORTA		2		2
YÜKSEK		1		1
SAĞ BEYİN VE SOL TEMPORAL		2		2
DÜŞÜK		1		1
ORTA		1		1
SAĞ FRONTAL VE SOL ÖN FRONTAL		1		1
YÜKSEK		1		1
SAĞ PARIETAL		4		4
DÜŞÜK		1		1
YÜKSEK		3		3
SAĞ PARIETAL VE SOL FRONTAL		1		1
YÜKSEK		1		1
SAĞ PARIETAL VE SOL TEMPORAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ PARIETAL VE SOL TEMPORAL	1			1
DÜŞÜK	1			1
SAĞ TEMPORAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ TEMPORAL VE SOL FRONTAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ VE SOL FRONTAL	2		1	3
ÇOK DÜŞÜK	1			1
DÜŞÜK	1		1	2

Çalışmanın on birinci kavramı “Siyasal İstikrar” kavramı sonuçları bu tabloda verilmektedir. Bu kavram için Emotiv Epoc+ cihazıyla toplanan veriler tablo 46’ da verilmiştir. 32 katılımcının kavramı gördükten itibaren 10 sn’lik sürede ki EEG verilerinin ortalama frekansları, dalga boyu ve dalga şiddeti verileri baz alınmıştır.

Tablo 48. Maddi İhtiyaçların Karşılanması Kavramı Beyin Bölgesi Dalgaları

GÖNÜLLÜ NO	BÖLÜM (BEYİN)	DALGA BOYU (ŞİDDETİ)	DALGA FREKANSI	KAVRAM
1	SAĞ VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
2	SAĞ TEMPORAL VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
3	SOL TEMPORAL VE SAĞ FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
4	SAĞ TEMPORAL VE SAĞ FRONTAL	DÜŞÜK	ALPHA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
5	SAĞ VE SOL FRONTAL	ÇOK DÜŞÜK	ALPHA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
6	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
7	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	ORTA	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
8	SAĞ BEYİN SOL FRONTAL	DÜŞÜK	ALPHA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
9	SAĞ FRONTAL VE SOL ÖN FRONTAL	YÜKSEK	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
10	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
11	HEPSİ	ORTA	THETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
12	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	THETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
13	SAĞ BEYİN	ÇOK DÜŞÜK	THETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
14	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	THETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
15	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
16	HEPSİ	DÜŞÜK	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
17	SAĞ PARIETAL	DÜŞÜK	ALPHA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
18	HEPSİ	DÜŞÜK	ALPHA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
19	SAĞ FRONTAL	ORTA	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
20	SAĞ PARIETAL VE SOL TEMPORAL	DÜŞÜK	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
21	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
22	SAĞ PARIETAL	YÜKSEK	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
23	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
24	SAĞ BEYİN	DÜŞÜK	ALPHA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
25	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	DÜŞÜK	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
26	SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL	YÜKSEK	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
27	SAĞ BEYİN	ORTA	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
28	HEPSİ	YÜKSEK	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
29	SAĞ PARIETAL	YÜKSEK	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
30	SAĞ PARIETAL	YÜKSEK	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
31	SAĞ PARIETAL	YÜKSEK	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI
32	SAĞ PARIETAL	ORTA	BETA	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI

Tablo sonuçları incelendiğine katılımcıların 9'un da (%28,12) görülen nörolojik aktivite tüm beyin bölümlerindedir. Katılımcıların ağırlıklı çoğunluğunun bu kavram için beyinlerinin tüm bölümlerinde yani **AF3, F3, F7, FC5, T7, P7, O1 AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında aktivite gözlemlenmiştir.

Tablo 49. Maddi İhtiyaçların Karşılanması Kavramı Beyin Dalga Şiddeti Değerleri

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
HEPSİ	3	4	2	9
ÇOK DÜŞÜK			1	1
DÜŞÜK	2	1		3
ORTA	1	1	1	3
YÜKSEK		2		2

Ak partili katılımcıların ağırlıklı çoğunluğunun Beta frekansında düşük ve orta dalga şiddetinde olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların **AF3, F3, F7, FC5, T7, P7, O1 AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında gözükten aktivite şiddetleri yukarıda ki tabloya göre dağılım göstermiştir. 9 kişinin 2'si yüksek dalga şiddetinde tepki gösterirken, 3'ü orta ve 3'ü düşük dalga şiddetinde aktivite gösterdiği gözlemlenmiştir.

Tablo 50. Maddi İhtiyaçların Karşılanması Kavramı Beyin Lobu Frekansları

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI	7	21	4	32
HEPSİ	1	3	1	5
DÜŞÜK	1	1		2
ORTA			1	1
YÜKSEK		2		2
SAĞ BEYİN	2	4	2	8
ÇOK DÜŞÜK			1	1
DÜŞÜK	2	2	1	5
ORTA		2		2
SAĞ BEYİN SOL FRONTAL	1			1
DÜŞÜK	1			1
SAĞ BEYİN VE SOL FRONTAL		3	1	4
DÜŞÜK		1	1	2
ORTA		1		1
YÜKSEK		1		1
SAĞ FRONTAL		1		1
ORTA		1		1
SAĞ FRONTAL VE SOL ÖN FRONTAL		1		1
YÜKSEK		1		1
SAĞ PARIETAL	1	5		6
ORTA		1		1
DÜŞÜK	1			1
YÜKSEK		4		4
SAĞ PARIETAL VE SOL TEMPORAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ TEMPORAL VE SAĞ FRONTAL	1			1
DÜŞÜK	1			1
SAĞ TEMPORAL VE SOL FRONTAL		1		1
DÜŞÜK		1		1
SAĞ VE SOL FRONTAL	1	1		2
ÇOK DÜŞÜK	1			1
DÜŞÜK		1		1
SOL TEMPORAL VE SAĞ FRONTAL		1		1
DÜŞÜK		1		1

Çalışmanın on ikinci kavramı “Maddi İhtiyaçların Karşılanması” kavramı sonuçları bu tabloda verilmektedir. Bu kavram için Emotiv Epoc+ cihazıyla toplanan veriler tablo 50’de verilmiştir. 32 katılımcının kavramı gördükten itibaren 10 sn’lik sürede ki EEG verilerinin ortalama frekansları, dalga boyu ve dalga şiddeti verileri baz alınmıştır.

Tablo sonuçları incelendiğine katılımcıların 8’inde (%25) görülen nörolojik aktivite beyinin sağ bölümü bölümündedir. Aktiviteler Sağ bölüm yani Sağ Beyin de görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğunun bu kavram için beyinlerinin sağ bölümünde yani **AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında aktivite gözlemlenmiştir.

Tablo 51. Beyin Bölgeleri Frekans Şiddetleri

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
SAĞ BEYİN	2	4	2	8
ÇOK DÜŞÜK			1	1
DÜŞÜK	2	2	1	5
ORTA		2		2

Ak partili katılımcıların ağırlıklı çoğunluğunun Beta frekansında düşük dalga şiddetinde olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların **AF4, F4, F8, FC6, T8, P8, O2** elektrotlarında gözükten aktivite şiddetleri yukarıda ki tabloya göre dağılım göstermiştir. 8 kişinin 5’i düşük dalga şiddetinde tepki gösterirken, 2’si orta 2’si çok düşük dalga şiddetinde aktivite gösterdiği gözlemlenmiştir.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

6.1. Sonuçlar

Bireyler düşünsel özelliklerini deneyimler ve çevre koşullarının etkisi ile kendilerine özgü bir “düşünsel model” oluştururlar. (Avcı, Yağbasan, 2008: 9) Öğrendiğimiz ve bildiğimiz, deneyimlediğimiz her şeye karşı beynimiz bir model oluşturur ve nöronlar yol haritaları çıkarır. Kavramlara ilişkin analizlerimizi yaparken kavramların beynin hangi bölümünde aktivite meydana getirdiği çok önemlidir. Beyin bölümleri belirli fonksiyonlar üstlenerek bu kavramların bize neyi ifade ettiğini açıklamamıza olanak sağlayacaktır. Bu bağlamda nöropolitika çalışmaları anlamında bu çalışma Ak partili üyelerinin Ak partili olma teorisi üzerine bir bakış açısı sağlayacaktır. Sonuç verileri öncelikle EEG çıktıları ardından Eye Tracker kümülatif ısı haritası ve son olarak nitel araştırma verileri şeklinde sunulmuştur. Araştırmanın genel bulguları verildikten sonra genel sonuç, tüm veriler ışığında değerlendirilmiştir. Çalışma sonuçları tablo ve grafiklerle anlatılarak yorumlanmıştır.

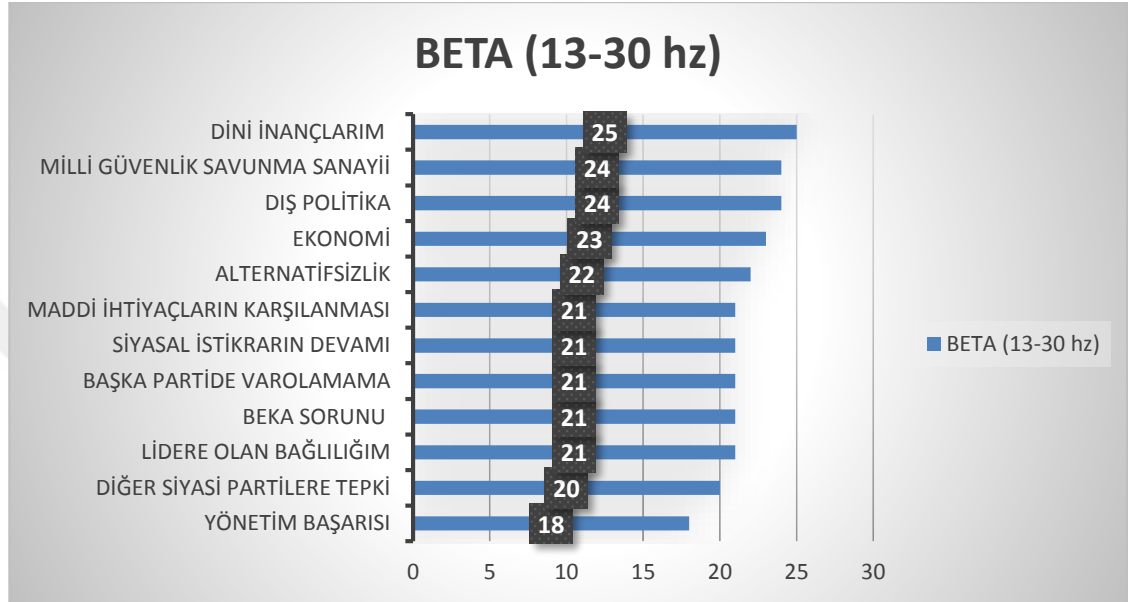
6.1.1. EEG Sonuçları

Tablo 52. EEG Sonuçlarının Kavramlara Göre Dağılımı

SIRA NO	KAVRAMLAR	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
1	DİNİ İNANÇLARIM	4	25	3	32
2	EKONOMİ	7	23	2	32
3	DIŞ POLİTİKA	5	24	3	32
4	LİDERE OLAN BAĞLILIĞIM	7	21	4	32
5	ALTERNATİFSİZLİK	7	22	3	32
6	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ	9	20	3	32
7	BEKA SORUNU	8	21	3	32
8	YÖNETİM BAŞARISI	13	18	1	32
9	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ	4	24	4	32
10	BAŞKA PARTİDE VAROLAMAMA	6	21	5	32
11	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI	8	21	3	32
12	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI	7	21	4	32

Kavramlar genel olarak ele alındığında, kavramların hepsinin beta frekansında aktivite gösterdiği görülmektedir. 32 Katılımcının beyin aktiviteleri sırasında dalga frekanslarının ağırlıklı çoğunluğunun Beta olduğu tablodaki verilerle gösterilmektedir

Grafik 2. Kavramlara Karşı Oluşan Beta Dalgası Dağılım Grafiği

Grafikte değerler incelendiğinde Beta frekansında en yüksek skoru alan kelimedenden en düşük skoru alan kelimeye göre sıralama verileri görülmektedir. Bu sıralamaya göre Ak partili katılımcılar için Dini inançlarım kelimesi daha fazla dikkat çeken kavram olmaktadır. Katılımcıların %78,12 si bu kavramı gördüklerinde beta frekansında beyinsel aktivite göstermişlerdir.

Beta Dalgası (Heyecanlı): 11-30 Hz frekansları arasında yüksek frekanslı düzensiz dalgalar olarak yer almaktadır. Beta dalgaları dikkat ile ilgili, düşünürken, karar verirken, analitik soruları çözerken etkilidir. Beta aktivitesi hızlı bir aktivitedir. 14 ve üstü frekans için tanımlanmıştır. Genellikle normal ritimlidir. Gözler açıkken, dinlenirken, düşünürken, analitik bir problem çözerken, karar verme veya yargıya varma durumlarında gözlemlenir (Sürmeli, 2010; Demirkazık, 2014).

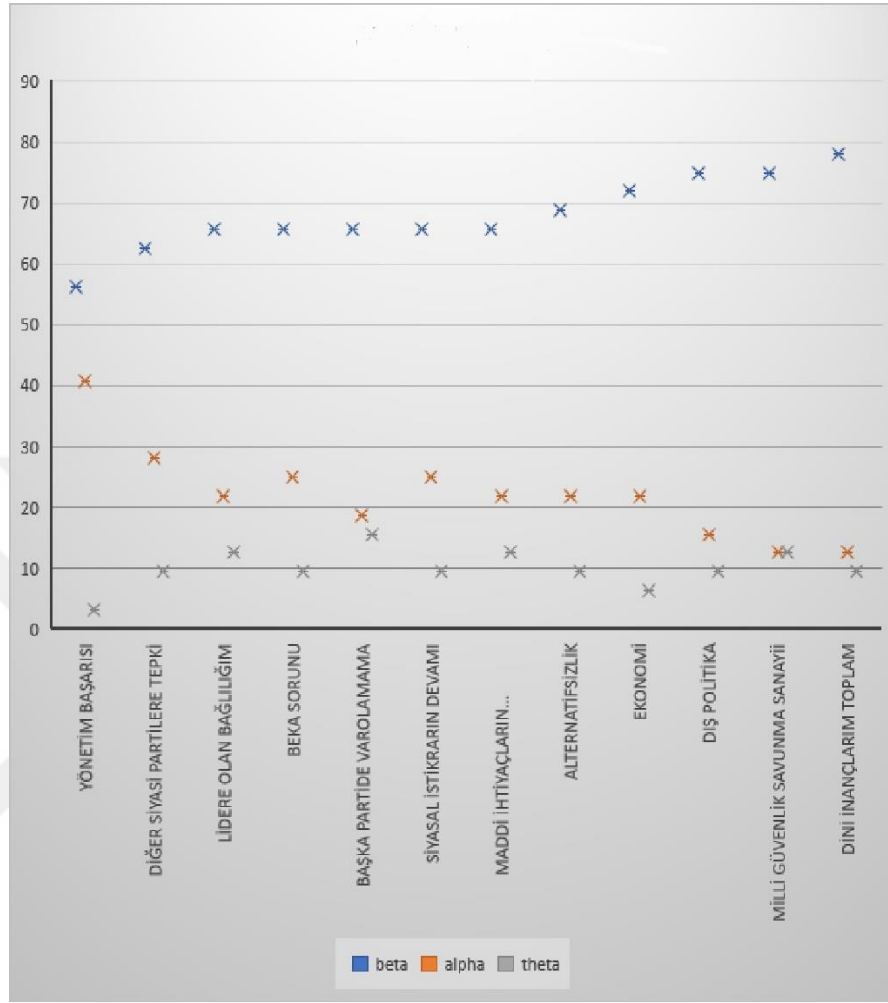
Katılımcılar Dini inançlarım kavramının diğer kavramlara göre daha fazla dikkat çektiği görülmektedir. Katılımcılar bu kelimeye daha fazla odaklanmışlardır

Tablo 53. Kavramlara Karşı Oluşan Beyin Dalgası Frekans Dağılımları

KAVRAMLAR	THETA (4-7 HZ)	ALPHA (7-13) HZ	BETA (13-30 HZ)	GENEL TOPLAM	BE TA	ALP HA	THE TA
DİNİ İNANÇLARIM	3	4	25	32	78,1 25	12,5	9,375
DIŞ POLİTİKA	3	5	24	32	75	15,62 5	9,375
MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ	4	4	24	32	75	12,5	12,5
EKONOMİ	2	7	23	32	71,8 75	21,87 5	6,25
ALTERNATİFSİZLİK	3	7	22	32	68,7 5	21,87 5	9,375
LİDERE OLAN BAĞLILIĞIM	4	7	21	32	65,6 25	21,87 5	12,5
BEKA SORUNU	3	8	21	32	65,6 25	25	9,375
BAŞKA PARTİDE VAROLAMAMA	5	6	21	32	65,6 25	18,75	15,62 5
SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI	3	8	21	32	65,6 25	25	9,375
MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI	4	7	21	32	65,6 25	21,87 5	12,5
DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ	3	9	20	32	62,5	28,12 5	9,375
YÖNETİM BAŞARISI	1	13	18	32	56,2 5	40,62 5	3,125

Kavramların frekans dağılımına göre yüzdesel dağılımı tabloda gösterilmektedir. En fazla skoru alan kavram Dini inançlarım kavramıyken, en düşük skoru alan kavram yönetim başarısı kavramıdır. Bu kavram katılımcıların daha az dikkatini çekmiştir.

Grafik 3. Kavramlara Karşı Oluşan Beyin Dalgaları Grafığı

Tablo 54. Kavramların Beta Dalgası Tablosu

KAVRAMLAR	DALGA BOYU ŞİDDETİ	DALGA FREKANSI
DİNİ İNANÇLARIM	18-30 ± 1 Hz	Beta
DIŞ POLİTİKA	12-15 ± 1 Hz	Beta
MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİİ	12-15 ± 1 Hz	Beta
EKONOMİ	18-30 ± 1 + Hz	Beta
ALTERNATİFSİZLİK	12-15 ± 1 Hz	Beta
LİDERE OLAN BAĞLILIĞIM	18 + Hz	Beta
BEKA SORUNU	15 + Hz	Beta
BAŞKA PARTİDE VAROLAMAMA	12-15 ± 1 Hz	Beta
SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI	12-15 ± 1 Hz	Beta
MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI	12-15 ± 1 Hz	Beta
DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ	15 + Hz	Beta
YÖNETİM BAŞARISI	12-15 ± 1 Hz	Beta

Yukarıdaki tabloda Beta frekansında kavramların ranj dağılımları verilmiştir. Beta frekansı düşük, orta Ranj, yüksek beta olarak 3'e ayrılır. Düşük Beta 12-15 +- 1 Hz, Orta Ranj Beta 15-18 +- 1 Hz, Yüksek Beta 18 +- 1 Hz üzeri olarak sınıflandırılmıştır. Bu sayılar +-1 toleranslıdır. (Sürmeli, 2010; Demirkazık, 2014). Düşük Beta seviyesinde kişinin subjektif duygu durumu; odaklanmış ama rahat, bütünleşmiş, orta ranj beta frekansında düşünme, kendinin ve etrafının farkında olma, Yüksek beta frekansında ise tetikte olma ve huzursuzluk olarak tanımlanmıştır (Sürmeli, 2010)

En yüksek skora sahip Dini inançlarım kavramının ağırlıklı çoğunluğu yüksek dalga boyu şiddetine sahiptir. En düşük skoru alan Yönetim başarısı kavramı ise düşük dalga boyu şiddetinde eğilim göstermiştir.

Tablo 55. Kavramların Beyinde Uyardıkları Bölümler

Sıra No	KAVRAM	Beyin Bölümü
1	DİNİ İNANÇLARIM	Hepsi
2	EKONOMİ	Sağ Parietal
3	DIŞ POLİTİKA	Sağ Beyin
4	LİDERE OLAN BAĞLILIĞIM	Hepsi ve Sağ Beyin
5	ALTERNATİFSİZLİK	Sağ Beyin
6	DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ	Hepsi ve Sağ Beyin
7	BEKA SORUNU	Hepsi
8	YÖNETİM BAŞARISI	Sağ Beyin
9	MİLLİ GÜVENLİK SAVUNMA SANAYİ	Sağ Beyin
10	BAŞKA PARTİDE VAR OLAMAMA	Hepsi
11	SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI	Hepsi
12	MADDİ İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASI	Sağ Beyin

Kavramlar izlenirken katılımcıların hangi beyin bölümlerinde aktivite gösterdiği tabloda özetlenmektedir.

Beyin bölümleri Emotiv epoc aletinin elektrotlarında aktivite gözlemlenen bölgeler referans alınarak yazılmıştır. 3D brain map ile ısı haritaları çıkarılan katılımcıların aktivite bölgeleri tablodaki gibidir. Kavramların 4 tanesinde Beyin bölümlerinin tümünde aktivite gözlemlenirken, 2 kavramda eşit sayıda skor bulunmaktadır.

Örneğin; 4. Sırada bulunan Lidere olan bağlılığım kavramında 10 katılımcının tüm beyinde aktivite gözlemlenirken 10 katılımcının sağ beyinde aktivite gözlemlenmiştir.

Tablo 56. Beyin Aktivitesi Gelişen Beyin Bölümü Örnek Tablosu

BEYİN BÖLÜMÜ	ALPHA	BETA	THETA	GENEL TOPLAM
LİDERE OLAN BAĞLILIĞIM	7	21	4	32
HEPSİ		8	2	10
DÜŞÜK		1	2	3
YÜKSEK		7		7
SAĞ BEYİN	4	5	1	10

Aynı durum diğer siyasi partilere tepki kavramında da gözlemlenmiştir. 7 katılımcının tüm beyin bölgelerinde aktivite gözlemlenirken 7 katılımcının da sağ beyinlerinde aktivite gözlemlenmiştir.

Tablo 57. Sol ve Sağ Beynin İşlevleri

Sol Beyin	Sağ Beyin
Parçalı, sıralı zihinsel, entelektüel düzenleme	Bütünsel, Sezgisel, Kendiliğinden, anında olan
Çözümsel, analitik, mantıksal, rasyonel	Yaratıcı/duyarlı, hassas, duygusal
İsimleri Hatırlama	Yüzleri hatırlama
Makul Rasyonel	Duygularıyla hareket etme
Problemleri parçalara ayırarak çözme	Bütün bakarak problem çözme
Çizgisel düşünme, İşitsel	Üç boyutlu düşünme, Görsel
Yazmayı ve konuşmayı tercih etme	Resim yapma/çizme ve dokunulacak nesnelere tercih
Konuşulan talimatları takip etme	Yazılı ve kanıtlanmış talimatları takip etme
Doğru/yanlış, çoktan seçmeli ve eleştirmeli testleri tercih etme	Yazılı sınavları tercih etme, Çok risk alma (az kontrol ile)
Az risk alma, Ayrıntılara bakma	Benzer özelliklere bakma
Vücudun sağ tarafını kontrol etme	Vücudun sol tarafını kontrol etme
Matematiksel düşünme	Rastgele ve açık uçlu düşünme
Somut düşünme, Dil öğrenme becerisi	Soyut düşünme, Müzikal yetenekler, Eşzamanlı düşünme
Bir şey için bir müddet düşünme, Sözlü dil kullanma	Jest, mimik ve vücut dili ile yorumlama, Yön bulabilme becerisi

Kaynak: (Avcı, Yağbasan, 2008: 7)

Sağ beyin daha çok sezgisel, görsel ve sanatsal eğilimlerimizi yöneten bölümdür. Sağ beyini daha aktif olan insanlar soyut düşünmeye yatkın, eş zamanlı düşünene bilen risk almaya yatkın açık uçlu düşünebilen, bütüne bakarak problem çözen insanlardır.

Ak Part üyesi katılımcılar sırayla “Dış politika, Alternatifsizlik, Yönetim başarısı, milli güvenlik ve savunma sanayi, maddi imkânların karşılanması” kavramları gösterildiğinde ağırlıklı olarak beyinlerinin sağ kısmında aktivite gözlemlenmiştir. Bu

kavramlara karşı ak partili katılımcılar daha duygusal, sezgisel, soyut ve açık uçlu yaklaşmaktadırlar. Bu kavramlara karşı rasyonel veya analitik yaklaşmamışlardır.

Parietal bölge dil ve okuma fonksiyonları, yazı yazma, duyuşal ayırım gibi fonksiyonları üstlenmesinin yanı sıra Parietal loblar kendimiz ile ilişkilendirdiğimiz yani kendine faydaya odaklandığımızda aktivite gösteren bölgedir. Ayrıca kendimiz dışındakine yönelimi sağlar. (Eşel, 2009) Ekonomi kavramı katılımcılara gösterildiğinde özellikle sağ parietal bölgede görülen aktivite dağılımı ağırlıklı çoğunluğa sahiptir. Ekonomik kavram kişinin kendisine fayda ile doğrudan ilişkilendirilebilir.

En yüksek skoru alan Dini inançlarım kavramını daha detaylı olarak ele alalım. Günümüzde insan beyninin yapısı ile inanç, dindarlık, muhafazakârlık gibi kavramları kıyaslayacak ve beyin fonksiyonlarını bu bağlamda inceleyecek nörobilim alanında birçok çalışma yapılmıştır. Din ve inanç kavramları nöroteoloji çerçevesinde incelenerek, kişilerin beyin fonksiyonlarındaki etkileri üzerine çıkarımsal varsayımlar yapılmıştır.

İnsanların inançlarına sıkıca bağlanıp kalması ya da aksine kolayca değiştirebilmelerinin altında bazı biyolojik mekanizmaların olduğu ileri sürülmektedir. Bu bağlamda yapılmış çalışmalar toplanarak değerlendirilmiş ve şu varsayımlara ulaşılmıştır. İnançlarda sebatkârlık (muhafazakârlık)'ta daha çok sol hemisferin yani sol beyin rol oynadığı, sağ hemisferlerin yani sağ beyninin daha aktif olanların ise değişime daha açık oldukları ileri sürülmektedir. Nitekim sağ temporal lobektomiye maruz kalmış hastaların katı, değişmez bir dünya görüşüne saplanıp kaldıkları bildirilmektedir. Sol hemisfer bu sayede kendisine gelen bir sürü tutarsız bilgiye rağmen en muhtemel olan hikâyeye yapışmakta ve bu şekilde kişinin iç tutarlılığını sürdürmektedir (Eşel, 2009)

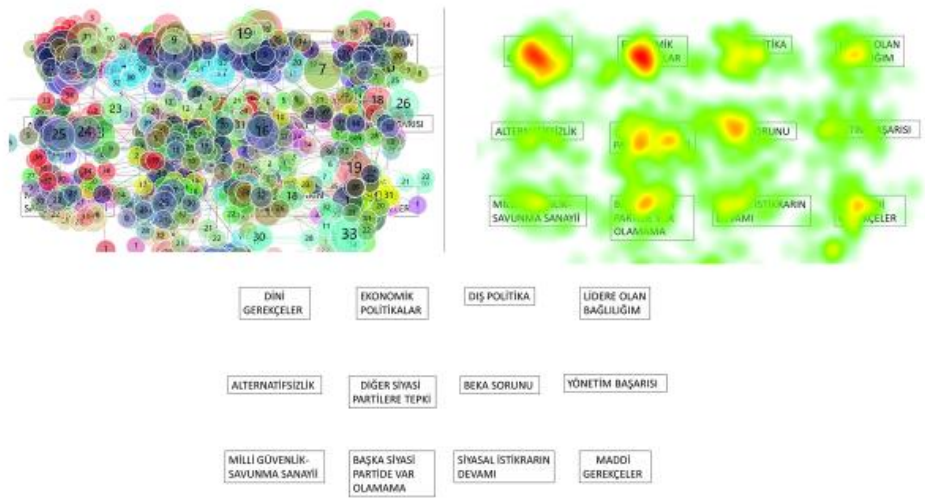
Ak Parti üyesi katılımcıların din kavramına verdikleri tepkiler incelendiğinde ağırlıklı çoğunluğun tüm beyin bölümlerinde aktivite gösterdiği gözlemlenmiştir. Din kavramı Ak partili katılımcılar için kavramlar arasında en fazla öneme sahip olduğu ve en fazla aktivite alan kavramdır. Toplamda 25 katılımcı beta frekansında tepki göstermiştir. Çalışmaya katılan ak partililerin ağırlık çoğunluğu yani 12 kişi de beyin tüm bölümlerinde aktivite gözlemlenirken, 6 katılımcıda sol beyinde aktivite

gözlemlenmiştir. Sol beyin aktivitesi muhafazakârlığa daha eğimli varsayımıyla 6 katılımcının daha muhafazakâr olduğu diğer katılımcıların daha değişime açık olduğu söylenebilir.

6.1.2. Eye Tracker Sonuçları

Aşağıdaki görselin sol tarafında görünen 32 katılımcının göz izdüşümü haritasının kümülatif frekans haritasıdır. Görselin sağında görünen ise 32 katılımcının göz izdüşümü haritasının kümülatif ısı haritasıdır. Yani tüm katılımcıların ortak olarak bakışlarının yoğunlaştığı kavramlar aşağıda görselin solunda frekans sağında ise ısı haritasında belirlenmiştir.

Şekil 60. 32 Katılımcıların Kümülatif Odaklanma Isı Haritası

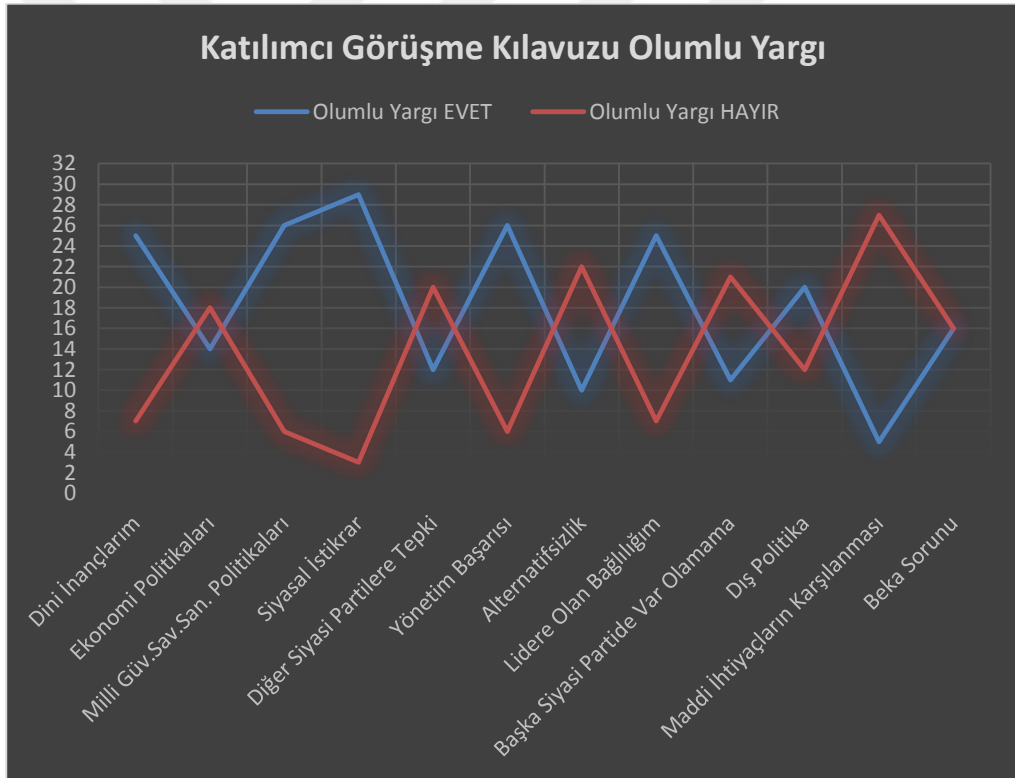
Araştırmanın tüm katılımcılarının toplam göz izdüşümü ve ısı haritalarının kümülatif görseli, bizlere hangi kavramların en fazla bakışa maruz kaldığını göstermektedir. Buna göre ısı haritası dikkate alındığında en fazla odaklanmanın “dini gerekçeler” kavramı üzerinde yoğunlaştığı görülebilmektedir. Bu kavramın ardından ikinci en yüksek odaklanma yoğunluğu “ekonomik politikalar” kavramı üzerinde oluşmuştur. Bu kavramların ardından üçüncü sırada “beka sorunu”, dördüncü sırada “diğer siyasi partilere tepki”, beşinci sırada “maddi gerekeler”, altıncı sırada “başka siyasi partide var olamama” ve yedinci sırada “lidere olan bağlılığım” kavramları yer almıştır.

Bu verilere göre “dini gerekçeler” ve “ekonomik politikalar” kavramlarında anlamlı şekilde odaklanma yoğunluğu gözlemlenmektedir.

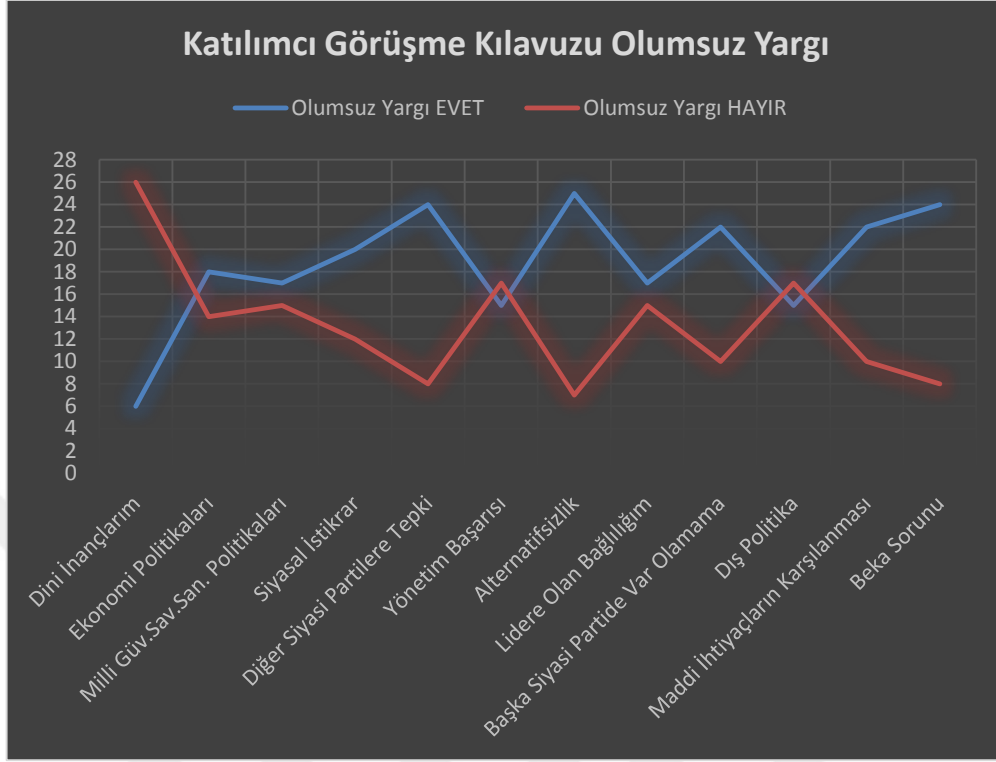
6.1.3. Nitel Araştırma Sonuçları

Katılımcılara verilen yapılandırılmış görüşme kılavuzu sonuçları ve görüşme gözlem verileri, araştırmanın güvenilirliği ve sağlamlığı bağlamında sonuca ışık tutacaktır. Aşağıda verilen grafik .. ve grafik .. , katılımcılara yöneltilen görüşme kılavuzu sorularının olumlu ve olumsuz yönde çapraz olarak sorulara verilen cevapları içermektedir. Verilen cevapların çıktıkları iki grafiğin sonuçlarına göre beraber verilmiştir.

Grafik 4. Görüşme Kılavuzu Olumlu Yargı

Grafik 5. Görüşme Kılavuzu Olumsuz Yargı

Dini İnançlarım: Katılımcıların %78.12'si partisine dini inançlarından dolayı bağlı olduğunu belirtmiştir. Aynı soru bu kavram partiniz için geçerli olmasa yine de partinize bağlı kalır mısınız? Şeklinde sorulduğunda katılımcıların sadece %18.75 'i bağlı kalırım cevabını vermiştir. Buna göre parti üyelerinin büyük çoğunluğu için dini inançları parti bağlılığı bakımından önemsenmektedir. Katılımcıların verdiği cevaba göre Ak Parti, dini söylemi terk edip bu anlamdaki arka planını zayıflatırsa parti üyelerinin çok büyük bir kısmı artık kendini partiye bağlı olarak görmeyecek denilebilir. Bu nedenle din olgusunun Ak Parti için en güçlü soyut kavramlardan biri olduğu ifade edilebilir.

Ekonomi Politikaları: Katılımcıların %43.75'i partisine ekonomi politikalarından dolayı bağlı olduğunu belirtmiştir. Aynı soru bu kavram partiniz için geçerli olmasa yine de partinize bağlı kalır mısınız? Şeklinde sorulduğunda katılımcıların %56.25'i bağlı kalırım cevabını vermiştir. Buna göre parti üyelerinin yarısına yakını ekonomi politikalarında negatif bir değişim gözlemledikleri takdirde parti bağlılıklarını zayıflatma eğilimi içinde olabilirler. Çünkü ekonomi hem ülkenin imkânları hem de bireysel

anlamda günümüzün en önemli kavramlarından biridir. Dünya'nın ekonomik olarak krizlere açık olduğu bir dönemde Türkiye'de ekonomik olarak zor günler geçirmektedir. Bu anlamda her Türk vatandaşının gündeminde olduğundan daha fazla Ak Parti üyelerinin bu konuya ilgisi olabilir. Çünkü ülkeyi yöneten siyasal iktidarın parti üyeleri olarak daha fazla sorumluluk ve beklenti daha fazla stres ve kaygı yaratan durumla yüzleşme ihtimali, sürekli bir baskı unsuru olabilir.

Milli Güvenlik-Savunma Sanayi Politikaları: Katılımcıların %81.25'i partisine milli güvenlik ve savunma sanayi politikalarından dolayı bağlı olduğunu belirtmiştir. Aynı soru bu kavram partiniz için geçerli olmasa yine bağlı kalır mısınız? Şeklinde sorulduğunda katılımcıların %53.12'si bağlı kalırım cevabı vermiştir. Buna göre Ak Parti üyelerinin büyük çoğunluğu milli güvenlik-savunma sanayi politikalarını desteklemektedir diyebiliriz. Aksi durumda destek bitmemekle beraber azalma oranı kayda değerdir.

Siyasal İstikrar: Katılımcıların % 90.6' sını partisine siyasal istikrarın devamı için bağlı olduklarını belirtmiştir. Aynı soru bu kavram partiniz için geçerli olmasa yine de partinize bağlı kalır mısınız? Şeklinde sorulduğunda katılımcıların % 62.5' i bağlı kalırım cevabı vermiştir. Buna göre Ak Parti üyelerinin büyük çoğunluğu siyasal istikrarın devamı için partilerine bağlı olduklarını belirtmiştir. Aksi durumda bağlılık oranında düşüş gözlenmektedir.

Diğer Siyasi Partilere Tepki: Katılımcıların % 37.5' i partisine diğer siyasi partilere tepki için bağlı olduğunu belirtmiştir. Aynı soru bu kavram partiniz için geçerli olmasa yine de partinize bağlı kalır mısınız? Şeklinde sorulduğunda katılımcıların %75'i bağlı kalırım cevabı vermiştir. Diğer siyasi partilere tepkiden dolayı katılımcıların üçte birden biraz daha fazlası partilerine bağlı kaldıklarını belirtmiştir. Aksi durumda katılımcıların üçte ikisi bağlı kalırım demiştir. Matematiksel olarak tutarlı bir orana sahip olan bu yüzdesel ifade "tepki" kavramının parti bağlılığı bağlamında basite indirgenmemesi gerektiğini göstermektedir.

Yönetim Başarısı: Katılımcıların %81.25'i partilerine yönetimin başarısından dolayı bağlı kaldıklarını belirtmiştir. Aynı soru bu kavram partiniz için geçerli olmasa yine de partinize bağlı kalır mısınız? Şeklinde sorulduğunda katılımcıların %46.87'si bağlı kalırım cevabını vermiştir. Ülke yönetiminde uzun süren iktidarın pozitif bakiyesi yüksek bir oranda parti bağlılığı nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yönetim başarısı düştüğü zaman ise bağlı kalırım diyenler %50'nin altına düşmektedir.

Alternatifsizlik: Katılımcıların % 31.25'i partilerine alternatifsizlik nedeniyle bağlı olduklarını belirtmiştir. Aynı soru bu kavram partiniz için geçerli olmasa yine de partinize bağlı kalır mısınız? Şeklinde sorulduğunda katılımcıların % 78.1'i bağlı kalırım cevabını vermiştir. Ak Parti'ye alternatif bir siyasi partinin siyasal sisteme girmesi durumunda bu kitlenin içinden %30'a yakın bir kayıp yaşanması olası görünmektedir.

Lidere Olan Bağlılığım: Katılımcıların % 78.1'i partilerine lidere olan bağlılıkları nedeniyle bağlı olduklarını belirtmiştir. Aynı soru bu kavram partiniz için geçerli olmasa yine de partinize bağlı kalır mısınız? Şeklinde sorulduğunda katılımcıların % 53.12'si bağlı kalırım cevabını vermiştir. Ak Parti için her zaman çok önemli olan "lider" kavramı, Recep Tayyip Erdoğan'ın şahsında alternatifi olmayan bir pozisyondadır. Ancak bu sonuçlar dikkate alındığında bağlılığın olumlu anlamda %80'in altında, negatif anlamda %50'nin biraz üzerinde çıkması parti liderliği bağlamında oldukça düşündürücüdür.

Başka Siyasi Partide Var Olamama: Katılımcıların % 34.37'si partilerine başka siyasi partide var olamadıkları için bağlı olduklarını belirtmiştir. Aynı soru bu kavram partiniz için geçerli olmasa yine de partinize bağlı kalır mısınız? Şeklinde sorulduğunda katılımcıların % 68.75'i bağlı kalırım şeklinde cevap vermiştir. "Alternatifsizlik" ve "diğer siyasi partilere tepki" kavramlarına katılımcıların göstermiş olduğu yaklaşım dikkate alındığında katılımcıların % 35'e yakın bir yüzdeyle başka siyasi partide var olamadıkları için Ak Parti'ye bağlı oldukları sonucu dikkat çekicidir.

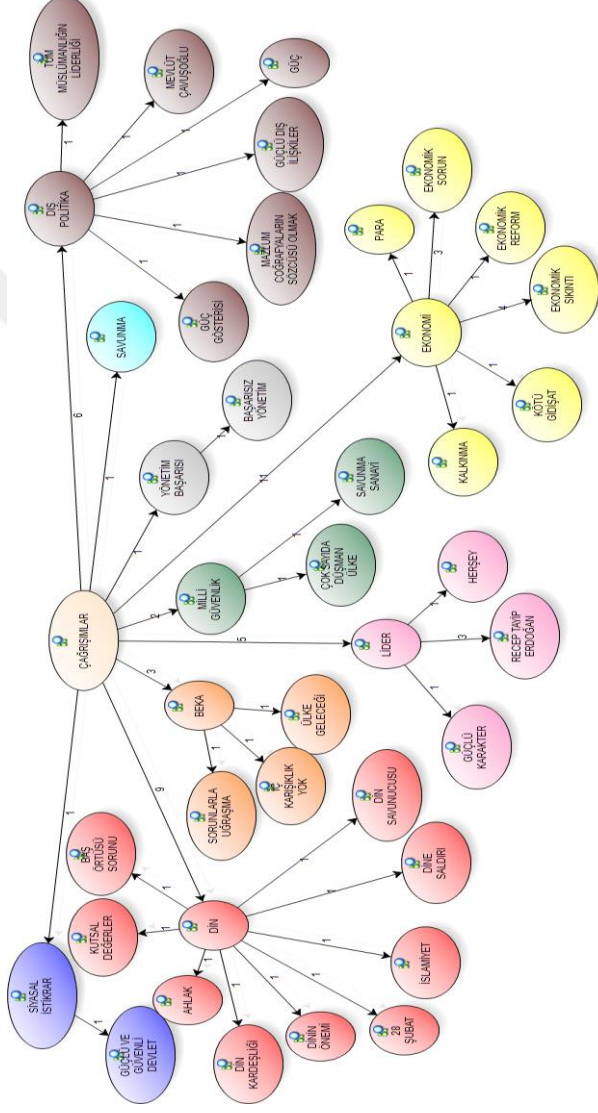
Dış Politika: Katılımcıların % 62.5'i partilerine dış politikadan dolayı bağlı olduklarını belirtmiştir. Aynı soru bu kavram partiniz için geçerli olmasa yine de partinize bağlı kalır mısınız? Şeklinde sorulduğunda katılımcıların %46.87'si bağlı kalırım

şeklinde cevap vermiştir. Dış politika, parti üyelerinin yarıdan fazla yüzdeyle önem verdiği konulardan biridir. Ancak asıl dikkate değer veri Ak Parti'nin mevcut dış politikasını değiştirdiği zaman ortaya çıkmaktadır. Bu durumda katılımcıların sadece %46.87'si partilerine bağlı kalacaklarını belirtmiştir.

Maddi İhtiyaçların Karşılanması: Katılımcıların sadece % 15.62'si partilerine maddi ihtiyaçların karşılanması için bağlı olduklarını belirtmiştir. Aynı soru bu kavram partiniz için geçerli olmasa yine de partinize bağlı kalır mısınız? Şeklinde sorulduğunda katılımcıların % 68.75'i bağlı kalırım cevabını vermiştir. Ak Parti üyelerinin sadece dini, ideolojik, politik beklentilerden dolayı bağlı olmadıkları, her ne kadar yüzde olarak az beyan edilmiş olsa da bu sorunun cevabında görülmektedir. Dünyanın her yerinde siyasi parti ve üyeleri arasında maddi çıkar bakımından bir ilişkinin olduğu literatürde de belirtilmektedir.

Beka Sorunu: Katılımcıların %50'si partilerine ülkede beka sorunu olduğu için partilerine bağlı olduklarını belirtmiştir. Aynı soru bu kavram partiniz için geçerli olmasa yine de partinize bağlı kalır mısınız? Şeklinde sorulduğunda katılımcıların % 75'i bağlı kalırım cevabını vermiştir. Ülkenin beka sorunu tarihin eski dönemlerinden bugüne uzanan bir var olma mücadelesinin tanımı niteliğindedir. Dolayısıyla dün olduğu gibi yarın da ülke bekası gündemden düşmeyecek konulardan biri olacaktır. Ancak Ak Parti'nin 17 yıllık iktidarının ülkenin bekasını ilgilendiren çok sayıda olayı da içine alması ve beka meselesinin parti söylemlerinde de sıkça kullanılması, Ak Parti üyelerinin bu konuya olan duyarlılığını güçlendirmiş olabilir. Bundan dolayı katılımcıların yarısı partilerine ülkenin beka sorunu nedeniyle bağlı kaldıklarını belirtmiştir. Partinin bu konuyu gündeminden çıkarması, araştırma evreni bakımından partiye % 25'lik bir üye kaybına mal olmaktadır.

Şekil 61. Kavram Çağrışımları

Tablo 58. Kavram Çağrışımları Dağılımı

ÇAĞRIŞIMLAR		DİNİ		LİDER	MİLLİ GÜVENLİK	SAVUNMA	DIŞ POLİTİKA	BEKA	SAVUNMA
KAVRAMLAR	SİYASAL İSTIKRAR	GEREKÇELER	EKONOMİ	LİDER	MİLLİ GÜVENLİK	SAVUNMA	DIŞ POLİTİKA	BEKA	SAVUNMA
METEFORLAR	1	9	6	3	2	1	6	3	1
GÖRÜŞ SAYISI	1	9	11	5	2	1	6	3	1

Kavram Çağrışımları

Katılımcılarla yapılan görüşmede kendilerinden akıllarından kalan kavramların neyi çağrıştırdığı soruldu. Araştırma kapsamında sunulan 12 kavramdan 9'una cevap alınabilmiştir. Cevap veren katılımcıların en çok metafor ürettiği kavramlar frekans sayıları bakımından çoktan aza doğru sırasıyla “din”, “ekonomi” ve “dış politika” olmuştur. Din kavramı ile ilgili “İslamiyet”, “28 Şubat”, “dine saldırı”, “din savunucusu”, “din kardeşliği”, “ahlak”, “kutsal değerler”, “başörtüsü sorunu” ve “dinin önemi” ifadeleri kullanılmıştır. Bu metaforlar, katılımcıların kısmen dini sorunlara büyük oranda da İslami çağrışımın ülke üzerindeki etkisine vurgu yapmışlardır. Metafor çeşitliliğinin görece yüksek çıkması din algısının bu kitle üzerindeki gücüyle alakalıdır. Ayrıca din kavramıyla ilgili yaklaşımın genelde yumuşak ve olumlu ifadelerle verilmesi, din kavramı bir sorunsaldan ziyade yerleşik soyut bir realite olarak kitlenin sahip olduğu değer şeklinde nitelendirilebilir. Ekonomi kavramı ile ilgili katılımcılar 6 farklı metafor üretmişlerdir. Bu metaforlardan “ekonomik sorun”, 3 farklı kişi tarafından kullanılmıştır. Kavramın geneline bakıldığında “kalkınma”, “kötü gidişat”, “ekonomik reform” ve “para” ifade edilen diğer metaforlardır. Kavramla ilgili yaklaşımlara bakıldığında araştırmaya katılan parti üyeleri ekonomiye negatif bir bakış açısıyla yaklaşmışlar denilebilir. Çünkü araştırma yapıldığı dönemde yani 2019 Yerel Seçimleri sonrasında kurdaki yükseliş, volatilité ve enflasyon gibi ekonomik sorunlar ülke gündeminden düşmeyecek kadar yoğun yaşanmaktaydı. Bu konjonktürde katılımcıların ekonomik sorun ve kötü gidişat gibi ifadeler kullanması günün şartlarında açıklanabilir durumda görünmektedir. Dış politika kavramı ile ilgili üretilen metaforlar “güç”, “güç gösterisi”, “güçlü dış ilişkiler”, “mazlum coğrafyaların sözcüsü olmak”, “tüm Müslümanlığın liderliği” ve “Mevlüt Çavuşoğlu” şeklinde ifade edilmiştir. Burada dikkat çekici olan nokta dış politika kavramı altında güç kavramıyla çoğunlukla kavramsal eşleştirme yapılmış olmasıdır. Genel hatlarıyla gücün uluslararası ilişkilerde katılımcılar tarafından idealize edilmiş olması, Ak Parti üyelerinin hükümetin dış politikası ve dış politika söyleminden etkilendiğini göstermektedir. Lider kavramı ile ilgili üretilen 3 metafor “Recep Tayyip Erdoğan”, “Her şey” ve “güçlü karakter” şeklinde ifade edilmiştir. Burada açıkça lider kavramı Ak Parti üyesi katılımcılar açısından Recep Tayyip Erdoğan'ın şahsında oluşmaktadır. Beka kavramıyla ilgili üretilen üç metafor “sorunlarla uğraşma”, “ülke geleceği” ve “karışıklık yok” ifadeleridir. Karışıklık ve sorunların ülkenin geleceği

için çözülmesi gereken meseleler olduğu belirtilmiştir. Milli güvenlik kavramı “çok sayıda düşman ülke” ve” savunma sanayi” metaforlarıyla ifade edilmiştir. Siyasal istikrar “ güçlü ve güvenli devlet”, savunma kavramı ise yine tek kişinin “savunma” ifadesiyle açıklanmıştır.

Görüşme ve Hatırlatıcı Notlar

Araştırma sonunda her gönüllüyle ayrı ayrı yapılan görüşmelerin ışığında kitlenin genel yaklaşımıyla ilgili bilgi alınabilmektedir. Alınan bilgilerin tamamı, araştırma kapsamı bağlamında katılımcıların hür iradeleri ile verdikleri beyanlardan oluşmaktadır. Buna göre araştırmaya katılan Ak Parti üyelerinin siyasi kimlikleri ve temsil ettikleri dünya görüşünden ve siyasi görüşten çok memnun oldukları gözlenmiştir. Ak Parti çatısı altında olmak ve bu bağlamda bazı ortak değerleri paylaşmak araştırmaya katılan Ak parti üyelerinin “hayatımızın parçası” şeklinde ifade edilmiştir. Katılımcıların ortak özellikleri kendi beyanları doğrultusunda muhafazakâr kimlik ve İslami değerlerin öncelikli olmasıdır. Ancak soyut kavramlardaki ortaklık somut durumla birebir örtüşüyor demek çok kolay olmayacaktır. Çünkü her ne kadar din, gelenek, kültürel değerler gibi ortak değerler Ak Parti'nin kimliğiyle örtüşüyor olsa da mevcut siyasi konjonktürden dolayı parti-parti üyesi arasındaki mesafe açılma eğiliminde görünüyor. Görüşmede genel olarak parti üyesi ve siyasi parti bütünleşmesinin iyi yanlarından çok eleştiriler konu olmuştur. Yine yapılan görüşmelerde özellikle Ak Parti'nin ekonomi politikası ve İslami kimliğinin parti siyasetiyle uyumsuz olduğu yönünde eleştiriler yapılmıştır. Aynı zamanda Ak Parti'nin üyeleri ve daha üst konumda olan yerel yöneticilerin partiden çıkar sağlama eğilimine girdikleri ve bunun kendilerinde derin rahatsızlık yarattığı fikri çoğunlukla dile getirilmiştir. Bu eleştirinin yanında özeleştiri yapanların da olduğunu belirtmek gerekmektedir. Parti “rantı” eleştirilmekle birlikte bazı katılımcılar, rant meselesinin kendilerine de cazip geldiği anlar olduğunu belirtmişlerdir. Bu eleştirinin özelinde rant ilişkisinin parti liderliğini en aşağıdan yukarıya doğru çok olumsuz etkilediği görüşü de araştırmaya katılan Ak Parti üyeleri tarafından ciddi şekilde gündeme getirilmiştir. Araştırma, 2019 yerel seçimlerinden sonra yapıldığı için günün şartlarında Ak Parti'nin yerelde ciddi bir mağlubiyet yaşadığı kanaati hafif bir panik havasında dillendirildi. Türkiye Cumhuriyeti, Cumhurbaşkanlığı sistemine geçmeden önce parti liderliği hakkında üyelerin fikirlerinin ne olduğu bilinmediğinden bugün Cumhurbaşkanı olan

Recep Tayyip Erdoğan hakkında sistem değişikliği öncesi ve sonrası farklar gönüllülerle tartışılmamıştır. Ancak Ak Parti'nin genel durumuyla ilgili yapılan görüşmelerde parti liderliğinin Recep Tayyip Erdoğan özelinde fazla dillendirilmemesi dikkate değer bir nokta olmuştur. Görüşmenin genel hatlarıyla, gönüllüler tarafından eleştiri ve özelleştirilerin yoğun olarak yapıldığı bir havada geçtiğini ifade etmek mümkündür. Parti bağlılığı bağlamında din, ekonomi ve maddi çıkar sağlama kavramlarının yoğunlaştığı ve aidiyet duygusunun sorgulanma eğiliminin oluşmaya başladığı gözlemi en azından görüşme yapılan 32 kişilik Ak Parti üyesi gönüllü ekibi bakımından söylenebilir.

6.2. Değerlendirme

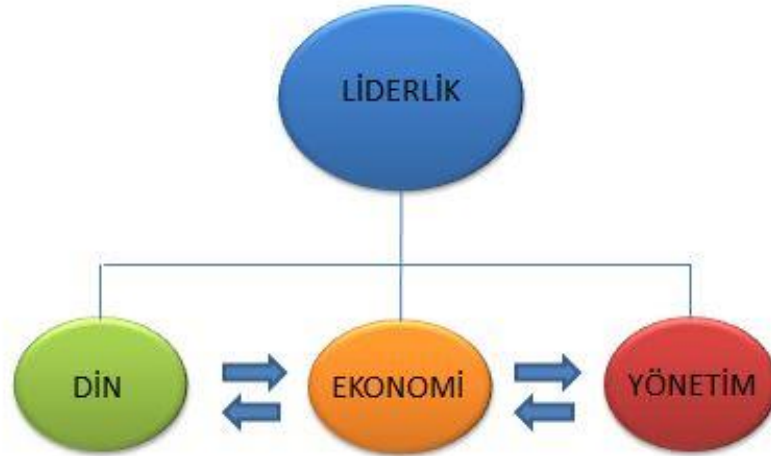
Tüm bulgular değerlendirildiğinde ortaya 1 ana yöntem ve 2 destekleyici yöntemin sonuçları çıkmaktadır. Bu sonuçlara göre Araştırmaya katılan Ak Parti Üyelerinin EEG sonuçlarında “beta” dalgası baz alınmış ve kavramlara karşı gelişen tepkiler beta frekansına göre sıralanmıştır. Ancak kavramları sırlamada en güçlüden en zayıfa sıralayıp önem derecesini de buna göre belirlemek yanıltıcı olabilir. Çünkü verilen kavramlar aslında birbirleriyle ilişkilidir ve bu ilişki bazı kavramların eşleştirilmesi sonucunda anlam kazanabilir. Nihai değerlendirmeyi yaparken kavramlar arasındaki ilişki ve araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar birlikte değerlendirilmiştir. Kavram eşleştirmesinden önce tablo 59’ da EEG ve Eye Tracker kavram sıralaması verilmiştir.

Tablo 59. EEG ve Eye Tracker Kavram Sıralaması

EEG	Eye Tracker
Dini İnançlarım	Dini İnançlarım
Milli Güv. Savunma San.	Ekonomik Politikalar
Dış Politika	Beka Sorunu
Ekonomik Politikalar	Diğer Siyasi Partilere Tepki
Alternatifsizlik	Başka Siyasi Partide Var Olamama
Maddi İhtiyaçların Karşlanması	Maddi İhtiyaçların Karşlanması
Siyasal İstikrarın Devamı	Dış Politika
Başka Siyasi Partide Var Olamama	Lidere Olan Bağlılığım
Beka Sorunu	Siyasal İstikrarın Devamı
Lidere Olan Bağlılığım	Milli Güv. Savunma San.
Diğer Siyasi Partilere Tepki	Yönetim Başarısı
Yönetim Başarısı	Alternatifsizlik

Bu tabloya göre EEG ve Eye Tracker sonuçları, “din” kavramının en yüksek skoru aldığını göstermektedir. Bu kavram için benzer sonuç, nitel araştırmada da elde edilmiştir. Soyut bir kavram olan din, Türkiye’deki muhafazakârlık anlayışında İslam ve İslami geleneği temsil etmektedir. Bundan dolayı araştırma sonucunda dinin en geçerli siyasi parti bağlılığı nedeni olduğu tespit edilmiştir. EEG sonuçlarında 4. Sırada, Eye Tracker sonuçlarında 2. Sırada nitel araştırmada ise en çok görüş sayısını alan “ekonomik politikalar” kavramı, din kavramının ardından katılımcılarda en çok etkiyi oluşturan ikinci kavramdır. Nitel araştırma sonuçlarında ekonomi kavramı önemsenmiş aynı zamanda liderlikle ilişkilendirilmiştir. Kavramların ilişkilendirilmesi gereği bu noktada daha da önem kazanmaktadır. Bu nedenle sonuca ulaşmak için tablo 59’ da görülen skor sıralamasını tek tek saymak yerine kavram eşleştirmelerine odaklanmak daha yerinde olacaktır. Çünkü önceden de belirttiğimiz gibi kavramların tek başına aldıkları skorların yüksek olması ve bunun doğrudan sonuç olarak sunulması birbirleriyle ilişkili olan bu kavramların hangi bağlamda değerlendirileceği konusunda yanlış çıkarımlar yapma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Şekil 62. Liderlik ve Bağlı Kavramlar

Ak Parti’de güçlü bir liderlik olgusunun var olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Ancak araştırma sonuçlarına göre lidere olan bağlılık kavramının çok yüksek skorlar almadığı ve nitel gözlem sonuçlarında liderliğe yönelik çok genel yaklaşımların üretilmediği gözlemlenmiştir. Bu sonuç tek başına okunduğu zaman Ak Parti liderliğinin ve daha özelinde Recep Tayyip Erdoğan’ın kişiliğinin geri planda kaldığı

düşünülmemelidir. Sonuçların bu şekilde oluşmasının nedeni, insan beyninin kavramları algılayış ve birleştirme şeklinin günlük hayatta olduğundan farklı olmasıdır. Liderlik ve liderliği temsil eden kişinin parti üyeleri nezdinde oluşturduğu bazı kavramsallaştırmalar vardır. Bu nedenle liderler kavramları soyut düzlemde başarılı bir şekilde işleyip muhataplarına sağlıklı iletişim kanallarıyla ulaştırırlarsa önemli bir cepheyi kazanmış sayılırlar. Din kavramı Türkiye ve Ak Parti için oldukça geçerli bir siyasi araçtır. Din, kitleleri mobilize eden, yüksek motivasyon sağlayan ve idealleri olan bir olgudur. Kavramın katılımcıların çoğunda beynin tamamını uyarması bu kavramın gücünü nörolojik bağlamda da ortaya koymaktadır. Bu kadar güçlü bir kavramla ilgili yapılan nitel araştırma sonuçlarında, katılımcıların dini çok önemseydiği ancak ülke yönetiminde ve ekonomide dini hassasiyetlerine uygun olmayan gelişmeler yaşadıkları belirtilmiştir. Güçlü dini motivasyonun karşılığında beklentilere uymayan ekonomi ve yönetim başarısına dair negatif yaklaşım, doğrudan lidere olan bağlılığı etkilemektedir. Bu etkinin ölçüsü ne kadar negatif ise lidere olan bağlılığın gücü de bir o kadar azalmaktadır. Bundan dolayı lidere olan bağlılık kavramı şaşırtıcı şekilde yoğun nörolojik uyarıcılara maruz kalmamıştır. 2019 yılında Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğindeki Ak Parti'nin merkezinde olan üyeleri, parti liderliğini dini hassasiyetten uzak ekonomi ve yönetim politikalarından dolayı eleştirel bir tutum eğilimi içine girmeye başladıkları söylenebilir. Kanaatimiz, Ak Parti liderliğinin parti üyeleri ile kurmuş olduğu ilişkide din ve ekonomi başlığı altında yeni bir yaklaşım benimsemesinin faydalı olacağı yönündedir. Bu kanaatin oluşmasının bir diğer nedeni ise yönetim başarısı kullanılan her veri toplama yöntemi sonuçlarında çok düşük skorlar almasıdır. Dini söylem ve icraatlar ve ekonomi politikası, parti liderliğinin ülke yönetimi bağlamında da çok önemli unsurlarıdır. Bu nedenle partinin merkezindeki genel memnuniyetsizliğin liderliğe doğrudan negatif etki yaratma potansiyelini göz ardı etmemek gerektiği düşüncesindeyiz.

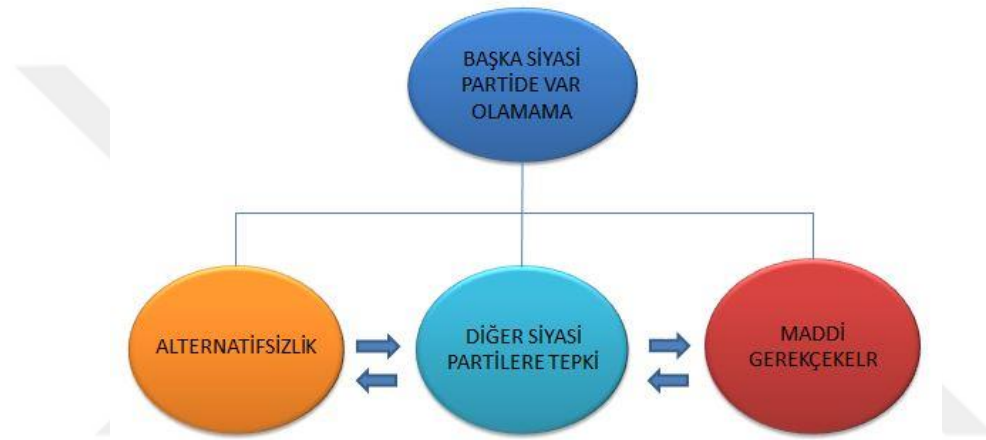
Şekil 63. Beka Sorunu ve Bağlı Kavramlar

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının ardından kurulmuş modern bir ulus devlettir. Ancak hem yıkılma paranoyasının travmasının uzun sürmesi hem de iç ve dış tehditlerin sürekli olması, ülkenin sürekli bir beka sorunu yaşamasına neden olmuştur. Bu kavramın hafızalarda var olması ve son seçimde Ak Parti'nin seçim stratejisini kısmen "beke meselesi" üzerine inşa etmesi, Ak Parti üyeleri bağlamında genel bir kavram olarak değerlendirme yapılması gerektiği sonucunu doğurmuştur. Bu kavramın bileşenlerinden olan dış politika kavramı, EEG ve Eye Tracker bulgularında göz ardı edilmemiştir. Kavram çağrışımları bağlamında ise güç kavramı ile eşleştirilmiştir. Milli güvenlik ve savunma sanayi kavramı da son yıllarda Ak Parti'nin gururla anlattığı millileşme ve dışa bağımlı olmaktan kurtulma söylemleriyle öne çıkmaktadır. Katılımcıların bu kavrama da itibar ettiğini söylemek mümkündür. Siyasal istikrar ise yine Ak Parti'nin iktidara gelişiyle birlikte uzun süre kullandığı ve koalisyon hükümetlerinin yerine güçlü bir siyasi partinin iktidar olmasının gerekliliğini, ülke bekası düzeyinde ele aldığı bir kavramdır. Ak Parti üyesi katılımcıların dış politika ve milli güvenlik-savunma sanayi kavramlarına önem vermesi, siyasal istikrar kavramının görece geri planda kalması ve genel anlamda beka sorununun kavram olarak en yüksek skoru almaktan uzak olması, milli güvenlik-savunma sanayi kavramının olumlu, dış politika kavramının olumsuz ve siyasal istikrarın devamı kavramının etkisiz olmasının sonucudur. Kanaatimizce Ak Parti, üyelerini son dönemde ülkenin beka sorunuyla ilgili siyasal istikrarın devam etmesi gerektiği konusunda ve dış politika hamleleri bağlamında yeterince ikna edememiştir. Aksi durumda ülkenin bekası ile ilgili nöral eşleştirme daha

sağlıklı olacak ve beka meselesine karşı nörolojik tepkiler daha canlı olacaktır. Ak Parti üyelerinin siyasi istikrar kavramına bakışları zayıflamış, dış politika yaklaşımı konusunda temkinli ama istekli, savunma ile ilgili konularda istekli oldukları EEG, Eye Tracker ve nitel gözlem sonuçlarına göre tespit edilmiş denilebilir. Ancak katılımcılar bu kavramları bir arada beka sorunu kapsamında eşleştirmemişlerdir. Bu nedenle Ak Parti üyelerinin beka sorununu kavramsallaştırmada sorun yaşadıkları, Ak Parti'nin bu kavramı üyelerine doğru anlatamadığı ya da onları ikna edemediği söylenebilir.

Şekil 64. Başka Siyasi Partide Var Olamama ve Bağlı Kavramlar

Ak Parti Üyelerinin, başka siyasi partide var olamama nedenleri bakımından verdikleri en güçlü EEG verisi alternatiflik kavramında oluşmuştur. Eye Tracker bulgularında ise diğer siyasi partilere tepki ve her iki cihaz bulgularında maddi ihtiyaçların karşılanması kavramıdır. Parti bağlılığı anlamında en güçlü skoru alan kavramlar olmamakla birlikte alternatif bir siyasi oluşum bulamayan ve karşıt siyasi partilerde siyasete dâhil olmak istemeyen üyeler, maddi gerekçelerden Ak Parti bünyesinde partiye bağlı olanlarla birlikte değerlendirildiğinde %20'den fazla bir oranda araştırma evreninde gözlemlenmiştir. Bu durum Ak Parti üyelerinin bir kısmının alternatif bir partide var olma ve maddi anlamda desteklenme durumunda parti bağlılıklarının zayıflayabileceği ya da bitebileceği ihtimalini göstermektedir denilebilir. Ancak bu araştırma bağlamında alternatif bir siyasi parti ve maddi olanaklar bulan üyelerin partiden ayrılma durumu olduğunu ve bu nedenle parti bağlılıklarının zayıf olduğunu belirtmenin çok da yanlış olmayacağı kanaatindeyiz. Bu noktada belirtilmesi

gereken en önemli noktalardan biri de Türk siyasal sisteminde henüz Ak Parti'nin alternatifi olan bir siyasi partinin olmamasıdır. Bundan dolayı bu kavramsallaştırmanın somutlaşacağı bir durumun oluşmadığını da belirtmek gerekmektedir.

Sonucu toparlamak gerekirse Ak Parti üyeleri partilerine en çok din kavramı üzerinden bağlılar denilebilir. İslami anlayışın söylemde ve görünürde çok kullanılması, siyasi parti üyelerinin İslami hassasiyetleri üzerinde ciddi bir uyarıcı niteliğindedir. Ancak araştırmada katılımcılar 2019 yılı yerel seçimlerinden sonra Ak Partiye dini hassasiyetleriyle çeliştiği gerekçesiyle eleştirel yaklaşmaktadırlar. Lider kavramıyla ilgili çok güçlü bulgular elde edilememiş olması, din ve lider kavramındaki eşleştirmenin zayıfladığı yönünde yorumlanabilir. Ekonomi kavramına yaklaşım ise beta beyin frekansında güçlü şekilde verilen tepki, eye tracker da düşük olmayan göz odaklanması ve nitel araştırmada katılımcı görüşleri dikkate alındığında negatif görünmektedir. Bu yaklaşımın negatif olması da Ak Parti liderliği anlamında negatif etki oluşturan bir unsur olarak görünmektedir. Beka sorunu ile ilgili eşleştirmelerin de çok olumlu görünmemesi yine parti politikaları üretimi ve parti çevresine aktarımı konusunda sorunlar olduğu kanısını uyandırmaktadır. Ak Parti üyeleri bu kavramlar bağlamında umdukları ve buldukları arasında kavramsal eşleştirme yapmakta güçlük çekmektedir. Parti üyelerinin beyinleri gerek mantıksal kurgu gerekse duygusal tercih anlamında çok sayıda kavram arasında geçiş problemleri yaşamaktadır. Bunun sonucu olarak Ak Parti'nin merkezinde bulunan parti üyeleri, siyasi ve maddi anlamda alternatifsiz bir kitleyi de içinde barındırdığı söylenebilir. Genel anlamda partinin soyut kavramlarıyla somut politikaları arasında gözlemlenen uyumsuzluk, parti üyelerinde kafa karışıklığına neden olmaktadır denilebilir. Bu durum en nihayetinde parti liderliği ve liderliğin kurgulayıp uyguladığı politikalarla doğrudan ilişkilendirilmektedir. 2019 yerel seçimlerinin Ak Parti adına ciddi kayıplarla tamamlanması, yine 2019 yılı içinde Yargıtay verilerine göre Ak Parti üye sayısında düşüşün olması, yapılan tespitin doğruluğunun bir başka göstergesidir. Ak Parti'nin öncelikle merkezini oluşturan kitleyle yani üyelerle ilişkilerini yeni bir düzleme oturtması, partiye olan bağlılığın sürekliliğini sağlayacak yeni yaklaşımların üretilmesi gerekmektedir. Aksi durumda Ak Parti üyelerinin beyinlerindeki kavramsal eşleştirme, araştırmanın bugün çizdiği tablodan daha karmaşık bir hale gelebilir. Bu da Ak Parti'yi bir arada tutan ana kitlenin çözülmesine neden olabilir. Bu sürecin önüne geçebilmek için alınabilecek en büyük önlemlerden bir de Recep Tayyip Erdoğan'ın Ak Parti liderliğini,

daha yakın kontrol mekanizmaları oluşturarak, kitlesine daha yakın durarak, talep ve eleştirileri daha yakından takip ederek ve bunları Ak Parti bünyesinde yeni politikalar üretmek için yeniden kurgulaması şeklinde ifade edilebilir. Öncelikle çizilen tablo her ne kadar olumsuz görünse de Yargıtay'ın resmi verilerine göre Ak Parti, hala dokuz milyondan daha fazla üyeye sahiptir. Araştırma sonuçlarının olumsuz çıktılarında Ak Parti'nin en bağlı kitlesinin büyük oranda sahaya yansımamış eğilimlerini göstermektedir. Bu nedenle uzun süredir devam eden ve gücünü hala koruyan Ak Parti iktidarı, sadakatini tescillemiş parti üyeleriyle hızlı ve pozitif etkileşim içine girerek olumsuz eğilimleri berteraf etme gücüne ve imkânına sahiptir. Ak Parti'nin son dönemlerde daha genç yaşta bireylerin siyasete kazandırılmasına dair eğilimi bu bağlamda değerlendirilebilecek olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Çünkü iktidarın uzun sürmesi, yıllar sonra yeni jenerasyonların ve değişen dünyanın beklenti ve şartlarına uyum sağlama ihtiyacını oldukça arttırmaktadır. Dolayısıyla bir siyasi parti olarak Ak Parti'nin de değişime ayak uydurması, öncelikle kitlenin talepleri, beklentileri ve rahatsızlıklarının toplamdaki etkisiyle daha başarılı olabilir. İnsan beyninin dünyayı, insanı ve siyaseti algılayış biçimi de sürekli değişmektedir. Bu nedenle siyasi partilerin ilişki kurduğu kitleleri daha iyi anlayabilmesi ve beklentilerdeki değişimi daha sağlıklı gözlemleyebilmesi için topluluklara yönelik nicel bağlamda araştırmaların dışında bireyi daha derinlemesine ele alan yeni yaklaşımları dikkate alması gerekmektedir. Özellikle nöro araştırmaların siyasal eğilimleri bir konsept gibi görüp değerlendirmeye olanak sunan kavramsal geribildirim gücü bu noktada çok önemli hale gelmektedir. Bu nedenle gelecekte bu yöntemle yapılacak çalışmaların sayıca artması, farklı siyasi parti üyelerinin eğilimlerinin analizi ve özellikle karşılaştırmalı saha süreçlerinin tertip edilmesinin siyasal araştırmalar bakımından çok faydalı ve ufuk açıcı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ABDULKADER, S. N., Atia, A., and Mostafa, M. S. M. (2015). Brain computer interfacing: Applications and challenges. *Egyptian Informatics Journal*, 16(2), 213-230.
- ADALET VE KALKINMA PARTİSİ (AK Parti) (2002a). AK Parti Tüzüğü. Ankara: AK Parti Yayınları.
- ADALET VE KALKINMA PARTİSİ (AK Parti) (2002a). AK Parti Tüzüğü. Ankara: AK Parti Yayınları.
- ADALET VE KALKINMA PARTİSİ (AK Parti) (2002c). Kalkınma ve Demokratikleşme Programı. Ankara: AK Parti Yayınları.
- ADALET VE KALKINMA PARTİSİ (AK Parti) (2007). 2007 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi. Ankara: AK Parti Yayınları.
- ADALET VE KALKINMA PARTİSİ (AK Parti) (2011). 2011 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi. Ankara: AK Parti Yayınları.
- ADALET VE KALKINMA PARTİSİ (AK Parti) (2015b). 1 Kasım 2015 Genel
- ADALET VE KALKINMA PARTİSİ (AK Parti) (2019) Ak Parti Tüzüğü, Ankara: AK Parti Yayınları.
- ADALET VE KALKINMA PARTİSİ (AK Parti). (2012). 2023 Siyasi Vizyon; Siyaset, Toplum, Dünya. Ankara: AK Parti Yayınları.
- AKDOĞAN, Yalçın (2003). Muhafazakâr Demokrasi, Ankara: AK Parti Yayınları.
- AKDOĞAN, Yalçın. (2004). AK Parti ve Muhafazakâr Demokrasi (2. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- ALEXANDROV, A. V., Lippi, V., Mergner, T., Frolov, A. A., Hettich, G. ve Husek, D., 2017, Human inspired eigenmovement concept provides coupling-free sensorimotor control in humanoid robot, *Frontiers in neurorobotics*, 11, 22.
- ALİOĞLU, Ahmet (2018). Nöropazarlama Yaklaşımıyla Seçmenlerin Reklam Algılarının Analizi: Göz İzleme Çalışması, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yayınlanmış Doktora Tezi.
- ARASLI, Oya; Adaylık kavramı ve Türkiye’de Milletvekilliği Adaylığı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 311, Ankara, 1972
- ARIELY, D. and Berns, G. S. (2010). Neuromarketing: The hope and hype of neuroimaging in business. *Nature Reviews Neuroscience*, 11(4), 284–292.
- AVCI, Dilek Erduran, YAĞBASAN (2008). Rahmi, Beyin Yarı Kürelerinin Baskın Olarak Kullanılmasına Yönelik Öğretim Stratejileri, GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 28, Sayı 2, 1-17
- AYDOĞAN, Metin, Küreselleşme ve Siyasi Partiler, Umay Yayınları, 2. Basım, İzmir, 2006.
- BARTOLINI, Stefano; MAIR, Peter; “Challenges to Contemporary Political Parties” , Political Parties and Democracy, (ed. Larry DIAMOND ve Richard GUNTHER), The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2001

- BARTOLINI, Stefano; MAIR, Peter; “Challenges to Contemporary Political Parties” , Political Parties and Democracy, (ed. Larry DIAMOND ve Richard GUNTHER), The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2001
- BASTIAANSEN, M., Straatman, S., Driessen, E., Mitas, O., Stekelenburg, J. and Wang, L. (2018). My destination in your brain: A novel neuromarketing approach for evaluating the effectiveness of destination marketing. *Journal of destination marketing*.
- BERCEA, M. D. (2013). “Anatomy Of Methodologies For Measuring Consumer Behavior İn Neuromarketing Research”.http://www.lcbonline.com/index_files/proceedingsemc12/12emc023.pdf. Erişim Tarihi: 23.05.2019.
- BOZ, H. (2015). Turistik Ürün Satın Alma Karar Sürecinde İtkiselliğin Rolü: Psikonörobilyokimyasal Analiz, Doktora Tezi. Balıkesir, Turkey: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2014). Bilimsel araştırma yöntemleri. Pegem Akademi: Ankara.
- CACIOPPO JT, Visser PS. Political psychology and social neuro-science: Strange bedfellows or comrades in arms? *Political Psychol.* 2003; 24(4):647-656.
- CARLSON, N. R. (2012). Fizyolojik psikoloji davranışın nörolojik temelleri. Nobel Akademik Yayıncılık. Çeviri:Muzaffer Şahin 8. Baskı
- CARTER, R. (2013). Beynin Yapısı, Görevi ve Bozuklukları Üzerine Resimli Bir Rehber. Alfa Yayınları, 1. Baskı
- CARTER, R., 2014, The human brain book, Penguin, p.
- CHAE, S. W. ve Lee, K. C. (2013). Exploring the effect of the human brand on consumers' decision quality in online shopping: An eye-tracking approach. *Online Information Review*, 37, 83–100
- CHIAO, Joan Y ve BLIZINSKY, Katherine D. (2009). Culture-Gene Coevolution of Individualism, Collectivism and the Serotonin Transporter Gene, Royal Society Publishing, doi: 10.1098/rspb.2009.1650.
- CHIAO, Joan Y, HARADA, Tokiko, Komeda, Hidetsugu, LI, Zhang, MANO, Yoko, SAITO, Daisuke, PARRISH, Todd B, SADATO, Norihiro ve IIDAKA Tetsuya, (2009). Neural Basis of Individualistic and Collectivistic Views of Self, *Human Brain Mapping*, 30:2813-2820
- CRESWELL, J. W. (2017). Araştırma deseni: nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları. Çev. Edt. Selçuk Beşir Demir. Ankara: Eğiten Kitap.
- ÇUBUK, F., ve YÜCEL, A., (2013), “Nöropazarlama Ve Bilinçaltı Reklamcılık Yaklaşımlarının Karşılaştırılması”, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi 6. (2), ss.172-183.
- DAALDER, Hans; Parties: Denied, Dismissed or Redundant? A Critique, Political Parties: Old Concepts and New Challenges (ed. Richard GUNTHER, Jose Ramon MONTERO ve Juan J. LİNZ), Oxford, Oxford University Press, 2002

- DAVIDSON, R. J. (2004). What does the prefrontal cortex “do” in affect: Perspectives on frontal EEG asymmetry research. *Biological Psychology*, 67(1–2), 219–233.
- DEITZ, G. D., Royne, M.B., Peasley, M. C. (2016). “How Neurological Measures Work In Advertising”, *Journal Of Advertising Research*, pp.217-222.
- DEMIRKAZIK, A., 2014, *Elektroansefalografinin (EEG) Biyofizik Temelleri*, Poole, Cumhuriyet Üniversitesi, [http://tipeu.cumhuriyet.edu.tr/Donem2/VI.Komite\(Sinir Komitesi\)](http://tipeu.cumhuriyet.edu.tr/Donem2/VI.Komite(Sinir_Komitesi))
- DIAMOND, Larry; GUNTHER, Richard; “Species of Political Parties: A New Typology”, *Party Politics*, 2003, Vol. 9. No.2
- DUCHOWSKI, A. T. (2003). *Eye tracking methodology: Theory and practice*. New York, NY: Springer.
- DUVERGER, Maurice; *Siyaset Sosyolojisi*, Çev: Şirin TEKELİ, Varlık Yayınları, İstanbul, 2004
- DUVERGER, Maurice; *Siyasi Partiler*, Çev: Ergun ÖZBUDUN, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1974
- EAGLEMAN, D. (2015). *The brain: The story of you*. Canongate Books
- ERDOĞAN, Recep T. (10.01.2004). *Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu Açılış Konuşması*. www.akparti.org.tr/site/haberler/muhafazakârlık-ve-demokrasi-sempozyumu-basbakan-erdogan-ak-parti-siyaseti-r/3173#1, Erişim Tarihi: 20.04.2019.
- ERDOĞAN, Recep T. (2003). 59. Hükümet Programı. Başbakan Sayın Recep Tayyip Erdoğan Tarafından TBMM’ye Sunulmuştur.
- ERDOĞAN, Recep T. (2011). 61. Hükümet Programı. Başbakan Sayın Recep Tayyip Erdoğan Tarafından TBMM’ye Sunulmuştur.
- EŞEL, Ertuğrul. (2009), *Dinî ve Mistik Deneyimlerin Muhtemel Bilişsel ve Nörobiyolojik Düzenekleri*, *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, Cilt: 19, Sayı: 2.
- GENCO, Stephen J., Pohlmann, Andrew P. and Steidl, Peter. (2013). *Neuromarketing for dummies*. Newyork: Wiley Publishers
- GİB, B. J. (2007). *The Rough Guide to The Brain*. Cambridge.
- GİRİŞKEN, Y. (2015). *Gerçeği algıla: nöropazarlama yolculuğunda ilk adımlar*. İstanbul:Beta
- HEIDAR, K, “Party Membership and Participation”, *Handbook of Party Politics*, eds: Katz R.S, Crotty W., Sage Publications, 2006
- HEYWOOD, Andrew, *Siyaset Teorisine Giriş*, Küre Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 2016.
- HEYWOOD, Andrew; *Siyaset, Liberte* Yayınları, Ankara, 2006
- HOFFMAN, J. E. (1998). *Visual attention and eye movements*. In H. Pashler (Ed.). *Attention*. London: University College London Press.
- HUETTEL, S. A., Song, A. W., and McCarthy, G. (2004). *Functional magnetic resonance imaging*. Boston: Sinauer Associates
- KAPANİ, Münci; *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2004
- KARAKIŞ, Şirvan, (2019) *Ürün Paketlerinin Algılanmasına Yönelik Bir Nöropazarlama Araştırması*, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Onaylanmış Doktora Tezi.

- KARASAR, Niyazi. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Nobel Yayınları, 19. Basım, Ankara.
- KATZ, Richard; MAIR, Peter; “Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of Cartel Party”, Party System Change: Approaches and Interpretations, (ed. Peter MAİR) Oxford University Press, New York, 2004
- KATZ, Richard; MAIR, Peter; “The Ascendancy of the Party in Public Office: Party Organizational Change in Twentieth Century Democracies” Political Parties: Old Concepts and New Challenges (ed. Richard GUNTHER, Jose Ramon MONTERO ve Juan J. LİNZ) Oxford, Oxford University Press, 2002
- KENNING, P. and Linzmajer, M. (2011). Consumer neuroscience: An overview of an emerging discipline with implications for consumer policy. Journal of Consumer Protection and Food Safety, 6(1), 111–125
- KIRCHHEIMER, Otto; “The Transformation of the Western European Party”, Political Parties and Political Development, (ed. Joseph LA PALOMBARA ve Myron WEINER), Princeton University Press, Princeton, 1966
- KOÇ, E. (2016). Tüketici davranışı ve pazarlama stratejileri: global ve yerel yaklaşım: pazarlama ve tüketici davranışı kavramlarının İngilizceleriyle. Seçkin Yayıncılık.
- LA PALOMBARA, Joseph; WEINER, Myron; “The Origin and Development of Political Parties”, Political Parties and Political Development, (ed. Joseph LA PALOMBARA ve Myron WEINER), Princeton University Press, Princeton, 1966
- LEARY, T.F., WILSON R.A., KOOPMAN G.A., GILBERTSON D. (1977). “Neuropolitics: The Sociobiology Of Human Metamorphosis”. Starseed/Peacepress; First American Edition. ISBN:10 0915238187.
- LEWIS, D., Bridger, D., (2005). Market Researchers Make Increasing Use Of Brain Imaging, Advances In Clinical Neuroscience & Rehabilitation, 5 (3) (2005 July/August)
- LEVY, M., and WEITZ, B. A., (2009), “Retail Management”, 7th Edition, MacGrawHill, Irwin, New York.
- LIJPHART, Arendt, Çağdaş Demokrasiler: Yirmi Bir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri, (Çev. Ergun ÖZBUDUN, Ersin ONULDURAN), Yetkin Yayınları, Ankara.
- LINDSTROM, M., (2009), “Buy.Ology”, 1. Basım, Çeviren: Ümit Şensoy, Optimist Yayın Dağıtım, Ekim 2009, İstanbul.
- LIEBENNAN MD, Schreiber D, Ochsner KN. Is political cognition like riding a bicycle? How cognitive neuroscience can inform research on political thinking. Political Psychol, 2003; 24:681-704.
- LOPEZ AC, McDennott R. Adaptation, heritability, and the emergence of evolutionary political science. Political Psychol. 2012; 33(3):343-362.

- MAIR, Peter; “The Problem of Party System Change”, Party System Change: Approaches and Interpretations, (ed. Peter MAIR) Oxford University Press, New York, 2004.
- MAOR M, Political Parties and Party Systems: Comparative Approaches and The British Experiences, Routledge, London, 1997
- MCDENNOTT R. The case for increasing dialogue between political science and neuroscience. *Political Res Q.* 2009; 62(3):571-583
- MILLS M, Frank J. Gonzalez, Karl Giuseffi, Benjamin Sievert, Kevin B. Smith, John R. Hibbing, Michael D. Dodd. (2016). Political conservatism predicts asymmetries in emotional scene memory. *Behavioural Brain Research.*
- MİŞ, Nebi, (2016). Ak Parti’nin Önerisinde Siyasal Sistem Tasarımı, *Kriter Dergisi*, Yıl 1 (Aralık), Sayı 8.
- MONTERO, Jose Ramon; GUNTHER, Richard; Introduction: Reviewing and Reassessing Parties, *Political Parties: Old Concepts and New Challenges* içinde ed. Richard GUNTHER, Jose Ramon MONTERO ve Juan J. LİNZ, Oxford, Oxford University Press, 2002
- MORIN C. (2011). *Neuromarketing: The New Science of Consumer Behaviour*, Volume 48, Issue 2, pp 131-135
- MORIN, C. (2011). *Neuromarketing: The new science of consumer behavior.* *Society*, 48(2), 131–135.
- NAISBITT, John, Çeviren Sinem Gül, *Global Paradoks: Büyüyen Dünya Ekonomisinin Güçlenen Küçük Oyuncuları*, Sabah Kitapları, İstanbul, 1994.
- NEUMANN, Sigmund; “Toward a Comparative Study of Political Parties”, *Modern Political Parties*, (Ed. Sigmund NEUMANN), The University of Chicago Press, Chicago, 1956
- NIE, Norman H; CONVERSE, Sidney Verba Philip E. (1989). *Siyasal Katılma, Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı*; Çeviren: Prof.Dr. İltar Turan ve Prof.Dr. Tunçer Karamustafaoğlu, “S” Yayınları, Ankara
- NORRIS, P, *Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism*, Cambridge University Press, New York, 2002
- ÖZBUDUN, Ergun; “M..Duverger’in Siyasal Partileri ve Siyasal Partilerin İncelemesinde Bazı Metodolojik Problemler”, *AÜHFD*, cilt XXI, sayı 1-4, 1964
- ÖZBUDUN, Ergun; *Siyasi Partiler*, AÜHF Yayınları, Ankara, 1977.
- ÖZBUDUN, Ergun; *Siyasi Partiler*, AÜHF Yayınları, Ankara, 1977.
- ÖZKÖYLÜ, Göksel (18.11.2002). Erdoğan Anlatıyor. *Radikal Gazetesi*.www.radikal.com.tr/politika/erdogan-anlatiyor-651686, Erişim Tarihi: 31.01.2016.
- PANEBIANCO A, *Political Parties: Organization and Power*, Cambridge University Press, Cambridge, 1988
- PIROUZ, D. (2004). *The Neuroscience of consumer decision-making.*
- PLASSMANN, H., Yoon, C., Feinberg, F. M., & Shiv, B. (2011). *Consumer neuroscience.* *Wiley international encyclopedia of marketing.*

- POGUNTKE T, "Party Organizational Linkage: Parties Without Firm Social Roots?", Political Parties in the New Europe, eds: Luther K.R, Müller-Rommel F, Oxford University Press, New York, 2002
- PRADEEP, A. K. (2010). The buying brain: Secrets for selling to the subconscious mind. John Wiley & Sons
- PUHLE, Hans Jürgen; "Still the Age of Cath-Allism?: Volkspartien and Partienstaat in Crisis and Re-equilibration", Political Parties: Old Concepts and New Challenges (ed. Richard GUNTHER, Jose Ramon MONTERO ve Juan J. LİNZ) Oxford, Oxford University Press, 2002
- RAICHLE ME. Social neuroscience: A role for brain imaging. Political Psychol. 2003; 24:759-764.
- REIMANN, M., Schilke, O., Weber, B., Neuhaus, C., & Zaichkowsky, J. (2011). Functional magnetic resonance imaging in consumer research: A review and application. Psychology & Marketing, 28(6), 608–637.
- RENVOISE, P., ve Morin, C., 2013, Nöromarketing – Müşterinizin Beynindeki Satın Alma Düğmesine Basmak (Çev. Y.Yertutan) MediaCat Kitapları, İstanbul.
- ROSE, Nikolas, RACHED, Joelle Abi, (2014). Governig Through the Brain: Neuropolitics, Neuroscience and Subjectivity, Cambridge Anthropology, 32(1), doi:10.3167/ca.2014.320102.
- ROTHSCHILD, M. and Hyun, Y. J. (1990). Predicting memory for components of TV commercials from EEG. Journal of Consumer Research, 4, 472–478.
- SARIBAY, Ali Yaşar. (1997) 99 Soruda Siyasal Partiler, Radikal Gazetesi Yayınları, Bursa,
- SCARROW, S (2005). "Implementing Intra-party democracy", working paper, National Democracy Institute
- Seçimleri Seçim Beyanamesi. Ankara: AK Parti Yayınları.
- SHELINE, Y. I., Barch, D. M., Donnelly, J. M., Ollinger, J. M., Snyder, A. Z., & Mintun, M. A. (2001). Increased amygdala response to masked emotional faces in depressed sub- jects resolves with antidepressant treatment: An fMRI study. Biological Psychiatry, 50(9), 651–658.
- SOLSO, R. L., Maclin, M. K., Maclin, O. H., Çeviri: Ayçiçeği-Dinn, A. (2014). Bilişsel psikoloji. Kitabevi.
- STASI, A., Songa, G., Mauri, M., Ciceri, A., Diotallevi, F., Nardone, G., & Russo, V. (2018). Neuromarketing empirical approaches and food choice: A systematic review. Food Research International, 108, 650-664.
- SÜER, Sançar Sefer; "Catch-All Siyasi Partiler", TBB Dergisi, Sayı: 96, 2011
- SÜRMEİ, T., 2010, Beyinin İyileştirme Gücü, Nobel Kitap evi, İstanbul
- TANİLLİ, Server; Devlet ve Demokrasi, Alkim Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul, Kasım 2007
- TEZİÇ, Anayasa Hukuku, Erdoğan; Beta Yayınları, İstanbul, 2004.
- TRUMP, D. (2019). <https://www.ntv.com.tr/dunya/trumpiran-davranislarini-surdurdukcce-yaptirimlar-surecektir%2cfDPTpxcmJkG0XvaclojA2A>

- TOSUN, Tanju, TOSUN, Erdoğan, Türkiye’ de Siyasal Parti Üyeliği ve Katılım, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2010
- TURHAN, Mehmet (2002). Anayasa Mahkemesi’nin Fazilet Partisi Kararı. (Editör: Mustafa Erdoğan). Liberal Düşünce Dergisi, Sayı 27, Ankara: Liberte Yayınları, s. 31-42.
- TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON AJANSI BAŞKANLIĞI (2016). www.tika.gov.tr, Erişim Tarihi: 20.04.2019.
- URAL, T. (2008). “Pazarlamada Yeni Yaklaşım: Nöropazarlama Üzerine Kuramsal Bir Değerlendirme”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt.17, Sayı.2, s.421-432.
- VECCHIATO, G., Toppi, J., Astolfi, L., De Vico Fallani, F., Cincotti, F. Aloise F., Mattia, D., Babiloni, F, F. Vernucci and Mattia, S. (2010). Neuropolitics: EEG spectral maps related to a political vote based on the first impression of the candidate’s face.
- VECCHIATO, G., Toppi, J., Astolfi, L., De Vico Fallani, F., Cincotti, F., Mattia, D., Babiloni, F and Mattia, S. (2011). Spectral EEG frontal asymmetries correlate with the experienced pleasantness of TV commercial advertisements. Medical & Biological Engineering & Computing, 49, 579–583.
- VENKATRAMAN, V., Dimoka, A., Pavlou, P. A., Vo, K., Hampton, W., Bollinger, B., & Winer, R. S. (2015). Predicting advertising success beyond traditional measures: New insights from neurophysiological methods and market response modeling. Journal of Marketing Research, 52(4), 436–452.
- WHITE, E. (1982). “Brain Science and the Emergence of Neuropolitics”. Politics and the Life Sciences. Volume: 1, (1): 23–25. Doi: 10.1017/s0730938400000071.
- WOLINETZ, Steven B.; “Beyond the Catch-All Party: Approaches to the Study of Parties and Party Organization in Contemporary Democracies” Political Parties: Old Concepts and New Challenges (ed. Richard GUNTHER, Jose Ramon MONTERO ve Juan J. LİNZ) Oxford, Oxford University Press, 2002
- YAYLA, Oğuz T. (2013). 20 Yılda Liberal Düşünce Topluluğu: Bir Entelektüel Hareketin Kronolojisi: 1992–2012. Özgürlüğün Peşinde Atilla Yayla (1. Baskı), Hazırlayan: Özlem Çağlar-Yılmaz. Ankara: Liberte Yayınları.
- YÜCEL, A., Orhan, E. B., Yücel, N., Yılmaz, A. S., Şimşek, A. İ ve Çubuk, F. (2015). Neuropolitic Experiment On State Leaders On The Grounds Of Power, Charisma, Trust And Peaceability. The 2015 WEI International Academic Conference Proceedings, Harvard-USA
- ZURAWICKI, L. (2010). Neuromarketing exploring the brain of the consumer. New York: Springer.
- https://emotiv.gitbook.io/epoc-user-manual/introduction/1/technical_specifications
- <https://secimatlasi.com/ak-parti-uye-sayisi/>
- <https://www.tobii.com/siteassets/tobii-pro/user-manuals/tobii-pro-studio-user-manual.pdf>
- <https://www.yargitaycb.gov.tr/kategori/117?page=15>

<http://www.gefad.gazi.edu.tr/download/article-file/77126>

<http://www.ysk.gov.tr>

<http://www.biyolojisesi.net/uniteler/sinir-sistemi/arka-beyin.html>

EKLER

EK 1. Gönüllü Katılım Formu

Gönüllü Katılım Formu

İnönü Üniversitesi doktora öğrencisi Ertuğrul Buğra Orhan tarafından yürütülen bu araştırma projesine gönüllü olarak katıldığımı beyan ederim. Dolduracağım anketten ve dâhil olacağım nöro-araştırmadan elde edilen bilgilerin ilgili üniversitede doktora tezi çerçevesinde kullanılmak üzere tasarlandığımı ve araştırma için görüşme yapılacak 32 kişiden biri olacağımı bilmekteyim. Araştırma süresince sağlığıma olumsuz yönde etki edecek hiçbir eylem ve dış tesir olmadığı tarafıma bildirildi. Bu bağlamda;

1. Araştırmaya katılımım tamamen gönüllülük ilkesine dayanmaktadır. Katılımım karşılığında tarafıma bir ödeme yapılmayacağını bilmekteyim. Herhangi bir zamanda, hiçbir yaptırıma maruz kalmaksızın araştırmaya katılımımı durdurabilir veya geri çekebilirim. Katılımımı durdurmam veya iptal etmem halinde hiç kimseye hesap verme zorunluluğum yoktur.

2. Anketteki soru ve ifadelerin beni düşünmeye sevk edeceğini, onları dikkatle cevaplandırmanın gerektiğinin farkındayım. Araştırmada kullanılan cihazlar kullanılarak bana önceden beyan edilen görseller gösterilip beyin sinyallerim ve göz ısı haritam ile bilgiler kullanılabilir. Ancak, cihazlardan veri toplama ve yanıtlama sırasında herhangi bir şekilde kendimi rahatsız hissedersen araştırmayı ve anketi sonlandırma hakkına sahip olduğumu biliyorum.

4. Araştırmaya ve anket uygulamasına katılım, karşılıklı görüşmeyi ve/veya anketi kişisel olarak doldurmayı içermektedir. Nöro-araştırma ve anketi yanıtlama süresinin 20 dakika civarında olacağını biliyorum. Süreç başlamadan önce araştırmanın amacı, anketi nasıl yanıtlayacağım, nelere dikkat edeceğim konusunda bana gerekli bilgiler sözlü olarak verilmiştir.

5. Araştırmacının, bu anket uygulaması sırasında öğrendiği adımları bilimsel olarak hazırladığı doktora tezinde, bilimsel makalesinde veya diğer türde herhangi bir raporda kullanamayacağını, gizliliğimin güvende kalacağını biliyorum. Doldurulan anketin, araştırma konusuyla ilgili olarak tutulan kayıtların ve toplanan verilerin sonraki kullanımında benim ve kurumumun gizlilik şartlarına tam olarak uyulacağına güveniyorum. Aksi halde, yasal haklarımı kullanacağımı beyan ederim.

6. Araştırmacı veya onun görevlendirdiği kişi dışında üniversitedeki diğer akademik ve idari personel imzaman gözüktüğü “tanımlı anket verilerine” hiçbir şekilde erişemeyeceklerdir. Bu önlemin, gerektiğinde benim bireysel yorumlarımın başkaları tarafından bilinmesini engellemek amacı ile alındığını biliyorum ve durumun farkındayım.

7. Bu anket formunun İnönü Üniversitesi Etik Kurulu tarafından gözden geçirildiğini ve uygulanmasına onay verildiğini bilmekteyim ve ilgili izin yazısını görmüş bulunmaktayım. Anket uygulaması sırasında eğer bir sorunla karşılaşırsam Üniversitenin Genel Sekreterliği aracılığıyla Etik Kurulu başkanlığıyla doğrudan temas ve iletişim kurabileceğimi biliyorum. Yukarıdaki açıklamaları okudum ve anladım. Bu araştırmaya ve anket uygulamasına katılmayı gönüllü olarak kabul ediyorum. Bu formun bir kopyası tarafıma teslim edilmiştir.

Katılımcı:

Araştırmacı: Arş. Gör. E. Buğra ORHAN

İmza:

İmza:

Tarih:

Yapılandırılmış Görüşme Formu Pozitif Sorular

Partime mili güvenlik politikasından, savunma sanayi politikasından dolayı bağılıyım

EVET HAYIR

Partime siyasal istikrarın en önemli aktörü olduğundan dolayı bağılıyım

EVET HAYIR

Partime diğer siyasi partilerin politikalarına tepki vermek amacıyla bağılıyım

EVET HAYIR

Partime ülke yönetimindeki başarısından dolayı bağılıyım

EVET HAYIR

Partime ekonomik gidişata karşı ürettiği politikalardan dolayı bağılıyım

EVET HAYIR

Partime bağlı olabileceğim başka bir siyasal organizasyon alternatifi bulamadığımdan dolayı bağılıyım

EVET HAYIR

Partime onu ve ülkeyi yöneten liderinden dolayı bağılıyım

EVET HAYIR

Partime dini inanç, beklenti ve hassasiyetlerime cevap verdiği için bağılıyım

EVET HAYIR

Partime başka bir siyasal yapıda var olamama endişelerimden dolayı bağılıyım

EVET HAYIR

Partime ülkenin dış politikasını doğru belirlediği için bağılıyım

EVET HAYIR

Partime maddi sebeplerden dolayı bağılıyım

EVET HAYIR

Partime ülkenin beka sorunu olduğu için bağılıyım

EVET HAYIR

Yapılandırılmış Görüşme Formu Negatif Sorular

Partiniz milli güvenlik ve savunma sanayi politikasını zayıflatsa yine de bağlılığınızı sürdürür müsünüz ?

EVET

HAYIR

Partiniz döneminde siyasal istikrar bozulsay yine de bağlılığınızı sürdürür müsünüz ?

EVET

HAYIR

Tepki olarak oy vermediğiniz diğer parti/partiler size uygun söylemler geliştirse yine de partinize bağlılığınızı sürdürür müsünüz ?

EVET

HAYIR

Partiniz ülke yönetiminde zaafa düşse yine de bağlılığınızı sürdürür müsünüz ?

EVET

HAYIR

Partiniz ekonomiyi yönetemese yine de bağlılığınızı sürdürür müsünüz ?

EVET

HAYIR

Partinize size uygun bir alternatif oluşturulsa yine de bağlılığınızı sürdürür müsünüz ?

EVET

HAYIR

Partinizin lideri değişse yine de bağlılığınızı sürdürür müsünüz ?

EVET

HAYIR

Partiniz dini inançlarınıza ters düşecek söylemlerde bulunsay yine de bağlılığınızı sürdürür müsünüz ?

EVET

HAYIR

Partinizin dışında var olabileceğiniz başka siyasal yapılar oluşsa yine de partinize bağlılığınızı sürdürür müsünüz ?

EVET

HAYIR

Partiniz dış politikada size göre yanlış adımlar atsa yine de bağlılığınızı sürdürür müsünüz ?

EVET

HAYIR

Partiniz size maddi imkanlar sağlama gücünden uzaklaşsa yine de bağlılığınızı sürdürür müsünüz ?

EVET

HAYIR

Ülkenizde beka sorunu kalmadığı andan itibaren yine de partinize bağlılığınızı sürdürür müsünüz ?

EVET

HAYIR

Aklınızda kalan slayt veya ifade hangisiydi ?

Bu ifade sizde ne çağrıştırdı ?

Araştırmada Kullanılan Kelime Görselleri

DİNİ GEREKÇELER

EKONOMİK POLİTİKALAR

DIŞ POLİTİKA

LİDERE OLAN BAĞLILIĞIM

ALTERNATİFSİZLİK

DİĞER SİYASİ PARTİLERE TEPKİ

BEKA SORUNU

YÖNETİM BAŞARISI

MİLLİ GÜVENLİK-SAVUNMA SANAYİİ

BAŞKA SİYASİ PARTİDE VAR OLAMAMA

SİYASAL İSTİKRARIN DEVAMI

MADDİ GEREKÇELER

